
Yordan Yovkov
Sınır Boyundaki Çiftlik
Çeviren: Türker Acaroğlu
Roman
EVRENSEL BASIM YAYIN

EVRENSEL
BASIM YAYIN

Yordan Yovkov

SINIR BOYUNDAKİ ÇİFTLİK

Bulgarca aslından çeviren:
M. Türker Acaroğlu

Roman

DOĞA BASIN YAYIN
Dağıtım Ticaret Limited Şirketi
Tarlabaşı Blv. Kamerhatun Mah. Alhatun Sk. No: 25 Beyoğlu / İstanbul
T: 0212 255 25 46 F: 0212 255 25 87
www.evrenselbasim.com - info@evrenselbasim.com

Evrensel Basım Yayın **591**
Sınır Boyundaki Çiftlik: Yordan Yovkov

Çeviren: **M. Türker Acaroğlu**
Genel Kapak Tasarım: **Savaş Çekiç**
Kapak Uygulama: **Devrim Koçlan**

ISBN 978-605-331-139-3
© Evrensel Basım Yayın **2014** - Sertifika No: **11015**

Birinci Basım Temmuz 2014 • İstanbul

Baskı: Ezgi Matbaacılık Tekstil Pors. İnş. San. Tic. Ltd. Şti.
Sanayi Cd. Altay Sok. No: 14 Yenibosna / İstanbul • Sertifika No: 12142
T: 0212 452 23 02 - www.ezgimatbaa.net

SINIR BOYUNDAKİ ÇİFTLİK

YORDAN YOVKOV VE YAPITLARI
(1880 – 1937)

Bulgar edebiyatının en ünlü yazarlarından biri olan Yordan Stefanov YOVKOV, 9 Kasım 1880 tarihinde İslimye ilinin Kazan (Kotel) ilçesine bağlı Baş-köy (Jeravna) köyünde doğdu, 15 Ekim 1937'de Sofya'da öldü. Ailesi, Bulgar-Romen sınırındaki Çıfıt-kuyusu köyüne göç etti (1897).

Sofya Lisesi'ni bitirdi (1900). Sofya yakınındaki Bali-Efendi (Knâjevo) köyündeki Yedeksubay Okulu'nda okudu (1913). Daha sonra, Sofya Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ne yazıldıysa da, maddesel olanaksızlık yüzünden, yüksek öğrenimini tamamlayamadı.

Dobruca köylerinde tam 11 yıl öğretmenlik yaptı. Balkan ve Birinci Dünya savaşlarına katıldı. Bükreş'te Bulgar Elçiliği'nde basın ateşi olarak çalıştı (1921-27). Sanata pek elverişli olmayan koşullar içinde yaşadı. Daha sonra, elçilik çevirmeni olmak zorunda kaldı. Kendiliğinden işinden çekildi. Yaşamının son 10 yılını, Sofya'da Dışişleri Bakanlığı Basın Müdürlüğü çevirmeni olarak geçirdi.

Aslında bir öykü ustası olan yazar, Bulgar öykücülük sanatını pek yüksek bir düzeye çıkardı. Yapıtlarında, Bulgar edebiyatına özgü o halkçı, insancıl gelenekler, güçlüce duyulur. Çalışan insana sevgisi, başlıca kişisi olan köylüye saygısı sonsuzdur.

İlk yapıtlarının konusu hep savaştır. En güzel öykülerinde, yaşama bir asker gözüyle bakar. Çoğunlukla Balkan Savaşı konularını işleyen bu öyküler, gerçekçi betimlemelerle doludur. Savaşı olduğu gibi yansıtmakta da, insan karakterleri çizmekte de kendi gücünü gösterir. Köylü ruhuna inmekte de özel bir derinliğe varır. Yiğitlik, arkadaşlık, yurtseverlik; canlı kişiler ve tablolar biçiminde canlandırılır.

Birinci Dünya Savaşı üstüne olan kimi öykülerinde, koyu ulusçu eğilimler gösterir. Bulgar erinin savaş erdemlerini anlatırken, barış isteği, toprak sevgisi gibi temel istemlerini de görür. Köylünün barış içindeki ev ve iş yaşamından sahneler çizerken, asıl büyük sanatını gösterir. Dış olaylar aramadan, betimlemelerine, yalın olgularla parlak bir görünüm ve gerçekçilik verebilir; kişilerinin iç dünyasını inandırıcı biçimde açıklayabilir.

Milyoner (1930) adlı komedyası, *Vılkadin Tanrı ile konuşuyor, Telgraf telleri boyunca* adlı öyküleri gibi, birçok yapıtında gerçekçi bir eleştirmen olarak gözükür: Eski toplumun haksızlıklarını, sıradan işçilerin ağır yaşam koşullarını görüp gösterir, *Gorolomov'un başına gelenler* (1938) adlı romanında da aynı şeyleri yapar, ama onda yer yer duygusallık ve ülkücülük de görülür. Köy yaşamının, doğanın bir ozanı sayılır.

Öykülerine insancıllık oturmuştur. Sıradan insanlarda kimi yüce ahlâk erdemleri görür. İnsan betimlemelerinde, dikkatini ahlâk sorunlarına çevirir. Sevgi ve yiğitlik betimlemelerinde ustalığını, en iyi olarak *Balkan Efsaneleri*'nde gösterir (1927). En "ozanca" öykülerini kapsayan bu kitap, sanatının duygusal yönünü de belirtir.

Bulgar Devlet Tiyatrosu'nda başarıyla oynanmış olan *Albena* (1930), *Boryana* ((1932), *Sıradan Bir Adam* (1936) gibi dramları da vardır. Bunlardan *Boryana*, bir dizi insanın gerçekçi betimlemeleriyle dopdoludur.

Bulgar edebiyatının en iyi ustalarından biri sayılan yazar, artık klasikler arasına girdi. Yapıtları Almanca, Fransızca, İtalyanca, Rusça, Sırpça, Türkçe ve başka yabancı dillere çevrildi.

Kimi öykülerinde, Rumeli Türk köy yaşamından gerçekçi olguları anlatır. Ondan başka hiçbir Bulgar yazarının biz Türkleri bu denli içten sarmadığı söylenebilir. Yapıtlarında bol bol Türkçe sözcük ve deyim kullanır.

Bütün yapıtları, Sofya'da 7 cilt biçiminde yayımlandı (1956). D. Minev'in *Yordan Yovkov'un Yaşamı ve Sanatı Üzerine Belgeler ve Kanıtlar* (1947, Varna) adlı bir monografyası vardır. 1573 yılında

Osmanlı Türkleri'nin kurduğu, yazarın ailesinin göç ettiği Çıfıt-kuyusu köyüne, 1942 yılında Yovkovo adı verildi.

YAPITLARI: *Razkazi* (Öyküler, 2 cilt, 1917-18); *Jetvarıt* (Hasatçı, uzun öykü, 1920, gözden geçirilmiş 2. basım 1930); *Posledna Radost* (Son Sevinç, 1926, 2. basımı *Pesenta Na Koleletata* / Tekerleklerin Türküsü adıyla, 1933); *Staroplaninski Legendi* (Balkan Efsaneleri, 1927); *Veçeri v Antimovskiya Han* (Kuzgun Hanında Geceler, 1928); *Razkazi* (Öyküler, 3 cilt, 1928-32); *Albena* (Dram, 1930); *Milyonerıt* (Milyoner, komedya, 1930); *Boryana* (Dram, 1932); *Çiflikıt Kray Granitsata* (Sınır Boyundaki Çiftlik, Roman, 1934); *Jensko Sırtse* (Kadın Kalbi, Öyküler, 1935); *Ako Mojeha Da Govoryat* (Konuşabilseydiler, Hayvan Öyküleri, 1936); *Obiknoven* Çovek (Sıradan Bir Adam, Dram, 1936); *Priklüçeniyata na Gorolomov* (Gorolomov'un Başına Gelenler, Bitmemiş Roman, 1938); *Sıbrani Sıçineniya v Sedem Toma* (Bütün Yapıtları, 7 cilt, Redaksiyon kurulu: A. Karaliyçev, A. Gulâşki, E. Yovkova, İ1.Volen, S. Sultanov. Önsöz: P. Pondev, 1956); *Sıbrani Sıçineniya v Şest Toma* (Tüm Yapıtları, 6 cilt, S. Sultanov'un redaksiyonu ve önsözü ile, 1970).

TÜRKÇEDEKİ ÇEVİRİLERİ: *Milyoner Damat* (Komedya, çev. Sadık Balkan, 1946'da İstanbul Şehir Tiyatrosu'nda oynandı, basılmadı); *Sınırdaki Çiftlik* (Roman, Almanca çevirisinden çev. Tahir Alangu, 1966, pek çok çeviri yanlışı içerir); *Bulgar Hikayeleri Antolojisi* (Derl. ve Çev. Türker Acaroğlu, 1967, ss. 67-104 arasında 6 öyküsünün çevirileri vardır); *İnce* (Seçme 12 küçük öykü, Fransızcadan çev. Nihal Önal, 1968); *Tekerleklerin Türküsü* (Seçme 15 öykü, çev. Türker Acaroğlu, 1982); *Tekerleklerin Şarkısı* (çev. Kemal Pınarcı, 1999); *Hasatçı* (Roman, çev. Âdem Şakar, basılmadı).

KAYNAKÇA: *Yordan Yovkov'un Sanatında "İnce"* (Türker Acaroğlu, "Türk Dili", Ankara, XXI/222, 1.III.1970, ss. 515-518); *Doğumunun 100. Yılında Yordan Yovkov* (Türker Acaroğlu, "Edebiyat

Cephesi", İstanbul, 36, 16-31.VIII. 1980, ss. 8, 14); *100. Yılında Yordan Yovkov* (Türker Acaroğlu, "Varlık", İstanbul, 48/881, Şubat 1981, ss. 24-25); *Entsiklopediya A-Ya* (Sofya, Bulgar Bilimler Akademisi, 1974, s.335, portreli); *Reçnik Na Bılgarskata Literatura* (Bulgar Edebiyatı Sözlüğü, Sofya, Bulgar Bilimler Akademisi, 1977, II/135-140, portreli); *En Ünlü Dünya Yazarları / Hayatları, Sanatları, Eserleri* (M.Türker Acaroğlu, İstanbul, Kaya Yayınları, 1988, ss. 521-524); *Yordan Yovkov ve Öyküleri* (İ. Murat Çakmakçı, doktora tezi, Ankara Üniversitesi S.B.F., 2004); *Bulgar Edebiyatında Yordan Yovkov ve Yazınsal Çalışmaları* (İ. Murat Çakmakçı, "Bay" dergisi, Prizren (Kosova), XIV/148, 2007 (?) ss. 9-15, yazarın Türkçeye çevrilen yapıtlarından hiç söz edilmemektedir). *Bulgar Yazarı Yordan Yovkov'un Yapıtlarında Türkçe Sözcükler* (M. Türker Acaroğlu, Güncel Sanat dergisi, Antalya, Ekim-Kasım 2012, IV/20, ss. 65-68).

M. Türker Acaroğlu

Emekli Derleme Müdürü

I

İsören çiftliği sahibinin kızı Nona, sınır subayı Galçev ve posta müdürü Milçevski ile şimdiye dek sohbet ettiği otel bahçesinden çıkıp dışarıda duran körüklü gezi arabasına yaklaştı. Çok kullanılmış, biraz da modası geçmiş bu iki tekerlekli, sarı boyalı arabaya, köylülerin kıskanarak bakarken "balık gibi dümdüz, karga gibi kapkara" dedikleri uzun boylu, güzel bir at koşulmuştu. Haftada iki-üç kez posta için Senova'ya uğrar, arabayı hep tek başına sürerdi.

İşte şimdi arabayı yine tek başına hazırlamaya koyuldu: ön tarafa geçip sağda-solda atın yemediği ne kadar ot kalmışsa, hepsini çarçabuk temizledi, atı parmaklıktan çözdü, yuları boynuna taktı. Daha sonra atın gemini takmak istedi. Kendisi epey uzun boylu olduğu halde, at dişlerini sıkarak başını havaya kaldırdığından, ayak uçlarına basması gerekiyordu. Çarçabuk denilecek bir ustalıkla atın kafasına gemi takabildi. Alnındaki ön perçemi düzeltti. Alt kayışı dikkatlice bağladı. İki yanından birkaç kez göz gezdirdi. İyi koşulmuş olup olmadığına bakmak üzere, öteden-beriden kimi kayışları çekip denedi. Hamutun eğri paldımını düzene koydu. Dizginleri de daha çok kastı. Bütün bu işleri kolayca yapıyor, hiçbir şey için en ufak bir telâş, bir zorlama göstermiyordu.

Yaşlıca iki köylü, ikisi de körkütük sarhoş, meyhaneden çıkmış, Nona'ya bakıyordu. Daha kız atın gemlerini taktığı sıra, onu seyre başlamışlardı. Kıskıs gülüyorlar, gözlerini şeytanca kırpıştırıyorlardı. Görünüşe bakılırsa, Nona'ya dokunaklı bir lâf atmak için sadece fırsat kolluyorlardı. Ama öylece bakakaldılar: bu kentli kız, beyaz giysili, beyaz deri eldivenli bu kara gözlü, zarif kız, attan –hem de ne at!– hiç korkmuyor, neyi nasıl tutacağını çok iyi biliyor, işini öyle güzel beceriyordu ki, bunu onun yerinde olsalar, kendileri de bunca iyi ve güzel yapamazlardı.

Yaşlı köylülerden biri şaşkın, memnun:

"Gördün mü?" dedi. Beklemediği bir şeyi kabul etmek zorunda kaldığı anlaşılıyordu. Gözleriyle Nona'yı işaret ederek:

"Gördün mü?" diye yineledi.

Öteki:

"Bravo!" dedi. "Bu kız yapar mı, yapar. Bravo doğrusu!"

Nona bu lafları duymadı, çünkü köylüler epey uzakta duruyordu. Nona, onlara dikkat bile etmedi. Ama atı gemlerinden tutup arabayı yola koyunca, arkasından birinin:

"Şeytanın kızı, pek de güzel. Tıpkı anasına, Antitsa'ya benziyor!" dediğini işitti.

O sırada Nona dönüp baktı; arabanın ardından geçen, kendisini seyredip köye yollanan iki köylüyü gördü. Nona gülümsedi. Bu sözleri başka sefer de duymuştu. "Herhalde, anneme çok benziyor olmalıyım" diye düşündü. "Anlaşılan, hepsi de annemi tanıyor."

Nona'nın annesi Antitsa Slavovska, gerçekten, bu yörede sadece tanınmakla kalmıyor, üstelik pek ünlü bir kadındı. Ancak otuz yaşında, ayrıca çok güzel bir genç kızdı. İsören çiftliğinin sahibi olan, yıllarca dul kalmış, artık altmış yaşına basmış Manolâki ile evlendi. Bu evlenme, o zamanlar büyük bir gürültü koparmıştı. Monalâki'nin evli kızları, yaşlı oğulları onu bu kararından caydırmaya, kendi deyimleriyle "onu elâleme karşı kepaze olmaktan kurtarmaya" çabaladılar. Gerçekte ise, bu evlilikten doğabilecek çocuklarla çiftlik mirasçılarının artmasından endişe ediyorlardı. Öte yandan, genç ve güzel bir kadının, yaşlı, geç gelen bir tutku ile gözleri dönmüş bir koca üzerinde doğrudan doğruya bir etki yapmasından ürküyorlardı.

Manolâki'yi kararından vazgeçiremediler. Ne rica, ne de öğüt fayda verdi. Hele hele daha genç olduğu o sırada sert, dinç bir adam olan Manolâki, hiç kimseyi dinlemek istemiyordu. Genç ve güzel kadınla evlendi. Büyük oğlu Toşo ile hep bu yüzden kavga edip durdu. Onu evden kovdu. Üç-dört yıl el kapılarında süründükten sonra, yeniden eve aldı. Ancak, İsören çiftliğinin genç sahibesi Antitsa da, uzun ömürden yoksunmuş, Nona oniki yaşına basar bas-

maz ölüverdi. Manolâki'nin genç karısına beslediği bütün sevgi ve bağlılık, kızına geçti. Nona liseyi bitirince, Manolâki'nin durumu artık epey sarsıldığı halde, onu İsviçre'ye yüksek öğrenime gönderdi. Orada kaldığı iki yıldır, ilkin bu yaz eve dönüyordu.

"Küçük hanım, nasıl... gidiyor musunuz?" diye seslendi birisi. Bahçe kapısında Milçevski göründü. Teğmen de ardından geliyordu. Milçevski hemen:

"Ne bu acele, canım? Daha pek erken... bakın, güneş daha batmadı!" diye söylenerek arabaya yaklaşıyordu. Kısa boylu, hastalıklı sarı yüzlü, seyrek kara bıyıklı, kısa sakallı bir adamdı.

"Bu sefer hiç olmadı... Başka defa daha çok kalırsınız. Biraz durun, onca acele etmeyin."

Nona:

"Yok," dedi, "gitmeliyim artık."

Ata sırtını dönmüş, arabanın yanında duruyor; bazen bir eldivenini, bazen ötekini çekip gülümsüyordu. Epey yana düşürülmüş koyu mavi beresi başının yarısını örtüyor; öte yandan gür, kıvırcık, koyu kestane rengi saçları serbestçe dışarı fırlamıştı. Çiftlikte bulunduğu bir aydır, kadın orakçılar gibi güneşten yanmış, esmerleşmişti. İnce kavisli kaşları, uzun kara kirpiklerle çevrilmiş güzel, parlak, güleç siyah gözleri vardı. Annesine en çok gözleri benzerdi.

Milçevski ısrar ediyordu:

"Az daha durun, biraz kalın. Hiç olmadı, bu... Vakit var daha, geç kalmazsınız."

Nona:

"Yok, gidiyorum," diye yineledi.

"Eh, öyleyse Manol babaya çok selâm. Bu böyle olmaz. Ona konuk olacağımızı söyleyin. Galçev ile –teğmene baktı– onu tanıştıracağız. Olmaz bu, böyle... Teğmen onu daha hiç görmemiş."

Nona gülümseyerek:

"Ah, ne denli unutkanım ben!" dedi, arabadan çantasını aldı, açtı, bir zarfı elinde tutarak:

"İşte asıl şu mektup için buraya gelmiştim. Oysa, az kalsın, onu unutacaktım. Bay Milçevski, bana bir pul verir misiniz?"

Milçevski'yi beklemeden, postaneye doğru koştu. Milçevski peşi sıra gidiyordu. Galçev ise, arabanın yanında kaldı. Senova sınırın bir "geçit noktası" olduğundan, birçok yolcu gelip geçiyordu. Birkaç yıl önce yapılmış olan köyün bu tek otelinin arka bölümünü postane işgal ediyordu. Şimdi önünde Nona'nın arabasının durduğu bölüm ise, meyhaneydi. İki bölüm arasında, yerden bir-iki basamak yukarıda uzunca bir bölme vardı ki, burada da yolcu odaları uzunlamasına yan yana dizilmişti. Ön tarafta kurumuş çiçekli bir bahçe ile birkaç akasya vardı. Bu ağaçların gölgesinde küçük yuvarlak masalar, örme alçak iskemleler sıralanmıştı.

Nona yürürken, Galçev peşinden bakıyordu. Bu kızın kendine göre bir yürüyüşü vardı: Yalnız bacaklarının alt tarafı küçücük adımlarla hızlı hızlı oynuyor, ökçeleri kesik kesik, ölçülü bir ses çıkarıyor, ama yukarıda tüm gövdesi eğilip bükülmeden dosdoğru, dümdüz kalıyor, sanki yürümüyor, uçuyordu. Bu yürüyüş Galçev'in pek hoşuna gidiyordu. Postaneden içeri girinceye dek, Nona'yı göz ucuyla izledi. Daha sonra, hep öyle gülümseyerek, döndü, arabaya yaklaştı, at yürümek isterse, onu durduracaktı.

Meyhaneden bir gürültü, bir patırtı koptu. Birkaç kişi orada içki içiyordu. Yıpranmış poturlu, kara kuzu derisinden yapılmış iri çoban kalpağı ile göğsü-bağrı açık, uzunca boylu, iriyarı, kamburca bir köylü, meyhanenin eşiğinde göründü. Güzel, yağız atı gözden geçirerek bağırdı:

"A! Bu at Manolâki'nin be. Tanıdım ben bunu. Manolâki'nin bu at. Manolâki'nin her atı yağız olur, zaten. Kendisi de ruhu gibi, kapkaradır onun..."

O duvar senin, bu duvar benim, yürürken Galçev'i görmedi bile. Arabaya doğru yürüdü.

"Kimsecikler yoksa, ben sürerim onu... Bunda ne var, sanki... Biner miyim, binerim..."

Meyhaneci Filip, kapıdan, sarhoşun ne yaptığını gözlüyordu.

"Gardü," diye bağırdı, "uslu dur, orada. Atı ürküteceksin."

Köylü:

"Sus, it oğlu it, kim dinler seni!" diye söylendi. Sanki birini tokatlamak istermişçesine, elini geriye attı. Arabaya yaklaştı, sallandı, binmek için ayağını kaldırdı, ama dengesini yitirerek Galçev'e doğru arka üstü düşecek gibi oldu. Kendini toparlayarak, yeniden binmek istediyse de Galçev omzundan yakaladı.

"Bana bak, dostum!" dedi.

Köylü hemen geri çekildi. Biri kendisine vuruyor, surat asıp öfkeleniyor sandı. Ama teğmenin gülümsediğini görünce, o da gülümsedi. Çiçek bozuğu yüzü kapkaraydı. Ufarak kara gözleri, soluk mavimtrak dudakları vardı. Bu dudaklar arasından iri seyrek dişleri parlıyordu. Aksi halde çirkin olan bu yüz, gülümseyince zararsız, hattâ güzel oluyordu.

Galçev, gülerek:

"Git buradan, gidersen iyi edersin," dedi. "Hadi, dinle beni."

Köylü ona bir asker selâmı çaktı.

"Baş üstüne, teğmenim!" dedi. Meyhane kapısına döndü. Filip artık orada olmadığı halde, eliyle gözdağı vererek:

"Sen, Hilüp," dedi, "sesini kes artık, kim dinler seni! Ama bana bak, teğmenim, senin sözünün başımın üstünde yeri var. baş üstüne... Sağol, teğmenim!"

Yeniden selâm çaktı:

"Gidiyorum, işte bak, gidiyorum... gidiyorum..."

Sallanmamaya çalışarak, daha fazla söylenmeden, köyün yolunu tuttu. O sırada Nona koşarak geldi, gülümsedi, atın yanında kaldığı için Galçev'e teşekkür edip arabaya atladı. Dizginleri eline aldı. At irkildi, başını salladı, ama yerinden kımıldamadı. Milçevski koşarak yine arabaya yaklaştı.

"E, küçük hanım, çok selâm Manol babaya, çok selâm. Bu böyle olmaz... Söyleyin, biz ona konuk olacağız. Çok değil, küçük bir domuz yavrusu yiyebiliriz. Yine görüşürüz! Allah'a ısmarladık!"

Galçev, mahmuzlarını şıkırdatarak yarı eğildi:

"Gene görüşelim, efendim!" dedi. Nona'ya alık alık bakan Milçevski'nin arabadan bir türlü ayrılmadığını görünce:

"Milçevski," dedi, "gel, seninle bir gezinti yapalım."

Nona:

"Nereye gideceksiniz?" diye sordu.

"Şuracığa, vadiye doğru."

"O halde, sizi arabaya alabilirim," dedi Nona. "Hadi atlayın. Atlayın bakalım!"

Milçevski arabaya sıçradı, tatlı bir gülümsemeyle oturdu. Galçev bir an için duraksadı, ama o da atladı. Nona kırbaçla ata dokunur dokunmaz araba hafifçe, gürültüsüzce kaymaya başladı. At, yükün hakkından gelmek üzere, ön tarafıyla birkaç kez ileri atıldı, tırısa kalktı.

Daha yüz adım bile gitmemişlerdi ki, peşleri sıra birinin bağırdığını duydular: Posta müvezzii arabanın ardından koşarak geliyor, işaret ederek bağırıyordu:

"Müdür Bey! Müdür Bey geri dönsün, makine başına çağırıyorlar."

Milçevski, arabanın durmasını bile beklemeden, aşağı atladı. Gerisin geriye döndü.

Galçev ardından:

"Milçevski!" diye bağırıyordu. "İşi sonraya bırak. Hemencecik döner, geliriz."

Milçevski duraksadı. Yüzünü arabaya yarı dönmüş olarak, cebinden bir deste anahtar çıkardı. Küçük bir zincirle pantalonuna bağlı bu anahtarlar arasında kasa anahtarını arayıp düşündü. İnce kara sakallı, hastalıklı yüzü mutsuz, tasalı görünüyordu.

"Yok, yok, olmaz. Geri dönmeliyim!" diyerek kararını verdi, köye doğru hızla yürüdü.

Galçev yineledi:

"Milçevski!" diye çağırdı.

Nona dönerek, kısık bir sesle:

"Onu neden çağırıyorsunuz?" dedi. "Bırakın şu budala herifi, canım. Varsın gitsin, bize pek lâzımdı sanki."

Az sonra yeniden geriye dönüp baktı, gülmeye başladı:

"A!" dedi. "Siz hep böylesine mi oturmayı düşünüyorsunuz? Arkada oturup kendinizi bir beyefendi, beni de bir araba sürücüsü yerine koyuyorsunuz. Böyle olmaz bu. Hele şuraya, benim yanıma gelin bakayım. Burası daha iyi. Hem konuşmak için de iyi. Gelin, benim yanıma oturun!" deyip arabayı durdurdu. Galçev inip Nona'nın yanma çıktı. Araba daha hızlı gitmeye başladı.

Nona:

"Ama pek kıyıya oturdunuz, düşersiniz," diye gülümsedi. "Daha beriye gelin!"

Galçev bu kez de söz dinledi, Nona'ya daha yakın oturdu. Bu kızı tanıyalı çok olmamıştı. Onda bulduğu bu beklenmedik yakınlık, kendisini az-çok şaşırttı. Arabanın daha ilk sallanışında, omzunun onun omzuna dokunduğunu anladı. Hemen önünde, dizginleri tutan ellerini görüyordu: Arabanın, dizginlerin kirlettiği beyaz güderi eldivenlerin üst tarafında yanık kahverengi bir tenle örtülü güzel dirsekler. Bu tenin bir yanı güneşten sararmış, yaldızlanmış ince ayva tüyleriyle kaplı. Galçev henüz Nona'ya bir göz atmamıştı, ama başını öne eğerken onun inik kirpiklerle şöyle bir yukarıdan kendisine bakıp alay ettiğini, herhalde sıkılganlığını anladığını sanıyordu. Kendi kendine kızıyor, şu budalaca sıkılganlığı yenmek, serbest davranmak, konuşmak istiyordu. Ama pek uzun bir zaman geçmediği halde, hâlâ daha söyleyecek bir söz bulamıyordu.

II

Güneşin batışı yaklaşıyordu. Onlar da dosdoğru batıya gidiyordu. Yüzlerine vuran ışık yakıcı değildi. Hava, sanki yaldızla dopdolu imişçesine parıldıyordu. Her sineğin nasıl oynaştığı, ateş içinde parlak bir hattın nasıl kayıp gittiği açıkça görülüyordu. İnce bükümlü örümcek ağları havada dolaşıyor; bir dikene, bir ota ilişmiş binler ve binlerce başka örümcek ağları da uzanıp titreşiyor; küçük bayraklar gibi, hep bir yana dalgalanıyordu. Güneş ışığı gerçek bir sel halinde dökülüyor, toprağın yakınında bembeyaz bir parlak sise dönüşüyordu. Bu sis içinde ovanın sınırları yitip gidiyor, yalnız örümcek ağları, bir dokuma tezgâhının gümüş iplikleri gibi parıldıyordu. Yaz aylarındaki gibi, güneş daha kuzeye çekilmiş, yolun biraz ötesinde öyle yakın, öyle alçacık duruyor ki, az sonra inip düzlüğe konuverecek sanılıyordu.

"Burada güneşin batışı ne güzel oluyor," dedi Galçev. "Ne kadar da yakın. Sanki şuracığa gidip sıçrayarak elini uzatacak olsan, yakalayabilecekmişsin gibi. Denizde de güneş böyle batar."

Nona bir güneşe, bir de Galçev'e baktı.

"Amma da söyleyecek şey buldunuz ha," diye gülümsedi. "Bırakın bunları. Güneşe bakıp da ne olacak sanki? Güneşi her gün görürüz. Daha iyi bir şey söyleyin."

"Başka bir şey mi?"

"Evet, başka bir şey. Daha ilginç bir şey düşünün, bakalım."

Galçev, artık sözlerini seçip söylemeye gerek görmeden, beklenmedik bir atılganlıkla:

"Bırakın da atı ben süreyim!" dedi. "Bana verin, ben süreceğim."

Nona:

"Yok, olmaz!" diye gülüyor, dizginleri kapmaması için, ellerini yana çekiyordu.

"Dokunmayın! Eller aşağı! Siz piyadesiniz, attan ne anlarsınız!"

"Siz anlar mısınız sanki?"

"Ben mi? Şunu bilin ki, ben küçüklüğümden beri at sürerim, atlar arasında büyüdüm, diyebilirim. Ama sakın düşünmeyin ki, atlar arasında büyüyen kimse de...A, bu Yosif!" diye şaşkın şaşkın mırıldandı, arabayı durdurmaya çalıştı.

Burada yol bir kavis çiziyordu. Beklenmedik bir an önlerinde, biraz kıyıda, kır ortasında şimdiye dek farkında olmadıkları bir adam göründü. Sarışın, dik ve gür saçlı bir delikanlıydı bu.

Nona:

"A, Yosif! Demek, özrün buymuş?" diye bağırdı. "Bana bir işin çıktığını söylemiştin. Ama şimdi bir gezinti yapıyorsun. Bravo, bravo doğrusu!"

Delikanlı yanıt vermedi.

"Dinle, Yosif, ciddi söylüyorum, babam seninle görüşmek istiyor, bir şey soracakmış sana. Gel, çiftliğe gidelim, hadi atla arabaya. Dönüşü hiç düşünme, yani bizde kalabilirsin."

Yosif:

"Hayır, olmaz, işim var benim," dedi.

Epey uzak durduğu halde, uzunca, kırmızımtrak yüzünün üzüntülü, sinirli olduğu görülebiliyordu. Arabaya hiç bakmıyordu bile. Sonra dönüp veda etmeden köye yollandı.

Nona, ardından:

"Yosif!" diye bağırdı.

Yine de dönüp bakmadı. Nona ardından baktı, baktı da öfkeli bir sesle hafifçe:

"Seni gidi, melûn, seni!" dedi.

Bir süre, atın yavaş adımlarla yürüdüğü sıra, sustu, düşündü, sonra dönüp bir kez daha köye baktı. Birden, yok yere, kırbacı havalandırıp var gücüyle ata vurdu. Şaşırıp ürken at sıçradı, körcesine tarlalara doğru saptı. Nona atı yola doğrulttu, gene de ara sıra kırbaçlamayı bırakmadı. Şaha kalkan at parladı, kulaklarını kıstı, var gücüyle dörtnal koştu. Nona boyuna kırbaçlıyordu.

Galçev ilkin dizginleri Nona'mn elinden kapmayı, vermezse zorla alıp atı durdurmayı düşündü. Sonra kendisinin korktuğunu sanacağı düşüncesi aklından geçti; yerinden hiç kımıldamadı, kendisini korumaya bile gerek görmedi, tam tersi arabanın olduğu gibi sallanmasına izin verdi. At ise alabildiğine hâlâ koşuyor, araba çatırtı ile sarsılıyor, bazen küçük bir yokuşa çarpıp sıçrıyor, sık sık dönemeçli yerlerde arka tarafı uçuyor, bir oraya, bir buraya kayıyordu. Arkalarında yol üstünde tozdan büyük bir kuyruk oluşuyordu.

Sonunda Nona dizginleri çekti, atın koşması yavaşladı, durdu. Nona hemen yere atladı, öne gitti, atı alnından okşadı, at yorulduğunda köylülerin yaptığı gibi kulaklarını çekti, gözlerini ovuşturdu. Daha sonra biraz yana çekilip bekledi.

Atın kasıkları hızla inip kalkıyordu; burnundan sesle soluyor, boynunu sallıyor, dizginlerden kurtulmak istercesine onları öfkeyle kemiriyordu. Kara, parlak derisi yer yer terlemişti.

"Atı yordunuz," dedi Galçev.

Nona, gözlerini açmaksızın, eskisi gibi sert ve kaba:

"Şu mendebur herif kızdırdı beni," dedi.

Galçev'in kendisini gözetlediğini pekâlâ biliyor, ama ona bakmıyor, sanki onu unutmuşçasına, tüm dikkatini ata çeviriyordu. Karmakarışık saçları hafifçe uçuşuyor, güneşte parıldıyordu. Kara ve sık kirpiklerle çevrili gözleri ve sıkılmış incecik dudaklarında bir sertlik ve inatçılık bulunmasına karşın, gene de pek güzledi. Kamçıyı elinde tutuyor, dimdik duruyor, vücuduna yapışık giysilerinin altında sanki ateşli bir gençlik gücü gizlenmişti.

At birdenbire aksırıp inledi, silkindi, bir tutam ot koparıp çiğnemeye başladı. Yorgun atın silkinmesi, iyiye alâmettir. Meğer, Nona'nın

attan anladığım övünerek söylemesi, pek boş bir söz değilmiş. Bu durum, atın hastalanma tehlikesi bulunmadığı, dinç ve dinlenmiş olduğu anlamına geliyordu. Nona ata baktı, daha sonra Galçev'e de baktı, gülümsedi, gözleri parıldadı. Atın yanına gidip başını iki eliyle sevinçle okşamaya başladı.

"Adı ne, biliyor musun?" dedi.

"Arap. Herhalde Arap'tır adı."

Nona güldü:

"Siz, her yağız atın adının Arap olacağını sanıyorsunuz. Hayır, Osman'dır onun adı, benim meleğim Türk'tür," diyordu Nona, atı yine okşarken yanağını başına dayıyordu.

Hep böyle gülümseyerek, ışık saçan bir yüzle Galçev'in yanı başına oturdu. Atı yola sürdü, ama bu kez ağır ağır yürümesini sağladı.

"Karşılaştığımız adamın kim olduğunu biliyor musunuz?" diye sordu. Yosif Davidov, Senova köyünün öğretmeni. Köse David'in oğludur, babası kurnaz tilkinin tekidir. Vaktiyle bizim çiftlikte çalışmış. Yosif ile biz çocukluğumuzdan beri tanışırız, arkadaşız. "Onu tanır mısınız?"

"Evet, tanıştık onunla."

Az sonra Nona:

"Siz erkekler çekilmez adamlarsınız," dedi. "Bir kızla biraz yakınlaşınca, hemen düpedüz gidersiniz."

"Nasıl, yani?"

"Evet, zorlama ve sınırlamalara başlarsınız: Şurada dur, oraya gidemezsin, ona bakma, ötekiyle konuşma. Zalimler. Rica ederim, hangi hakla? Bari aralarında bir şey olsa, anlarım. İşte Yosif, o da..."

Galçev henüz ne demek istediğini anlamadığı için susuyordu.

Nona, dinç ve canlı, yeniden söze başladı. Önüne baktığından, Galçev yalnız uzun kirpiklerini görebiliyordu.

"Ama, ona dedim ki... Bana bak, Yosif, dedim. Arkadaş olarak kalmamızı istersen, bana âşık olmayı düşünme, sakın. Evet, ona dosdoğru bunu söyledim. O ise..."

"Size âşık oldu mu?"

"Onu bırakın şimdi... Bana âşık olan kimse, doğrusunu söyleyeyim, benim için ilginç olmaktan çıkar. Yalnızca arkadaş olarak gezip tozmayı, sohbet etmeyi yeğlerim. Onun da başkasına âşık olmasını hiç istemem. Bakın, buna dayanamam."

"A, öyle mi?" diye gülümsedi Galçev. Nona ona doğru eğildi, aşağıdan yukarıya süzdü, dosdoğru gözlerinin içine baktı:

"Siz de bana âşık olmayı düşünmeyesiniz, sakın?"

Galçev, şaşkın, gülen ve alev alev yanan gözlerinin içine yakından baktı:

"Fakat, küçük hanım," dedi, "siz zaten nişanlısınız."

"Bunu size kim söyledi?"

"Öğrendim. Nişanlınız İsviçreli bir doktormuş. Ama diyorlar ki, o..."

"Yahudi, değil mi?"

"Evet, öyle. Hattâ bugün, siz gelmeden önce, yine bunu konuşuyorlardı; diyorlardı ki, acaba, ikisinden hangisi din değiştirecek? O mu vaftiz olacak, yoksa siz mi Yahudi olacaksınız, diye."

Nona gülmeye başladı.

"Ah, bu insanlar, bu adamlar! Ne söylemiyorlar ki... Ne derlerse, desinler. Ben size önceden haber vereyim: Bana âşık olan kimse, çok çeker, başına belâlar gelir. Biri motosikletten, öteki trenden düştü."

"Trenden mi? Nasıl düştü, yoksa intihar mı etti?"

"Uzun, dallı-budaklı bir öyküdür bu. Bir başka sefer size bunu da anlatırım" dedi Nona, kamçısı ile güneşi gösterdi: "Siz ozansınız, değil mi? Bakın şu güneşe!"

Başka bir bayırın ardında, şimdi çok uzakta, güneş batıyordu. Daha önce, beraberce baktıklarında epey yüksekteydi, şimdiyse hemen hemen batmış gibiydi, yalnız üst ucundan ateş gibi bir dilim görünüyor, sonra bulanıklaşıyor, birden ufkun kara çizgisi ardında batıyordu.

Nona sözünü sürdürdü:

"Bütün bunları size neden anlatıyorum, acaba? Bildiğim, yaptığım her şeyi kendim anlatıyor, sırlarımı açıklıyorum, sonra da başkalarının konuşmalarına çok üzülüyorum."

Biraz düşündü, önüne baktı. Galçev de sustu, ondan daha düşünceli görünüyordu. Bir süre sonra Nona, dönüp ona baktı, gülümsedi.

"E, siz büsbütün unutuldunuz!" dedi. "Yaşam boyu sizi arabamda taşımak zorunda olduğumu düşünmeyin, sakın? Yeter artık."

Galçev şaşakaldı.

"Çiftliğe geldik. Oradaki ağacı görmüyor musunuz?"

Aşağıda, köşeyi dönerken rastladıkları iki bayırın ardındaki düzlükte bir ağacın yeşil tepesi görünüyordu. Yan tarafta, kızıla boyanmış gökyüzünde, sanki bir gemiden çıkıyormuşçasına, kapkara bir duman yükseliyor, bir harman makinesinin boğuk gürültüsü duyuluyordu.

"O ağaç bizim evin önündedir," dedi Nona. "Ondan ötesi babamın beyliğidir. O beni görmezse, kardeşim ya da bir başkası görebilir. Bense nişanlıyım, kendimi korumalıyım."

Arabayı durdurdu, gülerek, güya şaka yollu, ama oldukça sert ve kaba, emredercesine:

"İnin aşağı," dedi.

Galçev:

"Gerçekten, köyden çok uzaklaştım," dedi. Çevresine bakındı, aşağıya atladı.

Nona, birkaç kez, beklenmedik ve özel davranışlarıyla kendisini sıkıntıya sokmuştu. Şimdi de biraz telâşlanmış, hattâ gücenmişti, ama belli etmemek için haddinden fazla nezaketle eğildi, mahmuzlarını şakırdatarak dedi ki:

"Teşekkür ederim, küçük hanım. Yine görüşelim!"

Nona başını çevirip bir şey demedi; araba uzaklaşırken, kömür gibi kararmış omuzları üstünden ona bakıyor, gözleri şeytanca gülüyordu. Daha sonra döndü, hayvanın nalları daha sık yere vurmaya başladı, araba da hızla aşağıya doğru kaydı, gitti. Galçev hâlâ olduğu

yerde durup Nona'nın ardından bakıyordu. Onun yine dönüp bakacağını sanıyordu, ama araba bir mısır tarlası kenarına saptı, şuradaburada yüksek mısır sapları arasında gözüküp kayboldu. O zaman Galçev döndü, köye doğru yollandı.

Gerçekten, Senova'dan epeyce uzaklaşmıştı. Anızlar arasındaki yolda yürürken, hava iyice kararmıştı. Galçev, çok derin düşüncelere dalmıştı. Başını kaldırınca, gökyüzünün tam karşısına düşen yerinde kıvrık, sarı bir yarım ayın doğmuş olduğunu gördü. Donuk bir ışık altında, köy, ova içinde bir ada gibi kararıyor; üzerinde sis gibi bir toz bulutu yüzüyordu. Galçev karanlıkta otelin ışıklı pencerelerini gördü, orada Milçevski'nin kendisini beklediğini düşündü. Ama birden köye gitmekten vazgeçti, doğruca karakola yöneldi.

Oraya varınca, odasına girdi. İlkönce, olduğu gibi, tozlu çizmeleriyle basit bir asker velensesiyle örtülü yatağa yuvarlandı. Az sonra, bu akşam annesinden aldığı mektubu sonuna dek okumamış olduğunu anımsadı, kalktı, lâmbaya yaklaştı. "Anama, burada vaktimi hiç de kötü geçirmediğimi yazmalıyım. Hattâ, ona Nona'dan bile söz edebilirim" diye düşündü, gülümsedi. Mektubu açtı, okuduğu bölümü çarçabuk gözden geçirdi, son satırlara geldi. Yüzündeki gülümseme, yavaş yavaş yitip gitti. Düşüncelere daldı. Sonra mektubu katlayıp cebine soktu, odada dolaşmaya başladı. Mektubu birkaç kez daha çıkarıp aynı satırları yeniden okuyor, sonra yine odada dolaşmaya başlıyordu.

III

Ertesi gün, sabahın erken bir saatinde Galçev işe koyuldu. Başı açık, kopçalı asker ceketiyle, mahmuzlu çizmeleriyle (sınır boyuna geldiği günden beri süreklice mahmuz takıyordu) açık pencere önünde oturuyordu. Önündeki masada kâğıtlar ve dosyalar yığılmıştı. Tıraş olup pudralanmıştı. Arkaya doğru taranmış, hâlâ tarak izlerinin görüldüğü siyah, parlak saçlarıyla büsbütün genç görünüyor; bir askerden çok, liseyi yeni bitirmiş bir delikanlıya benziyordu.

Birkaç resmî yazıyı yanıtladı; her biri için ilkönce müsvedde yapıyor, dikkatlice gözden geçirip düzeltiyor, daha sonra temize çekiyordu. Ona epeyce iş görmüş gibi geldi. Sandalyesine yaslandı, bir ayağını masaya koydu, bir sigara yakıp pencereden dışarıyı seyretmeye başladı. Bir ova ile güneşten yanık, külrengi otlardan başka bir şey görünmüyordu. Buraya gelmeden önce, Galçev, bir sınır boyunun nasıl bir şey olabileceğini çok düşünmüştü. Ama, işte sınır boyu gözleri önündeydi: Karakoldan başlayan, dar, uzun, yeşil bir toprak parçası, yeşildi, çünkü yeni biçilmişti. Bir araba yolu genişliğinde, dümdüz, şoseyi geçip güneye doğru uzanıyordu. Bu dar, uzun toprak parçası üzerinde kuru ot yığınları sıralanmış, bunların ortasından da basit bir araba yolu geçiyordu. İşte, sınır boyu dedikleri de buydu; bunda bir olağanüstülük, bir korkunçluk da yoktu. Ama, ne de olsa, bu toprak parçası üstünde sanki görünmez bir duvar yükseliyor, bu duvar yalnız külrengi solgun ovayı değil, havayı da, gökyüzünü de ikiye bölüyordu. İnsanlar kenarda durup yaklaşmaya cesaret edemiyordu, çünkü bu, tehlikeliydi. Saatlerce orada hiçbir şey görünmezdi. Ama şimdi, omuzlarında süngüleri parlayan iki askerle çevrelerinde dönüp dolaşan biri ak, öteki kapkara iki köpek görünüyordu. Askerler henüz uzakta olduğundan, hangi tarafın askeri olduğu anlaşılmıyordu. Daha yakına gel-

meleri gerekiyordu; hercaimenekşe rengi üniformalıysalar Romen, kanverenkliyseler Bulgar askeridir. Karakolun tam önünde bir tepecik vardı, üstünü yüksek otlar bürümüştü, bunlar arasına mezar taşına benzer ak bir taş dikilmişti. İşte, sınır taşı buydu. Buna benzer işaretlerin sayısı, sınır boyunca pek çoktu.

Galçev, yeniden işe koyuldu. Son gelen nesneler için bir çizelge hazırlamalıydı. Bütün bunlar kendisine çok kolay geliyordu, ama daha işin başında bir engel çıktı: Resmi bir yazı vardı, ancak ne denli aradıysa, kâğıtları, dosyaları ne denli karıştırdıysa, bir türlü bulamıyordu. Masaya eğildiği gibi, başını kaldırmadan:

"Levaşki!" diye bağırdı.

"Buyur, komutanım!" diye seslendi, bitişik odadan biri. Kısa boylu, güçlü-kuvvetli, saçları kısa kesilmiş, canlı mavi gözlü bir delikanlı Galçev'in arkasında belirdi.

"Levaşki, şimdiye dek 28 çift çizme geldi, değil mi? Daha fazla almadık, değil mi?"

"Evet, hepsi o kadar, komutanım. 14 tanesi yeni geldi, yazı şurada."

Levaşki dosyaları karıştırdı, birini açtı, yazıyı çarçabuk bulup Galçev'e uzattı.

"Pekâlâ. Gidebilirsin," dedi Galçev.

Ama bundan sonra da işler düzelmedi. Hep bir şeyleri arayıp bulmak gerekiyordu. Galçev ise, ya arayıp bulamıyor, ya da çok uğraştıktan sonra ancak bulabiliyordu. Bu bir türlü ilerlemeyen çizelge işini daha sonraya bırakıp kendisine daha kolay gelen bir açıklama yazısını yanıtlamak istedi. Kalem ucunu mürekkebe batırınca duraksadı, biraz düşündü, başını çevirmeden seslendi:

"Levaşki!"

"Buyur, teğmenim!"

"Levaşki, köpekler için yeterli mısır unumuz daha var, değil mi?"

"Hayır, hiç yok, teğmenim. Mısır unu bitmek üzere, bize göndermelerini isteyelim. Daha önce de bitivermişti de askerler bir-iki gün köpeklere kendi tayınlarından vermişti."

Galçev sandalyesine yaslandı, masaya karmakarışık yayılmış kâğıtlara bakıp düşüncelere daldı. Daha sonra mürekkep kalemini masaya bıraktı, ayağa kalktı. Astsubaya dönerek:

"Borislav, bakar mısın?" dedi. "Şu kâğıtları al, dışarı çık. Çizelgeyi yap, yazılara yanıt hazırla, bana rapor et. Hadi, göreyim seni."

Borislav Levaşki, ince, belli-belirsiz bir gülümsemeyle, "Ben bunun böyle olacağını önceden biliyordum" demek istercesine, bütün kâğıt ve dosyaları toplayıp çıktı. Masa, daha önceki gibi parladı, temizlendi.

Odada yalnız kalınca, Galçev, birkaç adım yürüdü, dolaşıp durdu. Bundan sonra, dün akşam birkaç kez okuduğu mektubu cebinden çıkarıp açtı. Son sözlerini yine gözden geçirdi. Orada şunlar yazılıydı: "... Vladimir, ihmalcılık etme de bana sık sık mektup yaz, oğlum; çünkü senden mektup geldiğini görünce, aynen seni görmüş gibi oluyorum, mektubunu elime alınca da aynen senin ellerini tutmuş gibi oluyorum..."

Eğitim görmemiş, okumamış, bilgisiz bir kadın olan anası, bu sözleri nasıl söyleyebilir? "Benim için korkuyor, kim bilir, bu yüzden ne denli acı çekiyordur" diye düşündü. Anasını anımsayınca, hayalinde onu açıkça göremezdi, ama gözyaşlarıyla parlamış, üzüntülü gözlerini açıkça ve yakından önünde görüyordu.

Gedikli başçavuş olan babasının Çatalca'da* öldüğü haberi üzerine, -kendisi henüz 14 yaşındaydı- o gün (çok ağlayınca) anasının gözleri böyle olmuştu. Kendisi ve kızkardeşi yetim, anası da dul kalmıştı. O günden bu yana, anasını artık hep böyle yaşlı gözlerle anımsar olmuştu.

Galçev, odada yeniden dolaşmaya başladı. "Burada sıkıldığımdan niçin şikâyetçi olayım?" diye düşünüyordu. "Neden alaya dönmek isteyeyim? Görevimi iyi yaparsam, anama da, kızkardeşime de en iyi biçimde yardım etmiş olurum. Herhangi bir çiftlik sahibinin kızı neme

* Balkan savaşlarında (1912-13) Bulgar ordusu, Edirne'yi kuşatıp, Kırklareli (Kırkkilise) ve Lüleburgaz'ı ele geçirince, Çatalca'ya dayanmış. Burada iki büyük muharebe oldu. (Çeviren)

lâzım? Üstelik nişanlı da. Hayır, dikkatli olmalı, kendimi korumalıyım. Tutkunlukmuş, gönül vermekmiş, bana göre değil bunlar..."

Aslında, kendisinin değil, astsubay Levaşki'nin yapması gereken yazı işlerini, köye gitme isteğini kolayca engellesin, diye üstüne almıştı. Gerçekten de, sabahleyin ve öğleden sonra köye gitmemişti. Akşam üstü, güneş batarken, karakol çevresinde, küçük bir gezintiye çıktı. Batıya, İsören çiftliğinin bulunduğu yöne giderken de bir zaaf göstermediğini, kararından dönmediğini sanıyordu; çünkü yoldan uzak, sınıra yakın duruyordu.

Sınır karakolunun Hançer ve Vidra adlı iki köpeği de onunla birlikte geliyordu. Bunlar sınırın bekçi köpekleri soyundan değildi. Onlar kurt gibi kötü, yanına yanaşılmaz oldukları için, Galçev bile yaklaşmaya cesaret edemezdi. Hançer ile Vidra ise olağan evcil köpeklerdi, yemek artıklarını temizlemekten başka işleri, güçleri yoktu. Uzun kahverengi kılları, akıllı, tıpkı insanca gözleriyle Vidra, ne de olsa cins bir köpek sayılabilirdi, ama Hançer iri bir çoban köpeğiydi; kaba, ağır, uslu, herkesle dost, bu yüzden sınır hizmetinde işe yaramaz görülüp karakolda kalmış, yeni gelen her subayın ebedî dostu bir köpekti. Vidradan aptal olduğundan, hep onun peşinden gider, çayırlarda oradan oraya koşup şunu- bunu koklarken, uyuşuk ve ağır olduğundan, asla ona yetişemez, yarı yoldan dönüp başka bir yöne sapar, gözlerini ondan ayırmadan hep onu izlerdi.

Anızlı tarlalardan dümdüz gider ya da ekin demetlerinin taşındığı dar bir patikaya saparken, Galçev, köyden epey uzaklaşmıştı. Birden, kendini Todor Kutmak'ın bostan tarlası önünde buldu; daha önce onu bir kez ziyaret etmişti. Yoldan saptı, böğürtlen çitine basarak geçti, öte tarafa yollandı.

Kara burunlu, tilki gibi sivri kulaklı, ince sarı bir köpek, otlar arasından zıplayarak havlamaya başladı. Çardak ve kulübe çevresinde hiç kimse yoktu. Bir yandan karamuk gibi muzır otlar arasında, kalpak tepelerine benzer arı kovanları gözüküyor, öte yanda süpürge otları ve mısır saplarından yeşil bir duvarla çevrilmiş bostan tarlası vardı. Arı kovanlarının bulunduğu yerde, yüksek direkler üstüne, arılar su içsin diye, daracık tahta oluklar yerleştirilmişti.

Hançer ile Vidra, tilki sarısı küçük köpeğin ardından koşmaya başladılar; o da kulübesine koştu, kapı yanma sıkıştı, kuyruğunu art ayakları arasında topladı, dişlerini gösterip hırladı. Galçev öteyeberiye bakındı. Kutmak, görünürlerde yoktu.

"Geliyorum, geliyorum! Buradayım!"

Güçlü, dinç bir ses duyuldu. Süpürge otlarından oluşan duvarın ardından, iki eliyle yol açarak Kutmak* göründü. Uzun boylu, iri yarı, yaşlı bir adamdı, ama hâlâ daha dimdik yürüyor, yalnız dizleri biraz bükülüyordu. Kuşağının üstüne, göğsünü açık bırakan bir gömlek giymişti. Kara, geriye itilmiş şapkası bir bostan korkuluğundan alınmışa benziyordu, tepesi delikti, oradan bir tutam ak saç dışarı fırlamıştı. Daha yakına gelince, gülümsedi, yüzü gibi kararmış olan kocaman, geniş elini uzattı.

"Hadi, hoş geldin! Nereye oturalım, çardak altına mı, yoksa evimi görmek mi istersin?" dedi. Galçev'in kulübeye doğru baktığını görünce:

"İçeri gir, gir, kapıyı itiver. Orası da rahat, orası da serindir."

Bir oda genişliğinde olan kulübenin içi, toprak oyularak derinleştirilmişti. Bir ocak vardı, ateş yanmıyordu, ama küllerin yanma bir-iki çömlek sıralanmıştı. Duvarlardaki raflara ufak-tefek şeyler dizilmişti. Duvara bir de tüfek asılmıştı. Kapı ardındaki köşeye bir yığın kavun-karpuz istiflenmişti. Kavun kokusu bütün kulübeye yayılmıştı. Galçev, geçip üzerine bir köy çergesi serilmiş yatağa oturdu.

Kutmak:

"İşte benim evim burası," dedi. "Ev işlerini kendim yapıyor, yemeğimi kendim pişiriyorum. Türklerin dediği gibi: 'Kendi baş, kendi tıraş**.' Ne yapayım? Bostan tarlasında iş yok, bostana kim bakar, ya arılar? Her yıl arıları burada dışarı çıkarırım."

---

* Kutmak, Türkçe olan bu ad, Rumeli'de ve Anadolu'nun birçok ilinde "eşek yavrusu, sıpa" anlamına gelir. Bu ve kuduk, koduk biçimleri, Bulgarlar arasında takma ad olarak kullanılır. Anadolu ağızlarında bunun kadak, kaduk, katmak vb. biçimleri de vardır. (Çeviren)

** "Başkasının yardımı ve ortaklığı olmaksızın" anlamına gelen bu deyimi, yazar, Türkçe olarak kullanmıştır. Romanda pek çok Türkçe söz ve deyim geçmektedir. (Çeviren)

Şinik denilen bir tahıl ölçeğini ters çevirip Galçev'in yanına oturdu. Bir Türk gibi kestirilmiş, kendiliğinden kısa ve top sakalı, bıyıkları ve saçları, hepsi ağarmıştı. Yalnız kaşları hâlâ daha kapkara kalmış; canlı, oynak gözleri çevreye dikkatle, keskince bakıyordu. Bu bakış, yukarı kaldırdığı kara kaşlar, aynı zamanda yüzünün sağlıklı, kızıl rengi, ona dinç ve genç, ama biraz da hileci bir görünüş veriyordu.

"Hiç uğramıyorsun buralara?" diye söze başladı. "Senden önceki üsteğmen Hristev beni sık sık dolaşırdı, dosttuk kendisiyle. Gördüğün gibi, ben burada bir keşiş yaşamı sürüyorum, biri gelip benimle konuşsun diye bekleyip duruyorum. Nedir o? Ne buldun orada?" dedi. Galçev'in yatakta bir şey bulup biraz kaldırdığını, bakıp güldüğünü görmüştü.

"Bir keşiş gibi yaşıyorsun, öyle mi Todor baba? Peki, bu nedir?"

Kutmak öne doğru eğilip yakından baktı: Teğmen, parmakları arasında uzun ve parlak bir kadın saçı teli tutuyordu.

"Bu saç teli benim değil!" dedi Kutmak, sakalını sıvazlayıp gülümsedi: "Benim sakalım apaktır."

"Bu ne iştir, Todor baba? Bir kadın gelmiş buraya. Söyle, söyle, niye susuyorsun?"

Kutmak, hep sakalına bakıp gülerken:

"Herhalde şu çılgının saçı olacak bu," dedi. "Buraya gelince, yatağa oturur. Nona'nın saçı olmalı."

"Nona mı?" diye şaşıp kaldı Galçev, ama birden kendini toparlayarak kayıtsızca sordu:

"Kimdir bu Nona?"

"Hadi canım sen de, bilmiyormuş gibi yapma! Sanki dün akşam ikinizin paytonda oturup konuştuğunuzu görmedim mi, sanıyorsun? Kimdir bu Nona, diye soruyorsun. Burada tek bir Nona var, çiftlik sahibi Manolâki'nin kızı."

"Peki, Nona burada ne arıyor?"

Kutmak, gücenik:

"Delikanlı! Delikanlı!" deyip başını sallamaya başladı. "Sen beni ne sanıyorsun? Evet, ben onların çiftliğinde tam 15 yıl çalıştım. Nona denilen kız, benim ellerimde büyüdü. Sana bir karpuz keseyim mi? Yoksa, biraz bal mı çıkarayım? Hadi bir karpuz keselim, bala sonra bakarız."

Kavun-karpuz yığınına doğru gidip sert parmaklarıyla tıklatmaya başladı, birini seçip geri döndü. Karpuzu keserken:

"Daha bıçağı saplarken çatırdar bunlar," dedi. "Kavun, karpuz bu yıl iyi oldu, şuna bak, ne denli kırmızı, kan gibi. Al da bak," deyip Galçev'e bir dilim uzattı.

"Bıçağı da al, benim bir bıçağım daha var. Sakın ha, dikkatli ol, lânet şey, keskindir, parmağını kesmeyesin."

Az sonra Galçev:

"Diyorlar ki, Nona'nın annesi bir köylü kızıymış," dedi.

"Kim, Antitsa mı? Köylü kızıydı, yoksuldu. Köylü kızıydı, ama çiftliğin hanımı oldu! Hem de ne hanım!"

"Nasıl olur? Bunca varlıklı bir adam, bir köylü kızıyla evlenir mi?"

"Al, al, karpuzdan bir dilim daha al. Ben istemem, doydum artık," dedi Kutmak, yemeyi bıraktı, kullandığı küçük çakıyı silip bel kuşağına soktu.

"Manolâki, Antitsa ile nasıl mı evlendi? Nasıl olduğunu sana anlatayım. Bu işleri bilirim, o zaman oradaydım ben. Antitsa, sana söyleyeyim mi, evlenmiş, dul kalmıştı. Kocası ölmüş ya da, galiba, öldürülmüştü. Her neyse, babası kızını almaya gitmiş, eski-püskü şeyleri toparlayıp talikaya yüklemiş, geri dönüyorlar. İsören çiftliği merasına varınca, atları otlağa salıp arabadan inerler, biraz dinlenmek isterler. Manolâki'nin o zamanlar büyük bir hergele sürüsü vardı, hergeleci de (at çobanı) bizim köyden biriydi, adı Gırdü idi."

"Gırdü mü? Ben onu görmüş gibiyim. Yüzü çiçekbozuğu, kapkara biri..."

"Hı, hı, o işte, görmüşsün sen onu. Ama şimdi sen onun böyle olduğuna bakma, o zamanlar genç, güzel, yakışıklı bir adamdı. O sırada Gırdü de çıkagelir, yanlarına oturur –gençler değil mi?– konu-

şup anlaşırlar, Antitsa'dan hoşlanırlar, beğenirler birbirlerini. Yemek yerler, karşılıklı konuşurlar, Gırdü hergele sürüsünü geri getirmeye koşar. Tam bu sırada Manolâki arabasıyla gelir."

"Ne biçim insanlarsınız? Ne ararsınız burada? İşte böyle böyle. Çiftliği evirip çevirecek bir kadına ihtiyacım var, der Manolâki. Onu bana ver, der babasına, hizmetçi olarak. Sen de gel, der yaşlı adama, sana da değirmeni vereyim, orada durursun. -Manolâki'nin bir yel değirmeni vardı, sonra devrilip yıkıldı.- Onları alıp çiftliğe götürür."

"Ya öteki? Gırdü ne oldu?"

"Bekle hele, anlatacağım. Gırdü çiftliğe gelir, doğruca Manolâki'ye çıkar: 'Ağa, der, biz Antitsa ile anlaştık, sözleştik.' -Ne? der Manolâki. Dışarı marş marş!- Defol, git buradan! deyip onu kovar."

"Daha sonra ne oldu?"

"Sonrası, güya Manolâki Antitsa'yı hizmetçi olarak almıştı ya, oysa alıp onunla evleniverdi. Nasıl evlenmesin ki, Antitsa pek güzel bir kadındı! İşte, Nona'ya bak da onu sorma."

"Peki Gırdü ne oldu?"

"Ne olacak Gırdü? Görmüşsün onu, şöyleydi, böyleydi, diyorsun, gördüğün gibi. Gırdü, hapse atıldı, Romanya'ya kaçtı. Geriye döneli ancak bir ay oluyor. Pek iyi niyetli görünmüyor."

Kutmak bir süre düşündü, bir el hareketi yaptı, dedi ki:

"Ne isterlerse yapsınlar, umurumda değil, ben karışmam..."

Ansızın, bambaşka bir adam oluverdi. Galiba kızmıştı, artık gülümsemiyordu. Galçev, Gırdü ve Antitsa'yı biraz daha anlatması için ısrar ettiyse de, o bundan kaçmıyor, üstelik bu sorgulamalardan canı sıkılıyor, sinirleniyordu. Sırtını Galçev'e çevirerek, kulübenin bir köşesinde bir şeyler aramaya koyuldu, sonra elinde kırık bir testi parçası, içinde sönmemiş birkaç kireç parçasıyla döndü, yatık bir odun kaptan biraz su döktü, kireç kabarmaya başladı.

Galçev yine ısrarla:

"E, anlat bakalım Todor Baba, Gırdü bir şey yapmadı mı?" dedi.

"Anlatmadım mı? Söylediğim kadarını biliyorum, ötesini bilmem. Bana gerekli olan bir parça kireç söndürmek istiyorum."

Galçev güldü:

"Kulübeyi badana mı edeceksin?"

"Bırak canım, bu günlerde başıma bir belâ geldi," dedi Kutmak öfkeyle. "Yabancı arılar gelip balımı çalıyor. Bu sabah arı kovanlarının önüne çöküp gözledim: Yabancı arılar gelmiş, vızıldıyorlar, vuruşuyorlar. Şimdi bir masura alıp içine kireç dökeceğim, bunu arı kovanına sokup deliği tıkayacağım. Arılar masuradan girip çıkacak, hepsi kireçlenecek. Yarın Köse David'e gidip onunla hesaplaşacağım."

"Neden? Ne yapacaksın?"

"David'in de bahçesinde arıları var. İşim varmış gibi gidip bakacağım: Kirece bulanmış bir arı görürsem, anlayacağım, onun arıları gelip balımı çalıyor."

Galçev:

"David'in ne kabahati var?" dedi. "Onları o mu alıştırıyor?"

"A be öyle şeytanın tekidir ki, her şey yapabilir. Bakacağım, anlayacağım. Burası galiba karardı, rahatsız olacaksın. Dışarı çıkalım, istersen."

Dışarı çıktılar. Galçev, kulübe önündeki küçük bir ot yığınına oturdu. Onlar içeride otururken, güneş batmıştı, yeğni ve serin bir yel esiyordu. Otlar doğrulmuş, yeşillenmişti. Bostan tarlasını bir alacakaranlık basmış, karpuzlar insan kelleleri gibi kapkara görünüyordu. Ötede-beride kavunlar, balkabakları seçiliyordu. Süpürge otlarıyla mısır saplarının tepeleri oynaşıyor, sararıp solmuş yaprakları hışırdıyordu. Hava sakin ve hoştu, ot kokusu vardı. Koyu mavi gökyüzünde bir yıldız, küçük bir nokta gibi parladı.

Vidra ve Hançer, sarı köpekceğizle dost olmuşlar, otlar arasında oynaşıyorlardı. Kutmak, yine birtakım işler yapmaya, kulübeye girip çıkmaya başladı. Galçev "Burası ne güzel" diye düşünüyordu. "Akşamları buraya gelir Todor Babayla konuşurum. İlginç bir ihtiyar, belki bir gün onu ele alıp öyküsünü yazarım." Galçev, bundan böyle

yalnız kalınca, işlerini nasıl yola koyacağını, hangi kitapları okuyacağını zihninde kurmaya başladı. Daha çok para biriktirebilir, anasına para gönderebilir, kızkardeşi Dora'ya da bir şeyler alıp onu sevindirebilirdi. Bütün bunları düşünürken öylesine kendinden geçmişti ki, bir ara titredi, Kutmak'ı yambaşında gördü. Herhalde, onu görünceye dek, uzun süre kendisini seyretmişti. Bakışlarında bir sempati vardı, ama bir parça da acıma hissediliyordu.

"Sana kaç yaşında olduğunu bile sormadım daha," dedi Kutmak.

"Yirmi beş."

"Ya sen kaç yaşındasın?"

"Rus muharebesinde koskocaman bir adamdım, evlenmiştim bile. Otuz yaşlarında olmalıyım. Şimdi kaç yaşında olduğumu var, hesap et, bakalım. Yetmiş üç mü? Olabilir. Belki daha yaşlı da olabilirim."

Yere çömelip Türk-Rus savaşından bir şeyler anlatmaya koyuldu.

IV

Bir sabah, hava bulutlandı, çiy düştü. Tarla sürmek için yağmur bekleyen Senovalılar, kimin ne yapması gerektiğini bir yana bırakıp, abacıklarım sırtlarına atıp gökyüzünü her yandan kollayarak, hâlâ daha yağmur umarak meyhanenin yolunu tuttular. Her yer çabucak dolmuş, boş yer kalmamış, kimileri de ayakta duruyordu. Peykelerde, masaların çevresinde adamlar sıkışık oturmuş, hepsi konuşuyor, birbirlerini duymak için bağrışıyor, başlarının üstünde bir tütün dumanı yüzüyordu. Bazen söz, yolunda gitmeyen bir köy işine gelip dayanıyor, o zaman gürültü kopuyor: Birkaç kişi birden konuşmaya başlıyor, bağırıp çağırıyor, kavga ediyorlardı.

Bu arada "kenar mahalle"de oturan beş-altı kişi –bunlar en yoksul Senovalılardı, harap ve viran evcikleri köyün kenarındaki vadide kurulmuştu– ayrı bir masada toplanmışlar, rakı içiyorlardı. Ortalarında oturan Gırdü, henüz ayık olduğundan, bunca adamın önünde utanıyor, sıkılıyordu. Tepesi sivri, kuzu postundan kalpağını kaşlarına dek indirmiş, kuşkulu bakışlarla hafifçe gülümsüyor, küçük kara gözleri huzursuzca oynaşıyordu. Kendisi gibi iriyarı, ama daha zeki, daha uyanık kardeşi Yovi, yambaşında oturuyordu. Gırdü'nün hesabı yine "Ulah parası" ile ödeyeceğini biliyor, gerektiğinde hesabı yapmak üzere, onun yanında bulunmaya çalışıyor, onu zarardan korumaya bakıyordu. Avcı Kostadin, onların takımından değildi, ama yanlarında oturuyordu. Öteki kenar mahalleliler, şuradan buradan yanaşıp Gırdü'nün masasına oturdular. Son olarak, şimdiye dek oturduğu iskemlesini sırtına alan Velko da geldi. Kısa boylu, tıknaz, perişan saçlı, iyileşmiş bir yaradan bir gözü çarpılmıştı. Birisi onu kızdırmıştı. Velko, iskemleyi sırtında tutarak dönüp bağırdı:

"Çift sürmeme engel olan kim? Süreceğim işte! Meranın hangi tarafından istersem, orayı süreceğim! Bana emir vereni, görmek isterim, kimdir o?"

Birçoğu masalardan başlarını kaldırıp ona döndü; meyhane biraz sakinleşti. Hali-vakti yerinde köylülerden biri, İliya:

"Velko, neden böyle köpürüp duruyorsun?" dedi. "Senin tarlan yok ki... Nereyi süreceksin? Bu yıl nereleri nadas edilecek, nereleri sürülerek dinlenmeye bırakılacak, bu biliniyor, kararlaştı... Geçen gün İsören'in öte yanından sürmüştük, şimdi de bu yanından süreceğiz."

Velko:

"Ben yine İsören'in öte yanından süreceğim, hadi görelim, bakalım," dedi.

"Babanın tarlası mı var, orada? Nereyi sürüyorsun?"

"Manolâki'nin tarlasını süreceğim. Anladın mı? Onunkini süreceğim."

Köylülerden birkaçı güldü, kıpırdandı, ama yine de İliya'nın konuşmasını bekledi.

"Velko, sen çok hızlı gidiyorsun, bir parça sabret. O tarla ne Manolâki'nin, ne de bizimdir, mahkeme kararını bekle de gör, sonrası kolaydır."

Yovi, sert bir sesle:

"Biz mahkemeyi beklemeyiz, İliya Ağa!" derken gözleri parıldadı. "Hangi mahkeme? Biz hemen şimdi tarla süreceğiz, işte o kadar."

Velko da:

"İşte o kadar!" diyerek sonunda iskemlesini yere koydu, üstüne oturdu.

İliya:

"E, elinizden gelirse, sürün bakalım," dedi. Bir daha söze karışmadı. Avcı Kostadin de sesini çıkardı, ama kavga etmeye niyetli değildi:

"Hangi tarlayı sürmek istiyorsunuz siz?" diye sordu. "Sınırdaki, sırt üstündekini mi? Orası şimdi karamuk gibi muzır otlarla kaplanmış, yarı bele kadar. Eğer o tarlayı da sürerseniz, artık insana tavşan vuaracak yer kalmaz."

Hâlâ öfkeli olan Velko, burun altından mırıldandı:

"Tavşanlar... Şimdi de tavşanları mı düşüneceğiz?"

Üzerinde konuşulan tarla, İsören çiftliğinin malıydı. Bir dere kimi kıyılarını nasıl oyup yıkarsa, yıllardan beri Senovalılar da çiftlik topraklarını öylesine kemiriyordu. Zaten, başka türlü de olamazdı: Köy büyüyor, gelişiyor, toprak yetmiyordu. Senovalılar ilkönce çiftlik merasının üçte ikisini aldı, çünkü yıllardan beri sürüp giden bir dava sonucunda anlaşıldı ki, bu topraklar Türk-Rus savaşında göç eden bir Arap* köyünün malıdır. Manolâki bunları gasbetmiş. Devlet bunları elinden alıp Senovalılara dağıtmıştı. İki yıl önce, artık yasal olarak, öteki büyük toprak sahiplerine yapıldığı gibi, Manolâki'den de daha fazla toprak alınmıştı: Elinde bulunan yedi bin dönümlük topraktan kendisine üç bin dönüm bırakılmış, bu topraklar örnek çiftlik sayılmış, geri kalan dört bin dönüm ise yine Senovalılara verilmişti. Yine de bu topraklar yetmiyor, gereksinimlerini karşılamıyordu. Tam sınır boyunda, mera ile İsören çiftliği arasında bir tarla vardı: Senovalılar bunun sürdükleri bozlak (boz tarla) olduğunu, bu bozlağın da -kimi yaşlı insanların anımsadığı gibi- kendi malları olduğunu söylüyorlardı. İşte şimdi bu tarla yüzünden Manolâki ile davalı idiler; yargı kurulu yakında buraya gelip yerinde karar verecekti. Ama, Velko'nun dediği gibi, kenar mahalleliler o zamana dek beklemek istemiyordu.

Ağız kavgası, kimi zaman sessizce, kimi zaman da gürültülü olarak sürüp gidiyordu. Birdenbire meyhane aydınlanıverdi, küçük pencereden güneş göründü. İçlerinden biri:

"Tüh! Yağmur yine yağmadı," dedi.

İliya doğruldu, ayağa kalktı:

"Öyleyse gidelim. Canı isterse, yine yağar," dedi. Dışarı çıkmak istedi.

Ardından hemen hemen herkes ayağa kalkıp çıkmak istedi. Acele ettiklerinden ya da işleri olduğundan değil, kenar mahalleliler artık işi azıttığı, kaşlarını çatıp lâf atmaya başladığı, kiminle dalaşacaklarını gözlediği için... Herkes kapıya varınca, köyün muhtarı Aleksi içeri girdi.

"Gidiyor musunuz?" dedi. "Hadi gidin, işinize bakın, hava açtı."

* Bulgaristan'da Arap adlı Türk köylerinin sayısı bir düzineyi bulur. Bu köy, Pırovadi ilçesindedir. (Çeviren)

Üzerinde hâlâ daha mavi bir dumanın dolaştığı boş masalarda bir tek adam kalmıştı: Minko Baba. Belinde geniş kuşağı, oldukça büyük göbeği, kırmızı yüzü, şişman haliyle muhtar, oturmakta acele etmiyor, meyhanede yavaş yavaş dolaşıyor, kendinden ve yürüyüşünden pek memnunmuş gibi, gösterişli adımlar atıyordu. Karısı onun için: "Benim Aleksi, sultanlar gibi dolanır" demişti de bu sözleri bütün köye yayılmıştı.

Velko, başını çevirmeden:

"Muhtar," diye seslendi, "buraya gel de sorularımıza yanıt ver."

"Ne yanıtı?"

"Gel de söyle bize: Köyün muhtarı olarak, sen şu çıkıp giden dumbazlar (kısa, şişman adamlar) dan mı yanasın, yoksa halktan mı yanasın?"

Muhtar:

"Kimmiş bu dumbazlar? Neler oluyor, yahu?" diye sordu.

"Neler olup bittiğini dinle: Biz Manolâki ile davalı olduğumuz sırttaki tarlayı sürmeye karar verdik. Tarlayı süreceğiz, duydun mu muhtar, hemen şimdi süreceğiz."

Aleksi, ona şöyle bir baktı, yanıt vermeye yanaşmadı. Velko, sözünü sürdürdü:

"Biz yoksulsak, insan değil miyiz? Bizim de yememiz, içmemiz gerek, bizim de çocuklarımız var. Yoksa, sen de mi Manolâki yandaşısın?"

Muhtar:

"Eh, Manolâki..." dedi. "Bu adamdan ne istersiniz? Ondan aldığınız topraklar yetmedi mi size?"

Yovi, söze karıştı:

"Ya, sen onu mu korumaya çalışıyorsun? Bize ne yaptığını soruyorsun... Onu şu adama sor, bakalım," diye Gırdü'yü gösterdi. "Adamın yaşamını mahvetti..."

Muhtar:

"Eskiden olup bitmiş şeyleri eşelemeye kalkarsan, bunun sonu gelmez," dedi.

Yovi coştu:

"Dur hele, muhtar, dur bakalım... Manolâki oğlu Toşo'nun kasabada söylediklerinden haberin var mı senin? Camadin hanında söylemiş bunları, onu orada dinleyenler söyledi bana. 'O katil.' demiş, 'Ulahya'dan dönmüş, ama biz onu gene hapishaneye tıkacağız. Beş yıl önce saplıklarımızı, samanlıklarımızı kimin ateşe verdiğini biliyoruz.' Görüyor musun? Herif bize hâlâ gözdağı veriyor. Çünkü, şimdiye dek bu adama yapıp ettikleri yetmezmiş gibi, daha da..."

Öteden birisi:

"Gerçekten, Gırdü Ağa, sen çok acı çektin," dedi.

Herkes Gırdü'ye baktı, bir şey söyleyeceğini sandılar. O ise, gözlerini masaya dikmiş, derin bir iç çekerek, hiçbir şey söylemeden, bir bıyığını bükerek gülümsedi, hafiften bir türküye başladı:

Kavallar çalar gölgelikte,

Draganka gezinir avlu içinde...

Sesi kısıktı, iyi söyleyemiyordu. Bir şeye benzemediğini görünce sustu, yanaklarını şişirdi, aynı türküyü ıslık çalar gibi mırıldanmaya başladı, sanki düdük ya da kaval çalıyordu.

Velko söze karıştı:

"Ha görelim, bakalım! Gırdü ağam, sen bir zamanlar kaval çalardın, kavalın nerede, şimdi?"

Gırdü:

"Kaybettim," dedi gülümseyerek. "İsören'de, otlar arasında yitirdim."

Yumruğunu sıktı, var gücüyle havaya kaldırdı, ama masaya vurmadı, Velko'nun omzunu yakalayıp sarstı, bağırdı:

"Acı çekiyorum... Acı, anladın mı? Üzüntülüyüm, Hilüpe!"

Bağırıp çağırdı, suratını astı:

"Rakı getir, buraya!"

Yovi:

"Ağam, dedi, cıvıtma öyle!"

Gırdü için Velko çok üzülüyordu. Her zaman olduğu gibi, zenginlere çok kızıyor, öfkeleniyordu. Başını çevirip baktı: Muhtar çıkıp gitmişti. Ardında, önceden olduğu gibi, yalnız Minko Baba oturuyordu.

Bu Minko Baba garip bir adamdı. İçmeye başladı mı, uzun süre uslu-akıllı oturur, düşüncelere dalar, susar, hiç kimseyle kavga etmezdi. Ama sarhoşluğunun bir çizgisi vardır, o çizgiyi aşınca, başkalarının konuşmalarını dinlemeye başlar, ansızın birine lâf atar, iğneler. İşte şimdi, Velko dönüp ona bakınca, Minko Baba için en uygun zaman gelmiş oldu. Kenar mahallelilerin konuşmalarını dinliyor, hafifçe gülümsüyor, masmavi gözleri cam gibi parlıyordu.

Velko:

"Zenginlerin durumu iyi," dedi. "Onlara her yerden para akar."

Arkasında oturan Minko Baba, o saat seslendi:

"Sen de bir yolunu bulup para kazansan a, anasının kuzusu!"

Velko, bir yerine bir şey batırılmışçasma sıçradı:

"Para kazanmak mı? Neyle kazanayım? Nasıl kazanayım? Bomboş ellerle bir şey kazanılır mı? Ya onlar? Onlar para kazanmıyor, kimi yakalarlarsa onu soyuyor, devleti bile soyuyorlar. İşte şu adam, çokbilmiş İliya, bu yaz dolu düştü, tarlasına bir parça zarar-ziyan verdi, iki-üç buğday başağı zedelendi de ne oldu? Memurlar geldi, tarlaya baktı, yiyip içti, İliya onlarla birlikte kasabaya gitti, bir heybe dolusu kayme (kâğıt para) ile döndü, anladın mı? Devlet paraları ona avuç dolusu akıtıyor... Kendini ve çocuklarını satılığa çıkarsa, bunca para eder mi?"

Kenar mahallelilerden biri seslendi:

"Bu devlet, devlet mi sanki? Böyle devlet olmaz. Bu, yalnız zenginlerin devleti..."

Minko Baba:

"Ben sarhoşum, hiçbir şey anlamıyorum," diye söyleniyordu. Aynı zamanda, görünmemeye çalışarak Filip'e bakıyor, göz kırpıyordu.

Kenar mahalleliler kendi aralarında yeni bir sohbete daldı. Gırdü'nün iki-üç Bulgarca sözcüğe bir de Ulahça (Romence) sözcük ekleyerek uzunca bir öykü anlatmaya başlayalı artık epey olmuştu. Lâkırdıya dal-

mış, çopur suratı kızarmış, kalpağı şimdi geriye itilmiş, kır saçları dalga dalga görünüyordu. Ancak iki-üç kenar mahalleli kendisini dinliyor; geriye kalanlar, herkes yanındakiyle sohbet ediyordu.

Yovi, kenar mahallenin en yoksulu, dul, haftalardır tıraş olmamış Neyço'ya şunu söylüyordu:

"Sen şimdi beni dinle, sana ne söylediysem onu yap! Bunu mutlaka yapmalısın, bu böyle gitmez artık."

"Yapayım da bomboş ellerle mi?" diyordu Neyço, düşünceli olarak. "Geriye üç koyunum kalmıştı, onları da götürüp sattım. Sonuna dek bitirip temizledim, artık hiçbir şeyim yok..."

"Bırak şimdi bunu... Kocakarı gittiği yerde kalsın, ama sen eve sahip çıkacak bir kadın bulmaya çalışmalısın, bu böyle sürüp gidemez. Ölenle ölünmez, çocukların var, onlara bakacak biri gerek. Sen beni dinle..."

Velko, Dinkata ile konuşuyordu. Daha çok kulağına fısıltıyordu; ama bir süre sonra kızıştı, sesini yükseltti.

"Ona şöyle söyledim. Papaz Baba, dedim, sen kilisede görevlisin, İncil okuyorsun... Gönül ferahlığı yoksa, hak ve adalet yoksa, biz nereye gidiyoruz?.."

Minko Baba bir şey söyledi, ama Velko kulak asmadı.

"Söyle bana, dedim, Stamboliyski'yi* neden öldürdüler?.. O bir halk adamıydı... Neden öldürüldü, ha?"

Arkadan Minko Baba seslendi:

"Beni kimse öldürmüyor."

---

* Stamboliyski, Aleksandr Stoimenov (1879-1923), Bulgaristan'da devrimci köy hareketinin ünlü önderi, Bulgar Köylü Partisi başkanı. Tatar-Pazarcık'ta doğdu. Almanya'da tarım öğrenimi gördü (1900-02). Milletvekili olunca, monarşizm ve militarizme karşı savaştı, yaşam boyu hapse hüküm giydi. 1918 asker ayaklanmasıyla serbest bırakıldı. Radomir Cumhuriyeti başkanı seçildi. Koalisyon hükümeti kuruldu (1919). Çiftçi Partisi iktidar oldu (21 Mayıs 1920 – 9 Haziran 1923). Hükümetin devrimci hareketleri ve güttüğü barışsever dış politikaya karşı, 9 Haziran 1923 tarihinde düzenlenen askerî bir faşist darbeyle Çiftçi Hükümeti düşürüldü, kendisi tutuklandı, dayanılmaz işkencelerle Sofya'da öldürüldü. Türk dostuydu. Onun döneminde Bulgar Parlamentosunda pek çok Türk milletvekili vardı. Üvey babam Hafız Abdi oğlu Hafız Mehmet Fehmi de o dönemde Hezar-grad (Razgrad) kaymakamlığı yapmıştı. (Çeviren)

Velko sıçradı, dimdik ayağa kalktı:

"Sen de bir çorbacı (zengin) kulağısın! Sen de o haydutların tabak yalayacılarından birisin! Sizler bu işlerin hep böyle sürüp gideceğini mi sanırsınız? Hey! O günler geçti artık! Hesaplaşma günü gelecek. Kimin haklı, kimin haksız olduğunu göreceğiz, bakalım."

Neyço:

"Biz çalışalım, biz cepheye gidip çarpışalım, biz vergi verelim," dedi. "Hep biz. Ya onlar, on katlı evleri olanlar, onlara dokunan yok."

Yovi:

"Onlar sadece ılıcalarda, içmelerde, kaplıcalarda, sayfiyelerde gezip tozarlar," dedi.

Velko, coştukça coştu:

"Siz, bu halktan ne istersiniz, be? Neden ona süreklice vergi memurları yollarsınız? Nesi var, nesi kaldı ki?"

Minko Baba ona hak veriyordu:

"Ben sarhoşum, hiçbir şey anlamıyorum."

Öteden Dinkata söze karıştı:

"Bekle, bekle! Az kaldı, biraz sabredeceğiz. Baltaları elimize aldık mı!.."

Gırdü öyküsünün tümünü daha anlatmamıştı, ama onu dinleyen yoktu, sustu. Sözümona, başkalarının konuşmalarını dinler görünüyordu, ama ne bir şey duyuyor, ne de bir şey anlıyordu.

Velko, Minko Babaya bağırıyordu:

"O tarlayı süremeyiz, öyle mi? Süreceğiz. Biz süreceğiz, biz ekeceğiz. Git, o tumbadızlara söyle bunu! İstersen, Manolâki'ye de gidip söyleyebilirsin."

Bu adı duyunca, Gırdü, rüyadan uyanırcasına titredi. Dalgın, küçük, kapkara gözleri parıldadı. Dimdik ayağa kalkıp bağırdı:

"Manolâki! Şarlatan, dolandırıcı, hayırsız herif! Yüreğimi yaktı benim... Yeyip bitirdi... Ama, ben de onu ne mi yapacağım? Ben de bunu ona ödeteceğim... Güzelce ödeyecek..."

Yerine yuvarlandı. Göğsü kabarıp iniyor, sanki nefesi kesiliyordu.

V

Dışarıda sesler duyuldu, mahmuzlar şıkırdadı, Galçev meyhaneye girdi; ardından muhtarla Milçevski de içeri girdi. Galçev, az önce olup bitenleri bilmiyordu. On kişi, bir masa çevresine oturmuş, içki içiyor, başlarını çevirip kendisine bakıyordu, o buna da özel bir anlam vermedi. Başını sallayıp sevinçle onları selâmladı. Daha sonra, mahmuzlarını şıkırdatarak tezgâha doğru yürüdü, Filip'ten bir kutu sigara istedi.

Kenar mahalleliler suskun duruyordu. Birden Gırdü ayağa kalktı, hesabı ödemek üzere kuşağını karıştırmaya başladı, ama Yovi gereken parayı çıkarıp ödedi. Gırdü, sanki ne ödeyeceğini, kendisine geriye ne verileceğini bilmek istemiyordu. Para kesesini kuşağına soktu, kapıya doğru yürüdü. Birisi seslendi, ama o dönüp bakmadı bile, dışarı çıktı.

Galçev, Milçevski ve muhtar da dışarı çıktılar. Yan tarafa doğru yürüdüler. Muhtar, uzun süre, Galçev'e bir şeyler anlattı, durdu. Teğmen onu dinliyor, ama yana bakıp susuyordu. Milçevski anlatılanları daha dikkatlice dinliyor, hüzünlü gözlerle çevreye şaşkın ve ürkek bakıyordu.

Bir süre sonra Köse David, çitin üzerinden baktı, sonra yanlarına geldi.

"Seni arıyordum, muhtar," dedi. "Günaydın, Bay Teğmen... Muhtar, bu sabah nasıl bir kuduz köpekle karşılaştım, bilir misin? Kutmak evime geldi, aynı esnaf takımındanız ya, ona arılarımı göstermek istedim. Baktı, baktı da birden sıçradı, delirdi adam, delirdi. Sen, dedi, arılarını benim kovanlarıma gönderiyorsun, ballarımı çalsınlar diye... Yakaladım seni... Daha neler, neler söyledi. Boşboğazlık... Sen hiç böyle şeyler duydun mu?.. Küfrederek ağzını da bozdu..."

Aleksi:

"Arıdan anlamam," dedi.

Köse, sırıtarak Galçev'e baktı:

"Arılara hırsızlık öğretebilseydim," dedi, "bana para getirmeleri için onları bankalara yollardım... Öyle değil mi, Bay Teğmen?"

Aleksi, yine:

"Arı işinden anlamam," dedi. "Yosif ne yapıyor?"

"Ne yapacak Yosif? Okula bakıyor. Ben bu Kutmak'ın peşini bırakmam, şikâyet edeceğim."

Muhtar, sözünü keserek:

"Onu bırak şimdi," dedi. "Yosif'e söyle, aklını başına toplasın. Ne yaptığını, neler öğrettiğini biliyorum. Sen onun babasısın. Başına bir hal gelirse, seni uyarmadığımı söyleme sakın."

Köse, bir parça düşündü.

"A be Aleksi," dedi, "ben de görüyorum, ama ne yapayım?.. Günümüzün gençleri ne Tanrı'ya, ne de anaya- babaya inanıyor. Ama söylerim, yine de söylerim. Kendine öyle bir dünya kurmuş ki, Tanrı korusun... Doğru söylüyorum, Bay Teğmen, bunları ona söylemeye cesaret edemezsin."

Aleksi:

"Gene söyle," dedi.

"Söylerim. Kutmak'ı da rahat bırakmam, şikâyet edeceğim. O bir kart hayduttur, bir şeyler yapacağım ona..."

Galçev, atına doğru yürüdü. O vakte dek yalnızca susup dinlemiş olan Milçevski de onunla birlikte yürüdü.

"Dün akşam neden gelmedin?" diye sordu. "Nona buradaydı."

Galçev, atına bindi. Milçevski yanına gitti. Yavaşça:

"Nona seni sordu," dedi. Galçev bu sefer de yanıt vermeyince şaştı, kaldı.

"Ne zaman dönersin? Yukarı doğru gidiyorsun, İsören'e uğrar mısın?"

Galçev:

"Ne yapayım İsörende?" dedi. "Sınır boyunca gideceğim. Hadi, yine görüşelim! Yine görüşürüz, muhtar!"

Mahmuzlarıyla ata dokundu, atlı emir eri de ardından gidiyordu. Azıcık yağmur yağmış olsa da toz yok, hava temiz ve serindi. Yağmurla temizlenmiş otlar yemyeşildi. Yol da dümdüz ve kahverengi görünüyordu. Tarlaların üstünde hafif bir sis tabakası duman gibi duruyordu. Tarla sınırları, dümdüz çizgiler gibi açıkça belli oluyordu. Anızlar arasında, yağmurdan ıslak kara topraklar, ayakla çiğnenmiş, yere batmış gibi görünüyordu. Gökyüzünde parça parça bulutlar hâlâ dolaşıyor, güneş de bazen gözden kayboluyor, bazen parlıyordu.

Galçev, hep muhtarın söylediklerini düşünüyordu. Görünüşe bakılırsa, Aleksi, köyde olup biten her şeyin izi üstünde yürüyor, ama her kurnaz insan gibi, o da olabildiğince bir kenarda durmak, ateşi başkasının karıştırmasını beklemek istiyordu. Öğretmen Davidov, hepsi kenar mahalleli, muhtarın dediği gibi tek dikili ağacı olmayan bazı köylüleri geceleri gizlice toplayıp onlarla konuşuyormuş. Söyledikleri de artık olağan partizanca lâflar değil, ayaklanma kışkırtıcılığı imiş. Ne de olsa muhtar açıkça hiç kimseyi suçlamak istemiyor, Davidov'un toplantılarından söz ederken, safyüreklice şunu ekliyordu: "Belki de öğretmen onlara kitap okuyor, konferans veriyordur, gece okullarındaki gibi, diyelim..."

Ancak, Senova'nın sakin olmadığı görülüyordu. Ama şimdi neresi sakindi ki? Bu ara muhtar Senova köylülerinin çiftlikten zorla toprak almak niyetinde olduklarını söylemişti. Galçev "köylülerin kabahati ne?" diye düşünüyordu. "Onlara toprak gerek; onlar için toprak, tıpkı hava kadar gerekli. Peki, ama ben ne yapabilirim? Bana emredilenden başka bir şey yapamam ki... Bak, sınırın hemen yakınında bir şey olursa, o başka, onu o zaman görürüz."

Galçev, köyden epey uzaklaşmıştı; önündeki yolda bir köylünün yürüdüğünü gördü. Daha çok yaklaşınca, köylü nal seslerini duydu, birkaç adım yana çekildi, daha sonra yüzünü yola çevirdi. Galçev, onun Girdü olduğunu tanıdı.

"Yolculuk ne yana?" diye sordu.

Gırdü bir asker selâmı verip gülümsedi.

"Hiçbir yere... Biraz hava alayım, dedim..."

Elinde bir sigara tutuyor, kuşağında kibrit arıyordu.

Galçev ona baktı. Başka bir şey söylemeden, atı sürdü. Kutmak'ın kendisine anlattığı Antitsa öyküsünü olduğu gibi anımsadı, başını çevirdi. Gırdü de beriye, İsören çiftliğine giden yola sapmıştı. Galçev düşündü: "Yirmi yılı aşkın bir zaman geçsin de tutku onu buralara sürüklesin? Hem de bu bir köylü!.."

Birdenbire, önünde bir ağacın tepesi beliriverdi. Nona'nın ona arabadan göstermiş olduğu ağaçtı bu. Islak havada şimdi daha yeşil, daha ferah görünüyor, atın her adımında sanki sıçrayıp daha çok belirginleşiyordu. Galçev, içini nasıl tatlı, nedensiz bir sevinç kapladığını hissetti, atını mahmuzladı. Tırısa kalkan atıyla yüz adım bile gitmemişti ki, atı yine durdurdu: Bütün İsören çiftliği önünde olduğu gibi yayılıp uzanıyordu.

Onu daha önce de görmüştü, ama başka yanından, sınır yönünden. Şimdi baktığı gibi, bu yandan çefitliğin bambaşka bir görünüşü vardı. Sınıra yakındı, burada yeryüzü yukarı doğru yavaş yavaş yükseliyor, her şey apaçık görünüyordu. İlkönce büyük beyaz ev göze çarpıyor, onun önünde, tam orta yerde, yeşil bir ağaç yükseliyordu; tepesi uzaktan görünen aynı ağaçtı bu. Daha aşağıda, beyaz duvarlarla çevrili birkaç koyun sayası (ağılı) görünüyordu; güneydeki taş duvarlarda, kafes deliği gibi kararan, birbirine benzer, dörtgen biçiminde iki-üç giriş kapısı vardı. Başka yapılar da vardı. Daha yanda, kocaman bir yüzük gibi kıvrılan harman duvarı yanında, iki saplık yükseliyordu: biri daha alçak, taze ak saplı, öteki dağ gibi yüksek, koyu renkte, yana yatıp eğilmişti.

Ama, Galçev'in gözleri, dönüp dolaşıp hep beyaz eve bakıyordu. Bir çardağı vardı, çardak önünde de o yüksek ağaç. Çevresi kır, ova idi; otlardan, muzır bitkilerden başka bir şey yoktu. Belki de bu yüzden bu ağaç olduğundan daha yüksek, geniş bir ufuk ortasında tek başına, göklere doğru dikilmiş görünüyordu. Galçev bakınıyor, çev-

rede bir şey görmeye çalışıyordu, ama sanki çiftlikte hiç kimse yoktu. Harman makinesi de tütmüyor, duman çıkarmıyordu; herhalde, harman vakti geçmişti. Evin üstünden bir kuş sürüsü uçup gitti. Alçaldığı vakit aralarında beyaz kanatlıların da bulunduğu görülüyordu. Galçev, bunların güvercin olduğunu anladı.

Bir yol saparak dosdoğru sınıra gidiyordu. Orada bir vadi vardı; bir kıyısında Bulgar karakolu, ötekinde Romen karakolu bulunuyordu. Galçev atını çevirip bu yola koyuldu. Emir erine dönüp seslendi:

"Huben! Bu yola saparsak, sınıra çıkar mıyız?"

"Çıkarız, komutanım. Buralar dümdüz olduğundan, yol boyunca gitmesek de sınıra varırız. İşte, smır şuracıkta!"

Bu yoldan epey gittiler. Galçev hep çiftliğe bakıyordu. Köyden ayrıldığı şu bir-iki günde karakolun öte tarafındaki postaları dolaşmıştı. Şimdi bu taraftaki postalar kalıyor, yola çıkarken çiftliğe uğramayacağına ilişkin kendi kendine söz vermişti. Atı durdurdu, bir sigara çıkarıp yaktı. Daha ileri gitmek istemiyordu. "Kendi kendime neden bu sınırlamaları koyayım?" diye düşündü. "Kimseye rastlamadan, kimseyle görüşmeden pekâla çiftlik kenarından geçebilirim."

"Huben," dedi, "çiftlik kenarından geçip sınıra giden başka bir yol var, değil mi?"

"Var, komutanım."

"Bana bak, orada bir de kuyu vardır, şimdi bu pınardan su çekilir. Hadi oradan geçip atları suvaralım!"

Askerin ne diyeceğini beklemeden, Galçev atı çiftliğe doğru çevirdi. Böylece, dikkatli olmak, Nona ile karşılaşmalardan çekinmek konusunda anası dolayısıyla kendi kendine verdiği sözden ansızın dönmüş oluyordu. Şimdi bu söz verme, ona gereksiz ve gülünç görünüyordu: Bu işte kendisi için gerçekten bir tehlike varsa, dosdoğru karşısına çıkmalı, korkakça uzağında dolaşmamalıydı. Hem, güzel bir kız önüne çıkmışsa, bunda ne gibi bir tehlike olabilir ki... Hani her tehlike böyle olsa! Bu düşünce hoşuna gitti, neşesi yerine geldi. Şimdi Huben'le birlikte yolu bırakıp dosdoğru gidiyorlardı. Tarlalardan çıkıp dümdüz ovada atlarını sürdüler. Görünüşe bakılırsa, burası bir bozkır, sürülmemiş topraktı.

Huben:

"Şu otlara bakın, komutanım," dedi, sesinde bir köylü sevinci çınladı. Hem kuru, hem de çok sık. Yeter ki, kar yağmasın, hayvanlar kış ortasında bile burada otlayabilir.

Gerçekten, bu otlar çok özel, çok güzeldi. Boyu uzamıyor, filizlenen sapı yükselmiyor, tam tersi, öbek öbek, sık sık, iri iri idi, her yana tüy gibi kat kat olmuş yapraklar salıyordu.

Huben:

"Bizde bu ota 'bozalık'* derler," diye açıkladı. "Hayvanlar için çok iyidir, yararlıdır."

Artık çiftliğe yaklaşmışlardı. Alçacık bir yerden geçtikleri için, ev öteki yapıların ardında kalıyordu. Önündeki ağaç da sanki küçülmüş, o denli yüksek görünmüyordu. Harman tarafından ise, arabalar, pulluklar, çıvgarlar, kırmızı örtülü bir orak makinesi göze çarpıyordu. Galçev, Nona'nın sarı boyalı arabasını da tanıdı. Ansızın orada bir kadın göründü, Galçev titredi. Az sonra: "Nona değil," deyip sakinleşti. Nona'nm yürüyüşü bir başkadır. Nona yürürken sanki yüzüyor gibi görünür, vücudu düzgün, dimdiktir, göğüsleri biraz kabarıktır, bu yüzden dirsekleri geride kalır. Sonra, Nona bu denli sakin yürüyebilir mi? Gülmeden; ellerini, kollarını sallamadan gidebilir mi?

---

* Yazar bu sözcüğün Türkçesini kullanmıştır. Etimolojik Bulgarca sözlüğe göre (Sofya, 1971, s.63) bu otun Bulgarcası: sadina, Latincesi: Andropogon ischaemum, Türkçe boz sözcüğünden türemiş bozalak (bozluk, bozlak: sürülmemiş, boz tarla) demektir. (Çeviren)

VI

Galçev attan indi, onu askere bırakıp kendisi su kuyusuna doğru yürüdü. Yalınayak bir oğlan, "alaşa"yı, yaşlı, kır beygiri dürtüklüyordu. Hayvanın belkemiği bükülmüş, zorlanıyor; "keleve" denilen kuyu çıkrığı çevresinde ancak dolanıyor, her adımda ön ayağım yukarı kaldırıyor, sanki ayaklarını yerden zor ayırıyordu. Kuyu dibindeki söğüt ağacı yanında yaşlıca bir adam taş üstünde dimdik duruyor; kol yenleri, kahverengi şayaktan şalvarı, Kazan (Kotel) kasabası yerlilerininkini andırıyordu. Galçev'e bakmadı bile, çünkü tam o sırada çıkrık zincirinden keskin bir çatırtı duyulmuştu, adam eğilerek kendisine doğru sıçrayan sudan ıslanmış olarak, su tulumunu yakaladı. Oluğa doğru yürüdü, ama boşaltmadı, biraz eğdi. Galçev'i görünce gülümsedi:

"Bir yudum su içmez misiniz, teğmenim?" dedi. "Suyumuz iyidir, soğuktur."

Galçev:

"Yok, atlarımızı suvarmak istiyoruz," dedi. "Mümkün mü?"

Köylü:

"Neden olmasın? Olur, olur. Atları buraya getir, oğlum!" diye seslendi askere. "Vay, Huben, sen misin? Atları getir buraya!"

Atları çekip getirirken, Huben:

"Suyun en temiz olduğu yer neresi, Hristo Baba?" diye sordu. "İçinde kaz, ördek tüyü olmasın da atlar öksürüğe yakalanmasın. Hangi oluktan suvarayım?"

"Hangisinden istersen, istediğin oluktan suvar, su tertemiz, az önce kuyudan çektik. Hadi sen de gel, bir yudum su iç, beklerim."

Su tulumunu elinde tutuyor, hep gülümsüyordu. Yüzü kupkuru, ama sağlam, kırmızıydı. Burnu ve ağzı çevresinde iki derin kırışıklık oluşmuştu; bu yüzden daha neşeli görünüyordu. Asker de su içince, tulumu kuyuya atıverdi, ipi de salıverdi.

"Koyunları suvarmak için gelmelerini bekliyoruz," dedi. "Bu sabah bir parça yağmur yağdı ya, içip içmeyecekleri bilinmez. Su oluklarını doldurmuştuk, ama geldiğinizi görünce, çocuğa seslendim: Hadi Enko çabuk gel, bir tulum su daha çekelim, bu adamlar su içmek isteyebilir."

Galçev, yapıları göstererek:

"Bütün bunlar çiftliğin mi?" diye sordu. "Burada sanıkların uğrayabileceği bir meyhane ya da kahvehane yok mu?"

"Hangi sanıklar?"

"Sınırdan kaçanlar, kaçakçılar."

"Hayır, yok. Böyle adamlar yok. Ne meyhane, ne de kahvehane var. Burada gördüğün her şey, çiftliğin malıdır. Bir zamanlar, doğrudur, birçoğu sınırı aşıp kaçardı. Şu vadiyi görüyor musun? Patikaları oradaydı. Çerkezköylü* Tahir'e baskın yaptıklarında, haydutlar Bulgaristan'a o vadiden giriş yapmıştı. Bütün gece silâhlar patlamış, takip müfrezesi onları kovalamıştı."

"Kimdir bu Tahir?"

"Varlıklı bir Türk. Parası için bir kulağım kesmişler. Çok oldu. O zamanlar, dediğim gibi, buradan kaçanlar oldu, ama o iki posta –Bulgar ve Romen postaları– yapılalı beri, artık hiç kimse sınırı geçmeye cesaret edemiyor."

Hristo Baba çocuğa dönerek bağırdı:

"Hadi, Enko, beygiri yeniden koş da tulumu da çekelim. Tut, tut, tut!"

Galçev döndü: O zamana dek su çıkrığının yanından ayrılmayan kır beygir, çocuğu peşinden sürükleyerek oluklara doğru koşuyordu.

---

* Bulgaristan'da da bir Çerkez-köy vardır. Şimdiki adı: Aleksandrovo. Şumnu iline bağlı bir Türk köyüdür; nüfusu 149 (1985), tümüyle Türk'tür. 1882 yılında adı Bulgarcaya çevirildi. 1985 yılında Varna iline bağlanmıştı., ama daha sonra yine Şumnu'ya bağlandı. (Çeviren)

Geriden hamutunu çekse de, çocuk onu durduramadı, koyverdi. Tahta çıkrık takırdıyordu.

Hristo Baba öfkelendi:

"Ah, seni kurtlar yiyesi, kurtlar!" diye bağırarak beygire doğru el hareketleri yapıyordu.

Galçev:

"Bırak da su içsin," dedi.

"Ne, su mu içecek? Susuz kalmış değil o. Su çekmeye başlayalı beri, yüz kez su içmeye davrandı. Bu hayvanlar, teğmenim, insan gibi kurnazdır. İşe koşacağımızı anlayınca, yalnız kaytarmaya bakar."

Gerçekten, beygir su içermiş gibi yapıyor, yalnız suyu ağzında çalkalıyor, bu sırada gözlerini arkaya çevirerek ne olacak diye bakıyordu. Hristo Baba yanına yaklaştı, hamutu ayaklarının altından çekip çıkardı, çengel tahtasıyla kıçına iki kez vurdu. Beygir koşarak doğruca çıkrık yanındaki yerine döndü.

Galçev çiftliğe bakıyordu. "Nona neden görünmüyor?" diye düşündü. "Acaba bir yere mi gitti?" Onlara gidip babasını görmek istediğini söyleyebilir, Senovalıların kötü bir şey yapacaklarını haber vererek onu uyarabilirdi. Önünde-sonunda sınır boyundaki çiftlik kendi bölgesi içindeydi. Oraya uğrayıp yoklamak, görevi sayılırdı. Taş yapıların ötesinde, epey uzakta, ova ortasında, buralarda pek çok benzeri bulunan bir eskiçağ höyüğü görünüyordu. Tam doruğunda bir şey, beyaz rengiyle beliriyordu.

"O höyükte ne var?" diye sordu Hristo Babaya. "Orada beyaz bir şey görünüyor, anıt mı, acaba?"

"Anıttır."

"Rus anıtı mı?"

"Hayır, bir mezar. Hanım oraya gömüldü, Manolâki Ağa'nm karısı, ikinci karısı Antitsa..."

Galçev sustu, biraz düşündü: Sınır boyuna geleli beri, gün geçmiyor ki, Antitsa üzerine bir şey anlatılmasın, adı duyulmasın.

"Ama, neden oraya gömülmüş?"

"Çorbacı böyle istiyordu, öyle oldu. Oraya gömdüler."

Hristo Baba, eskisi gibi gülümser görünüyordu, ama gözleri sanki yaşarmıştı.

"O höyük buradan bakılınca alçak görünür," dedi az sonra, "ama tepesinden bakınca, çiftliğin tüm merası görünür."

Sustu, sonra ekledi:

"Bir zamanlar çiftlik çok büyüktü. Talika ile, merasının bir ucundan ötekine gitmek için, tam bir saat gerekirdi. Şimdi ise, işte orada Senovalıların tarlaları gözüküyor. Topraklarını yağma ettiler."

Söğüt ağacının ötesinden, yabanıl otların içinden bir adam çıkageldi. Galçev, onu şimdiye dek görmemişti. Ayakları çırçıplak, paçaları sıvalı, perişan kılıklı bir adamcağız...

Hristo Baba:

"Nikolay," dedi, "sen hâlâ buralarda mısın? Hadi, yatığı al da danaların yanına git! Yoksa sınırı aşarlar."

"Aha, aşacaklarmış... Sanki ben onları buradan görmüyorum da..."

Kaşlarını çattı, suratım astı, aptal yüzü daha çirkinleşti.

"Şuraya git, buraya git, hep git... Ya çarıklar? Hristo Baba, çorbacıya söyle de bana bir çift çarık versin. Hep çıplak ayak... Diken var, diken!"

"Söyledim, sana çarık almalarını Toşo'ya söyledim. Hadi şimdi danaların yanına git."

Nikolay, hep asık suratıyla yere bakarken:

"Bir çift çizme varmış... Bana versinler onları."

"Hangi çizme? Kim söyledi sana bunu?"

"Nona, çarık işini ona da söylemiştim, o da bana 'istersen, çizme verelim' dedi..."

Hristo Baba gülümsedi:

"Ah, sen Nona'nın sözlerine bakma! Çizme istediğine göre, yüzbaşı mı olacaksın?"

Gülerek Galçev'e baktı. Galçev, askere atları getirmesini söyledi.

"Gitme vakti geldi," dedi.

Huben atları getirdi. Galçev, dizginleri eline aldı, tam bineceği sırada, yukarıdan, çiftlik evinden, coşkun ve duru bir kadın sesi duyuldu: "Hristo Baba! Hristo Baba!" Bir genç kız, büyük, kırmızı bir şalı sırtına atmış, kuyuya doğru koşuyordu. Nona değildi, daha çok bir köylü kıza benziyordu. Galçev ile askeri görünce duraladı, azıcık orada kaldı, sanki geriye dönmek istiyordu, ama sonra yine koşmaya başladı. Birkaç adıma dek yaklaştı, gülümsüyordu, bu Nona idi. Galçev ancak:

"Ah, küçük hanım, siz miydiniz?" diyebildi.

Ama asıl şaşan Hristo Baba oldu. Kuyu yanında dururken bakakaldı, sonra coşkulu ve yavaş bir sesle:

"Ne yapmışsın sen?" dedi.

Nona gülümseyerek:

"Hristo Baba, sana bir şey soracağım... Bekle hele, şimdi gelirim," dedi. Sonra Galçev'e döndü:

"Yakışmış mı bana? Bu giysiler annemindir. Güzel duruyor mu üstümde?"

Galçev şaşkın şaşkın bakıyordu. En güzeli şaldı; sık, uzun püsküllü, görkemli kırmızı şal. Altındaki kahverengi fistan dekoltesiz, dar kollu, eski moda bir şeydi. Nona saçlarına da bambaşka bir biçim vermişti: Saçını ortadan ikiye ayırmış, dümdüz taramıştı. Yüzü daha yuvarlak görünüyor, kapkara gözleri parıldıyor ve gülüyordu. Şalına bürünerek, bir omzunu ileri çıkararak Galçev'e bakıyor, gülümsüyor, soruyordu:

"Bana yakışıyor mu? Üzerimde iyi duruyor mu?"

"Çok, çok yakışmış!"

Nona:

"Şala bakar mısınız?" dedi. "Ne şal ya, halis ipekten, ağır mı ağır. Lepiska* şalı, babam öyle diyor, anneme almış. Böylesi şallar artık yok. Hele şu ayakkabılara bakın, diyerek bir ayağını gösterdi. Pirinç

* Lepiska: Almanya'nın Leipzig kentinde üretilen ipek. (Çeviren)

ökçeli... E, şimdi beni nasıl buldunuz?" diyerek dimdik durdu, gülmeye başladı.

"Çok güzelsiniz."

"Değil mi ya?" derken gözleri parladı. "Bunları sandıkta buldum. Dur hele, dedim kendi kendime, şunları bir giyeyim. Ya siz, bu günlerde neredeydiniz? Kaybolup gittiniz. Senova'ya iki kez gittim. Milçevski de nerede olduğunuzu bilmiyordu."

"Yapılacak biraz işim vardı," dedi Galçev. "Dün de Senova'daymışsınız. Nişanlınızdan mektup aldınız mı?"

Nona ona baktı, dudaklarını alay edercesine büzdü.

"Nişanlım için neye kaygılanıyorsunuz?"

"Hiç, yalnız sordum. Bana bir şey vaat etmiştiniz."

"Neymiş o?"

"Trenden düşenin öyküsünü anlatacaktınız bana."

"Ötekinin, motosikletten düşenin öyküsünü de mi? İyi, ama siz görünmediniz ki... Yeni tanışlarınıza pek az dikkat ve itina gösteriyorsunuz."

"Ama siz yine de vaadinizi tutun."

"Belli olmaz. Göreceğiz."

Dönünce Nikolay'ı gördü:

"Hristo Baba," dedi, "Nikolay neden surat asıyor?"

"Çizme ister Nikolay. Ona çizme vereceğinizi söylemişsiniz."

Nona şalına daha çok sarındı, gülümsedi.

"Ben ona, şuradaki çamur gölcüğüne batıp çıkarsa, çizmelerin yararlı olacağını söylemiştim. O ise... Hristo Baba, sana bir şey soracaktım, kulağına söyleyeyim... Yine görüşelim!" dedi Galçev'e, gülümsedi. Hristo Baba'ya doğru koştu.

Galçev, orada daha çok durmasının nedensiz olacağını anladı, atma atladı. Giderken Nona onu bir kez daha başıyla selâmladı, gülümsedi. Galçev, dış kapının önünden geçerken, çardak altında duran ak saçlı bir yaşlı adam gördü. Sırtında bir palto vardı; herhalde

bu Manolâki olmalıydı. Galçev selâm verdi, yaşlı adam ancak elini kalpağına götürdü. Aynı anda arkadan ayak sesleri duyuldu, bir gerdanlık şıngırdadı, Nona eve dönüyordu. Galçev çekindi, dönüp bakmadı. Höyük yanından geçerken, Antitsa'nın mezarını yakından gördü; demir parmaklıkla çevrili, ak taştan bir anıt-mezar.

Artık oldukça uzaklaşmış olmakla birlikte, Galçev, geriye dönüp bakmak istemiyordu. "Beni neden evlerine davet etmedi, acaba? diye düşündü, bir parça gücenmişti. Bu, herkese yapılan küçük bir jesttir." Nona'nın, hoppa göründüğü halde, gerçekten bir parça endişeli olduğunu anımsadı. Belki de bu beklenmedik karşılaşmaları yüzündendi, ama bütün bunlar böylesine basit bir nezaket hareketini unutmasına neden olamazdı.

Galçev ne de olsa memnundu; onu gördüğüne, onunla karşılaşmış olmasına seviniyordu. Yol, bayırın öte yanından aşağı inmeye başladığında, dönüp baktı: Çardakta, yaşlı adamın kamburlaşmış figürünün kararddığı yerde, şimdi omuzlarında kırmızı şalıyla Nona duruyordu. "Bir zamanlar Antitsa da orada böyle durmuş olmalı" diye düşündü Galçev, Kutmak'ın sözlerini anımsadı: "Antitsa bir köylü kızıydı, ama çiftliğin hanımı oldu. Hem de nasıl bir hanım!"

VII

Çiftlik evi iki katlı, geniş çatılı, büyük bir yapıydı; önünde bir çardak* vardı; eski Bulgar evlerine benziyordu. Çardak, üstten dört bir köşede, oymalı küçük sütun başlıklı, güzel işlenmiş dört direğe dayanıyordu. Altta ise, yalnız iki direk vardı; ancak daha sağlam, daha kalın olan bu direkler, iri at nalları gibi toprağa basan yontma taştan tabanlara yerleştirilmişti. Çardağın bulunduğu yerde, ev, oldukça geniş sundurmadan biraz içeri giriyordu; sundurma, çardağı da çevreleyen aynı parmaklıkla çevriliydi. Zamanla kararmış, başlarına iri, yuvarlak düğmelere benzer birkaç sıra büyük demir çiviler çakılmış iki kapı, açık mavi badanalı bir duvara açılıyordu. Her kapının yanında birer pencere vardı. Tahta bir merdiven aşağıya, avluya doğru iniyordu.

Önde, tam çardağın dibinde, her yerden görünen bir ağaç vardı; meşe ağacı gibi çatlak kalın gövdeli, yaşlı bir karaağaç... Gövdenin dallara ayrılması, çatı düzeyinden başlıyordu. Dallardan biri, kiremitleri kırmasın diye kesilmişti. Orada şimdi bir leylek yuvası vardı. Oradan öte ağaç, çatı üstüne ve her yöne doğru serbestçe yayılıyor, dallanıp budaklanıyordu. Büyük ve yüksek olduğundan, kat kat görünüyor; ayrı ayrı çok değişik biçimler alıyor, böylece birbirinden uzaklaşıyor, sanki tek değil, birkaç ağacın dallarıymış gibi gözüküyordu. En üstte, ağacın tepelerinde esen rüzgâr, yaprakları tersine çeviriyor; bunlar canlı varlıklarmış gibi titremeye başlıyor, ağacın bütünü ise durgun, dingin kalıyordu. Kimi yerde katrana bulanmış gibi kapkara dallar görünse de, hemen yine sık yeşil dallar arasında yitip gidiyordu. Bazı yerde güneşten ışıklanan yapraklar parlak, duru yeşil görünüyordu. Bir başka köşede karanlık gölgeli girintiler ortaya çıkıyor, buralardan serçelerin cıvıldaşıp birbirini kovalama sesleri

* Yazar bu çözcüğü Türkçe olarak kullanmıştır. Arapça karşılığı: kameriye (Çeviren)

duyuluyor ya da bunların yukarılarda bir yerden koparıp bıraktıkları ince dallar aşağıya sarkıyordu. Yumuşak, yeşilimsi bir gölge, ağaç altındaki havayı bir çadırmış gibi kaplıyordu.

Öğleden sonra saat dört sularıydı. Evden yaşlı bir adamın öksürük sesleri duyuldu. Sundurmada Manolâki göründü; başı açık, gözleri şişkindi. Öğle sonu uykusundan yeni uyanmıştı. Esnedi, avuç içiyle ıslak gözlerini sildi, iri ve etli burnunun altındaki, tütünden sararmış dağınık bıyıklarını düzeltti. Manolâki, yetmiş üç yaşını geçmişti. Bodur, şişman, etli ve yağlı gerdanı sarkıktı. Terliklerini sürükleyip şıpırdatarak çardağa doğru yollandı. Gölgeli bir köşeye Kazan (Kotel) işi mavi bir kebe ile bir-iki yastık konulmuştu. Manolâki oraya oturdu –onun köşesiydi– ofladı, inledi, kendini salıverdi. Yüzü, bir hastalıktan geri kalan irili-ufaklı kara lekelerle beneklenmiş, sağlıksız, toprak rengindeydi.

Manolâki eve baktı, ama orası sessiz, hiç kimse yoktu. Çevresine, şuraya-buraya bakınca, aşağı avluda Enko'yu gördü:

"Enko!" diye bağırdı. "Anan nerede? Git de çağır onu, koş! Gel, de ki, dedem seni çağırıyor, kahve pişirmeni istiyor."

Ama Enko'nun ardından Sanka göründü, gelini bahçeden geliyordu. Manolâki, onun, ne söylediğini duyduğunu anlayınca, sözlerini yinelemeyi gereksiz buldu. Toşo'nun karısı Sanka, henüz genç, bodur boylu, biraz öne eğik, ama güzelce yüzlü, güleç güzel gözlüydü.

"Neredeydim?" diye sordu Manolâki. "Bana bir kahve yap. Evi ıssız bırakıp şuraya-buraya savuluyorsunuz. Neredeydin?"

"Ama, baba, patatesleri çıkarıyoruz. Hepimiz oradayız: Lukana nine, Galunka, Malin, herkes..."

"Ya, Gluhaneka?.."

"Şimdi geldi. Geceleyin nöbet tuttuğu için, uyumuş olmalı."

"Nöbet, nöbet tutuyormuş... O tembelin nice nöbet tuttuğunu bilirim ben. Gece-gündüz uyur, kalır. Yanınızda durup pekâlâ yardımcı olabilir. Bu sabah, danaların inek sütlerini nasıl içip bitirdiğini gözümle gördüm, ama o görmedi. Dönüp bakana, onları kovalayana dek, danalar çoktan sütü içip bitirmişti. Gevşek herifin teki!.. Ya Nona nerede?" diye sordu Manolâki.

Sanka içeriden:

"Senova'da, baba," diye seslendi.

Manolâki, ağızlığına bir sigara koyup tüttürmeye başladı. Ev yüksekçe bir yerde bulunduğundan, uzaklara bakarak her yer görülebilirdi. Manolâki, çiftlikte olup bitenleri seyretmek istiyordu. Koyunlara doğru baktı: Ovada otluyorlardı. Su kuyularına doğru baktı: Kupkuru olukların çevresinde kazlar dolaşıp duruyor, güvercinler uçuşuyordu. Sonra bakışları kırlara doğru yöneldi: Otlar sararıp solmuş, yollar toz-duman olmuştu. Manolâki, havalar böyle giderse, her şey kuruyacak, yanıp kül olacak, diye düşündü. Uzaklarda, kır ortasında otlayıp duran sığırları gördü. Nikolay, danaların yanındaydı.

Sanka, kahveyi getirdi, oğlu Enko'ya bir parça ekmek verip çıktı. Manolâki, bakışlarını kırlardan ayıramıyordu. Bütün yaşlılar gibi, o da sık sık bir şeyi düşünürdü: Bir zamanlar burası nasıldı, şimdi nasıldır? Bir yudum kahve içtikten sonra, yeniden Nikolay'a, danalara doğru baktı. Anılarında bambaşka sürüler canlandı: büyük sürüler, önemli sürüler... Hiç anlamadan, anıların derinliklerine daldı, gitti.

Bir zamanlar çiftliğin geniş merası, daha çok ham topraktan oluşuyordu. Mera öylesine azgın ve yüksek otlarla kaplıydı ki, hayvanlar içinde yitip gider, dense abartma sayılmazdı. Yumuşacık, hoş kokulu, tertemiz otlar, sertçe bir esinti gelince, ipek gibi kıvrılıyordu, her yerde. Ama kimi yerler ıssız, geçilmez, dolaşılmaz muzır otlarla kaplıydı, gerçek birer kurt ini. Köylülerin "koyun kuyruğu" dediği, boyu iki-üç metreyi bulan, mısır sepeti örülen otlar vardı. Gengel (eşek dikeni)* her yeri kaplamıştı. Özellikle güzün, solup kartlaştıkları, hayvanların geçmek için daracık patikalar açtıkları sırada, gerçek bir ormanı andırırdı. Musa Bey** kaynarcası, İsören çiftliğinin onbeş kilometre uzağındaydı. Eskiden bu kaynarcadan kimsenin haberi yokmuş, çünkü

---

* Yazarın Türkçe olarak kullandığı bu sözcük "İlkbaharda yetişen, bir ya da iki metre boyunda olan, gövde özü yenilen, dikenli bir çeşit bitki, deve dikeni, eşek dikeni" anlamına gelir. Burdur, İzmir, Balıkesir ve Kırklareli illeriyle Rumeli'nde (Bulgaristan) kullanılır. (Çeviren)

** Hacıoğlu-Pazarcık (Dobriç) iline bağlı Türk köyü. Bugünkü adı: Dolen-İzvor. Nüfusu 850 (1970), hepsi Türktür. (Çeviren)

yabanıl otlarla kaplıymış. Eskiden Musa Bey çiftliğine –köy de aynı adı taşırdı– bacakları dizkapaklarma dek çamurlaşmış bir ineğin dönmekte olduğunu uşaklar görmüş. Kuraklık çekildiğinden, çevrede hiç su yokmuş. İneğin peşinden gidilerek, kaynarca bulunmuş.

Böyle meralar yanında, İsören çiftliğinin hayvan yetiştirmede ünlü oluşunda şaşılacak bir şey yoktu. Kimisi yeşil ovalarda, varsıl otlaklarda, kimisi ayakta, kimisi de yatıp uyuyan ikiyüz-üçyüz baş inek sürüsü görülebilirdi. Bunlar pek iri hayvanlar değildi, ama boyun ve gövdeleri koyu renk tüylü, küçük sivri boynuzlu, sıcak kara gözlü, düzgün ve güzel hayvanlardı. Danalarıyla birlikte gezerlerdi, çünkü o zamanlar hiç kimse onları sağmayı düşünmezdi. İsören çiftliğinde yemliklerde beslenen yaşlı öküzler de vardı, bunlar kasaplara satılan hayvanlardı. Kendi koyunları da vardı, ama her ilkbaharda dışarıdan yaşlı koyun toplarlardı. Sonbaharda, püsküllü fesleri, sırmalı giysileriyle Arnavutlar gelir, uzun pazarlıklardan sonra, sürülerden ayrılabilecek genç danaları satın alırlar, aynı zamanda besiye çekilmiş öküzleri ve yaşlı koyunları da satın alıp İstanbul'a yollarlardı.

İşte Manolâki'nin serveti de buradan geliyordu. Koyun ve sığır sürülerinden başka, Manolâki'nin hergele sürüleri de vardı. Bunlar, önceleri elli-altmış, daha sonraları yüzü aşkın kısraktan oluşurdu. Gengele benzer bu geniş ve otlu ovalarda, ilkel güçleriyle özgür, yarıyabanıl bu atlardan daha güzel, hattâ daha korkulu bir şey olamazdı. Manolâki'nin bütün atlarının yağız olduğunu söyleyen Gırdü, pek haklı değildi. Manolâki, ancak koşum atlarını yağızlardan seçerdi. Yoksa, hergele sürülerinde çeşitli donlarda atlar vardı: Al, kula, kır, hattâ ak renkte olanlar da bulunurdu. Bunlar yalnız çayır otu yediğinden, şişkin karınlı, geniş sırtlı, düzgün kısraklardı; sık yeleleri, uzun kuyrukları, gözlerinde ise yabanıl ve özgür bir ateş vardı. Bunların arasında yeni yetme taylar, geyikler gibi incecik bacaklarıyla koşuşuyorlardı. Daha yaşlı, daha iri kısrakların boyunlarında, çan gibi öten demir çıngıraklar vardı. Yabanıl otlar arasında her zaman huzursuz, coşkun, taşkın, soluk soluğa gezinir, kuyruklarını parlak sırtlarına doğru savurur ve kişnerlerdi.

Tırnaklarına nal çakılmamış, dizgin tanımayan bu atların arasında, sırtına, tahta kenarları aşınmış, çiviler çakılmış olan eski bir Türk eğeri vurulmuş, arık, ince bir at da görülürdü. Bu at serbestti, hergele sürüsüyle birlikte dolaşırdı, ama tasalı ve neşesizdi. Dizginleri eyere bağlı, üstünde bir yumak ip, bir torba, bir de yağmurluk vardı. Bu, "hergeleci" denilen at çobanının atıydı. Hergelecinin kendisi de, otlar arasında bir yerde uyuyup kalmış olmalıydı. Sürü, aygır tarafından da iyi korunurdu. Birkaç kısrağın sürüden ayrılıp uzaklaştığını görür görmez, hemen onlara doğru koşar, kovalayıp sürüye katardı. Bu sırada kulaklarını kısar, kafasını yerlere, ön ayaklarına dek eğer, kısrağa yetişince sağrısını ısırır, çeneleri kerpeten gibi takırdardı.

Öğleye doğru güneş çok yakıyordu. Atlar suvarmaya götürülmeliydi. At çobanı otlar arasında göründü; çevik, zayıf bir adam. Belinde deri silâhlık, yandan yırtmaçlı geniş pantolon bacakları çarıklarının üstüne dek sarkmış... Eyerli kır atı yakaladı, üstüne atladı. Şimdiye dek öbür atlar arasına salıverilmiş bu arık ve bezgin, sevimsiz ve kovalanan at, şimdi rüzgâr gibi koşuyor, karnı yere değecekmiş gibi görünüyordu. Çobanın uzun kamçısı, havada kara bir yılan gibi dolaşıyor, tabanca sesi gibi şaklıyordu. Sürü toparlanıyor; atların besili parlak sırtları, balık sırtı gibi yan yana, sımsıkı diziliyordu. Çıngıraklı yağız kısrak öne çıkıyor, sürü peşinden gidiyor, uzun bir dizi oluşuyor, tırıs giderek çiftliğe doğru yöneliyordu.

Hergele çobanının atı iyi bakımlı, genç ve güçlü olmalı, ama asla sırtı fazla etli olmamalı, her zaman arık olmalı, çünkü çoban üstüne binince acımasız olur. Başına büyük işler açması da olur. Kimi zaman, en çok geceleyin, yakınlarında bir kurt kokusu sezerler ya da üstlerinde bir gökgürültüsü duyarlarsa, bu at sürüleri ürküp kaçar, korkuyu birbirine geçirerek paniğe kapılır ve gözlerinin gördüğü yere dörtnal koşarlar. Var güçleriyle kilometrelerce kaçar, herhangi bir yerde azıcık duraklar ve titreşerek, burun deliklerini alabildiğine açarak, havaya kalkmış kuyruklarıyla çevrelerine bakınırlar; sonra aynı delice kaçışla ters yöne doğru çılgınca koşarlar, karanlıkta, yağmur ve şimşekler arasında dosdoğru ovaya yönelirler. At sürüsü rastgele bir tarladan geçerse, ezilmiş ve çiğnenmiş gibi olur, sanki

orayı dolu vurmuştur. Bu, at çobanının en zor zamanıdır. Artık atma binip uçarcasına koşar, sürüyü karşılayıp yolunu kesmeye, geri çevirmeye çalışır; derleyip toparlayabilirse, sürü başını alıp başka yöne doğru kaçar. Sonunda, büyük güçlükle, kan ter içinde kalmış atıyla bu çılgın at sürüsünü durdurabilir, atlar onun uzun kamçısından çok, kendi yorgunluklarından yatışıp uslanırlar.

Bu yabanıl bozkır atları, yalnız bir tek işte kullanılabilir: Bir, bir buçuk ay süren harman işinde. Harman dövme vakti yaklaşınca, bütün sürü, direnmesine bakılmaksızın çiftliğe getirilir, yüksek taş duvarla çevrili harmana kapatılır. Daha önce kasabadan beş-altı tane çevik, eli çabuk, korkusuz nalbant getirilmiştir. O vakte dek el değmemiş sürünün bütün atlarının, harman dövebilmeleri için nallanması gerekir. Nalbantlar, tıpkı Kuzey-Amerika yerlisi Kızılderililer gibi, kement atar, ama onlar bunu bir başka türlü yapar; ipten yapılan kemendin ucundaki ilmik uzun bir sırığın tepesine tutturulur, korkmuş olan atlar duvara sıkıştırılır, kurtulmaya çalışırken, hangisine rastlarsa ilmik o kısrağın boynuna geçirilir. Hayvan önce şahlanır, ipi koparmaya çalışır, ama ilmik gittikçe boynunu sıkıştırır, olduğu yerde durur, boğulacak gibi olur, gözleri korku ve acıdan fırlayacakmış gibi olur. Bu sırada nalbantlardan biri koşarak atın arkasına geçer, ipin ucunu atın arka ayaklarından birine bağlar, topuğu ile tırnağı arasına düğüm eder, bundan sonra ipin ucunu ilmikten geçirir. Şimdi hepsi geri çekilip gergin ipe asılınca, kısrağın bağlanmış ayağı karnına doğru havaya kalkar, boynu aşağıya bükülür, böylece dertop olmuş, gücü-kuvveti kesilmiş olan hayvancağız yere devrilir. Herkes atın başına üşüşür. Birisi kulaklarını yakalayıp kafasını aşağıya bastırır. Bir başkası kuyruğunu arka ayağının altına sokar, çeker. Ötekiler dört ayağı bir araya getirip bir bağlam yapar, yukarı çevirir ve sımsıkı bağlarlar. Tıpkı cerrahî ameliyatlarda olduğu gibi, aynı hızla usta büyümüş, sertleşmiş, parçalanmış tırnağın uçlarını keser, düzeltir, üstüne nalı koyar, çakmaya başlar. En çok on dakika içinde her şey tamamdır. Kısrağı çözer, salıverirler. Hâlâ korkak, uyuşuk ayaklarla bir yana kaçar. Bir ikincisi, üçüncüsü yakalanır; böylece iş sonuna dek sürüp gider.

VIII

Güneş batıya dönmüş, karaağacın gölgesi tüm avluya yayılmış, duvarı aşıp karşıki çatılara tırmanmıştı. Çelimsiz kır alaşaya binen Enko, dış kapı yanından rüzgâr gibi geçti. Öylesine hızla koşuyordu ki, Manolâki arkasından seslenip çağırmaya fırsat bulamadı. "Düşersin, aptal!" demek istercesine, ancak başını salladı. Manolâki, birdenbire unuttuğu bir şeyi anımsamış gibi, ayağa kalktı; dizlerindeki ağrı yüzünden azıcık bekledikten sonra, ufak tefek adımlarla eve doğru yürümeye başladı.

Bir süre sonra, eski zaman işi, alt yanı yuvarlak, renkli çiçeklerle süslü bir şişeyi uzun boynundan tutarak geri döndü. Epey büyükçe olan şişe, rakıyla doluydu. Manolâki vaktiyle çok içerdi, güya içmemeye söz vermişti, ama her akşam, alacakaranlık basınca, bu şişeyi doldurur, çardakta yudum yudum, tatlı tatlı içerdi. İşte şimdi de, yerine otururken öksürmeye başladı, ama öksürük tuttuğundan değil, kendi hazırladığı sevinç ve kıvanç yüzünden...

Manolâki, kebe üstüne oturup kırlara bakınca, düşüncelerinin bağlantısını az önce bıraktığı yerde kolayca buldu. Ancak hergele sürülerini daha fazla düşünmek istemiyordu. İlkin, bütün bunlar artık çok gerilerde kalmıştı. Sonra, anıları arasında Gırdü, gittikçe daha sık görünmeye başlıyordu; oysa onu ne düşünmek, ne de görmek istiyordu.

Manolâki şimdi daha başka, daha iyi yılları düşünüyordu: Tahıl fiyatlarının yükseldiği bir dönem gelmişti. Çiftliklerde sürülüp ekilmemiş bir karış toprak kalmamıştı. Yeni nallanmış atlara artık gerek yoktu; her yerde harman makineleri duman salmaya başlamıştı.

İsören çiftliği çevresindeki ova, tarlalardan sapsarı kesilmişti. Önceleri benzeri görülmemiş bir çaba ve çalışma, her yeri kaplamıştı.

Yazın, hasat ve harman zamanı, işçi sayısı 200-250 kişiyi buluyordu. Yemek işlerine bakan odacının iki yardımcısı vardı. Fırın her ağızda, hiç ara vermeden, yüzer ekmek çıkarıyordu. Mahzenler un, patates, fasulye, zeytin ve zeytinyağı, buna benzer yiyeceklerle dopdoluydu. İneklerden, her seferinde iki kova dolusu süt sağılıyor, bunlardan işçiler için yoğurt ya da peynir, ekşimik yapılıyordu. Çiftlik işlerine bakan bir kâhyadan başka, kır işlerine bakan bir Alman tarımcı da vardı. Otuzu aşkın araba, altmış koşum atı, yüz yirmi öküz süreklice çalışıyordu. Manolâki, eski payanda damlar yerine yeni ahırlar yaptırmış, kireçle badanalatmıştı. Bunlar, birbiri ardınca kışlalar gibi sıralanıyordu. Arabalar için önlerinde geniş avlular vardı. Her ahırın güney ucunda işçiler için birer oda yapılmıştı. Evli uşaklar için, Tatarlarda olduğu gibi, zemin üzerine alçak ve uzunca, küçük evler yaptırılmıştı. Bütün çiftlik, yapıların tümünü kucaklayan taş bir duvarla çevrilmişti. Yalnız koyun sayaları, iki su kuyusu, saplık ve samanlıklar dışarıda kalıyordu. İki kişi geceleri nöbet tutuyor, yangın çıkmasın diye lâmbaları ve ocakları denetliyor, erken kalkması gereken işçileri uyandırıyordu. Manolâki'nin avlusunda, "çorbacı evi"nin önünde, geceleri salıverilen iki-üç azgın köpek, bağlı bulundurulurdu. Böylesi zincirli köpekler, kimi tehlikeli yerlerde de vardı. Kara, ak- sarı renkli, irili-ufaklı, sayıları yirmiyi-otuzu bulan bir sürü başka köpek de, mısır unu hamuru ya da kesik sütün suyu ile beslendikten sonra, avlu dışına kovulurdu. Büyük dış kapılar kapatılır, Bütün gece duvarların ötesinde dolaşıp havlamaları için salıverilirdi.

Tahılın iyi para getirdiği, Antitsa'nın çiftliğe gelip oranın hanımı olduğu sırada İsören çiftliğinin durumu böyleydi. Ağır vücutlu, durgun, hattâ en yakın yere bile yayan gidemeyen Manolâki, o zamanlar hep yollarda görülürdü. Hergele sürüsünden kalan birkaç attan kendisi için seçtiği iki tayı –en güzellerinden dört-beş yaşlarında genç atı– ayırırdı. Bunlar, çoğunlukla, yağıza yakın koyu-kır renkli, uzun boylu, tazılar gibi ince belli olurdu. Başlarını dikerek, hızla ve hafifçe koşup giderler, sanki arkalarındaki arabayı hiç hissetmezlerdi. Önde arabacı Murat durur, arkasında ise, başka çiftlik sahiplerinin yaptığı gibi yaylı, yumuşacık, oturma yerini kullanmadan, Manolâki, doğru-

ca arabanın dibindeki samanlar üstünde otururdu. Başında kalpağı, sırtında paltosuyla o, sert ve dayanıklı bir Bulgardı. Nereye giderse gitsin, isterse iş gereği bir köylünün evi önünde dursun ya da bir meyhaneye uğrasın, orada bir-iki saat kalsa bile, arabadan inmezdi. Konuşacağı kimseler, yanma gelmeliydi. Ona bir şey ikram etmek isteyenler, içkiyi arabanın yanına getirip içerlerdi. Manolâki, aklına estiği zaman, ansızın çekip giderdi. Konuştuğu kimseler henüz ayakta dikilirken, ardından bakakalırlardı. Güçlü ve hızlı atlar, çoktan uzaklaşmış olurdu. Güzel atlarla araba sürmek, Manolâki'ye yalnız kendini beğenme ve öğünme vermiyor, böylece kendini daha güvenli hissediyordu: Kötü niyetli birisiyle karşılaşırsa -düşmanları da vardı- kamçıya gerek yok, Murat'ın her zaman yaptığı gibi, atların dizginlerini biraz gevşetip, bağırmak yetiyor, onları artık hiçbir şey durduramıyordu.

Hep bu sırada, bir başka değişiklik daha oldu: İsören çiftliğinde yalnız hayvancılık yapıldığını gördükleri sürece, çevredeki köylülerin artık orada arayıp bulacakları bir şey yoktu. Oraya hiç uğramıyorlar, hattâ köpeklerin korkusundan çiftliği çok uzaklardan dolaşıyorlar, bu yüzden onu hiç tanımıyorlardı. Ama şimdi orada işçi aranıyordu. Bütün yakın köylerden gelenler sıraya giriyordu. İster gedikli uşak, ister gündelikçi olsun -tırpancı, çapacı, kazmacı, orakçı ve harmancı olarak- sayısız genç ve yaşlı kimseler gelip sıralanıyordu. Köylerine döndüklerinde, artık çiftliği unutamadıkları gibi, Antitsa'nın kara gözleriyle pek hoş gülümsemesini de akıllarından çıkaramıyorlardı. Bu artık yalnız kıskançlık yüzünden de olmuyordu; çünkü herkes toprak sahibi olmak, orada çalışmak istiyordu. Manolâki ile Antitsa arasındaki yaş farkını konuşsalar da, çokluk Manolâki'nin zenginliği, çok fazla toprağı bulunması, başkalarının topraklarını zorla ellerinden alması vb. gibi nedenlerle homurdanmaya başladılar. Bundan başka, ateşli particilik çekişmeleri yüzünden bir araya gelemiyorlar, onlar bir yanı tutarsa, Manolâki öte yana geçiyordu. Asla birbirlerini bağışlamıyorlardı. İşte Arap köyü merası davası, adliyede unutulmuşken, birdenbire kesin karara bağlandı: Manolâki, topraklarının üçte ikisini yitirdi. Bu dava, onsekiz yıldır sürüp gidiyordu. İki yıl

önce, büyük çiftlik sahiplerini ilgilendiren bir yasa yüzünden, daha başka topraklardan da olmuştu.

Manolâki:

"Çiftlikten geriye şimdi ne kaldı?" diye düşünüyordu. Dörtte biri bile değil. Pek az adam, pek az hayvan kalmıştı. Yukarıda, höyük tepesinde sonsuza değin dinlenmeye çekilmiş olan Antitsa, çiftliğin dünkü ve bugünkü durumunu görüyordu. Manolâki, bütün bunları zihninden geçirirken, kendisi de bir köylü olan Antitsa'nın köylülere çok iyi davrandığını anımsıyordu. Oğullarının çiftlikte bulunmadığı, mahzen anahtarlarının kendisinde olduğu zamanlar, her şeyden çok fazla verir, işçilere iyi yemek hazırlanmasını, rakı ikram edilmesini, daha çok kavun ve karpuz kesilmesini isterdi. Yemek sırasında aralarında dolaşır, gülümseyerek güzel güzel konuşur, şakalaşırdı. Hasat sonunda, horon ve türkülerle büyük bir eğlence düzenlenirse, bu onun için olurdu. Orakçı başları, Antitsa için iyi dileklerini uzun uzun sıralardı. Her yıl, çiftlikte çalışan kaç genci dinsel törenle evlendirmiş, kaç çocuğu vaftiz ettirmişti! Denilebilir ki, diye düşünüyordu Manolâki, o çiftliğe gelir gelmez köylülerin tarafını tutmuş, onları çiftliğe o çekmiş, kendini onlara adamıştı.

Manolâki, anılarının tam burasına geldiğinde, artık dayanamadı, kalktı, içki şişesini bir kez daha rakıyla doldurdu. Bundan öte, artık başını önünden kaldırıp çevresine bakmadı. Düşüncelerinin öyle bir noktasına gelmişti ki, ondan kopup ayrılamazdı: hep Antitsa'yı düşünüyordu.

Alacakaranlık bastı. Karaağaç dallarının gölgesi altında daha karanlık olan çardakta, Manolâki'nin sigarası hâlâ daha parlıyordu. Aşağı avludan sesler geldi, neşeli bir kadın gülüşü duyuldu, birisi çılgınca atılarak merdivenlerden yukarı çıktı. Çardakta, fidan gibi ince vücudu, beyaz fistanıyla Nona dikiliverdi.

Manolâki söze başladı:

"E, Nona, geldin mi? Ne... Neredeydin?.. Söyle bakalım, Senova'da ne var, ne yok?"

O saat dilinin ağırlaştığını anladı, zor konuşuyordu. Bu duruma kendisi de sinirlendi. Bunu gizlemek için, Nona'ya takılmak istedi:

"Atı çok hor kullanıyorsun, Nona, çok koşturuyorsun. Neler oluyor? Senovalı o haydutlar ne yapıyor?"

Nona hep ona bakıyor, alacakaranlıkta yüzü ancak görülebiliyor, ama gözleri parıldıyor ve gülüyordu. Sonunda, dedi ki:

"Baba, rakı şişesini yine ikinci kez doldurmuşsun sen. Farkındayım, farkında!"

Manolâki:

"E, Nona, sen de... Şimdi ben çok az içiyorum," dedi, ama hemen daha yumuşak, daha cana yakın bir sesle ekledi:

"Ni'delim, Nona, yaşlandım, onsuz yapamıyorum..."

IX

Çiftliğin işleri pek iyi gitmiyordu. Yeni tahılın epeyi büyük bir bölümü artık satılmıştı, ama hasat giderleri henüz ödenmemiş olarak duruyordu. Her yıl olduğu gibi, bu yıl da alacaklılar: bankalar, ortaklıklar, tüccarlar –kimi mektupla, kimi de celp kâğıdıyla– haber yollamışlar, vergiler için de tahsildardan kırmızı bir bildirim alınmıştı. Bir gün –Galçev'in çiftlikten geçtiği gün– Manolâki, çardakta oturduğu sırada, hesapları gözden geçirmek istedi. Eve doğru dönüp hesap defterlerini getirmeleri için birini çağıracağı sırada, Nona'nın sesini duydu. Bir türkü çağırarak beriye doğru geliyordu.

Manolâki:

"Nona," dedi, "Sanka'ya söyle de bana defteri getirsin. Sarı sandıktaki küçük defteri, o bilir. Ama dikkatli olsun, içinde kâğıtlar var. Kurşunkalemi de getirsin."

Nona, sözünü bitirmesini bekledi, "kurşunkalem"* dediğini duyunca gülümsedi, içeri girdi. Sanka, pencere yanındaki mindere oturmuş, dikiş dikiyordu. Nona'nın güldüğünü görünce, o da gülümsedi; bir ipliği ağzına alıp dişleriyle kopardı.

Nona:

"Sanka, babam defteri, küçük defteri istiyor. Sarı sandıktaymış. Kurşunkalemi de götür," dedi, yine gülümsedi.

Sanka yerinden sıçradı, dikişini bıraktı, koşarak duvar dibinde duran renkli iki Braşov** sandığından birini açtı. Biraz karıştırdıktan sonra, kapağı renkli, dar-uzun bir defteri çıkardı.

---

* Nona, babasının "kurşunkalem" sözcüğünü, Bulgarca "moliv" yerine Rusça "karandaş" olarak söylediği için gülümsüyor. (Çeviren)

** Braşov, Romanya'nın Transilvanya bölgesinde el sanatlarıyla ünlü büyük bir kenttir. (Çeviren)

"Bu olmalı," dedi, yere bakıp eğildi, çünkü defterden bir şey düşmüştü.

Nona:

"Dikkatli ol!" diye bağırdı. "Bir kâğıt düştü."

Sanka:

"Kâğıt değil, bir portre," dedi. Eskimiş bir fotoğrafı yerden alıp baktı. "A! Bu portreyi görmeyeli çok oldu. Nona, annen bu..."

Nona:

"Ver onu bana!" diye bağırdı, fotoğrafı çekip elinden aldı. Fotoğrafa bakarken:

"Ah, anam, anneciğim!" diye bağırdı, göğsüne bastırıp yine baktı. "Gel, Sanka! Ne denli güzel olduğunu gör... Hayır, önce şu defteri götür de sonra..."

"Ver, portreyi yerine koyalım, kaynatam darılır."

"Hele sen git! Kurşunkalemi de götür. Sen galiba 'karandaş'ın ne olduğunu bilmiyorsun. Kurşunkalemini ver ona!"

Nona pencerenin yanına gitti. Hep öyle coşkulu, sevinçli olarak fotoğrafa bakmayı sürdürüyordu. Bu resmi biliyordu, ama unutmuştu. Resimde görüldüğü gibi, Manolâki ile Antitsa kiliseye gidiyorlardı. Biraz yanda kilise görünüyordu. Resim, araba ve atlarla birlikte çekilmişti. Önde o zamanlar henüz genç olan Hristo Baba, dizginleri elinde tutan bir Türk, arkada ise, her zamanki gibi sırtında paltosu, başında kalpağı ile Manolâki duruyordu. Yerde, arabaya binmek üzere olan, omuzlarında büyük, güzel şalı ile Antitsa duruyordu. Yeni giysisi, ak ve yuvarlak yüzü, kara gözleriyle gülümsüyordu.

Nona, elini uzatıp fotoğrafı gözlerinin önüne koyarak:

"Bak, Sanka, bak!" dedi. "Anneciğim, hiçbir yerde bunca güzel çıkmamıştır, burada olduğu gibi! Ah anneciğim, benim sevgili anacığım! Bak, Sanka, gözlerine bak... Ne hoş bir gülümseme! Hele şalı, nasıl bir şal!.."

Nona, pek kısa bir zaman daha öylece durup rengi uçmuş fotoğrafa baktı, sonra masanın üstüne koydu, sandığın yanına gitti, açılan

sandığın değil, daha büyüğünün yanma gidip açtı, içindekileri karıştırmaya başladı.

Sanka korkulu bir sesle:

"Nona, ne yapıyorsun?" diye bağırdı. "Yapma, Nona, birkaç gün sonra kasabaya gidiyoruz, sandığı kim düzene koyacak? Ben onu yeni yerleştirmiştim, Nona..."

"Bağırma, Sanka, sakin ol," diye yanıt verdi Nona, kendisi de sakindi, hiç aldırmadan, sandıkta ne var, ne yoksa, hepsini çıkarıp birer birer atıyordu.

Sanka, ağlamaklı bir sesle:

"Aman Tanrım, Tanrım... Toşo, o da kasabaya gitti, daha dönmedi. İhtiyar da azarlıyor," diye söylendi. Bir şeye üzüldüğünde hep yaptığı gibi... Dışarı çıktı.

Nona, sandıktan büyük bir kırmızı şal çıkardı, katlarını açıp yaydı. Antitsa'nın fotoğrafında görülen aynı şaldı bu. Daha sonra eski moda kahverengi bir fistan, pirinç ökçeli bir çift ayakkabı, "çember" denilen ince bir yazma yemeni, gümüş bilezikler, gerdanlıklar çıkardı. Nona, bütün bunları çıkarıp yığdıktan sonra, bir an bile gecikmeden, kendi giysilerini çıkarıp ortaya koyduğu annesinin giysilerini giydi. Her şey tamam olunca, aynada kendisini birkaç kez seyretti. Gülümsedi, çardağa koştu. Daha kapıdan bağırıyordu:

"Baba, bana bak, bana!"

Başını hesap defterine eğmiş olan Manolâki bunu işitmedi. Nona, daha ısrarlı bir sesle:

"Bana baksan a, babacığım!" diye bağırdı.

Manolâki ona baktı, sonra gözlüğünü çıkarıp yine baktı:

"E, neden?.. Ne yapmışsın sen, onları niçin giydin? Giyilmek için değil onlar, yerli yerinde dursunlar, neden elledin onları, dokunma onlara..."

"Bir şey olmaz, baba. Ama bana çok yakışıyor, değil mi?"

Manolâki üstüne varmadı, Nona da daha fazla beklemedi, su kuyusu yanında duran Hristo Baba'yı görmüştü. Daha önceden ona bir şey sormayı düşündüğü için, acele ona doğru koşmaya başladı.

Manolâki hesap defterini kapattı, gözlüğünü çıkarıp üstüne koydu, bir sigara yaktı. Güdük, şişkin parmaklı elleri titriyordu.

Nona kuyuya doğru koşuyordu. Epey yaklaşınca, iki atı yedeğinde tutan bir asker gördü, az ötede duran Galçev'i de gördü. Geriye dönmek istedi, biraz duraksadıysa da koşmayı sürdürdü. İşte, Galçev ile kuyu yanında o zaman karşılaşmıştı.

Galçev ayrılınca, Nona Hristo Babaya ne soracağını unutmuştu. Onun yanında fazla kalmadı, yine koşarak eve döndü. Önünde Galçev at üstünde gidiyordu. Başını çevirip baksaydı, onu eve davet edecekti. Ama Galçev dönüp bakmadı bile. Kızın gururu, onu geri çağırmasına izin vermedi.

Manolâki:

"Hadi şimdi, bu giysileri çıkar üstünden, onlarla gezip durma," dedi. "Kim bu, yeni gelen subay mı?"

"Evet, baba."

"Nereye gidiyor? Neden onu bize davet etmedin?"

"Ah, baba... Acelesi vardı. E, ziyanı yok, bir başka sefer çağırırız."

Nona eve girdi, ama daha önce bulunduğu odaya değil de, yola bakan en kıyıdaki odaya girdi. Pencereye yapışıp camdan bakmaya başladı. Galçev atıyla gittikçe uzaklaşıyordu. "Geriye dönüp bakmayacak mı, acaba?" dedi Nona, kendi kendine, kalbinin nasıl çarptığını hissetti. Birden pencereden geriye çekildi, gururla dikildi, silkindi. Kendi kendine: "Şu küçük budala subay parçasının ardından mı hayran hayran bakacakmışım?" diye söylendi, çardağa döndü. Yine batıya baktı. Galçev artık bayır ardında kaybolurken, açıkça gördü: Galçev bu yana dönüp bakmıştı. Nona'nın neşesi yerine geldi, bir türkü mırıldanmaya başladı. Daha sonra, yeni baştan hesap defterine dalmış olan Manolâki'ye baktı, şeytanca:

"E, baba, bilânçoyu yapabildin mi bari?" diyerek takıldı.

Manolâki, hesapları şaşırmaması için bir el hareketi yaptı. Nona'yı her zaman gülümseten, kendine özgü "karandaş", "paraliya"*,

* Yunancadan Bulgarcaya geçen bu sözcük, "pervazlı erkek şapkası" anlamına gelir. (Çeviren)

"Frantsa"* vb. gibi sözcükleri kullanırdı. Nona içeri girince aynanın önünde durdu. Sanka içeri girdiği sırada da hâlâ aynaya bakıyordu.

"Bak bana, Sanka!" dedi, dönerken gülümsedi. "Güzel miyim?"

Sanka yalnızca:

"Ah, Nona, Nona!" diyebildi. Bakarken şaşakalmıştı. Kendisini heyecanlandıran şey, Nona'nın gerçekten güzel oluşu, annesine olağanüstü benzerliği, anımsadığı kadarıyla tıpkı Antitsa olmasıydı. Donakaldığı için elindeki paketi unuttu, masaya bıraktı, yine fısıldadı:

"Aman Tanrım, Nona!.."

"Ben Nona değilim. Ben Antitsa Slavovska'yım! Ben buranın hanımıyım. Biliyor musun, Sanka, Senova'daki subayla kuyu başında karşılaştım. Beni görünce afalladı."

"Onunla konuşmakla iyi etmiyorsun. Elâlem dedikodu yapar. Nişanlısın sen."

Nona, aynada kendine bakarken gülümseyerek:

"Onun için deli olduğumu sanma sakın," dedi. "Onunla bir parça oyun oynamak istiyorum, o kadar. Nasıl kızarıp bozardığını, nasıl utanıp sıkıldığını görmek istiyorum Henüz pek genç! Bir oğlan."

"Sen Yosif için de böyle diyordun, ama sonra ne oldu?.."

Nona, öfkelendi:

"Bırak şu melûnu!"

"Şişşt, yavaş ol, Yosif burada!"

"Burada mı? Ne zaman geldi?"

"Şimdi geldi. Bir arabadan indi. Dur hele, bana bir şey vermişti," dedi Sanka, paketi anımsamıştı. "Ha, işte. Al, sana, içinde bir kitap varmış."

"Onun kitabını istemiyorum. Pencereden dışarı at."

"İçinde bir mektup olduğunu söyledi."

Nona paketi açtı, mektubu buldu, pencere yanma gitti. Mektubu okuduğu sırada, Sanka ardında durup ona bakıyordu. Birdenbire

* Frantsa: Fransa. (Çeviren)

Nona mektubu buruşturdu, küçük parçalar halinde yırtıp pencereden dışarı attı. Sanka gülümsedi.

"O portreyi nereye koydun, Nona?" diye sordu. "Bana ver de yerine koyayım. İhtiyar onu arar."

Nona dönüp bakmadı bile.Sanka, eski fotoğrafı masanın üstünde buldu, alıp sandığa koydu, dışarı çıktı. Nona yalnız kalınca, günlük giysilerini giydi. Dışarıyı dinledi: Manolâki ile Yosif, hâlâ çardakta konuşuyorlardı. Küçük dudakları kısık, hâlâ kıvılcımlar saçan kararmış gözlerle sundurmaya çıktı, yaklaşıp parmaklığa dayandı. Karaağacın yumuşacık sakin gölgesi, esmer olmakla birlikte yine de pembe yüzüne yeşilimsi bir akis düşürüyordu. Gözleri uzaklara bakıyor, bunların çevresindeki sık ve kara kirpikler kıpırdamıyordu. Nona sanki yapayalnızdı, sanki iki adım ötesinde insanlar yoktu. Yosif'e bir kez bile bakmadı. Bir süre öylece durduktan sonra, dönüp eve girdi.

X

Yosif'in babası Köse David ile Manolâki arasında eskiden gelen ilişkiler vardı. Yıllarca önce, henüz tohum eken makineler yokken, David, çiftliğin "tohumcusu"* olmuştu, yani elle ekim yapmak zor ve ince bir iş olduğundan, tarlalara tohumu o ekerdi. Böylece, yıldan yıla, David, Manolâki'nin adamı oldu. Yosif ile Nona ise, çocukluk arkadaşı idiler. Yosif ondan iki-üç yaş büyüktü. Çocukluklarında pek az uyum gösteriyorlardı, çünkü Nona, şımarık her çocuk gibi; inatçı, ters, garip tabiatlı bir kızdı. Sözünü dinletmek, başkalarına hükmetmek isterdi. Köse David'in oğlu ise, kolayca boyun eğmek istemeyen, tıpkı babası gibi hırçın, alaycı idi. Daha sonra büyüdükçe, hep daha seyrek karşılaşmaya başladılar. Birbirine yabancı olmasalar da, pek de yakın sayılmazlardı. O yaz, yabancı ülkeden dönünce, Nona, eski Yosif'i değil de erginleşmiş, akıllı, sevimli bir delikanlı bulmuştu karşısında. Çirkin de değildi. Senova'daki bir bayan öğretmenin, Slavka Şanova adlı birinin Yosif'e karşı ilgisiz olmadığını, onun da ona ilgi duyduğunu Nona'mn anlaması güç olmamıştı. Nona'nın kendi kendine dediği gibi, buna dayanamaz, göz yumamazdı. Her şey bir haftada değişti: Gücenik, umutsuz, ağlamaklı Slavka, sınavlar biter bitmez çıkıp gitmişti. Yosif ile Nona da daha yakın dost olmuşlar, hep birlikte gezip tozmaya başlamışlardı. Çok geçmeden, Galçev Senova'ya gelmişti.

Manolâki'nin Köse David'in oğluna karşı özel bir sevgisi vardı. Bir zamanlar babasının çiftliğe birlikte getirdiği, sevip okşadığı oğlan, şimdi akıllı, uslu, iyi bir delikanlı olmuştu. Manolâki, köy muhtarı Aleksi'nin anlattığı Yosif'in "aşırı düşünceleri"ni duymak istemediği gibi, Yosif'in köylüleri kendisine karşı kışkırttığı dediko-

* "Tohumcu" sözcüğünü, yazar Türkçe olarak kullanmıştır. (Çeviren)

dularına da önem vermiyordu. Başkalarına karşı sert ve kapalı olan Manolâki, onunla siyaset dahil, her konuyu konuşmaktan hoşlanıyordu. Bundan başka, evdekilerden gizli olarak, kimi hesapların çözümü konusunda da Yosif'in yardımına başvuruyordu.

Çardaktan Manolâki'nin odasına geçmişlerdi. Burada da pencere yanında bir minder vardı, ama Manolâki, kendisine daha uygun gördüğü çerge üstüne Türk usulü bağdaş kurup oturmuştu. Yosif ise, yanı başında bir iskemlede oturuyordu. İkisinin arasında bir yığın kâğıt vardı.

Manolâki, bir zarftan bir deste iş mektubu çıkarırken:

"Şimdi şunları al, Yoşka," dedi. "Gözden geçir, sayıları topla, ne tuttuğunu bana söyle."

Gözlüğünü düzeltti, ceplerinde sigara aradı ve ekledi:

"Bütün bunlar eski bokluk...* Ne tuttuğunu görelim bari."

Yosif, kâğıtları birer birer gözden geçirmeye başladı. Aynı zamanda bir kâğıt üzerine bir sayı yazıyordu. Sonunda bunları toplayarak listeyi Manolâki'ye verdi:

"İşte toplam bu kadar," dedi. Manolâki rakamları gözden geçirirken, pencereye dönüp düşüncelere daldı. Yüzü uzunca, zayıftı, ama sağlıklı ve kırmızıydı; alnının üstünde tarayıp düzelttiği sık sarı saçları, sarı bıyıkları vardı. Bütün delikanlılar gibi, epey uzun oldukları halde, bıyıklarını tıraş etmezdi, ama bu bıyıkları onu ne yaşlı gösteriyor, ne de güzel biçimli, kırmızı dudaklarını örtüyordu. Babası gibi, o da mavi gözlüydü.

Manolâki, uzun rakam listesini bir-iki kez gözden geçirdi, listeyi kenara bırakıp başını salladı:

"Bu borçlardan kurtuluş yok, Yoşka! Ambardaki tahılı son zerresine dek alıp satsak, yine de ödeyemeyiz. Sen neden tasalanıyorsun?"

"Hiç, biraz yorgunum da."

Manolâki, yeniden söze başladı:

* "Bokluk" sözcüğünü, yazar Türkçe olarak kullanmıştır. (Çeviren)

"Yok, yok," dedi. "Toşo, bu sefer de üç-dört araba tahılı kasabaya götürdü. Dün akşam geri dönmeliydi, alçak eşek, hâlâ ortalarda yok. Yoşka, bu oğlan beni batıracak. Savurganın teki! Yemek, içmek, para harcamaktan başka bir şey yaptığı yok."

Yosif, yavaşça gülerek:

"Eh, Manol Baba," dedi, "para harcanmalı. Böylesi daha iyi. Böylece, yoksullar da bundan yarar sağlar."

"Hımm... Bilirim, bilirim. Anladım, Yoşka, anladım."

Manolâki güçlükle ayağa kalktı, kâğıtlarını sakladığı dolaba doğru ağır ağır yürüdü.

"Ne demek istediğini anladım, Yoşka. E, kızıllar Tuna'ya dayanmış mı? Buraya da gelecekler mi?"

Yosif yine güldü:

"Bazı çorbacı kellesi yere düşmeli, Manol Baba!"

Manolâki, küçük küçük adımlar atarken sallanıyordu, birkaç kez elini sallayarak, sanki şunu demek istiyordu: "Ne olursa olsun, ben artık yaşlı bir adamım."

Yosif, yeniden derin düşüncelere daldı. Bir gün okulda, bomboş sınıf odasının sıralarına Nona, Slavka ve kendisinin nasıl oturduklarını anımsamıştı. Slavka'yı unutmuş, yalnız Nona ile konuşuyordu. Slavka, birdenbire eliyle gözlerini kapayıp yüksek sesle ağlamaya başlamıştı. Yosif dışarıda yağmur yağdığını, gökgürlediğini iyice anımsıyordu. Nona için: "Ona her şeyi söyleyeceğim" diye düşünüyordu. "Ona Slavka'nın mektuplarını okuyacağım. Varsın kurbanını görsün."

Elinde katlanmış bir kâğıtla geri dönen Manolâki:

"Senden alacağı olan unutmuyor, vereceği olan ise hiç umursamıyor," diye söyleniyordu. "Şuna bak, Yoşka, hiç pişmanlıktan söz ediyor mu? Bu kondrat (kontrat), kasabadaki dükkânımın sözleşmesidir."

Yosif sözleşmeye bir göz attı: Gerçekten, orada öngörülen bir "pişmanlık" koşulu vardı. Toplam epeyce yüksek olduğundan, Yosif gülümseyerek Manolâki'ye baktı. Bunun üzerine, ona bütün pasajı

okudu. Bu iş de bitince, Yosif kalktı. Sanka'nın avluda konuştuğunu duymuş, Nona ise evde yalnız kalmıştı.

"Nereye? Gitmek mi istiyorsun?" dedi Manolâki. "Hadi git, öyleyse. Bütün işleri bitirdik. Sende gazeteler vardı," dedi Manolâki, Yosif kapıya varmıştı bile. "Onları bana bırak, şöyle bir gözden geçireyim."

Yosif gazeteleri cebinden çıkarıp ona uzattı. Nona'nın bulunduğu odaya geçti, onu açık pencere önünde dururken buldu. Gelişini, herhalde, ayak seslerinden duymuş olmalıydı. Dönüp Yosif'e bakmadı bile. Hafifçe gülümseyerek geçip masanın yanına oturdu.

"Gördüğüme göre, konuklarınıza karşı pek sevimli davranıyorsunuz," dedi, bir kitap alıp açtı. Nona yine dönüp bakmadı.

"E, bu da konuğun kimliğine bağlı bir şey, tabiî. Bir başkası -bu sözcük üzerinde durdu- bir başkası olsaydı, başka türlü olurdu bu. Öyle bir konuğun boynuna bile sarılmak olasıdır, elbette."

Nona, ansızın döndü. Elleri, arkasına kavuşturulmuştu. Öfkeli olduğu halde, güzel yüzü bir çirkinlik göstermiyordu. Şimdi bile, gözlerinin kızgın parıltısı altında gizlenmiş, nerede olduğu pek belli olmayan, ama bütün yüzüne yayılmış bir gülümseme vardı; dudaklarında mı, yoksa gözlerinin çevresindeki yarı kapalı, siyah kirpiklerinde mi? Belli değildi.

"Utanmıyor musun?" dedi. "İyi etmişsin, üstelik hoş karşılanmak da istiyorsun. O mektubu bana yazdıktan sonra... Ne tümceler, Tanrım, ne tümcelerle! Oh, bunu asla unutmayacağım! Hiç kimse şimdiye dek bana böyle sözler söylemeye cesaret edemedi, hiç kimse, hiç kimse. Kalkıp buraya gelişine de şaşıp kalıyorum. Hâlâ nasıl burada duruyorsun?"

Yosif elinde tuttuğu kitaba bakıp sanki bir şeyler okumaya çalışıyordu. "Hemen şimdi ona her şeyi söyleyeceğim" diye düşünüyordu. Beynine kan sıçradığını hissetmişti. "Her şey bitsin artık." Sırf Slavka'yı uzaklaştırmak için, onun kendisine nasıl da tutkunmuş gibi göründüğünü -belki de tutkundur- söylemek istiyordu. Ama şimdi, kendisinin onu sevdiğini anlayınca, erdemli nişanlı gibi görünmek istiyordu. Kendisine söylediklerini, düne gelinceye dek nasıl davran-

dığını artık anımsamak istemiyordu. Yosif, hâlâ kitaba bakıp duruyordu. "Ama ona her şeyi birden söylersem, kaçıp gidecek, ben de bir daha onu görmeyeceğim" düşüncesi aklından geçti, kitabı masaya fırlatıp gülümsedi:

"E, Nona, darılma bana. Bağışla, bir hata yaptım. Sonunda sana bazı öğütler vermek istedim."

"Öğüt mü? Sen kim oluyorsun da bana öğüt vermeye kalkıyorsun?"

"Kim miyim? Senin dostun değil miyim?"

"Sen benim dostum değilsin."

Yosif gülümseyerek:

"Pekâlâ, öyle olsun," dedi. "Babamın sizin yanınızda bir yanaşma, benim de sizin 'muti köleniz' olduğumu unutmuyorum."

Nona ona şaşkınlıkla baktı, aynı zamanda neşelendi: Bir şeyden vazgeçmek zorunda kalınca, kendi kendisiyle alay ettiğini bilirdi.

Nona, şimdi daha sakin konuşmaya başlamıştı. Yosif, Nona'nın tutkusu üzerinde durmaktansa, ilk hayal kırıklığından sonra, buna kendiliğinden dönmesinin daha iyi olacağını biliyordu. Ama kıskançtı, sızlanıyordu, Nona'yı azarlıyor, paylıyordu. Konuşmaları yeniden bir çekişmeye dönüştü. Bir çok şey arasında, Yosif, Senova'da Nona ile Galçev için neler konuşulduğunu da anlattı. Bu köy dedikoduları Nona'yı sinirlendiriyor, nefreti gittikçe alevleniyor, sesi de gitgide yükseliyordu. Birden fırladı, kapıya doğru yürüdü:

"Bütün bunları sen uyduruyorsun!" diye bağırdı. "Yalnız beni kızdırmak için, değil mi? Daha fazla konuşacak mısın?"

Yosif:

"Hayır, hayır, Nona, hepsi bu," diyerek gülümsedi. "Başka şeyler konuşalım. Otur, otur yerine."

Nona ona baktı, dönüp birkaç adım attı, ama oturmadı.

Sanka, kapıdan güleç gözlerle bir berikine, bir ötekine bakarken:

"Burada, ne çekişip duruyorsunuz?" dedi. "Alıp veremediğiniz ne var da böyle kavga ediyorsunuz?"

Yosif:

"İşte Sanka, işte iyi kalpli bir kadın," dedi. "Gel, Sanka, gel!"

"Yosif, köyde neler olup bittiğini neden anlatmıyorsun?.. David Baba ne yapıyor?"

"Şimdi onun çok önemli bir işi var," dedi Yosif. "Arılarını bal çalsınlar diye Kutmak'ın kovanlarına yolluyor."

Nona ile Sanka gülmeye başladılar. Sanka:

"Gerçekten, Todor Baba bundan söz ediyordu," dedi. "Ama, olabilir mi bu?"

Yosif, masa üzerindeki kâğıtlar arasında bulduğu Nona'nın bir fotoğrafına bakıyordu.

"Nona, burada çok güzel çıkmışsın," dedi. "Bir anı olsun diye alıyorum bunu."

Fotoğrafı cebine sokmaya davrandı, ama Nona elini yakaladı, resmi çekip aldı.

"Sana hiçbir şey vermem. Buna lâyık değilsin sen!"

Sanka seslendi:

"Olmaz, Yosif. Nona, nişanlı olduğu için, kimseye portre veremez."

Yosif:

"Evet, nişanlı," dedi, "ama nişanlısı kim?"

Nona:

"Sensin benim nişanlım," diye gürledi. "Seni çok iyi anlıyorum. İşte bu lafların yüzünden seni hiç sevmiyorum."

Yosif daha fazla gecikmek istemedi. Öğle yemeğine kalmasını istediler, ama kabul etmedi, gitmek için ayağa kalktı. Veda için çardağa, Manolâki'ye uğradı.

"Babana çok selâm söyle," dedi Manolâki. "Yine gel, Yoşka. Gazetelerini de al, okudum hepsini."

Çitin üzerinden bir köylünün başı göründü, bağırdı:

"Öğretmenim, hadi gidelim, yoksa gecikiriz."

Adamın uzun sarı bıyıkları vardı. Cırlak sesinden ürken, avluda bağlı köpekler birden sıçrayıp zincirlerini şıngırdatarak havlamaya başladı.

"Gergi Ağa, sen su kuyusuna doğru gidedur hele, orada buluşuruz" dedi Yosif. Manolâki ve Sanka ile vedalaştı. Elini Nona'ya uzattı, ama o tutmadı:

"Seni uğurlayacağım" dedi.

Arabanın beklediği su kuyusuna yaklaştıklarında, Yosif durdu:

"Nona, bugün bana karşı çok kötü davrandın. Bir tek iyi söz söylemedin," derken sesi titriyordu. "Oysa, güzel söze o denli ihtiyacım var ki... Bir sürü derdim, yapacak pek çok işim var. Korkunç bir de sorumluluk altındayım. Ben, bilmek istersen, yaşamımın en keskin dönüm noktasındayım."

Nona ona baktı:

"Bu da ne demek oluyor? Sen ne söylüyorsun?"

"Nona, sana çok şey söylemek isterdim, ama seninle, tıpkı çocuklarla olduğu gibi, ancak şaka yollu konuşulabilir."

"Ya, öyle mi?"

"Darılma, Nona, ben sana gerçeği söylüyorum."

Bir an için Nona ile daha açıkyürekli olmak, kendisine acı veren, ağır gelen şeyin ne olduğunu söylemek istedi. Kuşkusuz, ona yalnız kendisini ilgilendirmeyen hiçbir sırrı açıklayamazdı: örneğin, bir ayaklanma hazırlandığını, kendisinin de buna katılacağını söyleyemezdi. Ama bütün bunları uzaktan uzağa ona sezdirebilir, kendisine karşı onda bir sevgi, bir sempati uyandırabilir, Galçev'e karşı tutkunluğunu önlemeyi -bugün bunun için gelmişti- deneyebilirdi. Sözlerinden nasıl etkilendiğini önceden anlamak için ona baktı: Nona, biraz yana dönmüş olarak, yanında duruyor, önüne bakıyor, parlak gözleriyle gülümsüyor, sanki düşündüğü şeye seviniyordu. Yosif, çabalarının boşa gideceğini anlamıştı: Düşünceleriyle, tüm varlığı ile Nona bambaşka bir yerdeydi.

"Hayır, Nona, hayır, ben şaka ediyorum" dedi, az önceki yarı kapalı neşesine yeniden döndü. Sana söyleyecek özel hiçbir şeyim yok. Gerçekten, dertlerim, kaygılarım var. Kafamda tam bir kaos var. Şurada -parmağı ile alnını gösterdi- her şey yolunda değil.

Nona alnına baktı, Yosif parmağını hâlâ orada tutuyordu:

"Orada bir belgi* var, neden oldu?"

"Küçük bir çocukken vurmuşlardı."

"Hele bir bakayım!"

Nona, eliyle alnını okşadı:

"Acıyor mu?"

"Hayır, ağrımıyor," dedi Yosif, gülümseyerek başım eğdi.

"Oraya bir öpücük kondur, bakayım."

Nona:

"Seni gidi lânetli herif, seni!" diye bağırdı, elini çekti, dönüp hızlı adımlarla çiftliğe doğru yürüdü.

Yosif, ardından:

"Gene görüşelim, Nona!" diye bağırdı.

---

* Belgi, "beleg" biçiminde Bulgarcaya da geçmiş olan bu Türkçe sözcük, "nişan, alâmet" anlamında, Erzincan, Kastamonu ve Zonguldak yörelerindeki halk ağızlarında kullanılmaktadır. (Çeviren)

XI

Akşamüstü Toşo kasabadan döndü. Manolâki, sabahtan beri onu beklediği halde, üç arabanın ardı ardına su kuyusuna saptığını görmemişti. Arabaların arasında dolaşan, geçişlerine engel olan koyun sürüsüne bakıyordu. Çardaktan inip çiftlikte dolaşmayı pek sevmezdi. Ama, her mal sahibi gibi, çevresinde olup biten her şeyi dikkatlice, sertçe, süreklice gözden geçirmek fırsatını da kaçırmıyordu. Koyunlar sağıldıktan sonra, birbiri ardınca, güneşten yanarak, başlarını aşağı eğerek uzun sıralar halinde kırlara doğru açılıyordu. Yularsız, ama semerli bir eşek önde gidiyordu. Sırtına bir yağmurluk atılmış, yan tarafına da bir yatık asılmıştı. Koyunlar yavaş yavaş eşeğin iki yanından geçip önde yine toplanıyorlardı. Eşek ortalarında kalakaldı. Birdenbire kulaklarını dikti, sıçramaya başladı, koyunları ürküttü, yine öne geçti. Manolâki: "Bak sen, bir eşek ama," diye düşündü. "O bile kendi değerini biliyor, hep öne geçmek istiyor." Sağmalcı* Vasil ardlarından geliyor, ekmeğinden lokmalar koparıp yiyordu. Çevresinde dolaşan çoban köpekleri, arasıra atılan lokmaları daha havadayken kapışıyordu. Öteki çoban Çonko ile Hristo Baba ise, omuzlarına aldıkları uzun sırıklarla süt küleklerini içeri taşıyorlardı.

Nona pencereden:

"Sanka, Toşo ağam geliyor!" diye bağırdı.

Manolâki dönüp baktı. Heybeleri omzuna atmış, başında geniş orakçı şapkasıyla Toşo damdan bu yana geliyordu. Toşo'nun gelişiyle ilgili Manolâki'nin duyduğu huzursuzluk yitip gitmişti, ama öfkesi geçmemişti. Toşo'nun açıklamasını dinlemeyi daha sonraya bırakarak, artık ona bakmadı, bakışlarını yeniden koyunlara çevirdi.

* Sağmalcı, yazarın Türkçe olarak kullandığı bu sözcük, "sağmal hayvan (özellikle koyun) güden çoban" anlamına gelir. (Çeviren)

Nona ile Sanka, Toşo'yu karşılamak için dışarıya fırladılar. Nona:

"Toşo ağam, bana bir şey aldın mı?" diye bağırıyordu.

Sanka, omzundan heybeleri alırken:

"Neden geciktin, Toşo?" dedi. "Bütün gece uyumadım, neden geç kaldın?"

Toşo, sert bir yanıt verdi:

"Bu seni ilgilendirmez, ama bunu bana soracak biri var," diyerek Manolâki'ye huzursuzca baktı. "Var, var, Nona, sana da bir şeyler var, heybelerde. Al oku da bilgin artsın!" diyerek cebinden gazeteleri çıkardı, Nona'ya uzattı.

Kadınlar eve girdi. Toşo biraz durakladı, şapkasını çıkarıp eliyle tozunu-toprağım silkelemeye başladı. Kırk yaşlarında, zayıf, uzun burunlu, kırışık dar alınlıydı. Kahverengi gözlerinde kabahatini bilen, huzursuzluğunu belli eden bir şey vardı. Ne Nona'ya, ne de Manolâki'ye benziyordu.

"Çok kuraklık var," dedi. "Yollarda bir toz, bir duman, korkunç bir şey. Sıcak mı sıcak. Bunun için bekledik, daha serin bir havada yola çıkalım diye."

Manolâki, hep bir kenarda durup bakıyordu. Toşo babasının kızgın olduğunu, konuşmayacağını anlayınca, içeri geçti. Havai ve tasasız bir adamdı. Aradan pek uzun bir süre geçmeden, Manolâki onun sesini duydu. Yüksek sesle bir şeyler anlatıyor, Nona ile Sanka da gülüşüyordu. Manolâki kızdı, kalktı, ağır adımlarla öksürerek içeri girdi. Tek söz söylemeden, sanki dinlemeye gelmiş gibi yaparak geçti, mindere oturdu. Toşo bundan cesaret alarak sözünü sürdürdü:

"Size başka bir haber daha vereyim," diye başladı. "Arzuhalci Uzun Sava'yı tanırsınız. Öldü. Bilir misiniz nasıl? Camadin Hanı'na gidip: 'Bana bir bardak soğuk soda verin. Soğuk olsun' demiş. Saatini çıkarıp: 'Çabuk olun,' demiş, 'saat oniki, acele işim var, gideceğim.' Sodasını vermişler, birden hepsini içmiş, düşüp ölmüş!"

Nona ile Sanka korkuyla bakıştılar.

"Ne oldu adama, bilmem. Ama o da her zaman hastaydı. Hemen Todoraki'nin soda fabrikasını mühürlemişler. Ona da rastladım. 'Sodanın zehirli olup olmadığını araştırmak istiyorlarmış,' dedi. 'Nasıl zehirli olabilir?' diyor. Çeşme suları zehirliyse, o zaman benim soda da zehirli olabilir. Ben yapıyorum onu..."

"Bırak şimdi bunu!" diye sözünü kesti Manolâki, somurtarak. "Yeter artık. Ürün fiyatlarından ne haber, Mihal ne diyor hele?"

"Fiyatlar gittikçe düşüyor. Umut yok, diyor Mihal ağa, yakında yükseleceğe de benzemiyor. Satılık tahılınızı Kasım'dan sonraya bırakırsanız, iyi edersiniz, diyor."

Manolâki düşünceye daldı. Toşo, yeniden söze başladı:

"Fiyatlar kötü, vesselâm. Karalez (Kara İlyas) köylü* Apostol da bundan şikayetçi: 'Öküzlerin boyunduruğunu çıkarıp salıvereceğim, artık çiftçilik yapmayacağım.' Zatı da öyle, ben niye söylüyorum, başka bir iş tutmalıyız. Lütstan'ın oğlu Zahari, yabancı bir ülkede mühendislik öğrenimi görüp yurda dönmüş. 'Fabrika, diyor, Toşo ağa, fabrika gerek bize!' Zatı da öyle. Tonü Hacı-Gergev, kâğıt fabrikası kuramadı, ama ben kurarım. Yalnız bizim saplık-samanlıklarımız, iki yılda işlenir, neden bozkırda çürüyüp gitsinler?"

Nona sordu:

"Sen ne diyorsun, Toşo ağam, ne fabrikası kuracaksın?"

"Ambalaj fabrikası. Helvacı kâğıdı fabrikası."

"Hayır, Toşo ağam, hayır. Helva fabrikasından yanayım!"

Nona, gazetenin ardında kıs kıs gülmeye başladı, ama Sanka bunu anlayıp kızardı.

Toşo, hep kendine güvenle, konuşmasını sürdürdü:

---

* Bulgaristan'da, Hacı-oğlu-pazarcık (Dobriç) iline bağlı Türk köyü; nüfusu 436 (1985), çoğunluğu Türk'tür. 1942'de adı Bulgarcaya çevrilip (Tsarevets) oldu. Halkı arasında hristiyan Gagauz Türkleri de vardır. 1752 tarihli tahrir defterinde adı (Kara İlyas) olarak geçer (Çeviren)

"Gülme, Nona. Göreceksin. Ben niye nişanlın bir an önce buraya gelsin, diyorum? Şimdi İsviçre bankaları çok düşük faizle kredi veriyor. Hele elime biraz İsviçre Frangı geçsin de gör."

Manolâki yeniden lâfını kesti:

"Bırak şimdi bunları. Hep kafa şişiriyorsun. Gürültü, patırtı koparıyorsun."

Manolâki sustu, Nona'ya doğru baktı:

"Nişanlın," dedi, "buraya gelecekse, gelsin artık. Yarm yollar çamur haline gelir, hiçbir yere gidilemez, dolaşılamaz. Ne yazıyor sana, ne zaman gelecekmiş?"

"Ama, babacığım, sana söylemiştim. İşi çıkmış, şimdi on gün sonra yola çıkacakmış. Hep ertelerse, ben ne yapabilirim?"

Manolâki Toşo'ya dönerek:

"Ovçarov'a gittin mi?" diye sordu.

"Gittim. 'Babana çok selam söyle,' dedi. Bu ayın 27'sinde mahkeme gelip davaya bakacak."

Toşo, biraz düşündükten sonra:

"Ancak, Senovalılar daha önce buraya gelmeye niyetliymiş."

"Buraya gelip ne yapacaklarmış?"

"Davalı tarlayı süreceklermiş."

Manolâki ayağa kalktı, kapıya doğru yürüdü. Senovalıların adı ne zaman anılsa, öfkesini zor tutardı.

"Buraya gelirken," dedi Toşo, "şuradaki çukurlukta* Gırdü'ye rastladım. Arabanın önünde şöyle bir göründü, bana baktı, baktı da yine kıra doğru yürüdü, gitti."

Manolâki:

"Haydutlar! Hepsi haydut, diye patladı. Tarlayı sürmek istiyorlarmış, kimin tarlasını sürecekler? Tarla onların malı mı? Tapusu onlarda mı, yoksa bende mi? Az toprak mı aldılar benden, ki daha da istiyorlar? Bre, bre, bre! Utanmaz adamlar, Allah'sız herifler! Onlara kamçı gerek, kamçı!"

---

* Yazar, Türkçe olarak "alçak: alçak yer" diyor. (Çeviren)

Titreyerek, solmuş, sararmış, öfkeden kabarmış bir yüzle, soluk soluğa, Manolâki odadan dışarı çıktı. Az sonra; Nona, Toşo ve Sanka yavaş sesle hâlâ konuşurken, Manolâki'nin öfkeli sesi yine duyuldu:

"Toşo, yanıma gel hele!"

Toşo yerinden sıçradı, korkuyla çevresine bakındı, istemeksizin, cüzdanını koyduğu cebini dışından yokladı.

Sanka:

"Toşo," diye fısıldadı, "hem sakın ha, kavga etmeyin!"

"Kim kavga ediyor? Ne zaman kavga etmişim ben? Hep o kavga çıkarır."

Nona gazeteyi attı, Sanka'ya gülümsedi, dışarı çıktı. Bir süre çardakta durdu, sonra avluya indi, oradan evin arkasındaki bahçeye geçti. "Nişanlımla ilgili bana çok şey sormaya başladılar," diye düşündü Nona ve gülümsedi. "O da, Jan, neden gelmez? Ne zaman gelirse, o zaman görürüz." Nişanlısına ilişkin düşünceleri, her zaman buraya değin gelip duraklıyordu. Onu unutmuş ya da ona karşı duygularının değişmiş olmasından değil, ancak ne zaman gelecek, ne olacak, bütün bunlar kendisi için bir merak ve endişe kaynağı oluyor, ama bütün kaygılarını bir yana bırakıp ertelemeyi alışkanlık haline getirmişti. İsviçre'deki yaşamını, Jan'la (o Yahudi değildi, bu masalı Senovalılar uydurmuştu, ama Nona da şakalarıyla bunu destekliyordu) gezintilerini ve konuşmalarını anımsadıkça, hattâ mektuplarını burada okuyup yanıtladıkça, ona öyle geliyordu ki, bütün bunlar başka bir yaşam, bambaşka bir dünya ile ilgilidir, bir gün oraya dönmelidir. Ancak, bir zamanlar Cenevre sokaklarında dolaşmış olan yine o eski Nona oraya dönmeliydi. Yoksa, şimdi burada, çiftlikte yaşayan, güneşten yanmış, atları koşturan, anızlı tarlalarda dolaşan, kendisi gibi güneşten kararmış, kaba-saba, yitik insanlarla konuşan bu Nona değil. Bugünkü yaşamının ne zamana dek süreceğini ya da genellikle yaşamının değişip değişmeyeceğini bir kerecik bile aklından geçirmemişti.

Bahçe büyüktü, içinde birçok yemiş ağacı vardı. Kimi yerde ağaçlar sık sık, kimi yerde de ayrı ayrı idi. Açıklık yerlerde toprağa çakıl-

mış sırıklara kurumuş fasulyeler sarınmıştı. Yer yer patates yuvaları yeşeriyor, boy atmış günebakanlar peteklerini güneşe doğru çevirmişti. Taş duvarın dibinde ise, ısırgan otları, baldıranlar büyümüş, kabaklar sararmıştı. Ama böyle yerlere karşı Nonada bir korku vardı, çünkü küçüklüğünde onu böylesi yerlerde yılanlar yaşar, diye korkutmuşlardı. Güneş artık batmak üzereydi, bahçenin tümü gölge içindeydi. Yalnız dışarıdaki saplıkların sırtları, hâlâ daha parlak-kızıl bir ışıkla aydınlanıyordu.

Birdenbire bir hışırtı duyuldu. Nona durakladı. Ne olduğunu anlayıncaya dek, hemen yanıbaşında, bir erik ağacının gövdesinden yere düşercesine Enko aşağıya kaydı, ossaat kaçmaya başladı.

Nona, korktuğu için öfkeli bir sesle:

"Ah, seni melûn, seni!" diye bağırdı. "Sen yine erik mi aşırdın? Dur orada, hele dur!"

Enko duvara ulaştı, üstüne tırmandı, büzülüp oturdu. Nona'nm kendisine doğru geldiğini görünce, öte yana atlayıp kaçtı. Nona: "Bekle, ben sana gösteririm!" diye bağırdı.

Her türlü tehlikeden uzaklaştığını anlayınca, Enko bağırmaya başladı:

"Nona ko-ko-na! Nona ko-ko-na!"*

Nona, peşinden koşacakmış gibi yaptı. Enko, daha önce de onunla başının belâya girdiğini anımsayınca, var gücüyle kaçmaya başladı. Az sonra, ahırın yanında yine bağırdığı duyuldu:

"Nona ko-ko-na! Nona ko-ko-na!"

Nona, dikenli bir erik ağacı önünde durakladı. Bu ağacın gövdesinde, tırpanları bilemekte kullanılan, ortasında sanki burgu ile delinmiş bir delik bulunan, bileği taşı benzeri, sivri ve söbe bir taş asılı idi. Nona, anasının söylediklerini anımsadı: Bu taş yıldırım düşen bir yerde bulunmuş, yemişi bol olsun diye erik ağacına asılmıştı. Anasının anısı, yeniden düşüncelerini kapladı. Çiftliğe döneli beri, Nona anası üzerine anlatılanları, en küçük ayrıntılarına dek,

* Kokona, bizde mecazî olarak "süsüne düşkün kadın" anlamına gelir. (Çeviren)

büyük bir istekle dinliyordu. Bu sabah Hristo Baba'nın da kendisine Antitsa üzerine bir şey anlatmaya söz verdiğini anımsadı. Daha fazla oyalanmadan, bahçeden çıktı.

Sığır sayalarının, hergele sayasının yanından geçip damların önüne çıktı. Ansızın, beklenmedik bir biçimde, on adım ötede Enko'yu gördü. Orada duruyor, ona bakıyor, kendisine ne yapacağını bekleyip görmek istiyordu. Nona'nın gözleri parladı, onu kovalamaya, yakasını bırakmamaya hazırdı. Ama birisinin kendisine seslendiğini duydu:

"Nona, nereye gidiyorsun?"

Nona dönüp baktı: Seslenen Lukana nineydi, yanıbaşında da gelini Galunka gülümsüyordu. Lukana'nın yaşlı kocası Kralü Baba, yaşamını çiftlikte bir uşak olarak geçirmiş, orada ölmüştü. Oğlu Malin, babasının yerini almıştı. Lukana nine, hâlâ daha sağlıklı olarak ev hizmetlerini görüyordu.

Nona'ya bakarken, sevinçten Lukana ninenin gözleri parlıyordu:

"Ah, Nona, bizleri unuttun, artık bize uğramıyorsun," diye söze başladı. "Lukana ninene iyice bir bak, of of, görüyor musun, bu elleri -kapkara buruşuk ellerlini gösterdi- bu eller seni büyüttü. E, söyle bakalım, nişanlın ne âlemde? Duyduk ki buraya gelecekmiş."

"Gelecek, Lukana nine."

"Anlat bakalım, Nona, nasıl bir delikanlı, yakışıklı mı bari?"

Nona gülümsedi:

"Ne güzelliği, Lukana nine! Bulgar olmayan, güzel olabilir mi? İşte böyle eğri burunlu, kızıl sakallı biri."

"Of, of!" diye Lukana nine elini salladı. "Güzel kızımız, güzel hanımımız. Böyle biri sana lâyık değil. Nona, böyle konuşma! Nona, sana inanmıyorum."

"Hayır, Lukana nine, güzel, çok yakışıklı. Uzun boylu, gösterişli, beyaz elli. Gelince görürsün. Eh, Galunka, sen neler yapıyorsun?"

Galunka kısa boylu, tıknaz, güçlü-kuvvetli, ucu kalkık burunlu bir kadındı. Yalnız gülümsedi, elinin avuç içini öptü. Yanındaki iki çocuğu, yarı çıplak, Çingeneler gibi kapkara, Nona'ya hayran hayran bakıyordu.

Nona'nm gitmek üzere davrandığını görünce, Lukana nine:

"E, biraz daha kal, nereye gitmek istiyorsun?" dedi. "Seni şöyle iyice göremedik, az daha kal!"

Nona:

"Başka sefer, Lukana nine, başka sefere," dedi. "Şimdi alatlıyorum.* Galunka, bu akşam eve gel, sana bir şey söyleyeceğim."

Galunka gülümsedi, yeniden güneşten yanmış, dolgun elinin ayasını (avuç içini) öptü.

Az sonra Nona, çoban kulübesinin önündeki köşede oturuyordu. Yanıbaşında Hristo Baba, yine üç ayaklı bir tabureye oturmuştu. Daha bu sabah, Sanka ile birlikte Manolâki'nin defteri arasında buldukları eski fotoğrafta, araba yanında birçok kişi arasında Hristo Baba'nın da çıkmış olduğunu görünce, şunu kararlaştırmıştı: Anası Antitsa ile o gün neredeymişler, bu fotoğrafı nasıl çektirmişler? Bütün bunları ayrıntılarıyla anlatması için onu zorlayacaktı. İlkin bunu anlatmak istemeyen Hristo Baba, sonunda razı oldu.

"Pekâlâ, şimdi benden ne istiyorsun, ne anlatayım sana?" diye söze başladı. Her zaman olduğu gibi, burnunun alt yanındaki yüzü gülümser gibi görünürken, gözleri yaşlı ve kederli kalıyordu.

"Bunları sana neden anlatayım? Nasıl olmuşsa olmuş, geçmişte kaldı bunlar."

"Hayır, Hristo Baba, sen anlatmaya başla! Hadi çabuk ol, hiç vaktim yok!" dedi Nona. Dizlerini iki eliyle sıkıca birbirine bağlayarak, dinlemeye hazırlandı.

"Eh, Nona, Nona... E, mademki çok ısrarlısın... Bu sabah sana Kovanlık** köyündeki kiliseye gittiğimizi söylemiştim değil mi?"

---

* Alatlamak, Rumeli Türkçesinde "acele etmek" anlamına gelir. Anadolu ağızlarında da kullanılır. (Çeviren)

** Kovanlık, Bulgaristan'ın Deli-orman yöresindeki Hacı-oğlu-pazarcık (şimdiki adı:Dobriç) iline bağlı Türk köyü; nüfusu 772 (1985), çoğunluğu Türk'tür. 1898 yılında adı –aynen- Bulgarcaya çevrildi: Pçelarovo oldu. Bir başka adı: Eli Bey ya da Ali Bey. 1878-1913 yılları arasında Bulgar, 1913-1940 yılları arasında Romen işgalinde kaldı. 1940 yılında yine Bulgarlara bırakıldı. (Çeviren)

"Evet, bunu biliyorum," dedi Nona. "Sonra ne oldu?"

"Daha sonra, eve döndük, buraya. Akşamleyin sizde, konakta sofra kuruldu. Antitsa, anan, Allah rahmet eylesin, zaman zaman aklına eser, çok neşeli olurdu. Bu kez de öyleydi: Türkü söylüyor, gülüyor, oynuyordu. Kendini unuttu, dağıttı sanma sakın. Hayır, bakar mısın? Aklı başındaydı, bir kraliçe gibi davranırdı. Yine söylüyorum: Çok neşeliydi, çok gülmüştü. Kendi kendime dedim ki: Bu durum iyiye alâmet olsa bari, bir şey olmaz, inşallah. Belki de..."

"Niçin, ne oldu?"

"O gece şu kulübeye dönmüştüm. Daha uyumamıştım, silâh sesleri duydum. Hep orada, konak önündeki ağaç altından bir gürültü, bir patırtı koptu, bir bağırış, bir çağırış işitildi. Gidip baktım: Bir adamı yakalayıp bağlamışlar. Kimdi bilir misin? Gırdü! Babanla Antitsa'nın oturduğu odanın pencereleri altında bir merdiven bulmuşlar. Ne yapmak niyetindeydi? Bilmiyorum."

Hristo Baba bir süre sustu, sonra sözünü sürdürdü:

"Bir hayduttu o Gırdü. Ne yapmak istiyordu? Herhalde hırsızlık. Köpeklerin kendisini tanıdığını, havlamayacaklarını da bilirdi. Bunu bırakalım. Onu öylece tuttukları sırada, bazı kişiler gelip aşağıda, ahır yanında çırak Yakup'u ölü bulduklarını söylemişler. Henüz son nefesini vermemişti. Ona kendisini kimin öldürdüğünü sormuşlar, ama o konuşamamış. Onu kim öldürmüş olabilir? Yine şu Gırdü. Herhalde, Yakup onu görmüş, karşı çıkmış, o da onu öldürmüş olabilir. Bu cinayet yüzünden hapisanede oniki yıl yattı. Sonra da, yeniden herkesin başına belâ olsun diye salıverdiler."

Nona'nın gözleri derin düşüncelere dalıp gitmişti. Bir süre sonra:

"Senova'ya dönmüş," dedi. "Onu görmüş değilim."

"Görmene de gerek yok."

Nona, dizlerini elleriyle sımsıkı kenetleyerek, iskemle üstünde sallanmaya başladı, gülümseyerek dedi ki:

"Pekâlâ Hristo Baba, ama ben şu Gırdü'nün gençliğinde anamı tanımış, güya aralarında bir şeyler geçmiş olduğunu duymuştum."

Hristo Baba, bir yanma bir şey batmışçasına sıçradı:

"Kim söyledi bunu sana? Doğru değil! Böyle bir şey olmamıştır! Kim söyledi bunu?"

"Todor Baba söyledi."

"Divane bu Kutmak, koca bir divane! Yalan. Bir şeycik olmadı, ben bilmez miyim? Antitsa ile Gırdü karşılaşmışlar, birbirlerine 'günaydın' demişler, hepsi bu. Sen Kutmak'ı dinleme. Ben sana bir şey söyleyeyim mi, Nona, böyle şeyler üzerine ne soru sormalı, ne de bir şey söylemeli."

"Neden be, Hristo Baba?"

"Öyle işte. Ne olmuşsa olmuş, eskiden olup bitmiş bir şey bu. Uğraşma bununla."

Nona, gitmek için ayağa kalktı. Anasına ilişkin düşünceler onu iyice sarmıştı, onda pek az görülen bir şey olarak, başı eğik ve dalgın yürüyordu. Bir gün biri, bir gün başkaları tarafından anlatılan anasıyla ilgili öykülerden en çok onun güzelliği, neşeli karakteri ve insancıl kalbine hayran oluyor, heyecanlanıyordu. Ama kimi zaman pek ihtiyatla anlatılmayan anılardan da esrarlı kara gözlü, güzel Antitsa'nın birtakım gönül sırlarının bulunduğu ortaya çıkıyordu. Nona bunları ayrıntılarıyla bilmiyordu, ama seziyordu. Hele şimdi Hristo Baba'nın kendisine anlattığı şeyler, daha önce duyduğu Gırdü ile Antitsa arasındaki ilişkilere yeterli ölçüde ışık serpiyordu.

Nona ovada yukarı doğru epeyi açılmıştı. Geri dönmek isteyince, höyüğün yakınında bulunduğunu görmüştü. Anasının mezarını çoktandır ziyaret etmemişti, oraya yollandı. Höyüğün tepesine vardığında, kim bilir neden dolayı, öte yana bakmak istedi. Bir adamın oradan hızla uzaklaştığını, "gengerlik" denilen uzun boylu devedikenlerinin karanlığında yitip gittiğini gördü. Nona, herhalde çiftlikte çalışanlardan biri olmalı, diye düşündü. Dönüp mezarın parmaklığına girdi, yüzünü mezar taşına yaklaştırdı. Oval porselen portresi üzerinde, Antitsa'nın bakışı ve gülümsemesi ancak seçilebiliyordu. Nona'yı bir korku sardı: Az önce gördüğü o adam kimdi? Çevresine bakındı, her yer karanlıktı. Höyükten aşağı doğru koşmaya başladı, koşuyu öylece sürdürdü, ancak eve erişince durdu.

"Toşo!" diye bağıran babasının sesini duydu. "İki pulluğu birden hazırlamalarını söyle. İlkönce bozluktaki büyük tarlayı sürsünler. Daha sonra nereyi süreceğimizi düşünürüz."

Nona çardağa çıkıp oturdu. Sakin görünmeye çalışarak:

"Baba, mezara gittim," dedi. "Orada bir adam gördüm. Ben höyüğe çıkarken, o hızlı hızlı adımlarla yukarıya, sınıra doğru kaçtı."

Manolâki Nona'ya doğru döndü. Yalnız gözleri görünüyordu. Parmaklıktan aşağı eğilerek:

"Toşo!" diye bağırdı. "Gluhaneka tüfeğini alıp nöbete çıksın. Hemen şimdi. Haydutlar ortalıkta dolaşıyor, gözlerini dört açsın!"

Yerinden kalktı, kendi kendine bir şeyler mırıldandı, şişesine rakı doldurmak üzere çıkıp gitti. Nona da eve girdi, az sonra odasının pencereleri aydınlandı.

XII

İsören çiftliği, Yeni-Pazar* ilçesinin güney-doğu yörelerinde, Tuna ırınağından çok, Karadeniz'e daha yakın bir yerde bulunuyordu. Buralarda (Tuna) adı pek geçmez. Bir zamanlar, gerçekten, tuz ve kereste almak için Silistre'ye gidilirdi. Ama, Dobruca Romanya'ya bırakıldıktan sonra, artık oralara gidilemez oldu, Tuna da unutulup gitti. Ancak kışın, çok kar yağar, ortalıkta kurtlar dolaşırsa, köylüler, ellerini meyhanelerdeki saç sobalarda ısıtırken, böyle soğuk havalarda Tuna'nın herhalde donduğunu, çok zarar-ziyan yapan bu kurtların Baltık bölgesinin ak kurtlarından olup Tuna'yı buzlar üstünden geçerek buralara geldiğini anlatırlardı.

Denizin yakınlığı, daha çok hissedilirdi. Sonbaharda, köylüler tahıl satmak için Provadı kasabasına giderdi. Hep sınır boyunca giderek Varna'ya inerlerdi. Deniz, denilebilir ki, her gün gözlerinin önündeydi. Ama, denizin çok uzaklarda olmadığını gösteren başka belirtiler de vardı: Yazın, en sıcak havalarda, düzenli olarak her gün hep aynı saatlerde, öğleden sonra saat 2-3 sularında, denizden gelen serin bir yel eserdi. Bu yel, iş vakti hem insanlar, hem de hayvanlar için gerçekten bir nimetti. Güzün ve kışın ise, çoğunlukla martılar, buralara dek uçar, gelirdi. İki tür martı vardır: Birileri daha küçük, üstleri kara, karınları ak; ötekileri de daha iri, güvercin renginde, koca kafalı, atmacalar gibi sivri gagalı olur. Bu deniz kuşları, sanki buralara yiyecek aramaktan

---

* Yeni-Pazar, kuzey-doğu Bulgaristan'da, Şumnu iline bağlı ilçe merkezi kent; nüfusu 16.320 (1985). Türk-Rus savaşından (1877—78) sonra adı -aynen- Bulgarcaya çevrildi. Eğri-dere kıyısında Türklerce kuruldu. Halkının çoğu Türk olup tarım ve bağcılıkla geçinir. 1768'de 300 haneden yalnızca 50 hane Bulgar vardı. Bulgarlar ırgat olarak çalışırdı. Her Cuma burada büyük bir Pazar kurulurdu. Göçler yüzünden Türk nüfusu azaldı. (Çeviren)

çok, dinlenmek için gelir. Sürüler halinde yan yana kırlara konar, uyuklarlar. Bir araba geçerse, sadece öte yana konarlar. Birisi korkutup kovalarsa, uçuşup kaçışırlar. O zaman, deniz üzerinde uçarken çıkardıkları keskin, ağlamaklı bağrışları koparırlar.

Bir sabah Nona, Senova'ya gitmeye hazırlanıyordu. Giyindi, kuşandı, işlerini tamamladı. Arabanın evin önüne çekilip çekilmediğini görmek için, pencereye dayandı. Henüz Ağustos ayı olduğu halde, bu sabah ortalığa kalın bir sis, sıcak bir yaz sisi çökmüştü. Denizden gelmişti. Ama işte şimdi sis kalkıp gitmiş, güneş parlamıştı. Çatılar, ağaç yaprakları, otlar; ince bir çiğ düşmüş gibi, azıcık ıslanmıştı. Nona havanın düzelmesine çok sevindi. Odada geriye çekilip bir kez daha aynaya baktı: Kara gözleri, parlak ışıklarla dolup taşıyor, gülüyordu. Omuzlarının, Çingene karıları gibi, esmer oluşunun hiçbir zararı yoktu; böyle de güzeldi. Beline sımsıkı oturan mavi ipekten blûzunu, iki eliyle biraz daha çekti. Önden baktı, omuzları üstünden kendisini seyretti, gülümsedi: Senova'daki subayla tanışalı beri, galiba, fazla süslendiğimi söylemezler mi, acaba? diye düşündü. Az önce Sanka içeri girmiş, hiçbir şey söylememişti, ama ona bakıp gülmüştü. Görünüşe göre o da aynı şeyi düşünmüştü.

Nona eğildi, yeni ayakkabılarını görmek için beyaz fistanını biraz topladı. Sonra gülümsedi; meydan okurcasına, mağrur, doğruldu.

"Herkes dilediğini düşünsün, bana vzı gelir!" dedi içinden. Pencereye doğru yürüdü.

Araba daha gelmemişti. Manolâki ile Kutmak, çardakta konuşuyorlardı. Kutmak su için gelmiş, her zaman yaptığı gibi, biraz sohbet için uğramıştı. Ansızın Manolâki öfkelendi, bağırmaya başladı. Nona, görünmemek için, biraz geriye çekildi, dinlemeye başladı.

Manolâki:

"Benden ne gördüler?" diye bağırıyordu. "Yalnız iyilik. Bir zamanlar, hayvan sürülerim varken, kime vermemişim ki... Ona bir at, şuna bir öküz... İnekler, koyunlar bile bağışlamışımdır. Tahılları olmadığı, ürünleri kalmadığı zaman da gelirler: Tohumluk ver, yemeklik ver... Kime vermemiş, kimi geri çevirmişim? Söylesinler."

Biraz sustuktan sonra, yeniden söze başladı:

"Bre, bre, bre! Ne büyük bir tamah, ne korkunç bir açgözlülük! Ko yağmalasınlar... ko sürsünler... Toprağa bunca aç iseler, isterlerse, toprak yesinler... Toprak doyursun gözlerini..."

Senovalılarla çekişme üzerinde, yeniden konuştular. Ne denli kızgın olsa da, Manolâki'nin sesinde yaşlı bir adamın dermansızlık ve üzgünlüğü seziliyordu. Nona ona acıdı, çarçabuk dışarı çıktı. Sundurmada görünüp kapıda durunca, Manolâki sustu, çevresine baktı. Kutmak elinde tuttuğu ufak bir değneği evirip çeviriyor, uslu uslu yere bakıyordu:

"Öyle... Dediklerin çok doğru, diye söze başladı, hep öyle düşünceliydi. Ellerindeki hayvanların senin damızlıklarından, çiftliğinden çıktığını anlamak için şöyle bir bakış yeter de artar bile. Tanrı rahmet eylesin, Antitsa, düğünlerde olsun, vaftiz törenlerinde olsun, onlara ne çok hayvan bağışlamıştı! Bazı düğünlerde Antitsa'yı şöyle görmüşümdür: Evlendirdiği gelinle damadı kapının önünde karşılar, sırasıyla: bir dana, kuzulu dört koyun, bakraçlar, sahanlar, bağışların sonu gelmez. Kimisi bunları not eder, kimisi de eşiğe çizgi çeker."

Manolâki hep yan tarafa bakıyor, yanıt vermiyordu. Kutmak Nona'ya baktı, gülümsedi, onun süslü-püslü halini görünce:

"Nereye böyle, Nona, Senova'ya mı gidiyorsun?" diye sordu.

"Todor Baba, seninle konuşmak istiyorum. Dargınım sana. Dün akşam bana bal vereceğini söylememiş miydin, hani ya? Neden beni aldattın?"

"Peki, ama sen neden çıkıp gittin?"

"A! Gece yarısına dek beklememi mi isterdin? Ne yaptığını anlamadım mı, sanırsın? Kovandan kovana dolaşıyor, oyalanıyor, yalnız gözucuyla bana doğru -gidip gitmediğime- bakıyordun. Ah, sen ne biçim adamsın? Tilkinin tekisin sen!"

Kutmak:

"Bak şuna, neler söylüyor?" dedi, başını salladı, gülmeye başladı. "Kovandan kovana koştuysam, sana ak bal bulmak içindi. Ak bal da her sepette bulunmaz, bunu genç arılar yapar."

"Sus, sus! Ben seni bilirim."

Manolâki, söze karıştı:

"Bu sabahki sis, arılar için iyi değil mi? 'Bal dumanı'* dedikleri değil miydi bu?"

Kutmak:

"Öyle olsaydı, varsıl bir adam olurdum," dedi. "O sis başkadır, efendime söyleyeyim, duman gibi incecik bir sistir o. Safi baldır o, otlara, ağaçlara düşer. Bir yaprak yalasan, tatlıdır. O bambaşka bir sistir. Bu sabahki sis ise, hiç, âdi bir sis, tam kurtlara göre bir sisti."

Avluda, tavuklar arasında büyük bir kargaşa yaşandı: Her biri bir yana kaçışıyor; kuluçkalar sık sık, kesik kesik gıdaklamaya, tostoparlak minicik civcivlerinin çevresinde korkuyla dönmeye başladılar, onları bir araya toplayıp otların arasına saklandılar. Kazlar merakla boyunlarını uzatıyor, Tokat tavukları** çığlık çığlığa bağrışarak her yana kaçışıyordu. Ancak bir-iki iri, kart horoz oldukları yerde kaldı. Telâşla gurulduyorlar, daha sonra tek gözleriyle gökyüzüne doğru bakıyorlardı.

Kutmak, avluda Sanka'yı görünce:

"Ne var, ne oluyor?" diye sordu.

Sanka, yukarı bakarak:

"Bir doğan, ağaca konmuş," dedi.

Kutmak:

"Ürkütün onu, ürkütün!" diye bağırdı.

Sanka elini, kolunu salladı:

"Kış, kış! İşte uçup gitti."

Kutmak:

"Uçtu mu, gitti mi?" diye sordu, başını eğip doğan kuşunu görmek istediyse de göremedi. "Bırak, gitsin. Buralarda tavukları ürküteceğine, gitsin, tarlalarda sıçanları avlasın! Sınır boyu olduğundan,

---

* "Bal dumanı" deyimini yazar Türkçe olarak kullanmıştır. (Çeviren)

** Tokat tavuğu, külrengi bir cins tavuk. Buna Beç tavuğu da denir. Başı küçük ve çıplak, tüyü mavimtrak, evcil bir hayvan (Numida meleagris). (Çeviren)

askerler atış yapmama izin vermiyor, yoksa bu haydut kuşların çaresini ben bilirim."

Nona:

"İşte araba!" dedi, merdivenlerden aşağıya koştu. "Ah, Enko!"

Ahır ile, sırtları avluya dönük, ahırı kuşatan koyun sayaları arasında, ancak bir araba geçecek genişlikte, daracık bir yol vardı. Araba oradan göründü: Önce güneşten parlayan yağız at, sonra arabacı yerinde Enko, yılışık, sevinç içinde. Avluya girince, atı hızla koşturdu, merdivenin karşısında durdu. Enko, yaptığı sanki büyük bir işmiş gibi çevresine bakınırken, Nona onu arabadan aşağı indirdi, kulağını çekti, yana iteledi.

"Ne zamandır seni bekliyorum, melûn! Atı nerelere sürüp dolaşıyorsun sen?"

Enko kulağını tuttu, ama ağlamadı, surat astı, Nona'ya baktı. O ise, sanki hiçbir şey olmamış gibi gülümsüyordu, dizginleri eline aldı. Ama arabaya binmedi, öylece kalakaldı, düşünceye daldı. Sonra Enko'ya bakıp yine gülümsedi.

"Gel, Enko, atı tut," dedi. "Evde bir şey unutmuşum, şimdi gelirim. Buraya gel de atı biraz tutuver!"

"Gelmem, kendin tut."

Nona, Enko'nun gücenmeye hakkı olduğunu düşünerek gülümsedi:

"E, pekâlâ, orada dur, ama dikkat et, at başını alıp gitmesin."

Nona eve koştu. Çardaktan geçerken Kutmak ona bir şey söylemek istediyse de o beklemeden içeri girdi.

Kutmak kendi kendine:

"Nona neden geriye döndü, acaba? Bir şey unutmuş olmalı," dedi. Sonra yine Manolâki'ye döndü:

"Sana ne diyordum? David bana gücenmiş, alınmış, sızlanıyor. Beni dava edecekmiş. Bundan böyle avukatlar işimizi çözecek. Pekâlâ, öyle olsun!" deyip gülümsedi. Az sonra aklına başka bir şey geldi, öfkelendi:

"Gûya onu öldürecekmişim! Neden öldüreyim, dedim ona, arılarını benim balımı çalarken gördüm, diye mi? Böyle dedim ona."

Sustu, çünkü Manolâki'nin baktığı yöne bakınca, su kuyusunun oradan yalın ayak, başı kabak Malin'in acele acele bu yana geldiğini görmüştü. Görünüşe bakılırsa, acele bir şey söylemeye geliyordu. Malin avluya girince, Manolâki ile Kutmak, yüzünün terli, kendisinin heyecanlı olduğunu, gözünün altında, yanaklarından birinin kanadığını gördüler.

"Ağam," diye bağırdı aşağıdan, "koş, yetiş, öldürecekler bizi! Senovalılar geldi... tarladalar!"

Yukarıya çıktı, nefes almak için duraladı.

Manolâki, şaşkın:

"Ne var, ne oluyor?" diye sordu.

"Senovalılar geldi, bütün köy orada... Pulluklarımızı çıkarıp attılar, çıvgarlarımızı, hamutlarımızı paramparça ettiler... Defolun, gidin, bu tarla bizim, diyorlar... Burayı biz süreceğiz, diyorlar. Kendi pulluklarım de getirmişler, şimdi tarlayı sürüyorlar..."

Manolâki hiçbir şey demeden dinliyordu. Malin'in yüzü geniş, elmacık kemikleri fırlak, kalın kaşları çatık, alt dudağı sarkıktı. Pek uzun boylu sayılmazdı, ama geniş omuzlu, iri elliydi. Korkmuş görünmüyordu, ama aşağılandığı için kızmıştı. Doğanın kendisine bağışladığı dev gücünü kullanamadığı için öfkeliydi..

"Toşo orada değil mi?" diye sordu Manolâki.

"Toşo ağa orada. Ama o da ne yapabilirdi? Üzerine atıldılar, döveceklerdi. Muhtar da orada, jandarma da orada, ama kimseyi dinlemiyorlar. Toşo ağam beni size gönderdi: Git, dedi, ihtiyara söyle de buraya gelsin..."

Manolâki öfkelenince bağırır, çağırır, kavga ederdi. Şimdi de az öfkelenmediği halde, pek sakinmiş gibi görünüyordu. Biraz düşündükten sonra, Malin'e dedi ki:

"Git de arabayı hazırla. Geliyorum."

Malin ahıra doğru koştu, ama aşağıya inince duraladı, yukarıya seslendi:

"Ağam! İşte burada araba hazır, bununla gidelim!"

Nona ne olup bittiğini anlamamıştı, ama Malin'in sesini duyunca, pencerede göründü.

"Arabamı vermem. Baba, ben Senova'ya gideceğim!"

Manolâki, parmaklıktan Malin'e doğru eğildi.

"Sana arabayı hazırla dedim. Yağız atları koş. Hadi, çabuk!"

Nona eve dönmüştü, çünkü uzun bir kararsızlıktan sonra, yeni giysilerin kendisine iyi gitmediğini, üstelik Senova'ya bir gidiş için bunca ağır giyinmenin pek uygun düşmeyeceğini kararlaştırmıştı. Yine günlük giysilerini giymeye karar verdi. Giyinerken, Galçev'i bu sefer Senova'da görüp göremeyeceğini düşünüyordu. Birden aklına bir şey geldi, kendi kendine danışmak için aynaya baktı. Gülümsedi, başını salladı, sandığa gitti, açtı, Antitsa'nın giysilerini çabuk çabuk dışarı çıkardı: Kırmızı şal, eski zaman işi kahverengi fistan, "çember" denilen bir başörtüsü, takılar. Birkaç gün önce giydiği köylü kıyafetini yeniden giymek istiyordu.

Hazır olunca, Manolâki'nin avluda öksürdüğünü duydu, pencereye gidip baktı: Küçük küçük, ihtiyar adımlarıyla ahıra doğru gidiyordu. Arabanın hazırlanmasını sabırla beklemektense, bizzat oraya yürüyerek gittiğine bakılırsa, anlaşılan çok kızmıştı. Gerçi Nona bir şeyler duymuştu, ama ne olup bittiğini iyice anlayamamıştı. Sorup öğrenmesi için, Sanka da ortalıkta yoktu. Nona kaygılanmaya başlamıştı. Ama görkemli kırmızı şalı omuzlarına atıp aynaya bakınca, kendi güzelliğine şaşakaldı, gülümsedi, ossaat her şeyi unuttu.

Nona'nm hafifçe belirgin yanakları, yuvarlak bir yüzü vardı; bu yüzden köylü başörtüsü ona çok yakışıyordu. Uzun kara kirpikli gözkapaklarıyla gölgeli bakışı, gülümsemesine özel bir güzellik, çocuksu bir saflık, aynı zamanda biraz şeytanlık veriyordu. Kendini beğenip sevindi, hep aynaya bakarak yavaşça fısıldadı:

"Anneciğim! Beni görebilseydin!"

Koşarak dışarıya çıktı, çabucak merdivenlerden aşağı indi. Atın yanında duran Enko, yana çekildi, ağzı açık, alık alık ona baktı. Nona arabaya atladı, kamçıyla hafifçe ata dokundu, araba hareket etti.

"Ben de geleceğim!" dedi Enko, arabaya atlamaya çalıştı. Nona gülümseyerek ona kamçıyı gösterdi.

"Uuu, ne kılığa girmişsin be!" diyerek Enko kızdı. "Dedeme söylersem, görürsün sen gününü!"

Araba su kuyusu yanından dönerek, aşağı doğru hızlandı. Hava sakindi, güneş parlıyordu. Gökyüzü açıktı, ama daha solgun, daha yüksek görünüyordu. Solgun havada zaman zaman hafif bir serinlik hissediliyor, ama yel esmiyordu. Bu serinlik, sanki yukarıdan, yükseklerden geliyordu. Güzün ilk, henüz hafif ürperişleri hissediliyordu.

Nona atı kırbaçladı, araba daha çok hızlandı. Bir dönemeçte Nona, sol yanda kuru otların kül rengine dönüştürdüğü bir bayırın tam tepesinde, birçok kişinin toplanmış, telâşla oradan oraya koşuşmakta olduğunu gördü. Aynı anda, babasının arabasının da bu arabalara yaklaştığını gördü. Araba, uzun boylu yağız atlardan kolayca tanınıyordu. Üstelik, her zamanki gibi, Manolâki arkada tek başına oturuyordu. Atlar dörtnala kalktı, döndü, durdu. İnsan kalabalığı dalgalandı, arabanın çevresinde toplandı.

Ancak o zaman Nona, Malin'in neden geldiğini, babasının neden bunca öfkelendiğini anladı. Artık Senovalıların, gözdağı vermek üzere, tarlayı zorla sürmek için gelmiş olduklarına hiçbir kuşku kalmamıştı. Öfke yüzünden saldırıcı bir hal alan, kükreyen köylülerin karşısına şimdi tek başına babası çıkmış, dimdik duruyordu. Oradan boğuk bir ses duyuldu. Nona, babasının başına bir şey gelebileceğinden korktu. Daha fazla beklemeden atı çevirdi; tarlaya, kalabalığa doğru hızla sürdü.

XIII

Senovalılar, çiftlikten pullukların yola çıktığını, Manolâki ile davalı oldukları tarlayı sürmekte olduğunu, tam bir rastlantı olarak öğrenmişlerdi. O sabah Gırdü'nün kardeşi Yovi, evden çıkınca, hâlâ daha uyku sersemliği içinde, her köylünün yaptığı gibi, durakladı. Havayı koklamak üzere, çevresine bakındı. Sisin deniz yönünden geldiği, ancak güz ve kış sislerine benzemediği, ama kuru ve ılık olduğu, esen yelden anlaşılıyordu. Karşıdaki bayırlarda sis yerde sürüklenmiyor, biraz yüksekte yayılıyor, kırlar ise sis altında sararıyor, sanki güneşi yansıtıyormuş gibi parlıyordu. Sisin kendisi de parlak, duman gibi aktı. Yovi, bütün bunlardan şu sonuca vardı: Sis incedir, öte yanında güneş parlamaktadır, onun için uzun sürmeyecek, her yaz sisi gibi, çabucak ortadan kalkacaktır.

Yovi, bayırdan aşağıya indi. Kenar mahallelilerin evleri, vadinin iki yanına dizilmişti. Aradaki çukurda harmanlar, bahçeler, mahallelilerin toplandığı bir de meydan vardı. Yovi, oraya varınca, dul Neyço'nun, iki büklüm, elleri ceplerinde, koltuğunun altında bir sopayla hızlı hızlı önünden geçtiğini gördü. Görünüşe bakılırsa, köyün dışında bir yere gitmiş, şimdi de evine dönüyordu.

Yovi:

"Neyço!" diye seslendi. "Nerelerdeydin?"

Neyço durakladı, ama yanıt vermedi; yavaşça, zorlanarak Yovi'ye döndü. Yovi yakından bakınca, Neyço'nun temiz bir gömlek giymiş ve tıraşlı olduğu halde, kendisini pek iyi hissetmediğini, tasalı ve kaygılı olduğunu, gözlerinin hasta gözü gibi göründüğünü anlamıştı.

"Nerelerdeydin, Neyço?"

Neyço, çevresine bakınarak:

"Oradan oraya savruluyorum, boş yere emek harcıyorum," dedi. "Bir insanın kısmeti yoksa... Yenice köyünde*, Kolü amcalardaydım," diyerek Yovi'ye baktı. "Teyzem bana dul bir kadından söz etmişti. Bir gün gel, demişti, onunla görüşür, gelince sana söylerim, demişti. Seninle evlenmeye razı olabilir, diyordu. E, pekiyi, ama kadın kendi değerinin bilincinde. Yiyecek ekmeği yok, ama bak, işte evlenmeye yanaşmıyor."

"Kimdir bu kadın?" diye sordu Yovi.

"Bir Vasil vardı, Vasil İnce-Kostov, orman bekçisiydi, savaşta ölmüştü. Onun karısı. E, kadın güzel, razı olsaydı, iyi olurdu, ama... Çok çocuklu da değil, yalnız bir kızçağızı var. Varlıklı birini arıyormuş, dedi Neyço, biraz kızgın. Varlıklı biri de onu istemiş, onu bekleyecekmiş. Bu olacak iş değil, ama... Teyzem: Bekler, bekler de sonunda razı olur, diyor. İyi, ama şimdi istemedikten sonra..."

Yovi:

"Hım, bak sen bu işe," dedi. Çitin dibine çömeldi, bir şey yontmaya başladı. O, bu kadını tanırdı: Gençti, güzeldi, güleç bir kadındı, boyuna gülerdi. "O ne Neyço'ya, ne de Gırdü'ye yarar" diye düşündü Yovi.

"İsören çiftliğinin yanından geçtim," dedi Neyço. "Pullukları götürmüşler, tarlayı sürüyorlar."

"Hangi tarlayı?"

"Davalı olduğumuz tarlayı. Sürüyorlar, Toşo da oradaydı. Toşo ağa be dedim, neden sürüyorsunuz, mahkemenin sonunu beklemeyecek miydik? Vay, dedi, burayı sizin Senovalı Çerkezlere bırakacağımı mı sandınız? Biz Çerkezmişiz, öyle diyor."

"Doğru mı söylüyorsun be?" diye şaştı, kaldı Yovi, ayağa kalktı.

Neyço daha tarladan, Toşo'dan söz ederken, Dinkata ile Peyü Baba yanına yanaşmıştı. Ama ne selâm vermişler, ne de kımıldanmışlardı. Yalnızca ne konuşulduğunu anlamak için kulak kesilmişlerdi.

---

* Yenice-köy, Şumnu iline bağlı Türk köyü; nüfusu 374 (1985), çoğunluğu Türk'tür. 1934 yılında adı Bulgarcaya çevrildi: Zlatina oldu. Yerli Türk halk ağzında köyün adı: Yeni.

Yovi onlara:

"Gördünüz mü?" dedi. "Manolâki bizden önce davrandı."

Dinkata:

"Ben size ne demiştim?.. Daha o zaman, yağmur yağınca tarlayı sürmeliydik," dedi. "Elbette adam tarlayı sürecek, bizi bekleyecek değil ya... Bu sabah Jekov Baba'nın oğlu Hristo kente gitmiş. Başçavuş Marandakov ona demiş ki: Aleksi'ye dikkat edin, demiş, o Manolâki yandaşıdır, her gün, demiş, kaymakamın yanında."

Peyü Baba Dinkata'ya baktı, Yovi'ye baktı da parladı, aniden dili tutulmuş gibi oldu: Kalın, sarkık kaşları altında yalnız gözleri oynaşıyor, alt çenesi titriyordu.

Yovi:

"Aleksi bir şey yapmaz ki..." dedi. "Bırakın Manolâki tarlayı sürsün, bizim için daha iyi. Biz o tarlaya yeniden tohum ekeriz."

Peyü Baba birdenbire kızdı, patladı:

"A be sen... ne söylüyorsun? Şu kadarcık aklın yok mu senin?"

Hızlı hızlı konuşuyor, sözlerin yarısını yutuyordu:

"Yeniden ne demek, ne?.. Hadi kalkın, gidelim, pullukları hazırlayın, haydi! Manolâki'yi kovalım, tarlaları biz sürelim. Neden bekleyelim, beklemekle olmaz bu iş!"

Dinkata söze karıştı:

"Peyü Baba doğru söyledi."

Peyü Baba onları cesaretlendirmek için:

"Daha ne duruyorsunuz, hayvanları koşun!" dedi. "Çok varlıklısmız da nazlanıyor musunuz, yoksa? Her birinize baş-altı dekar toprak düşecek, bunu biliyor musunuz? Az bir şey mi, bu? Biraz mısır ektiniz mi oraya, çocuklarınızın karnı doyar. Haydi, yürüyün! Yürüyün de hayvanlarınızı koşun!"

Kenar mahallelinin biri:

"Galiba, böylesi daha iyi olur," dedi.

Yovi:

"Durun, biraz düşünelim," dedi. "Hızlı giden kancık köpek, kör encik doğururmuş, derler. Manolâki kaymakamın yanına gitmişse, sakın, bize bir kapan kurmuş olmasın?"

Peyü Baba kızdı:

"Bakın, bakın hele... Neler söylüyor, bakın! Kalkın be, yürüyün, gidelim!"

Bu sırada, başka kenar mahalleliler de gelmişti. Bunlar arasında Peynirci Gergi de vardı. Öğretmen Davidov'un yanında getirdiği bu köylü ile çiftlikten beraberce geçmişlerdi. Kısa boylu, tıknaz, koca kafalı, sert sarı bıyıklı bir adamdı. Gelişinde olduğu gibi, hep öyle somurtkan, tek söz söylemeden, kenar mahalleli kalabalığından ayrıldı, bir sokağa saptı, yukarıya yollandı.

Yovi ardından:

"Nereye gidiyorsun, Gergi ağa?" diye seslendi.

"Nereye mi? Hayvanlarımı koşmaya gidiyorum."

Peynirci, hep öyle asık suratlı, dönüp bakmadı bile. Tel gibi sert, diken diken olmuş bıyıklarından, düşündüğünü yapacağı anlaşılıyordu. Kenar mahalleliler, kımıldayıp bakıştılar.

Peyü Baba:

"Gördünüz mü, Gergi'yi? Bravo sana Gergi!" diye bağırdı. "Hadi, hadi gidelim hepimiz!"

Yovi:

"Pekâlâ, gidelim!" dedi.

Kimlerin pulluk, kimlerin koşum hayvanı, kimlerin araba vereceği konusunda çarçabuk anlaştılar. Çünkü içlerinde hiç kimsenin bunlara yetecek sayıda koşum hayvanı yoktu. Olabildiğince kalabalık gitmeliydiler. Bütün bunları yoluna koyduktan sonra, hazırlık için, her biri bir yana, kimisi sokaklara, kimisi de avlulara koştu. Bir başka iş için olsaydı, gecikebilirlerdi. Ama şimdi, atlarını otlaklara salanlar, hemen toparlayıp getirdiler. Başkaları pullukları, hamutları hazırladılar. Ötekiler de arabaları koştular. Bir, bir buçuk saatten az bir zamanda, ikişer çift at koşulu dört pulluk, her birine beş-altı kenar

mahalleli oturmuş üç araba, meydana çıkmıştı. Atlı iki kişi de vardı. Derlenip toparlanınca, coşkulu bağırışlarla bayırdan tarlaya doğru yola çıktılar. Pulluklarla arabalar hemen sis içinde yitip gittiyse de, kızgın kenar mahallelilerin bağırışları hâlâ daha işitiliyordu.

Velko, bu sırada evde değildi. Az sonra eve dönüp karısından olup bitenleri öğrenince, öfkeden kalın bıyıklarını çekmeye başladı. Bir süre düşündü, atları almak için hemen harmana koştu. Arabasını hazırlarken, geciken kenar mahallelilerden dört kişi daha yanına geldi. Hepsi arabaya bindi. Velko atları kırbaçladı, araba büyük bir gürültüyle köye doğru uçtu, gitti.

Meyhane yanından geçerek –iyi mi olur, kötü mü olur, bunu bilen yoktu– birer kadeh içki içmek istiyorlardı. Filip'in meyhanesi önünde durup ısmarladıkları içkileri beklerken, yılışık Gırdü meyhaneden çıktı. Henüz erkendi, ama o çoktan kafayı bulmuştu.

"Nereye be, nereye?" diye bağırıyordu kapıdan. "Nereye gidiyorsunuz böyle?"

Kenar mahallelilerden biri:

"Tilki avına," dedi.

Bir başkası:

"Hayır, yaşlı bir ayı yakalamak istiyoruz," dedi.

Gırdü yanlarına geldi, iki eliyle arabaya dayandı.

"Nasıl ayılar, ne biçim tilkiler bunlar böyle?.. Hele herkes gibi anlatın bana. Nereye gidiyorsunuz?"

Velko:

"Dinle, söyleriz, ama çeneni tutmalısın," dedi.

"Manolâki çıkmış, davalı olduğumuz tarlayı sürdürüyor. Onu oradan kovmaya gidiyoruz..."

Gırdü sevinerek:

"Öyle mi?" dedi. "Öyleyse ben de giderim. Manolâki'yi görmek, saygın simasını görüp eğilerek selâmlamak isterim. Ben de geliyorum. Bekleyin biraz, bir şey alıp hemen geri dönerim."

Az sonra geri döndü. Rakı dolu uzun, yeşil bir şişeyi kuşağına sokuyordu. Arabaya atlarken:

"Bu bizim sağdıç için, Manolâki için," dedi.

Kenar mahallelinin biri:

"Hani simit nerede?" dedi. "Simit de ister."

Velko:

"Simitin iyisini, sağ olsaydı, Antitsa yapardı," dedi.

Gırdü:

"Şştt! Sus!" diye onu azarladı, ağzını kapatmak için elini uzattı. "Ölmüşleri anma, köpek... Benim işim sağdıçla, ben onu görmek istiyorum."

Bir kadeh, bir kadeh daha diye diye içtikten sonra, Velko atı kırbaçladı, araba İsören çiftliğine doğru gürleyerek yola koyuldu. Hemen ardından bir başka araba da yola çıktı; içinde muhtar ile iki jandarma eri oturuyordu. Ne olup bittiğini öğrenen Aleksi, durumu Galçev'e de bildirmişti. Kendisi de, ne olup bittiğini görmek için acele ediyordu.

Tarla, pek uzak değildi. Atlı iki kenar mahalleli, oraya ilk varan köylüler oldu. Bir tür atlı müfreze gibi öncü olmuşlardı. Savaş henüz unutulmamıştı, zaten bütün kenar mahalleliler hepten yedek askerdi. Süvariler Toşo'nun yanında durdu. Avcı Kostadin de oradaydı; ortalık henüz ıslak iken bir tavşan avlamak istiyordu. İki kenar mahalleli attan inmeden, kendi aralarında lâfa dalmışlar, Toşo'ya kötü bir söz söylememişlerdi. Ama sık sık geriye dönüp bakıyorlardı. Her birine altışar çift besili öküz koşulmuş, çiftliğin iki pulluğu tarlayı sürüyordu. Birini Murat, ötekini Malin kullanıyordu. Uzun kamçılarını sallıyorlar, şaklatıyorlar, zaman zaman da "Hıysı! Çaaa! Hıysı!" diye bağırıyorlardı. Yer yer parçalanan sis, dağılmak üzereydi. Gökyüzü aydınlanıyordu. Arabaların tekerlek sesleri duyuldu, ama vadide idiler, henüz görünmüyorlardı. Ansızın çok yakından ortaya çıkıverdiler. Hâlâ atlarından inmeyerek orada dikilen iki köylünün gözleri kurnazca parladı, biri dedi ki:

"Ey Toşo Ağa, buradan defolup gitsen, iyi edersin. Pulluklarını da al, git! Tarla bizimdir, biz süreceğiz."

Toşo, tüfek omzunda, uzaklaşmakta olan avcı Kostadin'e baktı, daha sonra da iki kenar mahalleliye baktı:

"Ne? Kim sürecek, sizler mi? Burayı kimse süremez! Buna kalkışanı görmek isterim, hele!" diyerek sesini yükseltti Toşo, öfkelenmişti.

"Ayaklarını kırarım onların! Üstelik burası benim malım, burada emirleri ben veririm."

Atlılardan biri:

"Hadi, hadi, öfkeden dişlerini gıcırdatıp durma öyle!" diyerek alay etti.

Tam bu sırada arabalar çıkageldi, kenar mahalleliler yere atladı, ileriye saldırdı.

Peyü Baba:

"Ne duruyorsunuz? Ne bakıyorsunuz?" diye bağırıyordu. "Şu pullukları kaldırın buradan, uzaklaştırın! Dışarı! Dışarı!"

Kenar mahallelilerin hepsi bağrışarak pulluklara koştu. Onlara en yakın pulluğun başında Malin duruyordu. Köylüler sopalarıyla öküzlere vuruyordu. Çıvgarlar sağa-sola saparak çizilerden dışarı çıkıyordu, ama "kılavuz" denilen ilk çift öküzün başmda Malin duruyor, ne olup bittiğini henüz anlayamadığı için de öküzleri zaptetmeye çalışıyordu. Köylülerden biri bu öküzlere saldırıp onları da sopalamaya başladı.

Malin:

"Yapma be! Hayvanlara vurma be!" diye bağırıyordu. Köylüyü itti. Ama ötekiler koşuştu, başlarında Peynirci Gergi bir kurt gibi fırlayıp sıçradı, Malin'e vurup bir yana iteledi. Bırakınca Malin başı açık kalakaldı. Bir gözünün altındaki yanağı kanamaktaydı. Karanlık bir suratla Malin çevresine bakındı, eline ne alabilirdi? Ancak, kuvvete başvurursa, korkunç şeyler olabileceğini düşündü. Öfkeli, acıdan yaşlı gözlerle, köylüler engel olmadı. Onlarsa pullukları tarlalardan çıkardı, koşumlarını çözdükleri öküzleri başı boş bırakıp salıverdiler. Bunu da az bulup hamutları çıkardılar, fırlatmaya başladılar, çivilerini söküp attı-

lar. Birbirine sıkıca bağlı çıvgarları da söküp ayırdılar. Ellerinde balta olsaydı, bütün bunları paramparça ederlerdi.

Toşo bağırıp çağırmaya başladı, ama korktu. Biraz daha uzak olabilmek için, ne yaptığını bilmeden, dağılan öküzleri toparlıyormuş gibi davrandı. Birini bırakıp ötekini tutuyordu. Murat ile Malin, yanına geldiler. Az sonra Malin, başıkabak çiftliğe doğru koşmaya başladı. Kenar mahalleliler, hep öyle bağırıp çağırarak, gözdağı vererek pulluklarını getirip tarlayı sürmeye başladılar.

Bu sırada Velko yetişti, arabadan atlayıp bağırdı:

"Oradaki kim? Toşo mu? Neden orada onu hâlâ tutarsınız? Ne söylenip duruyor?.. Hele dur, ben ona gösteririm şimdi!"

Yovi bağırdı:

"Velko, burada kal!"

Gırdü sırıtarak:

"Nerede, benim sağdıç nerede? Manolâki nerede?" diye dırlanıyordu.

Kenar mahalleliler bir bu, bir öteki pulluğa koşup sabırsızlanıyor, bağırışıyordu. Peyü Baba, tarlanın ne vakitten beri Senovalıların malı olduğunu yüksek sesle anlatıyor, tanıkların adlarını sıralıyor, henüz yaşayanların neler diyebileceğini söylüyordu. Ötekiler Toşo'ya bir şey söyleyip karşılık veriyordu. Hepsi de işin daha başlangıç noktasında olduğunu, uyanık bulunmak gerektiğini görüyordu. Muhtarla jandarmaların arabadan inip yanlarına geldiğini anlamadılar.

Aleksi, gülerek:

"E, bu imece* kimin için şimdi?" diye sordu. Birçok köy ayaklanması görmüştü, onun için usulca, iyilikle söze başlıyordu:

"Bu imece kimin için? diye soruyorum. Kendiniz için mi, yoksa Manolâki için mi çalışıyorsunuz?"

Kenar mahalleliler onun çevresine toplanıp yüksek sesle bağırıp çağırmaya başladılar.

"Manolâki için mi? Manolâki'nin alacağı olsun!"

* Yazar "meci" diyor. Bulgaristan'ın Deliorman yöresinde kullanılan bu halk sözü, Anadolu'nun birçok ilinde de "imece" anlamına gelir. (Çeviren)

"Muhtar, buraya gelmesen, daha hayırlı olurdu!"

"Jandarmaları da alıp getirmiş... Herhalde, tüfekler patlayacak şimdi burada!"

Muhtar elini salladı.

"Durun, be adamalar! Siz beni dinlemiyor, bana saygı göstermiyorsunuz, pekâlâ. Ancak, yasa yok mu? Bu tarla için mahkeme gelecek, işte buraya, bu yer için gelecek."

Peyü Baba:

"Biz mahkeme istemiyoruz," diye bağırdı. "Biz de mahkemeyiz, biz her şeyiz. Aleksi, sen neler uyduruyorsun, ne karışıyorsun bu işe?.. Haydi çocuklar, getirin pullukları, sürün tarlayı!"

Muhtarı görünce, Toşo daha yakına geldi:

"Muhtar, haberin olsun, bu işten seni sorumlu tutuyorum!" diye seslendi. "Bu devletin yasaları var mı, yok mu? Şu adamlara sor bakalım, burada ne arıyorlar? Burada ne aradıklarını onlara sor!"

Velko:

"Ya sen burada ne arıyorsun?" diye çıkıştı.

"Sen sus hele! Çeneni tut yoksa..."

Velko, sanki bir yeri acımış gibi:

"Aaah!" diye inledi. Toşo'ya döndü. Peyü Baba da titrek sakalıyla öne atıldı.

Bunun üzerine, jandarmanın biri koştu, beline sarılarak Velko'yu yakaladı, daha çok yalvarmalar ve yakarmalarla onu geriye çekti.

Böylece epeyi zaman geçti. Kenar mahallelilerin pullukları birkaç çizi çıkardı. Sisin ne zaman dağılıp güneşin ne zaman çıktığını hiç kimse anlamamıştı. Gökyüzü her yandan açılmıştı. Ancak batıda, ufka yakın bir yerde külrengi, uzunca bulutlar yığılmıştı, ama onlar da dağılıp gidiyordu. Her zamanki gibi, hava ısındı.

Tarlanın çiftliğe bakan yanından, birdenbire bir araba göründü. İri, yağız atlar hızla, var güçleriyle koşarak gittikçe yaklaşıyordu. Birden dönüp, durdular. Önde Murad, yanında başıkabak, kanayan yanağı ile Malin, arabanın arkasında da Manolâki oturuyordu.

XIV

Kızgın, güçlü atlar kolay kolay sakinleşeceğe benzemiyordu. İleri atılıyorlar, ter içinde kalan yelelerini, beyaz madenî pullarla bezeli, ağır hamutlarını silkeliyorlardı. Manolâki araba iyice duruncaya dek bekledi, atları sımsıkı tutmadığı için Murad'a çıkıştı, inmeye davrandı. Sırtını dışarı çevirmiş, iki eliyle "sandık"* denilen arabanın kasasına tutunmuştu. Önce bir, sonra öteki ayağını aşağıya sarkıttı. Yere inince, sırtındaki paltoyu düzeltti, köylülere baktı. Başında kara bir hasır şapka vardı, yüzü sararmış ve şişmişti. Kenar mahalleliler susmuş, ona bakıyorlardı; çünkü birçoğu onu çoktan beri görmemişti. Onu hep öyle şişman, ama çok yaşlanmış buluyorlardı. Manolâki'nin kendisi de, önünde duran kenar mahallelilerden ancak iki-üçünü tanıyabildi.

Kısık, boğuk sesiyle:

"E, siz şimdi ne halt ettiniz?" dedi. "Bekleyemediniz mi? Yarın yargıçlar buraya gelip karar verecek. Ya? Bunca acele neden, niçin beklemediniz?"

Daha arkada duran birkaç kişi seslendi:

"Neden bekleyelim? Beklemeye gerek yok..."

"Bu tarla bizim, biz süreceğiz."

Peyü Baba:

"Mahkeme istemiyoruz, mahkemeye gerek yok!" diye bağırdı.

Asık suratlı Manolâki, bir el işareti yaparak, sanki şunu demek istiyordu: "Bekleyin hele, ben daha bir şey söylemiş değilim." Köylüler bir parça yatıştı.

---

* Yazar, Türkçeden Bulgarcaya geçen "sandık" sözcüğünü yeğlemiş. (Çeviren)

Manolâki:

"Size şimdiye dek az toprak mı verdim?" diye söze başladı. "Çiftliğimden geriye ne kaldı? İsören çiftliğinin merası nerede, tarlalarım nerede? Hepsini siz aldınız. Bana pek az, bir avuç içi kadar yer kaldı, hepsi bu. Bunu da size vereyim, öyle mi?.."

Öksürmeye başladı, biraz duraladı, yeniden söze başladı:

"Siz beni ne sanıyorsunuz? Budala mıyım, yoksa çevremde olup bitenleri görmeyecek denli kör mü? Ormanda yaşamıyorum, ben de insanım. Eski zamanlar, çoktan geldi, geçti. Eskiden toprak geniş, insan azdı. O zamanlar çiftlikler var olabilirdi. İyi-kötü, benim de bir çiftliğim vardı. Şimdi artık olamaz, insanlar toprak istiyor. Kendiniz görmüyor musunuz, yirmi yıl önce köyünüzün nüfusu neydi, şimdi nedir? Size ve oğullarınıza toprak yetmiyor, torunlarınıza hiç yetmeyecek. Size yine söylüyorum: Bundan böyle çiftlik olmayacak. Ben bunu gördüm, anladım. Neden biraz daha beklemezsiniz? Yüz yıl daha yaşayacak değilim... Bana toprak gerekli değil artık..."

Sustu, biraz düşündü:

"Üç adım uzunluğunda, iki adım genişliğinde, bir mezara yetecek denli toprak gerek bana. Öldüğümde, gözlerimi yumunca, mezarımın ötesini, istediğiniz yeri sürebilirsiniz..."

Manolâki, hiçbir zaman bunca uzun konuşmamış, yorulmuştu. Bir mendil çıkardı, terli yüzünü sildi. Köylüler sustu. Onu hırçın, inatçı, ayak direyici olarak tanırlardı. Bir şey söylerse, taş atar gibiydi. Şimdi yumuşak huylu görünüyordu, sözlerinde bir acı vardı, üstelik haklıydı da.

Manolâki, sözlerini sürdürdü:

"Benden iki-üç kez toprak aldınız. İyilikle, kötülükle, mahkemeyle, yasa yoluyla aldınız. Ben bir şey dedim mi? Hiçbir şey söylemedim, verdim. Peki, yarın mahkeme buraya gelir, bu tarla sizin derse onu da veririm."

Coştu, kekeledi, eliyle bir işaret yaparak ekledi:

"Her şeyi size vereceğim, yalnız beni bırakın da rahat öleyim."

Köylüler susuyordu. Bu sırada, Nona'nın arabası sessizce, hafifçe yaklaştı. Arabadan indi, kırmızı ipek şala sarındı, arabanın ardına saklandı. Yalnız kara gözleri parıldıyor, oracıktan bakıyordu. Köylülerin kimisi onu görüyor, kimisi görmüyordu.

Manolâki'nin çevresinde oluşan sessizlikte, az ötede patlayan kavga açıkça duyulmaktaydı. Orada Velko ile birkaç kenar mahalleli, Toşo ile konuşuyordu. Muhtar da oradaydı. Onların ardında Gırdü, hep öyle sırıtarak duruyor; görünüşe bakılırsa, kavganın nedeniyle pek ilgilenmiyordu.

Az sonra elinde tuttuğu şişeyi havaya kaldırıp baktı, ancak bir yudumluk rakı kaldığını görünce, onu da içti, boş şişeyi otlar arasına fırlattı.

Velko ayrılıp Manolâki'nin çevresindeki köylülere katıldı:

"Benim gözümü köy muhtarıyla korkutamazsın," diyordu. "Ondan korkum yok benim. Hiç umurumda değil!"

Köylülerden hiçbiri karşılık vermeyince, Manolâki işin artık yoluna girdiğini sanmış, sözün sonunu bağlamak istemişti:

"Hadi şimdi, herkes işine gitsin artık," dedi. "Ben pulluklarımı buradan çekerim, siz de sizinkileri çekin, gidin. Tarlayı ben de sürmeyeceğim, siz de sürmeyin. Mahkeme gelince, neye karar verirse artık."

Önceden kızan, kükreyen, yeni bir kavgaya hazırlanan Velko, tam bu sırada köylülerin arasına sokuldu, Manolâki'nin sözünü bitirmesini ancak bekleyebildi:

"Sen bunları benim kalpağıma anlat!" dedi. "Çekip gidelim mi? Alacağın olsun senin! Ne duruyorsunuz?" diye köylülere döndü. "Pullukları getirin!"

Manolâki ona baktı:

"Sen de kimsin? Ne istiyorsun?"

Velko:

"Dinle beni!" diye bağırdı. Elini sallayarak, Manolâki'ye gözdağı verdi. "Senin çiftliğine dek geleceğiz, kapının eşiğine değin. Pulluğu oraya saplayacağız, bunu iyice bilesin! Senin saltanatın geçti, bitti artık."

Manolâki döndü, birisi onu boğazlayacakmış gibi huzursuzlukla çevresine bakındı:

"Siz zati insan değilsiniz! İyilikten anlamazsınız!" diye bağırdı. "Ben ne söylerim, o ne boşboğazlık eder!"

Velko'ya nefretle bakarak:

"Hırpani herif, paçavra!"

Velko:

"Bizi yiyip bitirdiniz!" diye bağırdı. "Senin gibiler bizi bu hale getirdi. Kan emiciler! Deri yüzücüler!"

"Size kamçı gerek, kamçı!" diye bağırıyordu, Manolâki. "Siz laftan anlamazsınız, iyiliğe lâyık değilsiniz. Bense burada durmuş, insanlıktan söz ediyorum size..."

Bakışları ansızın Velko'nun ardında görünen Gırdü'ye rastladı. Onu görünce, sanki Manolâki'nin gözleri karardı. Kendini tutma, sinirlerini zaptetme yeteneğini çoktan yitirmişti:

"Öldürecek misiniz beni? Alın işte," diyerek kollarını açtı. "Öldürün beni, katiller! Katiller, cezaevinde yatması gereken herifler gelmiş buraya. Defolun gözümün önünden! Defolun, haydutlar!"

Köylüler bağırıp çağırmaya başlamıştı. Kimse kendisine bir şey demediği halde, dul Neyço, elinde tuttuğu kocaman bir sopayla sıçradı:

"Ey, Manolâki Baba! Çeneni tut!" diye bağırıyordu. "Kimmiş o haydut?"

Velko, Neyço'nun elindeki sopaya baktı, çekip almak istedi, ama Gırdü önüne çıkıp sıçradı, Neyço'nun elinden sopayı alıp Manolâki'ye seslendi:

"Ah sen... Sonunda elime geçtin mi? Haydutlar ha? Kimdir o haydut?"

Sopayı elinde sıkıca tutuyor, Manolâki'ye doğru yürüyordu. Biriki adım kala durdu, sopayı başının üstüne kaldırdı, var gücüyle Manolâki'ye indirmeye hazırdı. Kendini korumaya vakit bulamayan Manolâki, sanki taş kesilmiş, donakalmıştı.

Birdenbire bir kadın feryadı duyuldu. Arabanın ardından Nona ileri fırladı. Kırmızı şalı omuzlarında dalgalandı. Ellerini Gırdü'ye doğru uzatarak bağırdı: "Anne! Anneciğim!"

Gırdü duraladı, sopayı elinden attı. Ama Nona, korkmuş yüzü ve iri kara gözleriyle hep ona bakıyor, Manolâki'ye yaslanıyordu.

Gırdü, ancak duyulabilecek bir sesle:

"A!.. Sen de kimsin?" diye mırıldandı. "Sen, herhalde, Antitsa'sın!" demek istediyse de, sustu, aptalca gülümsedi.

Bütün bunlar bir anda olup bitmişti. Köylüler, olanlara şaşıp kalarak, Nona'ya bakıyordu. Kimisi bu kızın kim olduğunu soruyor, Antitsa'yı anımsayan başkaları da onun kızı olduğunu sezinliyordu. Muhtar, Gırdü'yü omuzlarından yakalamış, geriye itiyordu. Jandarmalar da köylülerin önüne çıkıp onları durdurmuştu. Aleksi, Gırdü'yü durmadan geriye iteliyordu.

Gırdü:

"Dur be muhtar... Bırak beni, göreyim kimdir o," diyordu, gülerek.

"Ne yapıyorsun? Uslu dur! Geriye!"

"Muhtar, vurma bana, muhtar!" diye kızdı Gırdü, yüzü korkunç bir hal aldı. Ama ossaat kızgınlığı geçti, yeniden Nona'ya bakmaya başladı, gülümsedi.

Tam bu sırada tarlanın öbür ucundan genç, ama güçlü, komuta gibi, emir veren bir ses duyuldu:

"Herkes dışarı! Kenara çekilin!"

Galçev geliyordu, yanında iki-üç asker vardı. Üniformasını kuşanmış, kuburluuğunu takmış, ama elleri bomboştu. Köylüler arasındaki kavga büyüktü. Nona ile Manolâki, arabaya dek çekilmişlerdi, Malin de yanlarındaydı. Köylüler, Galçev'in çevresini kuşatmış –o ortalarında kalmıştı– ona bir şeyler anlatıyor, bağırıp çağırıyor, ellerini, kollarını sallıyordu. Galçev'in yüzü sakin görünüyordu.

"Herkes tarlanın dışına çıksın!" diye yineliyordu. Herhalde birisi ona bir şey söylemiş olmalı, ki dönüp yüksek sesle bağırdı:

"Ben taraf tutmuyorum! Bu tarlanın kimin malı olduğunu da bilmek istemem. Burada, sınır boyunda, kargaşalık olamaz. Buna izin vermem! Herkes tarlanın dışına çıkmalı!"

Gırdü'nün durmadan muhtarın elinden kurtulmaya, öne çıkmaya çabalaması üzerine, Galçev sordu:

"Bu adam ne ister? Kenarda dur! Geriye çekil!"

Gırdü genç teğmene dalgın dalgın baktı da sanki bu sözler kendisiyle ilgili değilmişçesine gülümsedi, yine kurtulmaya çabaladı.

Galçev, askerlere seslenerek:

"İlya! Slave!" diye bağırdı. "Bu adamı alın, kenara çekin. Sonra karakola götürürsünüz."

İki asker Gırdü'yü aralarına aldı.

"Kimi, beni mi karakola götüreceksiniz?" diye söyleniyordu Gırdü. "Pekâlâ, pek güzel, götürün bakalım."

Gırdü, karşı koymayı düşünmüyordu, öfkesi geçmişti. Bir askerin peşinden gidiyor, öteki de arkadan geliyordu.

"Pekâlâ, öyle olsun," diyordu. Dönüp arkasına bakıyor, iki araba arasında Nona'mn kırmızı şalı görünüyordu.

Muhtar, kardeşi Gırdü yüzünden dikelmek isteyen Yovi'yi yatıştırmaya çalışıyordu:

"Sen bari akıllı bir adamsın. Ona bir şey yapmazlar. Ayılıp kendine gelmesi daha iyi olur."

Galçev'in çevresinde toplanan köylüler, hâlâ bağırıp çağırıyorlardı:

"O tarla bizim, biz süreceğiz!"

"Biz çalışmak istiyoruz, buna da mı izin vermeyeceksiniz?"

"Şimdi çift zamanı. Tarlayı sürmemiz gerek..."

"Sizi tarlayı sürmekten kim alıkoyuyor?" dedi Galçev. "İstediğiniz zaman sürebilirsiniz. Bir, iki, üç adam sürebilir... Ama sınır boyunda insanların toplanıp skandal çıkarmasına izin veremem. Hepiniz gideceksiniz buradan! Hadi, yola çıkın!"

Nona ve Malin'le birlikte hâlâ arabanın yanında duran Manolâki'ye döndü:

"Siz de, efendim. Siz de gidin, hemen gidin!"

Galçev, Nona'yı görmemiş, onu tanımamış olamazdı, ama ona bir yabancı gibi baktı, selâm vermedi. Nona ona kara, parlak gözleriyle bakıyordu. Dudaklarında ise, ancak fark edilebilen bir gülümseme vardı. Manolâki, bir şey demeden, heyecanını gizlemek istercesine,

öksürerek arabaya bindi. Bu sefer yanına Nona oturmuştu. Bir an için ayakta dimdik durdu, şalına sarındı, köylülere doğru bakıp oturdu. İri, yağız atlar yola koyuldu.

Manolâki gittikten, artık görünmez olduktan sonra, köylüler sakinleşti. Galçev'in dediklerini dinleyip gitmeye razı oldular. Gruplar halinde, hâlâ daha konuşarak, tarlanın dışına çıktılar. Geldikleri gibi, kimi arabayla, kimi atla ya da yayan olarak, pulluklarıyla birlikte, köye doğru yola düzüldüler. Tarlanın bir yanında, iki askeriyle birlikte, yalnız Gaçev kalmıştı.

Peyü Baba, bir rastlantı olarak aynı arabada giden Yovi'ye:

"E, Yovi," diyordu, "şu çocuk neden geldi, şu küçük subay neden bu işe karıştı? İşimize engel oldu?"

Sustu, kaşları çatık, suratı asıktı, daha sonra sözünü sürdürdü:

"Vaktiyle, efendime söyliyeyim, Yenice köyüne gitmiştim. Dönüşte çiftliğin yanından geçtim. Söğüt ağacının yanındaki su kuyusuna vardım. Baktım, bir araba durmuş, güzel mi güzel bir araba, bir de yağız at! Arabadan Antitsa indi. Bir bayram günü olmalıydı, yeni giysiler giymişti, tıpkı şimdi kızının giydiği gibi, kırmızı bir şal, aynı fistan. Biriyle konuşuyordu. Çırak mıydı, bilmem. Bir şeyler söylüyor, o da yanıt veriyor, ellerini kalçalarına dayamış, boyuna gülüyordu. Tıpkı kızı gibi, kara gözlü, güzel mi güzel bir kadındı. Yovi be, şunun için anlatıyorum bunu sana: Şu kız ortaya çıkıverince, Gırdü sopayı elinden atıverdi, nedenini ben anladım: Antitsa'yı önünde görüverdi! Aynen ona benziyordu! Yovi, yalan değil ya, Gırdü'nün bir zamanlar Antitsa ile ilişkisi vardı."

"Onun ilişkisi, Antitsa Manolâki ile evlendikten sonra değil, daha önceydi. Üstelik Gırdü'nün kabahati de yoktu."

"Doğrudur, öyleydi. A be Antitsa, Tanrı rahmet eylesin, Antitsa iyi bir kadındı."

Geriye döndü, tarlaya doğru baktı da dedi ki:

"Teğmen gidiyor. Genç adam. Ben sana söyliyeyim mi, Yovi, dinle beni: O çocuğun kabahati yok. Küçükler, büyüklerin kendilerine emrettiklerini yapar... Hepsi bu!"

XV

Manolâki tarladan dönünce, her zaman olduğu gibi, çardağa çıkıp yerine oturdu. Gerçekten, o akşam rakı şişesini iki-üç kez doldurdu, sigarası hiç sönmedi, karanlıkta bir kor parçası gibi yandı, durdu. Bir şey demedi, şikâyetçi olmadı. Sert bir adamdı. Acı çektikçe, daha çok içine kapanırdı. Bir şeyi herhangi bir kimseyle paylaşmak istediğinde, bunu kendi yakınlarıyla değil, daha çok yabancılarla yapardı. Şimdi de, çardakta otururken, Toşo'yu ve çırakları çağırıyor, ertesi gün yapılacak işleri düzene sokuyor, ama az önce olup bitenleri ağzına bile almıyordu. Yalnız akşamleyin, yemek yedikten sonra, uzun zaman susup düşündükten sonra, sofradan kalktı, dışarı çıkmak istediyse de durdu:

"Teğmenin gelmesi iyi oldu," dedi. "İş Aleksi ile jandarmalara kalsaydı, kim bilir neler olurdu. Toşo, sen yarın sınır boyuna git. Teğmeni bize davet et. Burada hizmet gören bütün subaylar, hep bizi ziyarete gelmişlerdir. O da gelmeli... Tanışır, sohbet ederiz..."

Ertesi gün Toşo, arabayı koşup Senova'ya gitti. Galçev, geleceğine söz vermiş, ama gününü bildirmemişti. Bunun için çiftlikte her saat onun gelmesi bekleniyordu. İlk ve ikinci gün gelmedi. Üçüncü gün hazırlanmışlar, öğlen yemeğine beklemişlerdi, ama yine gelmedi. Öğleden sonra geç vakit Nona, çardağa birçok kez çıktığı gibi, bir kez daha çıkıp çevreye bakındı. Ne bir insan, ne bir araba görünüyordu. Hava yaz sıcağında titreşiyordu. Uzaklarda, tozlu bir yolda bir kasırga dönüyor, dans ediyordu. Ortalığı yine bir sessizlik ve sıcak hava kapladı. Nona odasına çekildi, bir parça uzanmayı düşünürken, az sonra köpeklerin havladığını duydu; dışarı çıkınca, Galçev'i gördü. At üstünde, dış kapıda duruyordu. Yanında, yine at üstünde emir eri de vardı. Nona seslendi, koşarak merdivenlerden aşağı indi. Ona varmadan önce, Galçev attan inmişti.

"Neden bunca geciktiniz? Uzun zamandır, sizi bekliyoruz!" diye konuştu, bu sırada köpekleri kovmak için döndü. "Gelmeyeceğinizi düşünmeye başlamıştık. Babam durmadan sizi soruyor."

"Babanız burada mı?" diye sordu Galçev. "İstirahat ediyor olmasın sakın?"

"Yok, çoktan kalktı. Bekleyin, hemen haber vereyim."

Galçev'in önüne geçti, onu sundurmada bırakıp kapıdan seslendi:

"Baba, Bay Galçev geldi!"

Herhalde Manolâki işitmemiş ya da anlamamış olacak ki, Nona içeri girdi. Kapıda duran Galçev, yaşlı adamın sesini duydu:

"Kim? Kim gelmiş?"

Nona, hafif bir sesle:

"Subay, baba, Senova'daki subay," dedi. Ama Galçev, yine de duydu. Kız hızlı hızlı konuşuyor, heyecanlanmış görünüyordu.

Hep öyle gülümseyerek, yine dışarı çıktı. Sevinçten parlayan gözlerle Galçev'i içeriye davet etti. İlkin "hayat"* denilen, sofa benzeri bir odaya girdiler, sonra küçük, karanlık bir koridordan geçerek başka bir odaya, aydınlık ve iyi döşenmiş bir odaya geçtiler. Manolâki, pencere yanındaki mindere, Türk usulü bağdaş kurup yere oturmuştu. Sigara tabakası, yarısı boşalmış kahve fincanı önündeydi. Yerinden kalkmadı, yalnız başını salladı, Türk usulü bir "temennâ"** çekti, oturduğu yerden elini Galçev'e uzattı:

"Geliniz, geliniz Bay Teğmen. Buraya gelmekle iyi ettiniz. Geçin, oturun, sedire oturun. Dün de, bugün de sizi bekledik. Nona'ya sormuştum: Teğmen nerede kaldı, neden gelmedi?" diye.

"Bir işim çıktı," dedi Galçev. "Geciktiğim için beni bağışlamanızı rica ederim."

Manolâki bir el hareketi yaptı, bunun hiçbir önemi olmadığını söylemek istiyordu. Tek başına kalmış herkes gibi, uzun zaman sohbet

---

* Yazar "hayat" sözcüğünü Türkçe olarak kullanmıştır. (Çeviren)

** Yazar "temennâ" sözcüğünü Türkçe olarak kullanıyor. Arapçadan gelen bu eski sözcük "eli başa götürerek verilen selâm" anlamına gelir. (Çeviren)

etme fırsatı bulamayan Manolâki'nin neşesi yerine geldi. İlkin Senovalılarla olan kavgasını anlattıktan sonra, lâkırdıyı uzatıp geçmişten, atlardan, hayvanlardan, iyi ve kötü günlerden söz etmeye başladı.

Sanka geldi, Galçev'i selâmladı, Nona'nın yanma, sedire oturdu. Manolâki hep konuşuyor, kimse onu durduramıyordu. Galçev bile ancak birkaç söz söyleyebiliyordu. Nona'nın gözleri sık sık ona takılıyor; sevinçli, bir parça alaycı bakışlarıyla sanki yaşlı adamın gevezeliğinden ötürü ondan af diliyordu. Bir süre sonra Nona ve Sanka dışarı çıktılar.

Yapılacak bir şey yoktu. Başkalarına da sıra gelmesi için, ilkin Manolâki'nin sözünü bitirmesini beklemek gerekiyordu. Nona bunu biliyor, ama sabredip hiçbir yerde duramıyordu. Kahve pişirmeyi Sanka'ya bırakıp kendini dışarı attı, çiftliği dolaşmak istiyordu. Galçev'in gelişine bunca sevineceğini kendisi de ummuyordu. Tarlada, köylüler arasında onu nasıl gördüğünü anımsadı. Bu, karşısında kızaran, afallayan, utangaç delikanlı değildi. Ona başka biriymiş gibi göründü. Gençliğinden hiçbir belirti yoktu. Sakin ve korkusuz, basit ve doğal, kendisinin bile sezemediği bir durum... "Savaş meydanlarında ölen binlerce delikanlı da herhalde, böyle olmalı" diye düşündü Nona, heyecanla. Bağırıp çağıran, ellerini ve kollarını ona doğru –gözdağı verircesine– savuran kızgın köylülerin karşısında kaşlarını nasıl çattığını, ne denli sakin durduğunu görmüştü. "Önemli bir iş yaptığını sanan adam da böyle olmalı" diye düşündü Noan. O sırada onu seyretmek ne güzeldi!

Eve dönünce, her zaman yaptığı gibi, bir solukta merdivenleri çıktı. Hızlı hızlı ökçelerini vurarak sundurmadan geçti, kahve tablası elinde Sanka ile kapıda karşılaştı.

"Sanka!" diye şaşıp kaldı Nona. "Şimdiye dek ne yaptın sen?"

"Bu, ikinci kahve," diye gülümsedi Sanka.

Sanka geri dönünce, Nona onu pencere kenarına götürüp bir şeyler fısıldadı. Daha sonra, ikisi de kol kola girip gülümseyerek –bir plân yaptıkları görülüyordu– konuğun bulunduğu odaya geçti. Tütün dumanı içinde ancak seçilebilen Manolâki, gerçekten, hâlâ

daha konuşmasını sürdürüyordu. Zaman zaman sapmalarla, binbir konudan söz ettikten sonra, Senovalılarla olan didişme ve çekişmesine yeniden dönmüştü:

"Bay Teğmen, bizim insanlarımız böyle," diyordu, başını sallayarak. "Oraya gelmekle, çok iyi ettiniz. Bizim muhtara hiç güvenilmez. O öyle bir fırıldaktır ki, yel nereye doğru eserse, oraya döner. İyi ki geldiniz."

Manolâki sustu, soluk aldı, şunu ekledi:

"Ellerimizden topraklarımızı aldılar. Bunu bir yana bırak, ama bizi de tepelemek istiyorlar."

"İşin aslını bilmem" dedi Galçev. "İşe karışmak da istemem. Görevim sınır boyundaki dirlik ve düzenliği korumaktır."

"E, öyle, öyle. Doğru."

Nona:

"Ah, ne denli korkmuştum!" dedi. Her zamanki gibi, anlattıkları yüzüne de yansıyordu. "O kapkara herifi gördünüz mü? Elindeki sopayı kaldırıp nasıl da babama doğru gidiyordu? Ah, çok korktum! Korkunç bir adam..." derken, korku ve şaşkınlıktan, eliyle yüzünü kapattı.

"Kim, Gırdü mü?" diye sordu Galçev. "Adı Gırdü'dür, sanırım."

Manolâki kaşlarını çattı, bir el hareketi yaptı:

"Hepsi öyledir onların, hepsi aynı! Onlara ne iyilikler yaptım, ne çok yardımım dokundu! Onlara yiyecek de, hayvan da, para da vermişimdir. Senetleri hâlâ elimde. Ama size bir şey söyliyeyim mi, Bay Teğmen, o zamanın insanları da bambaşkaydı, şimdikiler beş para etmez."

Sanka, Nona'ya bakarak, canı sıkkın, azarlarcasına (Nona ile böyle sözleşmişlerdi, Sanka da rolünü iyi oynuyordu):

"Nona" dedi, "konuğu neden buraya aldın? Öteki odaya geçelim: orası daha geniş, daha serin. Baba, sen de gelirsin, değil mi?"

"Gidin, siz gidin," diye izin verdi Manolâki. "Ben burada kalacağım."

Manolâki, onların kendi aralarında konuşabilmek için dışarı çıkmak istediklerini sezmiş, bunun için onlara engel olmak istemiyordu.

"Sen de gel, Baba!" diye ısrar etti Sanka.

"Gelebilirim! Gidin, siz gidin hele."

Nona, Galçev'i davet etti:

"Buyurun! Bizimle gelin!" deyip ayağa kalktı.

Gittikleri oda, çardağın öte tarafında bulunuyordu. Uzunca ve büyüktü. Görünüşe bakılırsa, iki oda sonradan tek odaya dönüştürülmüştü. Daha karanlık olan arka tarafta temiz, beyaz bir yatak, duvar dibinde renkli iki Braşov sandığı, odanın ortalarına doğru da oval aynalı bir tuvalet masası vardı. Odada bir de "kümbet"* denilen Türk usulü beyaz saç soba bulunuyordu. Odanın en aydınlık, en güzel bölümü pencere kenarlarıydı. Orada renkli çergelerle örtülü bir sedir vardı. Büyük bir karaağaç odayı gölgeliyordu. Hoş bir serinlikle dolduruyordu.

"Bu oda, bizim konuk odamızdır," dedi Nona. "Ama şimdi buraya ben yerleştim. Güzel, değil mi? Öğleden sonraları burası hep gölgelidir."

Açık pencerelerin önünde ince, yeşil dallar sallanıyordu. Bunlar, sanki görünmeyen karaağaçtan değil de, yukarıdan, çatıdan aşağıya sarkıyormuş gibiydi. Saçak altında güvercinler ötüşüyordu, arasıra kanat sesleri duyuluyordu.

Galçev, sedire otururken:

"Ya siz, nasıl oldu da, tam o sırada tarlada bulundunuz?" diye sordu. "Hem neden öyle giyinmiştiniz? O kırmızı şalla!"

Nona:

"Ay, siz beni görmüş müydünüz?" diye gülümsedi.

"Sizi nasıl görmemiş olabilirim? Gördüm, tabiî"

"Bana hiç bakmadınız. Çok ciddiydiniz."

Nona, parlak gözlerle Galçev'e bakarken yine gülümsedi.

"Neden mi öyle giyindim? Bilmem. Siz beni ilkin kuyu başında bu giysilerle görmemiş miydiniz? O zaman ilk kez giyinmiştim onla-

* Yazar "kümbet" sözcüğünü Türkçe olarak kullanıyor. Bu sözcük, Rumeli'de olduğu gibi, Anadolu ve Trakya'nın birçok ilinde de "içi tuğlalı soba, topraktan yapılmış soba, ocak" anlamına gelir. (Çeviren)

rı. Kavganın koptuğu gün Senova'ya gidecektim. Bilmem, aklıma nasıl esti de yine öyle giyindim."

Nona, masadan bir kitap alıp onunla oynamaya başladı; bir o yana, bir bu yana çevirip duruyordu. Bir şey anımsayıp gülümsedi:

"Beni bu giysilerle gören herkes şaşıp kalıyor," dedi. "Bilir misiniz, Gırdü beni görünce nasıl donakaldı? Sopasını babama kaldırmıştı. Ah Tanrım, vursaydı, neler olurdu!.. Ama beni görür görmez şaşırdı, elindeki sopayı bıraktı. 'Sen kimsin?' diye sordu bana."

Nona sanki bir şey daha söylemek istiyordu. Sanka'ya baktı.

Sanka:

"Yeter, Nona, bu adam için söylediklerin yeter artık! Beni korkutuyorsun" dedi. "Ben bir şeyden korkunca, rüyama girer."

Galçev'e bakarak içtenlikle itiraf ederken gülümsedi.

Galçev konuyu değiştirmek gerektiğini anlamıştı. Odaya bakındı. Nona'nın önünde, masada duran kitaplara gözü takıldı.

"Ne çok kitabınız var, efendim!" dedi.

"Evet var, ama okumuyorum ki... Kimisi daha açılmamıştır bile. Bilir misiniz, buraya geleli beri, tek bir satır bile okumamışımdır. İşte öyle, gezerim, tozarım. Bir zamanlar İsviçre'de bulunduğumu bile unuttum. Gara ininceye dek, buraya gelinceye değin, ne de olsa bir şeyler anımsıyordum. Ya sonra, hiç! Üstelik, nişanlı olduğumu bile unuttum."

Sanka:

"Nona, neler söylüyorsun sen?" diye dikkatini çekti.

Nona gülüyordu:

"Gerçeği söylüyorum size! O Yahudi buraya gelirse, ona diyeceğim ki: 'Mösyö, kimsin sen? Burada ne arıyorsun?' Böyle söyleyeceğim ona."

Sanka:

"Pekâlâ, pekiyi, Nona" diye onu yatıştırmaya çalıştıysa da o boyuna gülüyordu.

"Nona şaka ediyor," dedi Sanka. "Nişanlısını sever o."

"Bunu biliyorum," dedi Galçev. "Küçük hanımın ona her gün mektup yazdığını da biliyorum."

Nona, ansızın:

"Evet, yazıyorum! Onu seviyorum da," diye parladı.

Bu sırada hem Sanka'ya, hem de Galçev'e bakıyordu. Ama, daha sonra yine gülümseyerek konuşmasını sürdürdü:

"Ama biz neden söz ediyorduk? Evet, kitaplardan. Bir yerde durmadıktan sonra, nasıl okuyabilirim? Gezip tozmaktan başka bir şey yapmıyorum ki... Ne yapayım, bu benim kanımda var, çocukluğumda da böyleydim ben. Kaç kez, bilir misiniz, farkında olmadan sınırı geçmişimdir. Askerlermiş, türlü-çeşitli subaylarmış, bunlara hiç aldırmadan, pasaportsuz sınırı geçerdim."

Galçev, gülerek:

"O zamanlar, herhalde, burada, çiftliğin yanı başında iki karakol yoktu," dedi.

"Bilmem. Hem beni kimler görebilirdi ki? O zamanlar otların boyu benim boyumu aşardı. Gerçekten," dedi Nona, düşünceliydi, gözleri parlıyordu. "Ne güzel otlar vardı, o zamanlar! Biraz başını eğince, bu otlar arasında neler görmezdin ki... Bütün bir dünya, bir hayvanlar âlemi! İlkönce: Kocaman bir tırtıl..."

Galçev fısıldadı:

"Sarı, kara benekli."

"Evet. Bir sürü çekirge, çekirge. Birileri yeşil, sıska, sanki hasta gibiler. Ötekiler ufacık, zıpır, sıçrayıcı, üstleri kahverengi..."

"Kanatlarının altı kırmızı."

"Evet, siz de görmüşsünüz onları. Sanki kırmızı çuha ile astarlanmış gibi... Bunları bırakalım şimdi. Ancak, sümüklü maddelerle dolup kurumuş şu toprak delikleri yok mu?"

Nona, korkulu gözlerle bakıyordu:

"İçlerinden yılan çıkıverecekmiş gibi korkardım!"

Galçev:

"Biz öylesi deliklerden, balmumundan yapılmış küçük bilyelerle örümcek çıkarırdık," dedi.

"Evet, biliyorum. Ya bizim buralar hoşunuza gittim mi, bari?"

Galçev, başlangıçta pek iyi şeyler hissetmediğini gizlemedi, ama şimdi çok memnundu. Sınırda vaktini nasıl geçirdiğini, nerelere gittiğini, kimlerle karşılaştığını anlattı. Nona, sözünü bitirmesini ancak bekliyor, hemen kendisi konuşmaya başlıyordu. Çok konuşuyor, hep gülüyordu. Galçev, ondaki bu beklenmedik, taşkın sevinci görüyor; bütün bunların kendisi yüzünden olduğunu düşünerek seviniyordu. Şimdi özgür ve basit bir adam olarak davranıyordu. Vakit, hiç hissedilmeden geçip gidiyordu. Galçev, kol saatine kaç kez dikkatlice baksa, beş dakika, on dakika sonra kalkıp gitmeye kendince karar veriyor, ama saatine yine bakınca, ibrenin zamanı yarım saat aştığını görüyordu.

Bir süre sonra dışarıdan bir araba sesi duyuldu, araba evin önünde durdu. Sanka sıçradı:

"Ah, Toşo'nun kasabaya gittiğini unutuvermişim," dedi. "Enko'yu da götürmüştü. Durun, ben gidip bakayım."

Ancak bir süre daha konuştuktan sonra, Galçev son kez saatine bakıp kalktı:

"Gitme vakti geldi," dedi.

Nona:

"Ne aceleniz var? Biraz daha kalım," diye ısrar ediyordu."Hiç olmazsa, daha sık geleceğinize söz verin."

Galçev:

"Çiftliğiniz benim bölgemde. İstemesem de, buradan geçmek zorundayım," dedi.

Manolâki çardağa çıkmıştı. Galçev onunla vedalaştı, Nona ile birlikte aşağı indi. Enko, yeni pantolonuyla, sevinçle arabada oturuyordu. Toşo:

"Onu kasabaya götürdük," dedi. "Öğrenci oldu, artık okula gitmesi gerek."

Nona Enko'yu öylesine kendine doğru çekip öpmeye başladı ki, az kalsın boğulacaktı.

"Yeter be!" diye kızdı Enko, eliyle yanaklarını sildi. Nona:

"İyi okumalısın, melûn çocuk!" diye bağırdı.

Galçev, hepsiyle vedalaştı. Nona da onunla birlikte yürüdü, bir yere dek onu uğurlamak istiyordu. Çiftliğin önünde dolaştılar. Koyun sayalarının, su kuyularının kenarından geçtiler; taş duvarı ve çiftliği arkalarında bırakıp kırlarda, bir araba yolunda yürümeye başladılar. Galçev, emir erine atlarla birlikte önden gitmesini söylemişti.

"Bazı şeylere karşı kendimi öylesine candan bağlanmış hissediyorum ki, dedi Nona, onlardan ayrılmak bana güç geliyor. İşte şu Enko. Beni kızdırmak için bu melûn çocuk neler yapmaz, ama şimdi gideceği için acıyor, üzülüyorum."

Geriye döndü: Çiftliğin külrengi duvarlarından, saplık ve samanlıklardan uzun ve kara gölgeler sürünerek geçiyordu.

"Çiftlik için de durum aynı," dedi. "Buraya o denli alıştım ki, başka bir yerde yaşayamam gibi geliyor bana. Size bir şey söyleyeyim mi? Buraya, çiftliğe gelince, bambaşka bir insan oluyorum ben. İsviçre'de başkayım, kasabada da başkayım, her yerde başkayım, ama burada bambaşkayım ben. Tuhaf, acayip şeyler aklıma geliyor. Örneğin, dün akşam bir ahırın yanından geçiyordum. Karanlıktı, inekler yatmış, geviş getiriyorlardı. Daha yakınımda yatan biri geviş getirmesini kesip iri, kara, parlak, zeki gözlerle baktı. Bilir misiniz? Bana bir şey söyleyecekmiş gibi bakıyordu: 'Merhaba Nona, nasılsın?' Buna benzer bir şey söyledi sanki. Soludu, gevişini sürdürdü. Her yer o denli sessiz ve sakindi ki, hep böyleymiş, hep böyle kalacakmış gibi geldi bana... Başlangıcı ve sonu olmayan bir şey... Hayır, hayır, bunu size anlatamam, elimden gelmez, beni anlamazsınız... Ama, bu garip bir şeydi..."

Galçev, onu gülümseyerek dinliyordu.

"Bir başka sefer," diye Nona sözünü sürdürdü, "kasabadan dönmüştük. Araba durunca, şu yöne baktım! -Doğuyu gösterdi.- Üç-dört yıldız gördüm, hep orada dururlar. Hafifledim, neşem yerine geldi. İşte, bizim yıldızlarımız bunlar, diye düşündüm. Artık evimizdeyiz. Bırakalım bunları şimdi, diyerek gülümsedi. Kim bilir

neler düşüneceksiniz benim için... Gün batarken, bunu bana gösterdiğiniz anı anımsar mısınız? Sizin ozan olduğunuzu sanmıştım. Ama ben de kimi manzumeleri ezbere bilirim," diye acele ekledi, özür dilercesine. "Kaç kez okumuşumdur! Nekrasov'un* 'ilham perisi'ni bilirim. Uzun bir manzumedir, ama ezbere bilirim, hiç yanılmam. Dinlemek ister misiniz?"

"Arzu ederseniz," dedi Galçev, durdu.

Nona, ezberden okumaya başladı. Başlangıçta Galçev sözcüklere dikkat ediyordu, ama sonradan yalnız Nona'nın kendisini, yüz ifadesinin nasıl değiştiğini, gözlerinin nasıl parladığını izler oldu.

Nona, şiir sona erince:

"Farkına vardınız mı?" diye sordu. "Hiç hata yapmadım. Şiir on dokuz dakika sürüyor."

Galçev:

"Olamaz!" diye şaşakaldı, gülümsedi. Sonra epeyi uzaklaşmış, şimdi de ayakta durmaktan yorularak yere oturmuş, atların dizginlerini elinde tutan askere baktı. Galçev çiftliğe doğru da baktı: Samanlık ve saplıkların gölgeleri, kırlara uzanarak hemen hemen onların yanma gelmişti. Nona önden yürüyor, arasıra geriye birkaç adım atarak Galçev'e bakıp gülümsüyordu. Bir ara yine geriye döndü, bir türkü söylemeye başladı.

Galçev:

"Görünüşe göre, siz güzel türküler de söylüyorsunuz," dedi.

"Benim türkülerim, köylü türküsüdür," dedi. "Onları annemden öğrenmişimdir."

Nona, gitgide daha neşeli olmaya başladı. Galçev'e:

"Bu türküyü de bilir misiniz? Şunu da işittiniz mi?" diye sora sora birçok türkü söyledi.

---

* Nekrasov, N.A. (1821-1877), Rus ozan, gazeteci-yazar. Şiirlerinde daha çok halkın dertlerini, idilleri, köy trajedilerini konu edinir. Arif Berberoğlu'nun çevirdiği "Yalnız taşlar ağlamıyor burada" adlı şiir kitabı, Evrensel Basım Yayın tarafından yayımlandı (2010). (Çeviren)

Birkaç kez askerin oturup beklediği yere dek geldiler, geriye döndüler, gûya biri ötekini geçirmek, uğurlamak istiyordu. Galçev Nona'ya bakıyor, kimi kez söylediklerine dikkat etmiyor, başka şeyler düşünüyordu. Mutlu ve memnun görünüyordu. Nona ile bir başka sefer de hep böyle gezerek konuştuklarını sanıyordu. Ya da kendisini hayalinde bir subay olarak değil de Toşo gibi, kaba kumaştan bol giysiler giymiş, başında beyaz orakçı şapkasıyla bir çiftçi olarak - bir an için de olsa- görüyor, hayallere kapılıyordu.

Nona:

"Küçük adınız nedir?" diye sordu.

"Vladimir."

"Kısaltılmış ya da takma adınız var mı? Evde sizi nasıl çağırırlar?"

Galçev:

"Annemle kızkardeşim bana Mirü der," dedi.

"Ya, demek bir kızkardeşiniz de var! Hangi okula gidiyor? Güzel mi bari?"

"Bilmem. Benim için, annem için güzel."

"Sana Mirü mü diyorlar? Mirü!" diye yineledi, gülmeye başladı. "Fena değil. Bana bakın, Bay Mirü! Bugün günlerden ne, pazartesi mi? Çarşamba günü Senova'ya gideceğim, postayı almak için. Siz de gelir misiniz?"

"Evet, mutlaka gelirim."

"Tam zamanında gelmeye bakın, yoksa cezası var. A, orada ağaran nedir? Beyaz bir şeyler görünüyor?" diyerek kırlara doğru baktı. "Mantar olmasın, sakın? Durun, gidip bakayım."

Nona, acele koşmaya başladı. İstediği zaman koşmak, onun için güç değildi, ne denli hızlı olursa olsun. Epeyi uzakta, kırların ortasında, gerçekten, yuvarlak, toparlak bir şeyler ağarıyordu. Oraya varınca, Nona, yere eğilip bunlardan toplamak istedi. Ama, hemen elindekileri yere fırlattı:

"Mantar değil, kav mantarıymış, kav!" diye bağırdı, birini Galçev'e fırlattı, ama uzakta olduğu için isabet ettiremedi.

Nona, birdenbire bir elini kaldırıp salladı:

"Yine görüşelim! Ben gidiyorum!"

Galçev, onun şaka ettiğini, geriye döneceğini düşündüğü sırada, kız acele ediyor, hafif, uyumlu yürüyüşüyle gitgide uzaklaşıyordu. Ancak arasıra omzu üstünden geriye bakıyor, uzak olduğu halde, güldüğü belli oluyordu.

"İşte, bu kız da böyle!" diye düşündü Galçev.

Askerin yanına gidip atma bindi. Başını çevirip yine bakınca, Nona'nın ak fistanı ansızın gözüktü, çiftlik duvarının ardında yitip gitti. Galçev, atını mahmuzla dürttü. Neşeliydi, gülümsüyordu. Kalbinde sıcak ve tatlı bir şey yükseliyordu. Bir garnizon türküsünü anımsıyordu. Kendisi gibi genç subayların tabur komutanının kızı için düzenlediği türküyü söylemeye başladı:

Binbaşının kızına da vuruldum,

Ben, zavallı teğmen!..

Bir kez daha dönüp baktı. Çiftlik artık görünmüyordu. Bayırın kararmış sırtının ardında, sarımtırak bir ışıkla aydınlanmış gökyüzünde, yalnızca karaağacın tepesi kararıyordu.

XVI

Havalar düzelince, Senovalılar işe akın etti. Filip'in meyhanesinde hiç kimse yoktu. İçeriye giren olursa, acele bir şeyler satın alıp yine işine koşuyordu. Yalnız Gırdü bir köşeye oturmuş, susuyordu. Filip defterinin sayfalarını çeviriyor, zaman zaman garsona bir şeyler soruyordu. Meyhane tertemiz olmuştu. Tezgâhtaki şişeler parlıyordu. Ocakta kömürler yanıyordu: yarısı kıpkızıl, yarısı da kapkara. Sessizlikte suyun nasıl kaynadığı, sanki türkü söylüyormuşçasma ince, uzun ıslıklar çıkardığı duyuluyordu. Kireç gibi bembeyaz tozlar üstüne güneş öylesine göz kamaştırıcı bir ışık saçıyordu ki, dışarıdaki meydanda göz gözü görmüyordu. Gölgelik yerlerde bir parça azalan bu ışık, kapısı ardına dek açılmış meyhaneye de giriyordu. Sıcaklık, sanki bir fırından çıkarcasına esiyordu. Bahçeye bakan öteki küçük kapı da açıktı. Bir-iki akasya ağacı, güneşten yanmış ve solmuş yapraklarıyla durgun duruyordu. Eşikte yatan sarı bir kedi, diliyle yalanıyordu.

Meydandan eşekli bir saka geçti. Ardından, beyaz gömlekli, tozluklarına sık, kara ipler dolanmış iki sınır askeri geliyordu. Bir süre sonra bir araba tıkırdadı, durdu. İçinde üç-dört köylü vardı. Tertemiz gömlekler, kırmızı yeni yelekler giymişlerdi. Ama hepsi de tıraşsızdı; kasabaya gidiyorlar, ilk işleri de bir berberde sakal tıraşı olmaktı. Köylülerden biri arabadan indi, sigara satın aldı, kesesinden para çıkarırken Gırdü'ye bakıp hafifçe gülümsüyordu: Onu ayık gördüğüne şaşıp kalıyordu. Gırdü, onun bakışını yakaladı, ne düşündüğünü anladı, gözlerinde bir şey parladı. Ama, ıstırap ve tevekkül dolu bakışlarını ossaat yere indirdi.

Son birkaç gün, çok içmişti. Bu sabah, evden kimseler görmeden acele sıvışmak istediği sırada, baldızı Evtimiya, kardeşi Yovi'nin karı-

sı, kapıda yolunu kesmişti. "Çember" denilen başörtüsünü bağlayıp iki elini birden yanlarına salıveririken, ona dedi ki:

"Gırdü Ağam, sana bir şey söyleyeceğim, ama bana darılma sakın, ben senin iyiliğin için bunu söylüyorum. Neden meyhanelerde sürünüp gidiyorsun, niçin elâlemi yedirip içirmek için paranı saçıyorsun? Tanrı'nın terk ettiği bir adam değilsin, elbette seni beğenip evlenecek bir kadın da bulunur. Dinle beni! Gel, herkes gibi sen de evlen, rahata kavuşursun."

Gırdü, Evtimiya'nın haklı olduğunu biliyor, anlıyordu. Kötü olan şuydu: Sarhoş olsun, ayık olsun, tutulduğu acıdan bir türlü kurtulamıyordu. Akşamları birlikte içki içtiği herkes evine dönüyor, o ise köyde dolaşmaya çıkıyor, burada bir gece bekçisiyle kavga edip karakola düşüyor, şurada bir başkasının avlusuna girip köpeklerin havlamasına neden oluyor, ev sahiplerini uyandırıyordu. Ya da gece yarısında İsören çiftliğinin yoluna sapıyordu. Manolâki, Gırdü'nün geceleri çiftliğin çevresinde iyi niyetle dolaşmadığından çoktan şikâyetçi olmuştu.

Bir sabah, bütün gece dolaştıktan sonra, gün ağarırıken Toşo'ya rastlamış, arabasının önüne çıkıp, tıpkı bir yolkesici gibi, atlarını durdurmuştu. Toşo korkmuş, ama Gırdü ona kötü bir şey yapmayacağını hemen söyleyivermişti.

"A be Toşo Ağa!" diye yalvarmıştı. "Şimdiye dek olan olmuştur. Neden beni çiftliğe almıyorsunuz? Boğaz tokluğuna çalışırım size. Ne yapayım? Buraya alıştım, buradan ayrılamıyorum, başka yerde duramam ben."

Ama, bundan da bir şey çıkmadı. Toşo, iş kendisine kalsa, onu çiftliğe alacağım, ama ihtiyarın buna razı olmayacağını söyledi. –Gırdü, Toşo'nun bunları sırf korkusundan söylediğini pekâlâ sezmişti.– Manolâki'nin onu yeniden çiftliğe alması? Böyle bir şeye kim inanır? Bir gece, öylesine üzgün ve umutsuz bir duruma düşmüştü ki, defolup gitmeye, kaçmaya karar vermiş, eskiden olduğu gibi, sınırı geçmişti. Ama, Romanya topraklarında bir saatten fazla yürüdükten sonra vazgeçip geriye dönmüştü. Kapkaranlıktı, ayrıca bir kurt gibi her yerden izinsiz

geçmeyi beceriyordu. Ne Romen, ne de Bulgar askerleri bunun farkına varabildiler.

Aleksi meyhaneye girdi, kapıda durup Gırdü'ye seslendi:

"Gırdü Ağa, ne yapıyorsun?"

Düşüncelere dalmış olan Gırdü kendine gelip gülümsedi.

"Bugün erken davranmışsın, neler düşünüyorsun?"

Gırdü yalnızca başını salladı. Aleksi meyhaneye girip yürüdü, Filip'e bir şeyler fısıldadı, sonra duvara dönüp duvar takvimine baktı. Bir süre sonra, ansızın Gırdü'ye döndü:

"Dinle beni, Gırdü Ağa, bak sana ne söyleyeceğim. Bunu muhtar olarak değil, senin bir dostun olarak söylüyorum. Sen çoktan beri buralarda yoktun. Şimdi geldin, dostlarınla görüştün. E, hepimiz insan değil miyiz? İnsan şuna bir içki ısmarlar, buna ısmarlar, bu daha bir şey değil. Ama yeter, yeter artık. Şimdi artık bir işe girmelisin. Bu hep böyle sürüp gidemez."

Gırdü uslu ve utangaç bir tavırla:

"İsterim, bunu ben de isterim, Aleksi," diye yanıt verdi. "Dinko ile sözleştik, bir taş ocağı işleteceğiz, taş çıkaracağız."

Gırdü gülümsedi, bir omzuna doğru başını salladı:

" Sen de görüyorsun ya, Tanrı bana güç-kuvvet vermiş, bu işe uygunum ben, ama..."

"Aması ne?"

"Alet-edevat* gerek, Aleksi. Bir manivelâ, kazma, çapa, kama lâzım. Barut da gerekli. Yovi'nin kasabaya gitmesini bekliyorum, ben de arabaya atlar, öteberi alırım. Çalışmalıyım, çalışmalı."

"Güzel, çok güzel," dedi Aleksi. "Gereken her şeyi satın al, bir iş tut, sen de herkes gibi yaşa. Öyle olmalı. Bir an önce bunu yapmaya bak, gecikmeden..."

Gırdü yine düşüncelere daldı. Aleksi'nin çıkıp gittiğini bile görmedi. Birdenbire dışarıda, gün ortasında, güzün derin sessizliği

---

* Yazar bunu Türkçe olarak kullanmış: "Aliyat" biçiminde. (Çeviren)

içinde bir flütün çaldığı duyuldu, köylüler buna "flau" diyordu. Şeytan, nasıl da çalıyordu! Bu bir köylü türküsü değil, bir kent şarkısıydı, hem neşeli, hem de hüzünlü. Bir an için durdu, sonra yine yükselip genişçe yayıldı. Gırdü'nün gözleri oynadı ve parladı: Bu flütü çalanın Velikin olduğunu anlamıştı. Velikin dilencinin, serserinin tekiydi. Savaş malûlü olduğunu söylerdi. Göğsünde taşıdığı bir madalya vardı. Ama gerçekte nasıl bir adam olduğunu bilen yoktu. Yakın köylerde dolaşıyor, aylarca görünmüyor, beklenmedik bir anda yine çıkıp geliyordu: Hep aynı kılıkta, flütü ve madalyasıyla birlikte.

Dışarıda flüt sesi kesilmişti, uzunca bir süre de sesi duyulmadı. Ama işte koltuk değneklerinin tıkırtısı duyuldu, kapıda Velikin göründü. Bir bacağı topal ve sakattı; hafifçe bükülmüş dizkapağı, kalın bir tahta ayak üstüne yerleştirilmişti. Öteki yanından daha ince bir koltuk değneğine dayanıyordu. Ama, denilebilir ki, hiç de acı çeken bir adama benzemiyordu: Yüzü kırmızıydı, parlaktı. Uçları ta kulaklarından başlayan seyrek sakalları, aşağı doğru, bir keçi sakalı gibi sivriliyordu.

Geniş yüzünde bir gülümsemeyle:

"Günaydın, Hıristiyanlar!" diye selâm verdi. "Ne yapıyor, ne ediyorsunuz? Filip, sen yine hesap-kitap mı yapıyorsun? Bunlarla herkesi batıracaksın, yeter artık. Gırdü Ağa, bir arkadaş bulmak için ağlayıp sızlanıyorsun. İşte ben, geliyorum."

Tahta ayağını, koltuk değneğini tıkırdatarak, Gırdü'ya doğru yürüdü, yanma oturdu. Hep öyle çabuk çabuk, neşeli konuşuyordu:

"Tanrı ne güzel havalar ihsan etti" dedi. "Tam iş zamanı. Görünüşe göre, hava biraz nemli, ama yağmur da gerekli. Zararı yok. Tarla sürülebilir. İstenirse, tohum da ekilebilir. Tohum artık toprağa düşmeli; ne çürür, ne bozulur. Yağmur yağdığında, tohumlar yeniden filizlenip çıkar. İnsanlar çalışsın hele. Ürün alınsın, zenginler için de, bizim gibi yoksullar için de ekmek olsun."

Konuştuğu sırada flütünü çıkarmış, çalmaya hazırlanıyordu. Sonunda parmaklarını perde deliklerinde gezdirdi, başım bir yana eğip çalmaya başladı. Az önce dışarıda çalmış olduğu o tatlı-acıklı

melodi yeniden çevreyi sardı. Ama hemen kesti, flütünü dizleri üstüne koydu:

"E, biz hep böyle oturup duracak mıyız?" dedi. "Benim gırtlağım kurudu. Filip, Gırdü ile bana bir şeyler getir bakalım. Getir bize bir şişe rakıcık, sertinden olsun."

Filip, Velikin'e değil de Gırdü'ya baktı. Gırdü, belli-belirsiz gülümseyerek:

"Getir, getir," dedi.

Garson rakıyı getirince, Velikin kadehini doldurdu, atasözü gibi sözlerini hızlı hızlı sıraladı:

"Sağlık ve hayrınıza, taşta ve bayırda ürün yetişsin, düşündüğünüz şey olsun; şarap seni kovalasın, hastalık kovalamasın! Sağlınıza, susak kafalı yoldaşlar!"

Gırdü gülümseyerek onu dinliyordu. Kadehini boşaltmasını bekledi, daha sonra kendi içkisini de içti. Şimdi Velikin parmaklarını tükrükleyip flütünü biraz düzeltti, güzelce çalmaya başladı. Gırdü, ayık olduğu sürece yumuşak huyluydu, yalnız dinliyor ve susuyordu. En çok, gülümserken yüzünde utangaç ve kuşkulu bir hal oluşurdu. Ama, daha sonra, kadehlerin ve şişelerin sayısı artınca, Gırdü coştu, canlandı, Ulah kalpağını kafasının tepesine doğru geriye itti. Bir süre sonra, Velikin'in elini tuttu:

"Bunu istemem. Bana acıklı bir parça çal!"

Velikin "acıklı" bir türkü çalmaya başladı. Gırdü ise, duvara dayanmış, gevşek ve düşünceli, önüne bakıyor, gözleri parlıyordu. Son günlerde, aklından bir türlü çıkmayan bir şey vardı: Manolâki'nin kafasına bir sopa indireceği sırada karşısına çıkıveren şu kara gözlü, kırmızı şallı kız. Gırdü, bu kızın Manolâki'nin kızı olduğunu biliyordu. Daha oracıkta, tarlada söyledikleri gibi, Antitsa'nın giysilerini kuşanmıştı. Köylü kılığında giyinmek istemesinde şaşılacak bir şey yoktu. Ama Gırdü, ancak ayık olduğunda böyle düşünürdü. Şimdi ise, artık aklı rakıyla dumanlanmaya başladığı sırada hem üzülüyor, hem de neşeleniyordu. Velik'in çaldığı çalgı, onu tatlı bir zevk ve mutluluğa boğuyordu. Tarlada olup bitenleri unutuyor, geçmiş yılla-

rm hesabını yapmıyor, neyin yalan, neyin gerçek olduğunun peşine de düşmüyordu: Onun için ak gün gibi açık olan şey, orada, tarlada Antitsa'nın canlı olarak karşısına çıkmasıydı. O da kırmızı şallı, ince belli, geniş omuzlu, geniş göğüslü, ak yüzlü ve kara gözlüydü. Antitsa, kendisine bakıp gülümsedi. Ne zaman? Dün mü? Yirmi yıl önce mi? Gırdü bunu bilmek istemiyordu. Sanki kavga ettikleri şu güneşten yanık tarla üstünde değilmiş de yeşil bir geniş ovada, atlar kişniyor, ağır demir çıngıraklar çınlıyormuş gibiydi...

Geniş göğsü kabardı, dalgın gözlerler bakıyordu. Yumruğunu kaldırıp masaya indirmek istediyse de yapmadı, yalnız ellerini masaya koydu, içini çekti. Velikin'e:

"Çal kardeş, çal!.." dedi. "Öyle, öyle... eh! Hilüpe!"

Somurtkan, yabanıl bir yüzle tezgâha dönerek:

"Ne oluyorsun? Yoksa, benim paramı beğenmiyor musun? Rakı getir bize! Tez ol, duymuyor musun?"

Uslu ve coşkulu, bir başka sesle Velikin'e seslendi:

"Çal, kardeşim, çal!.."

Aleksi, meyhaneden çıktıktan sonra muhtarlık odasına gitti, eve döndü, öğle yemeğinden sonra uykuya yattı. Saat dörde doğru, yine Filip'e uğrayınca, Gırdü ile Velikin'in her ikisini de sarhoş buldu. Velikin, yine o eski hayır dualarına başlamıştı:

"Tanrım, bize bolluk ver, tüm düşmanlarımızı keserek yok et, salt biri kalsın, onu da domuz çobanı yap, sonunda o da çatlasın, patlasın!"

Aleksi, kapıda durarak Gırdü'ye bakıyordu:

"Biz ne konuşmuştuk, şimdi ortaya ne çıktı!" dedi.

Dirsekleriyle masaya dayanmış, yüzünü Velikin'e çevirmiş olan Gırdü sanki bir dilenciye bakarmış gibi, muhtara şöylece bir bakıp sonra bakışlarını yine Velikin'e çevirdi:

"Çal köpek, çal!" dedi. "Senin şu çalgın, şeytanın kıç bacağından yapılmış. Ağlattın sen beni hey, ağlattın. Dayan gitsin!"

"E, sen de benim soluk almama bile izin vermiyorsun. Bırak da biraz dinleneyim. Dur bakalım, muhtar ne diyor? Günaydın, bay muhtar!"

Aleksi patladı:

"Utanmıyor musunuz be? Büyük-küçük herkes işe akın etmiş, ya siz... Dinle beni Gırdü, sana söylüyorum: ya yola gelirsin, ya da ben seni yola koyarım! Nedir bu yaptığın? Geceleri sokaklarda başıboş dolaşmak, başkalarının avlularına girmek, elâlemin çocuklarını korkutmak. Kendini nerede sanıyorsun sen? Bilmiş ol ki, seni bir kez daha o halde görüp yakalarsam, tutuklayıp kasabaya yollarım!"

Hep öyle, yüzü Velikin'e dönük oturan Gırdü, bir süre sustu, sonra muhtara baktı. Öylesine gülümsedi ki, dişleri kurt dişi gibi parladı. Yine Velikin'e:

"Sen çala dur! Çal, yoksa şu keçi gibi bacağını kırarım ha!"

Aleksi kızmıştı:

"Ne çalgısı, çalmayacak işte!" dedi. "Kalkın, çıkıp gidin buradan. Hadi defolup gidin!"

Şimdi artık Gırdü, geniş göğsünü muhtara çevirdi, iki eliyle masaya dayandı, kaşlarını iyice çattı:

"Muhtar! Çekil yolumdan, muhtar!" diye söze başladı, ama ossaat sesini yükseltti, bağırmaya başladı:

"Hey! Şu kalpağı başıma koyan benim, sen değilsin! Sen benimle kavga mı çıkarmak istiyorsun? İstediğim kadar içerim, sana mı soracağım? Beni rahat bırak, yoksa pişman olursun!"

Yeniden Velikin'e döndü:

"Çal gitsin, ne bakınıp duruyorsun öyle?.."

Velikin çalmaya hazırlanıyordu, ama muhtarın kapıya yollandığını görünce, durup bekledi.

"Pekâlâ, görürüz," dedi Aleksi, çıkıp gitti.

Velikin, yine çalmaya koyuldu.

XVII

Postane önündeki bahçede, akasya ağaçlarının gölgesinde Milçevski oturmuş, gazeteleri okuyordu. Aleksi, semiz ve terli yüzünü büyük kırmızı mendiliyle çabuk çabuk silerek yanına gidip oturdu.

Milçevski, elindeki gazeteyi masaya fırlatarak:

"Ne var, ne yok? Nedir bu?.. Kimi azarlıyordun?" dedi. "Gazetelerde hiçbir şey yok. Hep böyle, hep aynı şeyler..."

"Hiçbir şey yok mu dedin? Daha ne olsun? Barut fıçısı üstünde oturuyoruz biz, barut. Yarın her şey olabilir, her an karışıklık çıkabilir."

Muhtar hâlâ öfkeliydi. Milçevski, ne demek istediğini anlamadan ona bakıyordu.

"Köyde neler olup bittiğini biliyor musun? Bilseydin, hiçbir şey yok, demezdin."

"Ama neden? Açıkla, bakalım!"

Muhtar elini salladı:

"Sen gazeteleri nasıl okur, nice anlarsın? Hiçbir olay yok mu? Neler var, neler! Gazeteleri ben de okudum. Bizi sarsmaya, sallamaya başlayan şeyin ne olduğunu bilmem. Bir şeyler olacak, ama hadi bakalım. Jandarma birini tutuklamak için bir köye varmış, mahkûmmuş, mahkeme ilâmı varmış. Köy halkı ayaklanmış; kimi balta, kimi sopayla karşı çıkıp adamı teslim etmemişler. Deniz kıyısındaki bir başka köyde ise, bir silâh deposu bulunmuş. Başka bir yerde..."

Muhtar sustu, çünkü Milçevski meyhaneye doğru bakarak gülümsüyor, hattâ ayağa kalkmaya davranıyordu. Aleksi, Milçevski'nin baktığı noktaya göz attı: Nona, otel yolundan onlara doğru geliyordu. Beyaz bir fistan üstüne kısa, mavi bir ceket giymişti,

şapkası yoktu; koyu kestane rengi saçları, esmer yüzünün çevresinde bukleler halinde sarkıyordu. Gülüyordu.

"Günaydın, günaydın!" diyerek ta uzaktan selâmladı, eldivenlerinden birini çıkardı. "Bay Milçevski, mektuplarımı isterim! Günaydın Bay Muhtar. Nasıl, hiçbir şey yok mu, benim için? Olamaz!"

"Size gelenlerin hepsini yollamıştım, küçük hanım. Hepsi bu... Başka bir şey yok. Siz neden gelmediniz?"

Nona:

"Bu da güzel, hâlâ bana neden gelmediğimi soruyorsunuz," deyip oturdu. "Bize karşı ne yapıldığını bilmiyor musunuz? Ayaklanma olmuştu, bir devrim hareketi... Bunu size Aleksi Ağa anlatsın. Ben bugün de gelmeyecektim, babam bırakmıyordu. Gitme, diyordu, o herifler sana bir kötülük yapabilir."

Aleksi:

"Bir şey olmaz," dedi, sözlerine önem vererek. "Durum sakinleşti. O iş bitti artık, herkes kendi işinin peşinde."

"Ya şu Gırdü?"

"Sen onu bırak. Sarhoşun tekidir o. Az önce onu yine azarladım, payladım."

Nona:

"Onu gördüm," dedi. "İyi ki, o beni fark etmedi. Sakın, arabamı elimden almaya kalkışmasın?" deyip gülümsedi. "Korkuyorum. Ya sizler ne âlemdesiniz? Galçev nerelerde?"

Milçevski, gülmeye başladı. Nona şaşkınlıkla ona baktı.

"Galçev'in konukları var. Bu böyle... İki bayan."

"İki bayan mı? Hangi bayanlar?"

"Kentten gelen iki genç bayan. Bu sabah gelip hemen karakola gittiler. E, ne yaparsın, genç delikanlı. Bu böyle... Bayan arkadaşları var."

Nona:

"Gazetelerde neler var?" diye sordu. "Verin de bir bakayım!"

Bir gazeteyi eline alıp açtı, yüzünü ardına sakladı. Şu Milçevski denilen adam, hiçbir zaman bu denli iğrenç ve aksi olmamıştı. Gazeteyi okumuyordu, hiçbir satırına göz gezdirecek hali de yoktu. Kalbi şiddetle çarpıyor, bunca küçük şeyler yüzünden heyecanlanmasının nedenini de anlamıyordu. Önünde-sonunda Galçev özgür bir adam, diye düşünüyordu, istediği kimseyle görüşebilir. Gülümsedi, kalkıp giden muhtara nezaketle davranarak, başıyla selâm verdi. Daha sonra gazetenin üstünden bakarak güldü:

"E, Bay Milçevski, bu bayanlar güzel miydi, bari?"

"Ben, bu böyle... Meyhaneye giderken, onları iyice göremedim. Arabayla yola çıktılar. Filip'in bana söylediğine göre, Galçev'i sormuşlar."

Milçevski daha başka şeyler de anlatmaya koyuldu, ama o anlattıkça, Nona yüzünü gazeteye daha çok yaklaştırıyordu. Sonunda Milçevski, çok sabırlı olduğu halde dayanamadı.

"Şu gazeteyi bırakın, küçük hanım!" dedi. "Bu böyle... Siz politikayla daha önce bu denli ilgilenmezdiniz. Bu böyle... En iyisi, sizinle bir tavla oynayalım, ne dersiniz?"

Posta müvezzii tarafından çağrılınca, Milçevski postaneye gitti. Nona gazeteyi elinden fırlattı, ayağa kalktı, dosdoğru bahçeden geçerek arabasına döndü. Meyhanenin önünden geçerken, pencereden dikkatle baktı: Gırdü, iki eli arasına aldığı başını masaya dayamış, sanki uyuyor gibiydi. Velikin flütünü elinde tutuyor, ama çalmıyordu. Nona arabaya bindi. Şapkasını giyen Milçevski'nin kendisine doğru geldiğini gördü. Arabaya binmek istediğini anlayınca, atını kamçıladı:

"Yine görüşelim, Bay Milçevski!" diye seslendi.

Milçevski, peşinden bir şeyler söyledi, ama o atını daha hızlı sürdü, ancak köy dışına çıktıktan sonra yavaşlattı. Otelden çıkmadan önce, doğruca karakola gitmeyi kararlaştırmıştı. Galçev'in de, konuklarının da ne düşünecekleri, umurunda bile değildi. Onların kim ve nasıl insanlar olduklarını görmek istiyordu. Ama şimdi bu düşünce bile ona onur kırıcı görünüyordu. Henüz tümüyle sakinleşmemiş

olmasına kızıyordu. Çiftliğe dönmek için vakit henüz erkendi, ama başka nereye gidebileceğini bilmiyordu. İsören çiftliğine giden yolda atını yavaşlattı. Bir yerde başını kaldırınca, Kutmak'ın kulübesini ve kendisini gördü, süpürge otları arasında dolaşıyordu. Nona faytonu çevirdi, hep öyle yavaşça o yöne doğru sürdü.

Kutmak onu:

"Gel, Nona, gel görüşelim, bakalım ne yapıyorsun?" diye karşıladı. Her zamanki gibi, asık suratlıydı, başka yana bakıyordu. Nona arabayı durdurdu, ama inmedi.

Kutmak:

"Aşağı insen e!" diye çağırdı.

"Neden ineyim? Kendimi iyi hissetmiyorum. Gördüğüme göre, senin de pek keyfin yok. Hasta olmayasın, sakın?"

Daha önceden öfkelenmiş olan Kutmak, koca ellerini salladı:

"Hastalık da neymiş? Ben hastalığın ne olduğunu bilmem. Doğuştan beri başım ağrımamıştır. Hasta değilim, ama insanlar beni hasta edecek. Bu dünyada kötü kişiler var, Nona, kötü kişiler..."

"Neden, Todor Baba? Ne var, ne oldu?"

"Sen Senova'ya gitmişsin, görüyorum. Bu sabah ben de oraya gideyim, dedim. Hilüp'ün meyhanesine girince, o Gırdü, kudurmuş bir köpek gibi üstüme sıçradı. Herif, eski hesapları karıştırıyor. He! Yirmi yıl önce olup bitmiş şeyler üstüne konuşmak istiyor. Hele in şu arabadan, in de biraz dinlen."

Nona, sınıra doğru bakarak:

"Subay oraya gelmemiş mi?" diye sordu.

"Hayır. Gelse, şikâyetimi ona da iletirdim. Bu sabah emir eri Huber geldi. Kavun-karpuz verdim, konukları varmış."

"Kimmiş bu konuklar?" diye sordu Nona. Uzun kirpiklerle gölgeli kara gözlerini çevirerek Kutmak'tan kaçırdı.

"Bilmem. Bölük komutanının karısıymış, galiba. Öteki kadın da ev sahibiymiş, yüzbaşı kentte onun evinde otururmuş. Asker bana öyle söyledi.

Nona arabadan sıçrayıp indi. Kutmak ona bakınca, güldüğünü gördü.

"Hey, Todor Baba! Ben seni babayiğit bilirdim, sense tutmuşsun, ufak-tefek şeylerden kaygıya düşmüşsün. Gırdü sana ne yapabilir? Yüz tane Gırdü gelse, sen onları boğuverirsin... tavşan gibi..."

Kutmak, boğuk bir sesle gülümsedi. Nona öylesine düşünceli olarak gelmişti ki, şimdi de gülüyordu. Ondaki bu beklenmedik değişiklik, dikkatinden kaçmadı. Ona kurnazca, meraklı ve sorgulayıcı gözlerle bakıyordu.

"Ey Nona, nasıl bir kızsın sen! Ne istersin? Beni neşelendirdin, ben de sana bir şey ikram etmek istiyorum, ne istersin? Kavun mu, karpuz mu?"

"Ne kavun, ne de karpuz. Akbal çıkarmaya gideyim, desen bile gidip orada kalacağını bilirim. En iyisi, burada kal da bana Gırdü ile neden kavga ettiğinizi anlat. Bu günlerde hep kavgalar oluyor. Bir şey ver de üstüne oturayım, hep ayakta mı kalacağım?"

"Ah, doğru ya. Dalıp gitmişim. Hemen şimdi..."

Kulübeye girip Nona'ya üç ayaklı bir iskemlecik, kendisine de bir şinik getirdi.

Nona, otururken:

"Şimdi bana anlat bakalım," dedi.

"Sana söylediğim gibi: Gırdü yirmi yıl önceki bir olay yüzünden bana kin besler. Yakub'u öldürdüğü için açılan davada ben görgü tanığı idim. Mahkemede neden aleyhinde konuşmuşum? Bu yüzden hüküm giymiş, onun için peşime düşmüş, şimdi hesap soruyor. Bak sen şunun aklına..."

"Ama bu çok eski bir olay?"

"Eski, ama... Bunu ele alıp sana atlatmak istesem, sonu gelmez. Sorsan, unutup gitmişim. Dün olmuş bir şey değil bu, aradan tam yirmi yıl gelip geçmiş. Sana ne anlatayım..."

Kutmak kulübeye doğru dönüp dinlerdi: Orada birisi öksürüyordu.

"Anlatmayacağım, ama sana başka bir garip şey göstereceğim, iyi ki geldin. Hey, konuk, baksan a!" diye seslendi, yine kulübeye doğru dönerek: "Gel buraya!"

Kulübenin ardından garip bir adam bakıyor, az sonra bütün vücuduyla göze çarpıyordu: Kısa boylu, küçük yüzlü, gözlerini kapatacak derecede sık kızıl kaşlı bir adam... Boz renk bir pantalonu, ayaklarında çarıklar, belinde bir kuşak vardı. Küçük kalpağı yalnız başının tepesini örtüyor, öylesine ki, kır saçlarının büyük bir bölümü dışarıda kalıyordu. Küçük bir torbanın ağzını bağlayıp sopasının ucuna astı, daha yakına geldi.

"Sen biraz uyumuşsun, galiba," dedi Kutmak.

"Iı, uyuyup kalmışım. Yorgundum, dalıp gitmişim, ama gölgeler yer değiştirince, güneş beni çok yaktı."

Konuşmuyor, sanki sağırmış ya da sağırlara söylüyormuşçasına bağırıyordu.

"Gel, buraya gel," diye çağırdı Kutmak.

Yabancı adam daha yakına geldi; Nona'ya baktı, ama yüzünde ne şaşkınlık, ne de merak vardı.

Kutmak da onun gibi yüksek sesle:

"İşte sana sözünü ettiğim kız bu," dedi. "Antitsa'nın kızı budur."

Yabancı adam Nona'ya baktı, yüzü parladı. Konuşmaya başlamadan önce, sanki heyecandan titriyor gibiydi.

"Kızım!" diye bağırdı. "Ver, elini öpeyim! Ver, ver de öpeyim elini!"

Şaşkın, afallamış olan Nona ayağa kalkmış, ellerini arkasına saklamıştı.

"Neden elimi öpecekmişsin? Benim elimi öpmen doğru olmaz! Sen yaşlı bir adamsın."

Biraz eğilmiş olarak, yabancı adam elini kalbinin üstüne koydu.

"Yavrum! Ben anandan çok iyilikler görmüşümdür. Ver de şu elini öpeyim. Senin elini öpersem, ananın elini öpmüş gibi olurum"

Sesinde ağlamaklı bir hal vardı, hep öyle coşkuluydu. Nona, elini bırakınca, adam öptü.

"Tanrı sana uzun bir yaşam ve sağlıklar versin!" dedi, yana çekildi, mutluluğunu belli edercesine Nona'ya bakmaya başladı.

"E, söyle bakalım şimdi, neden geldin buraya?" dedi Kutmak.

"Söylerim, söylerim."

"Otur, dede, ayakta durma," dedi Nona.

"Ziyanı yok, ayakta da durabilirim, bana bir şey olmaz... Neden geldim buraya? Ta aşağılardan, Trakya'dan, Glavan* köyündenim. Velü derler bana, Glavanlı Velü Kirov. Benim öyküm uzuncadır, ama ben kısaca anlatacağım. Bir zamanlar, gençliğimde, buraya, Dobruca'ya iş aramaya gelirdik. Galiba, hep İsören çiftliğinde, sizin çiftlikte iş bulurduk. Bir yaz günü, tırpanla ot biçerken, birbirimizle güreşiyorduk, arkadaşım beni kovalamaya başladı. Kaçayım derken, bir Tatar'ın tırpanı bacağıma çarptı, ayağımı kesti..."

Nona acıyarak:

"Aman Tanrım!" diye bağırdı.

"Geçti, çoktan unutuldu. Bu yüzden hâlâ topallarım. Ayağım kesilmişti, şimdi ne yapabilirdik? Sardık, sarmaladık, çiftliğe götürdüler beni. Bir gün, iki gün, yara acıyor, kötüye gidiyordu. Anan geldi, Tanrı rahmet eylesin, Bayan Antitsa: Neden, dedi, bu adamı burada tutuyorsunuz? Çabuk, dedi, arabayı koşun da onu kasabaya götürelim. Neyse, götürdüler beni. Hastanede yatarken, anan üç kez ziyarete geldi. İyileşip de hastaneden çıkacağım sırada yine geldi: Sen, dedi, bizim işimizde çalışırken sakatlandın; al, dedi, şu parayı, sana yardımı olur. On altın verdi bana. Tam on altın! O zamanlar çok büyük bir paraydı, bu. Bu paralar sayesinde –yukarıda Tanrı var– maddî durumum iyileşti. Gerçekten, çocuklarım artık büyüdü, onlar da yardımıma koştu, ama varımız-yoğumuz bu paradan türedi..."

---

* Glavan köyü, bugün Eski-Zağara (Stara-Zagora) iline bağlıdır; nüfusu 1.997 (1985). Eylül 1885 tarihinde, Doğu Rumeli ilimizin Bulgalarca silâh zoruyla Bulgaristan'a ilhakı sonucu, elimizden çıkmıştı. Osmanlı dönemindeki adı: Gılavane. Voyvoda köyü ile birleştirildi. (Çeviren)

Sustu, çevresine bakındı:

"Şimdi sen bana, neden buralara geldin, diye soruyorsun. Yüreğimde bir günah var, eziyordu beni. Kendi kendime çok söylendim: Gidip şu kadına şükranlarımı sunayım, elini öpeyim. O yüzden senin elini öptüm," dedi, Nona'ya bakarak.

Sesi yine titremeye başladı, sustu. Bir süre sonra sözünü sürdürdü:

"İşlerden başımı alamadım. Antitsa'mn ölmüş olduğunu duydum. Kiliseye bağış yaptım, adakta bulundum, ama bunlar bana rahat ve huzur vermedi. Hayır, dedim, oraya gider, hiç olmazsa mezarına bir mum dikerim. Bunu yaptım. Şimdi içim rahatladı."

Nona susuyor, ağlamamaya çalışıyordu.

Velü Baba:

"Şimdi artık yola çıkabilirim," dedi. "Yapmam gerekeni yaptım."

Nona:

"Böyle nasıl gidersin!" dedi. "Höyüğe çıktın mı, mezarı ziyaret ettin mi?"

"Çıktım, ziyaret ettim, kızım. Demin sana bunu söyledim ya."

Velü Baba, olumsuzca başını salladı:

"Gidip de çiftlikte ne yapacağım? Çiftlikte işim yok benim. Ben bir yabancı adamım, kimse beni tanımaz. Yapmam gerekeni yaptım ben. Şimdi gidiyorum."

XVIII

Yarım saat sonra Velü Baba, sırtında torbacığı, Senova yolunu tuttu, oradan da kasabaya gidecekti. Nona ile Kutmak, onu yola dek uğurlamak üzere ayağa kalkmışlardı. Kutmak:

"Yolu bulabilecek misin?" diye sordu.

"Neden bulamayayım? Geldiğim gibi giderim. Sağlıcakla kalın. Allaha ısmarladık, yavrum, Allaha ısmarladık!"

Ufak-tefek bir adamdı, sık ve düşük kaşlıydı. Çevresine bakındı, torbasını omzuna yerleştirdi, topallayarak acele patikadan aşağı inmeye başladı.

"Garip bir adam!" dedi Nona, yine kulübe önündeki iskemleciğe oturdu.

"Bunda garip olan nedir?" diye sordu Kutmak. "Adamcağız gördüğü iyiliği unutmamış. Böyle insanlar da var. Herkes Gırdü gibi değil ki, yalnız kötülükleri anımsasın. Ama, dur bakalım..."

Sınıra doğru baktı:

"Teğmeni görünce bunu anlatırım. Buradan geçtiydi, ama hâlâ geri dönmemiş."

"Ne zaman geçti? Nereye gitti?"

"Yukarıya doğru gitti," dedi Kutmak, eliyle gösterdi. "Sen gelmeden az önce geçmişti."

Nona şunu düşündü: Galçev, sınır boyunca, Kutmak'ın gösterdiği yöne doğru gitmişse, pekâlâ çiftliğe de uğramıştır. Buna sevindi, gitmek üzere ayağa kalktı. Ama Kutmak'a belli etmemek için, biraz daha oyalandı, sonra yola çıktı.

Yolda yürürken, Nona dönüp Senova'ya doğru baktı: Velü Baba, köye yaklaşıyordu, ama tuttuğu yöne bakılırsa, Senova'ya uğramak niyetinde olmadığı, kasabaya giden büyük yola sapmak istediği görülüyordu. Nona, bu adamın anlattıklarını hâlâ unutamıyordu. Anasını düşünmeye başladı. Antitsa, sanki bir yerden kendisine bakıp gülümsüyordu. At, yavaş gidiyordu. Nona, doğrulduğu zaman gözleri yaşarmıştı. Çiftlik artık gözüküyordu. Nona her yana baktı, ama ne dış kapıda, ne de başka yerde bir atın dizginlerini tutan bir askere rastladı. Galçev onlara uğramamış ya da, uğramışsa, atlar başka yere götürülmüştü. Atını kırbaçladı, en hızlı tırısla yola koyuldu. Az sonra ahır önüne gelmişti. Bir tesadüf olarak orada bulunan Nikolay'a atı bıraktı.

"Atı tut, Nikolay, Murad gelinceye dek. Hadi dediğimi yap da sana çizme vereyim."

Nikolay surat astı:

"Çizme mizme istemem ben," deyip yana tükürdü. "At böyle mi sürülür?" diye mırıldanıyordu. "Şuna bak, her yanı kan ter, köpük... At yorulmuş... Ben çizme mizme istemem..."

Nona birkaç adım ötede Murad'a rastaldı.

"Murad, atı arabadan al, ahıra götür. Evde kim var?"

"Senova öğretmeni Yosif burada."

"Başka kim var?"

"Başka biri yok. Yalnız Yosif geldi."

Murad da kan ter içinde kalan atı gördü, tıpkı Nikolay gibi, surat astı. Nona her ikisini de görüp gülümsedi, acele eve girdi. Daha sundurmadayken babasının sesini duydu, Yosif'in onun yanında olduğunu anladı. Öteki odaya geçti, Sanka'yı orada buldu.

Sanka:

"A, Nona! Neden erken döndün?" diye sordu. Gülümserken, yanaklarında iki gamze belirdi.

"Yosif burada."

Daha yaklaştı, yavaşça:

"Subay da buradaydı. Biraz daha beklemesini söyledim, ama kalmak istemedi. Ben başka sefer gelirim," dedi.

Nona, ona parlayan gözlerle, neşeyle bakıyordu.

"Ne zaman geldi? Geldiğinde, Yosif burada mıydı?"

"Yosif daha sonra geldi. Onu gelirken görmüş olmalı ki, bana: Sanka, subay Nona'yı burada, o da onu Senova'da arıyor. Körebe oyunu oynuyorlar," dedi.

"Melûn herif! Çok bilmişin teki."

Nona, çarçabuk soyunmaya başladı, Yosif'in kendisini yeni giysilerle görmesini istemiyordu.

"Sanka, nasıl bir adam görmüş olduğumu bilsen," dedi. "Buraya dek gelip anamın mezarına bir mum yakmak üzere, tam on günlük yolu yayan yürümüş. Gûya, annem ona büyük bir iyilik yapmış. A, bu uzun bir öykü, sana sonra anlatırım."

Tam Nona hazırlanıp son kez aynaya bakarken, Yosif'in içeri girdiğini aynadan gördü.

"A, Yosif! Nasıl olur?" diye döndü Nona, gülümsedi. "Sanka, temiz bir kâğıt bul da Yosif'in bize geldiği günü işaretleyelim."

Yosif:

"Ben çok nadir geliyorum, Nona," dedi, pencere yanındaki sedire oturdu. "Ama sen bizim tarafa çok sık geliyorsun. Bir zamandan beri, bizim köy senin çok hoşuna gitmeye başladı."

Sanka lâfa karıştı:

"Nona, ne zaman Senova'ya gitmemiştir ki... Her zaman gitmiştir, değil mi Nona?"

Nona:

"Bırak onu canım!" dedi. "Bilirim ben, onun ne demek istediğini."

Yosif'e dönerek:

"E, babam sana çıkıştı mı, azarladı mı?" diye gülümsedi. "Sana dargındı. Senovalıları çiftliğe karşı çıkmaya sen zorlamışsın, bunu biliyoruz. Gülüyorsun, ama olup bitenleri bir bilsen..."

"Ayaklanma gibi bir şey olmuş. Hele bekleyin, daha bir şey görmediniz."

"A, hâlâ mı bize gözdağı veriyorsun? Babamın yerinde olsam, senin yüzüne bile bakmazdım."

"Vay, biz Manol Baba ile çok iyi anlaşıyoruz."

Nona gülümsedi:

"Ne üzerinde konuşuyorsunuz? İngiliz donanması mı, yoksa Fransa mı?"

"Her şey üzerinde. Onunla iyi anlaşıyoruz. Ama Senovelıları kışkırtan ben değilim. Babanın tarlaları yüzünden üzgün değilim. Her zaman, büyük çiftlik sahiplerinin toprakları ellerinden alınıp köylülere dağıtılsın, demişimdir. Ama şimdi bu işe karışmış değilim."

Konuşurken Yosif gülümsüyordu, ama yüzü solgun, gözleri endişeli, sarışın bıyıkları dudakları üstüne gelişigüzel sarkmıştı. Gözlerini Nona'dan ayırmıyor, sanki bakarken başka bir şey düşünüyormuş gibi duruyordu.

Yosif:

"Bu işe karışmış değilim," diye yineledi.

"A! Haklı çıkmak, aklanmak istiyorsun!"

Yosif Nona'ya bakarak gülümsedi.

"Nona, sen başeğmez, metin, sebatkâr bir insansın. Katı bir tutucusun! Baban bile böyle düşünmüyor."

Bir süre sustuktan sonra, sözlerine şunları ekledi:

"Antitsa da böyle düşünmezdi."

Anasmın adının anıldığını duyunca, Nona titredi, ona baktı. Sanki bir yaşıtı ya da yakını anılmış gibi oldu.

"Antitsa'nın şöyle konuştuğunu duymuştum: 'Bu insanlara üzülüyorum.' Köylüleri kastediyordu. 'Bana kalsa, çiftlik topraklarının tamamını onlara dağıtırdım.' Böyle söylerdi, inanmıyor musun?"

Nona:

"Yoo, annem söylediyse, inanırım! Evet, inanırım," diye yineledi, parlak ve neşeli gözlerle bakıyordu. Elini öpen yaşlı adamı yine

anımsadı. Ancak Yosif, söylediklerini unutmuş gibi, şaşkın ve düşünceli görünüyordu. Kısa bir sükûttan sonra:

"Babanla iyi anlaşıyoruz," dedi, yüzü canlandı. "Yalnız seninle anlaşamıyoruz, Nona. Sanka ile de anlaşıyoruz."

Sanka kızardı, omzunu silkeledi.

"Niçin, Sanka? Bir zamanlar bana söylediklerini anımsıyor musun? 'Şu çiftlikler yansın, kül olsun! Şu kırlarda yabanileştik.' Böyle söylemiştin. O da benim gibi düşünüyor. Sanka da bizim partiden."

Sanka somurttu, daha çok kızardı:

"Sana ne zaman söylemişim? Sana böyle bir şey söylemiş değilim ben. Nona, ona inanma."

Nona:

"Ona hiç inanmıyorum," dedi.

Yosif, Nona'ya ikinci bir mektup yazmış, ama bu da, ilki gibi, aynı âkıbete uğramıştı: Nona onu yırtıp atmıştı. Sanka böyle söylemişti. Nona'nın tümüyle başka bir yerde olduğunu Yosif açıkça anlamıştı. Ciddî olarak onunla konuşsa, hiç farkında olmaksızın, kendisine çok acımasızca davranacağını biliyordu. Ama yine de ona bir şeyler söylemek istiyor, susuyor, çokluk Sanka'ya bakıyor, sanki buna onun engel olduğunu sezdirmek istiyordu. Sanka bunu anladığı için dışarı çıktı.

Yosif:

"Nona, neden geldiğimi sormuyorsun bile," dedi. "Yalnız senin için geldim."

Nona, elindeki kitabı masaya bırakıp ona baktı.

"Seni görmeye geldim. Bundan böyle görüşemeyeceğimiz bir durum olabilir."

Nona, gülümseyerek:

"Hadi canım sen de! Bunu bana daha önce de söylemiştin," dedi.

"Rica ederim, hiç olmazsa bir kez ciddî ol."

"Ben her zaman ciddîyim."

"Önemli şeyler olacak, Nona. Büyük olaylar..."

Dalgın ve düşünceli, yere baktı, sonra gözlerini Nona'ya çevirdi:

"Bana bir şey söylemeyecek misin? Söyleyeceğin tek bir sözcük, özellikle şimdi benim için önemli olacak. Söyle, Nona!"

Sesi, onun için olağanüstü bir şey olarak, sakinleşmiş, hemen hemen okşayıcı bir hal almıştı. Nona gür kirpiklerini indirdi, kaşlarını çattı, surat astı.

"Yine başladın işte. Nişanlı olduğumu unutma sakın."

"Bunun hiç önemi yok."

"Nedenmiş o?"

"Ya subay, o ne olacak?"

Nona yerinden fırladı. Yosif, bir hata yaptığını anladı, bunu yapmamalıydı.

Nona kızmıştı:

"Bir söz daha söylersen, dışarı çıkarım! Bu imalar, kinayeli sözler de ne oluyor? Hangi hakla?"

Sanka içeri girdi, bir şey olduğunu anladı, bu sıkıntılı, ağır havayı dağıtmak istedi:

"Yosif, David Baba ne yapıyor? Gelmez oldu, gelse de biraz gülsek. O öylesine gülünç öyküler anlatır ki..."

Yosif:

"O artık gülünç şeyler anlatmıyor, kendisi gülünç işler yapıyor," dedi.

"Ne gibi?"

"Geçen gün kıyamet kopardı, bağırdı, çağırdı. Bir yere parasını saklamış, bulamıyormuş! Paralarını öyle yerlere saklıyor ki, daha sonra unutup 'paralarımı çaldılar' diye bağırıp çağırıyor. Şimdi de öyle oldu, aranmadık yer kalmadı, falcıya bile gidildi, yok, yok. Geçen gün, bir tüfleği* silmek istediklerinde, banknotlar kuşlar gibi havada uçuşmuş da toplayamamışlar."

---

* Tüflek, yazarın Türkçe olarak kullandığı bu sözcük, Deli-orman bölgesinde, özellikle Şumnu yöresinde "çuval bezinden yapılmış ot minder" anlamına gelir. Karyolalarda saman şilte gibi kullanılır. (Çeviren)

Sanka gülümseyerek:

"Demek, oraya saklamış!" dedi.

Nona da gülüyordu, ama Yosif'in yüzünün nasıl değişiverdiğini gördü. O artık bambaşka şeyler düşünüyordu. Yalnız bir an için Nona ona acıdı.

Yosif:

"Evet, benim babam böyle!" dedi, ayağa kalktı. "Ben gidiyorum."

Sanka:

"İhtiyara 'Allah'a ısmarladık' demeyecek misin?" dedi. "Hâlâ içeride..."

"Hayır, gereği yok. Sana veda edeceğim, Stanka. Sen, ne de olsa iyi kalpli, eşsiz bir Bulgar kızısın! Ver, elini öpeyim."

Eğilip elini öptü.

Nona:

"Bugün her el öpülüyor," dedi.

Sanka:

"E, Yosif!" diyerek kızdı, elini çekti, tam bir şey söyleyeceği sırada Yosif'in gözlerinin yaşardığını görünce sustu.

Nona, Yosif'i uğurlamak üzere dışarı çıktı. Bu sırada Nona, kuyunun yanında bir köylünün durduğunu gördü. Yukarıda bir yerlere bakıyor, sanki Nona'yı görmüyor ya da görmek istemiyordu. Dimdik sarı bıyıklarından, Nona onun Yosif'le daha önce buradan geçen aynı köylü olduğunu tanıdı.

Nona:

"Sen hep bu köylü ile mi gezersin?" diye sordu.

"Evet. Bu Peynirci Georgi'dir. Ben hep onunla gezer, dolaşırım."

İkisi de sustu. Nona, Yosif'in kendisine bir şey söylemek istediğini biliyor, bekliyordu. Ama o susuyordu. Kuyuya yaklaşınca durdu:

"E, Nona, kusura bakma, elveda. Bundan böyle görüşemeyebiliriz."

Nona:

"Sen garip bir adamsın," dedi.

Yosif:

"Öldürülmüş olduğumu duyarsan, bana acır mısın?" dedi, kızın elini hâlâ bırakmıyordu.

"Sus hele, sus..."

"Beni anımsayacak mısın, Nona? Ne de olsa, biz hep arkadaştık. Allah'a ısmarladık, Nona!"

Elini bırakıp kuyuya doğru yürüdü. Nona, gözlerinin yaşardığını görmüştü.

Nona:

"Yosif, neden beni böyle korkutuyorsun?" diye ardından bağırdı. "Bir şey olmadığını söyle. Niye böyle konuşursun? Şaka yaptığını söyle. Şakaydı, değil mi?"

"Şaka etmiyorum, Nona. Beni hatırla. Hoşça kal!"

Nona, dönüp eve doğru yürüdü. Yosif'e böyle konuştuğu için darıldığını göstermek istiyordu. Arabaya binişini bile beklemediği gibi, ardından da bakmadı. Dış kapı yanında Lukana Nine'ye rastladı, onunla sohbete daldı. Aşağı doğru uzaklaşan arabanın tekerlek sesleri duyuldu. Nona çoktan Yosif'i unutmuş, Lukana Nine ile gülerek konuşmasını sürdürüyordu.

XIX

Galçev, yatağına uzanmış, kitap okuyordu. Daha doğrusu, okumaya çalışıyordu; çünkü kitabı sık sık kapatıyor, sayfasını yitirmemek için parmağını arasına sokuyor, düşüncelere dalıyordu. Az sonra dışarıda köpekler havlamaya başladı, Hançer ve Vidra değil, onlar hiç kimseye havlamazdı. Öteki karakol köpekleri havlıyordu. Birkaç kez havladıktan sonra, sanki tembelce viyaklıyormuşcasına esnemeye başladılar. Bundan, gelenlerin tanıdık kimseler olduğu anlaşılıyordu.

Gerçekten, ayağa kalkıp pencereden bakınca, Galçev iki askerin iki köpekle birlikte gelmiş olduğunu gördü. Onları tanımıştı, komşu karakoldan, sınır boyunca kol gezen askerlerdi. Askerler karakola girdikleri sırada, köpekler biraz geride durup otlar üstüne yattı. Galçev artık sınır boyunda yaşamanın özelliklerine girip bu akıllı hayvanları gözlemeyi sevmeye başlamıştı. Her iki köpek birbirine benziyordu, ikisi de kır renkte, kurt gibi iriydi. Başlarını ön ayaklarının üstüne koymuşlar, görünmez olmalarını istermişcesine otların içine sinmişlerdi. Bu, korkudan değildi; güçlerini göstermek isteselerdi, karakol köpeklerine hücum edip boğuşurlardı. Hançer ile Vidra'yı, sadece bağırmaya başlamaları ya da ağızlarını açıp dişlerini ve bunlar arasındaki kırmızı dillerini göstermeleriyle kovarlardı. İsteselerdi, onlarla dostluk kurarlardı; çünkü buraya ilk kez gelmeyen tanıdık hayvanlardı. Bunun yerine, bir kenarda uslu uslu yatmayı yeğliyorlardı. Birlikte geldikleri askerlerin az sonra çıkıp kendileriyle sınır boyuna döneceklerini biliyorlardı. Görevleri de buydu, zaten. Geriye kalan her şeye kayıtsız kalıyorlar, zararlı bir iş yapmamaya çalışıyorlardı.

Galçev, aşağıdan birinin:

"Teğmen burada mı?" diye sorduğunu duydu. Merdivenlerde ayak sesleri duyuldu, az sonra kapı vuruldu, kısa boylu, yağız, terlemiş bir asker içeri girdi. Sınır boylarında âdet olduğu üzere, "saygı gösterisi" olarak "Majestelerinin sınır karakollarında her şey yolunda" diyerek silâhını indirdi, çantasından bir zarf çıkarıp Galçev'e verdi:

"Bu mektup Karaca karakolundan geldi, Teğmenim. Size vermemi söylediler."

Gelçev, tezkereyi okudu: Komşu karakol subayının bildirdiğine göre, konuklar oradaymış, bölük komutanı tarafından karşılanmışlar, kasabaya yollanmışlar. Galçev askere izin verdi, odada dolaşmaya başladı. Bu konuklar gelmeseydi, vaat ettiği gibi, Nona ile buluşacaktı. Gerçekten, konukların ayrılmasından hemen sonra, çiftliğe uğramış, ama Nona'yı orada bulamamıştı. Ertesi gün, yine posta olduğu halde Nona gelmemişti. Milçevski, çiftliğe birbiri ardına iki telgrafın geldiğini söylemişti. Üç-dört gün Nona görünmediğine göre, bir şey olmuş olmalıydı. Ertesi gün, yine posta vardı, onu görebileceğini umuyordu. O vakte dek gelmesi gerekiyordu. Vakit çok ağır geçiyor gibiydi.

Galçev yine pencereye yaklaştı. Hâlâ otlar arasında yatan köpeklerden biri başını kaldırıp karakola doğru baktı; herhalde, tanıdık bir ses duymuş, ama askerlerin dışarı çıkmadıklarını anlayınca, yine otlar arasına sinmişti. Galçev gölgelere bakarak saatin dört olduğunu anladı. Sınır boyunda görev yaparken, saate bakmadan da vakti anlayabiliyordu. Akşamı anlamak için çobanyıldızına (Çulpan) bakmak yeterliydi –şimdilerde erkenden, batıdan görünüyordu– buna göre, saatin kaç olduğunu anlamak için, ufkun üzerine dek inmesini beklemek gerekirdi. Gecenin saat onbir buçuğuna doğru, karakol önündeki dut ağacına tüneyen horoz ötmeye başlar, gece yarısından sonra saat ikiye doğru da kazlar gaklamaya başlardı. Yanılmadan zamanı anlamaya yardımcı olan daha birçok, türlü-çeşitli işaretler vardı.

Galçev, burada, doğanın ortasında, daha önce bilmediği birçok şeyi öğrenebilmekten gurur duyuyordu. İşte örneğin şuradaki koyunlar. Tespih taneleri gibi, birbiri ardınca dizilmiş, neden bunca büyük bir yay biçiminde yayılıp otluyorlardı? Sınır boyuna gelmezden önce

bunu kendisine sorsalar yanıt veremezdi. İşin aslı pek basitti: Sıcak azalıp hava serinleyince, koyunlar gölgeliklerinden çıkıp otlamaya giderler, ama otlarken hep rüzgâra karşı yürürler, böylece her koyun serin hava almak ister (koyunlar sıcağa karşı çok hassastır); koyunun biri öne çıkar, ardında ikincisi, üçüncüsü vb. yer alır; tıpkı prangalanmış askerler gibi, birbiri ardınca hepsi sıralanır.

Galçev "küçük şeyler, diye düşündü, ama görülüp not edilmek gerekir." İnzivada yaşayan insanın aklına neler gelmez ki... Dün akşam çobanyıldızına bakarken, iri yıldız, kirpik gibi salıverdiği ışınlarıyla, kendisine bir göz gibi göründü, bu göz de Nona'nın gözüydü. Belki o da o anda çobanyıldızına bakıyor, orada onun bakışı kendisine değin geliyordu. Çiftlik ve karakol da, sınır boyundaki kırların ıssızlığı içine fırlatılıp atılmışlardı. Bu ıssız ve uzak köşelerde oturan insanlar da, Galçev'in düşüncesine göre, kendilerini her zaman birbirine yakın hissediyorlardı.

Galçev giyindi, siperli şapkasını başına oturttu, aşağı indi. Köye gitsin miydi? Bu sabahtan beri, Nona kaç kez aklına gelmişse, öyle sanıyordu ki, köye giderse, onu orada görecekti. Ama, aynı şeyi dün de, önceki gün de düşünmüş, ancak o gelmemişti. Galçev, köye doğru yollandı. Artık batıya dönmüş olan güneş, doğruca yüzüne vuruyordu. Karşısında esen sıcaklık, sanki bir fırından çıkıyordu. Yürümeye isteği yoktu, köye doğru yürüyecek yerde, geriye döndü; karakol önünde bir vaha gibi yeşeren bahçeye girdi. Eskiden orada görev yapmış subaylardan biri akasya çekirdeklerinden ağaç yetiştirmiş, şimdi bunlar boy atmış, sık ve genç bir koru durumuna gelmişler. Altlarında çalılık ve yüksek, yeşil otlar vardı; dar patikacıklar bunları bir o yana, bir bu yana kesip yarıyordu. Biraz içerlek bir yerde, epeyi büyük bir alanın orta yerinde bir çardak vardı, akasya dallarından yapılmış, üstü otlarla örtülmüştü. Şimdi alanın yarısı güneşten yanarken, çardağın kendisi gölgedeydi. Galçev oraya gidip oturdu, iki elini birden arkalığa dayadı, çevresine bakındı. Akasya ağaçlarının kızgın güneş altında yanan tepeleri, en ufak bir kıpırtı olmaksızın, uyukluyordu. İçeride, onların altında karanlık bir gölge vardı. Korunun bir yerinde serçeler güreşircesine cıvıldaşıyorlar,

yaygara koparıyorlardı. Yalnız orada ince dallar kıpırdaşıyor, bir yaprak koparak yere düşüyordu.

Karakol yönünden nal sesleri duyuldu; araba tekerlekleri, hafif ve gürültüsüzce kaydı. Az sonra Huben'in birisiyle konuştuğu işitildi.

Duru bir kadın sesi duyuldu:

"Nerede o? Bahçede mi?"

Galçev, Nona olduğunu anladı, çabucak karakola koştu.

Nona, onu görünce:

"A, işte orada!" diyerek sevinçle bağırdı. Araba oracıkta duruyor, yağız at güneşte zift gibi parlıyordu.

Nona, gülümseyerek, eldivenlerinden birini çıkarıyordu:

"Nereye saklandınız?" diye sordu. "Konuk arzu eder misiniz? Buraya girilebilir mi? Yasak değil mi?"

Galçev, iki eliyle merdiveni göstererek onu davet etti:

"Rica ederim, rica ederim, efendim. Buyurunuz!"

"Yukarıya mı? Siz yukarıda mı oturuyorsunuz?"

Nona, çevik adımlarla çabucak merdivenleri çıktı. Galçev, ardından yürüyordu, ama yukarıya çıkınca durdu, dönüp askere seslendi:

"Huben, küçük hanımın atma bakıver. Sundurmanın altına götür de biraz kuru ot ver."

Galçev, içeri girince, Nona'yı çoktan masa başında oturur buldu. Öteki eldivenini de çıkarıyor, neşeli bakışlarla odayı gözden geçiriyordu. Kim bilir nasıl, Galçev'in aklından şu düşünce geçti: Şimdi şu kızı gördüğü gibi –serbetçe bacak bacak üstüne atmış, gergin ince çoraplar ve küçük sarı ayakkabılarla, gülümseyen, parlak kara gözleriyle– şu kızın portresini, burada, tertemiz ak duvarlı kendi asker odasında, belleğine nakşetmeli, sonsuza dek anımsamalıydı. Belki de bu nedenle ona bakıp gülümsüyordu.

Nona:

"Odanız çok güzel," dedi. "Ama burası tehlikeli değil mi? Korkuyorum."

Hep çevreye bakarak gülümsedi.

"Korkuyor musunuz? Neden?"

"Ama... Bilmem, sınır boyu. E, siz geçen Çarşamba günü neden gelmediniz? Gücendim size, bilmiş olun."

Gülerken, parmağı ile tehdit ediyordu.

"Verdiğiniz sözü anımsıyor musunuz? Konuklarınız da varmış, küçük hanımlar, burada, sınır boyunda. Küçük hanımların buraya gelmesi, böyle bir şey olabilir mi?"

Galçev gülümseyerek:

"Siz de geldiğinize göre, olabilirmiş demek," dedi.

Bakışıp yine gülümsediler. Nona, kendi üzerinde herhangi bir zorlama yapmaksızın, oldukça serbest ve yapmacıksız davranıyor, en önemlisi de Galçev'i gördüğüne seviniyordu. Galçev'in de kendisine serbest davrandığını ve sevindiğini gözlemledi. Sanki birbirlerini bekliyorlarmış, yakın tanıdıklar olarak karşılaşmış gibiydiler.

"İlkönce size şunu söyleyeyim: Konuklarım küçük hanımlar değil, evli-barklı bayanlardı: Bölük komutanının eşi ve onun ev sahibi."

"Biliyorum, biliyorum, hepsini biliyorum. Bunları bana anlatan kimseler var."

Nona gülümsedi:

"Bunda bir dereceye kadar haklısınız. Ancak, son günlerde ben de burada değildim, kasabadaydım. Kasabaya gittim, çünkü... çünkü işim vardı..."

Birden sözünü bitirdi, gülmeye başladı. Neden kasabaya gittiğini söylemek isteğinde olmadığını gizlemek istiyordu. Çantasını açtı, aynaya baktı, şapkasını düzeltti. Sonra saçlarını düzeltmeye başladı, elini şuraya-buraya bastırarak saçlarını toparladı. Bütün bunlar sona erince, sevinçle çantayı dizleri üztüne koydu, Galçev'e bakıp gülümsedi.

Galçev:

"Bugün geleceğiniz, içime doğmuştu," dedi.

"Öyle mi? Önseziye inanır mısınız? Siz sınır boyu subayları, bir parça özel insanlarsınız. Vaktiyle birini, çok garip birini tanımıştım."

"Kimdir? Adı ne?"

"Burada değil, çiftliğin öte yanında, Yenice* köyünde otururdu. Bir gün Toşo ağabeyimle birlikte gidip ona konuk olduk. Ne gördük, bilir misiniz? Genç, ama sakallı, lüle ile tütün içen bir subay. Boyuna felsefeden dem vuruyor. Bir böcek görse, hemen bir hikmet söyler. Bir ot koparsa, başka bir hikmet... Bir tilkisi, bir kurt yavrusu, iki tane de kekliği vardı. Bunları kafeslerde tutuyordu. Kurt yavrusunun yanma küçük bir domuz enciği koymuş, kardeş gibi geçinmelerini istiyormuş.

Galçev:

"Boş vakti çok olmalı," dedi.

Nona sustu, sonra gülümsedi,

"Bir gün bana bir kart göndermişti. Ne yazdığını bilir misiniz? Hâlâ unutmuş değilim, çünkü bugün bile ne demek istediğini anlayabilmiş değilim. Şöyle yazıyordu: 'Bizim burada şakayık çiçekleri – sınırdaki karakol çevresinde pek çok şakayık çiçeği bulunduğunu size söylemeliyim– bizim yanımızdaki şakayık çiçekleri artık açmaya başladı, onların her çiçeği bir yarayı andırıyor. İnsanlar susunca, taşlar konuşmaya başlıyor. Ben çok mutluyum.' İşte bana yazdıkları bunlar. Ne dersiniz? Bir şey anladınız mı?"

Galçev şaşıp kalarak:

"Hangi taşlar konuşuyormuş?" dedi.

"Bilmem. Karakol yakınında Roma döneminden kalma yıkıntılar vardı. Orada bir heykelcik bulmuştu, yüzü tanınmaz halde, kolları yok. Geceleri, ay ışığında, bunun bana benzediğini söylemeye cüret etmez mi? Çılgın biri! İlkin onu eğlenceli, eğlendirici buluyordum, ama daha sonra cansıkıcı olmaya başladı. Geziye çıktı, defolup gitti."

Galçev:

"Ne de olsa, bunda yine anlaşılır bir şey var," dedi.

---

* Yenice ya da Yenice-köy (Tsarev-brod), Bulgaristan'ın Şumnu iline bağlı Türk köyü; nüfusu 2.427 (1934), 1.715 (1985), çoğunluğu Türk'tür. Halkı çiftçilikle geçinir. 1934'te adı Bulgarcaya çevrildi.Osmanlı Türklerince kurulmuştur. Osmanlı dönemindeki adı: Yeni-derbent idi.

"Anlaşılır bir şey mi? Hiçbir şey anlaşılmaz."

"Hayır, onun neden mutlu olduğunu anlıyorum."

"Anlıyor musunuz? Belki siz de mutlusunuz?"

"Evet, ben de mutluyum," dedi Galçev. Nona ona bakarken yakaladığı bakışları, hep öyle neşe saçıyordu.

"Görünüşe göre, size, sınır subaylarına mutluluk için pek az bir şey yeterli oluyor," dedi Nona. Onun kafasındaki düşünceyi anlamıştı, ayağa kalktı.

Pencere yanına gitti, sonra masa başına döndü, kitapları karıştırmaya başladı. Galçev hep onu izliyordu. Onu şimdi göründüğü gibi anımsamak düşüncesi yine aklından geçti. Hafif bir beyaz bluz ile mavi bir eteklik giymişti. İpek parıltılarının yardımıyla, yanık kahverengi, yuvarlak omuzları daha çok göze çarpıyordu. Yüzü de daha yanık görünüyordu. Gözleri kapkara ve parlaktı.

"Sizinkilerden mektup alıyor musunuz?" diye sordu Nona. "Kızkardeşinizin bu yıl okulu bitireceğini söylemiştiniz, sonra ne yapacak? Ben liseyi bitirince, sinema yıldızı olmak istemiştim; bir dans hocası tutmalarını ya da bir bisiklet satın almalarını istiyordum. Bu üç şey için ağlamıştım da."

"E, size bir bisiklet aldılar mı bari?" diyerek Galçev gülüyordu.

"Hayır, bana bir araba verdiler. Şu arabayı bana o zaman vermişlerdi. Beni gene aldatmışlardı, çünkü eski bir arabaydı. Ama at güzel, değil mi? Ah, Osman görkemli bir attır!"

Masa üstündeki duvara asılı fotoğrafa baktı:

"Bu anneniz mi? Ay, çok sert bir kadın gibi görünüyor!"

"Tam tersi, çok iyikalplidir."

Nona:

"Bütün anneler iyikalplidir," diyerek içini çekti, yine pencere yanına gitti. "Bakıyorum, bir bahçeniz de var! O halde, niye burada duruyoruz, hadi oraya gidelim, olur mu?"

"Tabiî. Gidelim, orası çok güzel."

Galçev buna sevinmişti bile, çünkü bahçeye de gidebileceklerini unutmuştu. Aşağıya indiklerinde, Vidra, Nona'nın çevresinde yaltaklanmaya başladı; kuyruğunu sallıyor, yumuşak kahverengi gözleriyle ona bakıyordu. Hançer, hiç sezdirmeden yaklaştı, Nona'nın elini birkaç kez yaladı. Nona biraz ürküp bağırdı, ama hemen önünde duran köpeğin ne denli saf bir hayvan olduğunu anladı, artık korkmadan Hançer'in ayı sırtına benzeyen sırtını okşadı. Nona köpeklere ekmek vermek istedi. Huben birkaç ekmek kabuğu getirdi. Bir Vidra'ya, bir Hançer'e ekmek lokması atarken, arkadan bir köpek havlaması ve hırıltısı duyuldu. Nona dönüp baktı: Karakol köpekleri, ateşli gözlerle ona bakıp zincirlerine asılıyordu.

Nona:

"Ah! Bunlar çok kötü hayvanlar," dedi. "Bunlardan korkuyorum."

Bahçeye girdiler. Şimdi tümüyle ova gölgeler içinde kalmış, yalnız akasya ağaçlarının tepeleri sarı bir ışıkla aydınlanıyordu. Galçev çardakta oturmayı önerdiyse de, Nona bütün bahçeyi görmek istediğini söyledi. Daracık bir patikadan yürümeye başladılar; öyle ki, geçmek için sarkan ince dalları elle kaldırıp uzaklaştırıyorlardı. Güzün sessizliği gibi, her yer sessizdi. Gölgeler, yazın olduğu gibi, koyu ve kapkara değil; kesik kesik, solgun, gün ışığından dar ve uzun parçalarla alacalanmıştı. Ayakları altında sık sık kuru bir dal ya da dökülmüş kuru yapraklar çıtırdıyordu. Sıcak güneşin altında sessizleşip uyuklayan bu küçük korunun ortasında Nona canlandı. Duru ve ezgili sesi, sakin havada açıkça yankılanıyordu. Yürüdükleri patikanın bir yanından, otlar arasında sık sık bir şeyler hışırdıyor, Nona da bunu bir yılan sanarak ürküyordu. Ama az sonra bir aksırık sesi duyuldu; kuru otlar arasında, kesik bir kertenkele kuyruğunu andıran bir şeyin sağa-sola oynadığı görüldü: Vidra'nın kuyruğu. Otlar arasında saklı olduğundan, kendisi gözükmüyordu, ama nefes alışı duyuluyordu. Her zamanki gibi gecikerek, Hançer onun yanında gözüktü, olup bitenleri anlamadan durdu, yorgunluktan dilini dışarı çıkararak sık sık soluk alıyordu.

XX

Koruluk pek büyük değildi, çarçabuk sonuna geldiler. Çok yakınında, yüz-iki yüz adım ötede birkaç derin çukur görünüyor, eskiden buralardan çıkarılmış toprak yığınlarını şimdi otlar bürümüştü.

Nona:

"Bu nedir?" diye sordu.

"Orada karakol için bir su kuyusu açmak istemişler," dedi. "Yüz metre derinliğe ulaşıldığı halde, su hâlâ çıkmamış. İşçiler, nefes alamadıkları için, boğulma tehlikesi geçirmiş. Bir gece, ücretlerini almadan, kaçıp gitmişler."

"Şimdi orada ne var? O tahtalar nedir?"

"Kimse düşmesin diye, kuyunun üstünü kapatmışlar."

Nona biraz düşündü, gülümsedi:

"Oraya gitmenizi istemiyorum. İçine düşebilirsiniz," dedi. Çabucak dönüp öte yana bakmaya başladı:

"Bu da sınır, değil mi? Kaçmak istesem, beni bırakır mısınız? Hayır değil mi? Pasaportum yok, diye mi?"

"Evet, bırakmam. Çünkü burada kalmanızı istiyorum."

Nona, gülümseyen kara gözlerini ona çevirdi, bir şey söylemeden baktı. Tek başına yürüyerek, dönüş yoluna girdi; kaçamak bakışlarla, sık sık Galçev'e doğru bakıyordu. Onun heyecanlandığını, kendisine kısacık yanıtlar verdiğini, sanki üzerinde konuştukları şu önemsiz şeyler yerine, daha önemli bir şeyi konuşmak için uygun ânı kolladığını fark etmişti. Bu merakını uyandırmış, aynı zamanda kaygılandırmıştı; buna engel olmak için, hızla ve durmadan ona şunu-bunu soruyordu. Galçev de gitgide sessizleşiyordu.

Yine ağaçsız alana döndüklerinde, güneş artık batmıştı. Akasya ağaçlarının kararan tepelerinde, gökyüzü kırmızımsı bir renk almıştı. Buralarda her zaman olduğu gibi, birdenbire sıcaklık artık duyulmaz oldu, ortalık serinledi, hava şifalı bitkilerin kokusu ile doldu.

"Gelin, biraz oturalım," dedi Galçev, çardağı gösterdi.

"Yok, geç kaldım. Gitmeliyim."

"Daha vakit var, efendim. Size eve dek arkadaşlık ederim. Gelin, bir parça dinlenelim."

Nona, daima biraz yanda duruyordu.

"Gelin size bir şey söyleyeceğim," diye ekledi Galçev.

Nona, gülümseyerek:

"Ya, öyle mi?" dedi. "Şimdiye dek ne güne duruyordunuz? Neden bana söylemediniz?"

Alanın ortasında durup otlara basarak bir ayağını oynatıyor, sonra kıvırıp yere basıyordu. Daha sonra durdu, gözlerini kaldırdı, Galçev'e bakıp gülümsedi. Çevre yavaş yavaş alacakaranlık oluyor; ışık, akasya tepelerinden, kıpkızıl olmuş gökyüzünden geliyordu. Nona'nın yüzünde, güneşten esmerleşmiş düzgün kollarında gül pembesi bir ışık parıldıyor, kara gözleri ışıldıyordu. Durmadan otlarla oynuyor, yaptığı beklenmedik hareketlerle endamlı ve güçlü vücudu titriyor, eğilip bükülüyordu.

Galçev:

"Rica ederim, bayan, yalnız bir dakika," diye üsteledi. "Acele etmenize gerek yok, size refakat edeceğim. Yalnız bir dakika, geliverin!"

Galçev'in sesinde yalnız ısrarlı bir rica değil, çekingen bir heyecan da vardı. Bir an için Nona tereddüt etti, ama gelip peykeye oturdu. Önüne bakıp gülümsedi. Hiçbir şey söylemedi, Galçev'in konuşmasını bekliyordu.

Galçev:

"Bugün buraya gelmekle çok iyi ettiniz," diye söze başladı. "Çok sevinçliyim... Sizi bekliyor, görmek istiyordum. Ben de, Yeniceköy'deki meslektaşım subay gibi, mutlu olduğumu söyleyebilirim."

Galçev'in sesi titriyordu. Nona, nefes alışını bile duyuyordu. Işığı gitgide sönmekte olan kızıl gökyüzüne baktı.

Nona yavaşça:

"Gitmeliyim artık," dedi.

"Bayan Nona, rica ederim, biraz daha kalın. Vakit var daha."

Galçev sustu, ona daha yaklaştı.

"Bayan Nona, size bir şey söylemek istiyorum, rica ederim bana darılmayın. Biliyorum, serbest değilsiniz, anlıyorum, size söyleyeceğim şeyin hiçbir bağlayıcı yanı olmayacak. Ama bunu yine de size söylemek isterim. Kendi kendimle savaştım, ama başarılı olamadım. Bu benim irademin, çabalarımın dışında bir şey... Bayan Nona, size rastladığım, sizi gördüğüm için ne de olsa mutluyum. Bayan Nona..."

Kızın elini tuttu. Nona karşı koymadıysa da önüne bakmayı sürdürüyordu. Galçev:

"Hiçbir umut besleyemeyeceğimi biliyorum, ama sizi seviyorum," dedi. "İlk gördüğüm ândan beri, sizi seviyorum..."

Kızın elini kaldırıp dudaklarına götürdü. Nona ayağa kalktı, Galçev'in hâlâ öpmekte olduğu elini çekmedi. Yan tarafa bakarken, hafifçe ve korkuyla:

"Gitmeliyim," diye fısıldadı. Apansız Galçev'e döndü, coşkuyla, gözkapakları yarı inik, iki eliyle onu kucakladı, çabuk çabuk ve tutkuyla öpmeye başladı, o da onu öpüyordu. Daha sonra elinden kurtularak, çardağın on adım ötesine koştu, ona bağırdı:

"Sakın, yanıma gelmeye kalkışmayın! Olduğunuz yerde durun!"

Galçev durdu. Ansızın yakın bir yerde tüfek sesleri duyuldu. Karakolda askerler bağırıp çağırmaya, köpekler havlamaya başladı. Huben bağırıyordu:

"Teğmenim! Teğmenim!"

Galçev ayağa kalktı. Astsubay Levaşki göründüğü sırada, artık karakola gitmeyi düşünüyordu.

"Teğmenim!" diye bağırdı Levaşki, alanın öteki ucunda duraladı. Özel bir şeyin olduğu, yüzünün görünüşünden bile anlaşılıyordu.

Yine çok yakın bir yerde bir patlama daha duyuldu, yankısı bir fırtına gibi akasyaların tepelerinden gelip geçti.

Nona:

"Aman Tanrım, ne oluyor?" diye fısıldadı. "Ne diye buralara geldim?"

Galçev, Levaşki'nin yanına gitti. Yavaşça, hep aynı gergin yüzle, ona bir şeyler söyledi. Galçev, Nona'mn yanına döndü.

"Korkmayın, hiçbir şey yok," derken gülümsüyordu, sakin görünmeye çalışıyordu.

"Herhalde, küçük bir şey. Askerler, bir tavşana ateş etmiş olabilir. Gelin, yukarı çıkalım. Bir dakika beni bekleyin, hemen geri dönerim."

Merdiven başında duran Nona, birkaç askerin sınır boyunca koşuştuğunu, ötekilerin silâhlarını kapıp karakoldan fırladığını, çarçabuk yerlerini aldığını gördü. Askerlerden biri, sıçrayıp havlayan köpekleri çözüyordu.

Galçev, Nona'yı odasına götürürken:

"Korkmayın, bir şey yok," diyerek onu sakinleştirmeye çalışıyordu.

"Siz burada tam bir güvenliktesiniz. Ben şimdi dönerim."

Galçev dışarı çıktı. İlkin Nona sakinleşmiş, Galçev'e inanmış, gerçekten hiçbir şey olmadığını sanmıştı. Öte yandan, az önce olup biten olayı hâlâ düşünüyordu. Her zamanki gibi, neşeli, tasasızlığı ile bunu bir şaka olarak görüp bekliyordu. Ama şimdi, olay olup bittikten sonra şaşırıp irkilmişti. İçindeki derinliklerde keskin bir acının ürpertilerini duyuyor, bir tekdir ve takbih sesi yükseliyordu. Ama, bütün bunlar, zaptetmeye çalıştığı sevinçli bir heyecan içinde anlaşılmaz bir hal alıyordu. Şimdi artık kendisini düşünmüyor, Galçev'e bir şey olmasın, diye kaygılanıyordu. Ayağa kalkıp pencere yanına gitti. Dışarısı karardığı için, hiçbir şey görünmüyordu. Karakolun çevresindeki sesler kesilmişti.

Birdenbire sesler duyuldu, yakınlaştı, alt kata birçok kimsenin birden girdiği görüldü:

"Yavaş! Yavaşça koyup bırakın!" diyen Galçev'in sesi duyuldu.

Birisi derinden inliyordu. Nona bunu duyunca, korkudan ürperdi. Kötü bir şeyin olduğunu anlamıştı. Neler konuşulduğunu duymak için kulaklarını dört açıyordu, ama Galçev'in sesinden sonra her yer sessizleşmişti. Ancak hızlı hızlı atılan adımlar duyuluyor, bir odadan ötekine girilip çıkılıyor, bir şeyler yapılıyordu.

Nona, buraya geldiğine içten pişman olmuştu. Pencereye doğru baktı, her yer karanlıktı, Galçev gelmiyordu. Bazen oturuyor, bazen kalkıyor, bazen de kapıya gidip dinliyordu. Aşağıda bir şeyler oluyor, ama ne olduğunu anlamıyordu. En sonunda Nona, daha fazla beklememeye, dışarı çıkıp arabasını aramaya ve gitmeye karar verdi. Kapıyı açar açmaz birisinin geldiğini duydu, hemen geri çekildi. Galçev içeri girdi.

"Nereye böyle? Yoksa, gitmeye mi niyetlendiniz?"

"Ama, neler oluyor burada?" diye sordu Nona.

"Küçük bir olay. Ne de olsa, her şey yoluna girdi."

Galçev döndü, merdivenlerde bir ışık yandı, gölgeler dönmeye başladı; kapıda, elinde bir gaz lâmbasıyla Huben göründü.

"Lambayı buraya ver, Huben!" dedi Galçev.

"Onu masanın üstüne bırak. Önemsiz bir olay," diye sözünü sürdürdü, asker dışarı çıkarken...

"Bilir misiniz, bütün bu telâşa kim neden oldu? Yine o, dostumuz Gırdü."

"Ne yapmış ki?" diye Nona korkuyla sordu.

"Üzülmeyin, bir şey yok. Az önce komşu karakoldan iki askerimiz buraya gelmişti. Dönerken şurada, yakın bir yerde, köyden bir adamın kaçtığını, sınıra doğru koştuğunu görmüşler. 'Dur!' diye bağırmışlar, bir kez, iki kez, üç kez, ama durmamış, hep koşmuş, neredeyse sınırı geçmek üzereymiş. Askerler ne yapsın, ateş etmişler."

"Aman, Tanrım!" diye bağırdı Nona. "Ölmüş mü?"

"Hayır, yaralı sadece, yarası pek hafif. Sağlık memuru az önce yarasını sardı. Yarası tehlikeli değil, yakında iyi olur. Ama kendisi çok heyecanlı, pek huzursuz. Dediğim gibi, bir şey yapmış olmalı ki, kaçıyor. Görünüşe bakılırsa sarhoş da."

"Ben çok geciktim," dedi Nona. "Gitmeliyim."

"Evet, ben de sizinle geliyorum."

Aşağı indiklerinde, yarı açık bir kapının önünden geçtiler. Askerin biri bir battaniye götürüyordu, içeriden birbirini tutmaz konuşmalar duyuluyordu, sanki birisi sayıklıyordu.

"Burada," diye fısıldadı Galçev.

Nona dinledi, daha sonra:

"Onu görmek isterim," dedi.

"Ama neden, efendim? Nesine bakacaksınız? Bırakın!"

"Hayır, istiyorum. Rica ederim!"

"Pekâlâ," dedi Galçev, önce kendisi içeri girdi, ardından Nona. Üstünde yalın bir ot şilte serili bir asker kerevetinde Gırdü yatıyordu. Pencerede şişesi islenmiş bir gaz lambası duruyor, odayı hafifçe aydınlatıyordu. Boylu boyunca uzanmış olan Gırdü sırtüstü yatıyordu, gözleri kapalıydı. Nona'ya Gırdü çok kocaman ve korkunç görünüyordu. Bir kolu çıplaktı, omzu sargı beziyle sarılmıştı. Birisinin içeri girdiğini görmedi, duymadı; yalnız dudaklarını kıpırdattı ve yutkundu. Yüzü, tıpkı bir ölü gibi, bir an için hareketsiz kaldı, daha sonra göğsü kabardı, nefes alışı duyuldu.

"Hey, aman, ne oluyor şimdi burada?" diye gözlerini açmaksızın konuşmaya başladı, yutkundu.

"Beni buraya iyi yerleştirmişsiniz... Zararı yok, bir şey değil... Benim için kim ağlayacak?.. Kimse ağlamaz benim için."

Yine iç çekti, pek kısık bir sesle:

"Sonunda ben de öte dünyaya gitmeliyim... Antitsa'nın yanına..."

Nona titredi. Şaşkın, alabildiğine açılmış gözleri, Galçev'in gözleriyle karşılaştı. Tam o sırada Gırdü gözkapaklarını açtı. Sanki sağlığı yerindeymiş gibi, şaşkın ve meraklı bakışlarını Nona'ya dikti. Nona dönüp dışarı çıktı. Ardından Galçev de çıkarken kapıyı kapadı.

Nona acele ediyordu. Ardından Galçev'in gelip gelmediğine bile bakmadan, hızlı hızlı yürüyordu. Karanlıkta arabasını bulabildi. Huben, araba önünde bekliyordu. Nona, arabaya bindi.

Galçev:

"Size biraz yoldaşlık edeyim..." dedi.

"Hayır, gereği yok. Tek başıma eve gidebilirim."

"Olmaz, efendim, vakit geç. Olamaz."

Galçev'in tutumunda bir değişiklik vardı: Yakın bir kimseymiş gibi daha serbest, daha şen konuşuyordu.

Nona bunu anladı, yine yoldaşlık için arabaya binmek isteyince, kendini tutamadı:

"Bırakın! Gelmenizi istemiyorum. Darılırım, istemem..."

Kabalığını bir parça yumuşatmak üzere, hareket ettiği sırada gülümseyerek:

"Yine görüşürüz. Hoşça kalın!" dedi.

Arabayı hızlı sürüyordu. Köyden geçip geçmemeyi önce düşünmemişti. Birdenbire ağaçlar kararıverdi. Bir flüt sesi duyuldu (Velikin çalıyordu). Bu şen ve oynak hava, Nona'nm kulağına hançer gibi saplandı. Atı kamçıladı, köyün dışından dolaştı, düz yola çıkınca atı yavaşlattı. "Bütün bunlar neydi?" diye düşünüyor, hâlâ daha düşüncelerini toparlayamıyordu. Daha Gırdü'nün solgun yüzünü görür görmez, belki de o ölüyor, annesinin adını fısıldıyordu. Oysa, az önce Galçev ile öpüşmüş, o da kendisini sevdiğini söylemişti, her gün gelmesi beklenen bir başkasının nişanlısına. Nona eliyle alnını tutarak başını eğdi.

"Jean, neden gelmiyorsun? Neden beni yalnız bıraktın, Jean?" diye fısıldadı, umutsuz, gözleri yaşla doluydu.

Birdenbire kendine geldi, çevresine bakındı: Düz ovanın her yanı karanlık, kapkaraydı. Ufkun altındaki düzlükte, daha parlak ve yeşilimsi gökyüzünde, aşağıya dönük, ince bir orak biçiminde yeni ay hafif bir ışıkla parlıyordu. Nona geç vakitte, yapayalnız kalmaktan korkmuştu. Atı kamçılamak istediği sırada, birkaç adım ötede, sanki yerden bitercesine bir adam ortaya çıkıverdi.

Güçlü bir ses:

"Hey, kimsin sen?" diye gürledi.

Nona, Kutmak'ı tanıdı:

"Benim, Todor Baba."

"Nereden geliyorsun, Nona? Neden bunca geç kaldın? Böyle gecikmen doğru mu?"

Kutmak yaklaştı. Nona onun yüzünü, gözlerini gördü.

"Korkmaz mısın 'be kızım'*, bu karanlıkta?"

"Korkmuyorum, Todor Baba."

"Korkmazsın, korkmazmış. Ben bile korkuyorum. Gece vakti, türlü-çeşitli adamlar ortalıkta dolaşırken."

Arabaya bindi, bir ayağı basamakta, dikildi durdu.

"Sür bakalım şimdi! Bir yere dek seninle birlikte gideyim. Böyle olmaz bu..."

Rastgele mi olmuştu, yoksa bu kurnaz adam bir şey mi sezmişti? Bunu bilmiyordu, ama Kutmak'ın sesinde öyle içten, öyle tatlı bir şey vardı ki, bu Nona'ya dokundu, gözyaşlarıyla ağlamak istedi.

Kutmak:

"Nona, beni dinle, koru kendini," diye konuşmaya başladı. "En çok insanlardan kendini koru. Korku bilmezmişsin, nasıl korkmazsın, gece yarısında? Ne olduğunu bilir misin? Az önce Senova'daydım. Gırdü içki içmek istemiş, muhtara sataşmış. Muhtarın üstüne ateş etmiş. Ama vuramamış. Sınırdan kaçmaya kalkışmış. Galiba yakalamışlar, öyle dediler."

Nona:

"Yakalandı, Todor Baba. Ben oradaydım," dedi.

Kutmak, dilini şaklattı.

"Adama bak hele! Sonu böyle olacak, köpekler gibi. Bilir misin, Nona" diye Kutmak yüksek sesle konuşmaya başladı. "Sana daha önce söylediğim gibi, bana kızgınlığının nedeni, yalnız Yakub'dan dolayı değil, başka bir şey de var. Hapisten çıkınca, ananın sağlığında, köye gelmesini bekliyorduk, ama o gelmedi. Bir gün harman

* Yazar, be kızım deyimini Türkçe olarak kullanmıştır. (Çeviren)

yerinde, Toşo ağan, bana dedi ki: 'Harman makinesi için bir barabancı* bulduk, doğru söylemek gerekirse, dedi, ekin demetlerini öyle atıp savuruyor ki deme gitsin!' Dur, dedim, şu yiğidi bir de ben göreyim. Baktım, baktım: Gırdü! Kara bir gözlük takmış gözlerine –harman makinesinde çalışanlar, fırlayan taneler gözlerini zedelemesin diye gözlük takar– gözlük takmış, sakal bırakmış, ama tanıdım onu: Gırdü. Gırdü be, sen misin? Değilim, ben Gırdü değilim diyor, bana Dimo derler."

Nona biraz döndü, daha kuvvetlice dinlemeye başladı.

"Toşo be, dedim, bu adam Gırdüdür. Gırdü değil o, dedi. Gözlüğünü çekip alınca: Gırdü ortaya çıkıverdi. Ossaat baban onu kovdu. Bir adam tebdil gezer, adını değiştirirse, iyi bir insan değildir."

Nona, çektiği acıya ancak dayanabiliyordu. İyi ki, araba giderken, Kutmak yere atladı da birden geride karanlıkta kaldı:

"Hadi şimdi, Nona, buradan öteye tek başına da gidebilirsin. Babana çok selâm söyle! Ben yarın sizi görmeye gelirim."

Nona, kuyunun yanında Malin ve Murad'a rastladı. Kendisini karşılamak üzere, ikisini de Manolâki göndermişti. Nona arabayı onlara bırakıp tek başına eve doğru yürüdü.

---

* Bulgarcada baraban, "küçük davul" anlamın ageldiği gibi, bazı makine ve mekanizmalarda "silindir biçiminde bölüm" anlamına da gelir. (Çeviren)

XXI

Manolâki, hâlâ çardakta oturuyordu. Nona yanından geçerken, ona bir şey demedi. Bir şeye ne denli kızmış olursa olsun; sonuç olumlu ise, bir daha adım bile anmazdı. Nona odasına girdi, lâmbayı yakmadan kendini yatağın üstüne attı. Bir düşünce, bütün benliğini sarmıştı: Kaçmak, buradan gitmek, bir tek gün bile artık çiftlikte kalmamak. Jean'a telgraf çekip buraya geleceğine orada kalması gerektiğini bildirmek, onun yanma gitmek. Bir bahane bulması gerekti. Babası buna karşı çıkmazdı. Anasına olduğu gibi, kendisine de yumuşak ve saygın davranıyordu. Bu düşünce onu sakinleştirdi. Kalktı, gaz lambasını yaktı, aynaya baktı, saçlarını biraz düzeltip gülümsedi. Tasasızlık onu kolayca sarıyor, delice bir sevinç coşkusuna kapıldığını hissediyordu. Türkü söylemeye başladı, başka bir odaya geçti.

Sanka merakla sordu:

"Nona, nerede kaldın? Neden geciktin?"

"Geciktim, çünkü... Ah, Sanka, Senova'da, sınır boyunda neler olup bittiğini bir bilsen?"

Sanka, hep aynı merakla ona bakıp bekliyordu.

"Gırdü, Sanka onu tanırsın, sarhoş olmuş –zaten o hep kör kütük sarhoş dolaşır ya– muhtara ateş etmiş, sonra da başını alıp sınırdan kaçmak istemiş. Ardından askerler 'dur!' diye bağırmışlar. Kaçıyor, yine 'dur!' diye bağırmışlar, yine kaçıyor. Ateş etmişler. Ölmemiş, ama yaralı. Onu ben de gördüm, Sanka," diye sözünü sürdürdü Nona, az sonra, şeytanca gülümsedi.

"Henüz ayılmamıştı, sayıklıyor muydu, bilmem, gözleri kapalı yatıyor, kendi kendine konuşuyordu. Bilir misin, neler söyledi?"

Nona çevresine bakındı, sanki birisinin kendisini dinlemesinden korkar gibiydi, Sanka'ya yaklaştı, kulağına bir şeyler fısıldadı. Sanka, yıldırım çarpmış gibi olmuş, şaşakalmıştı.

"Ne diyorsun, Nona!"

Nona, fısıldarcasına:

" 'Aşk' diye buna derler, Sanka," dedi. "Yaşlanmak, hapishanede yatmak, kovalanmak, yaralanmak, sonra yine: Antitsa da Antitsa..."

Sanka yalvardı:

"Sus, Nona, sus! Böyle konuşman doğru değil, iyi değil."

Ancak Sanka, Nona'nın söylediklerinden o denli endişelenmiyordu. Onu asıl endişelendiren şey, Nona'nın içinde bulunduğu hummalı coşku ile olağanüstü sevinç idi. Konuşuyor ve gülüyordu, ama kara ve derin gözleri hep aynı kalıyor ve gülmüyordu. Sanka, Nona'nın söylemek istemediği başka bir şeyin olduğunu anlıyordu. Akşam yemeğine oturduklarında -Toşo kasabaya gitmişti- Nona hâlâ çok konuşuyor ve gülüyordu. Gülerken, susarak düşüncelere dalıyordu. Boyuna Senova'da olup bitenlerden söz ediyordu. Sanka kaş-göz işaretleriyle onu durdurmaya çalıştıysa da dayanamadı:

"Baba," dedi, "Senova'da olup bitenleri duydun mu? Gırdü ile muhtar kavga edip dövüşmüşler."

Olayı, Sanka'ya anlattığı gibi anlattı. Manolâki onu dinliyor, yemeğini sükûnetle yiyordu. Nona sözünü bitirince, hiçbir şey sormadı, hep susuyordu. Ancak yemeğin sonuna doğru, kalın kehribar ağızlığına bir sigara koyarken:

"E," dedi, "o haydut gebermiş mi?"

"Hayır, baba, ona bir şey olmadı. Diyorlar ki, iyileşecekmiş."

Manolâki çardağa çıktı. Sıcak bir geceydi. Nona avluya indi, karanlıkta, karaağacın altında gezinmeye başladı. Daha sonra dışarı çıkıp avlu kapısı önünde durdu. Tek başına kalınca, acısı yeniden uyandı, hem de daha keskin, daha korkunç olarak... Ay pek aşağı inmiş, tam altında höyüğün yuvarlak silüeti belirmiş, tepesindeki mezar kara bir iğne gibi dikilmiş duruyordu. Vakit erken olsaydı, Nona mezar ziyaretine giderdi. Çiftliğe döneli beri, anasının mezarını kaç kez ziyaret

etmişti, ama bir kez bile ağlamamıştı. Ancak şimdi oraya gidip yere kapanarak soğuk mezar taşını kucaklayıp ağlamak istiyordu.

Aşağıda, su kuyusuna doğru, omzunda tüfeği, çiftliğin gece bekçisi Gluhaneka göründü.

"Ne yapıyorsun burada, Nona?" diye sordu, lülesi parladı. "Yıldızlara mı bakıyorsun? Ben de kaç kez onları saymaya çalıştım, ama başaramamıştım, sayıları pek çok..."

"Dış kapıyı mı kapatacaksın, Paskal Baba?"

"Evet, öyle. İyi bir insan artık içeride olmalı, kötüler dışarıda kalabilir. Ben böyle bilirim."

Gluhaneka gevezeliğe bayılırdı, Nona ise şimdi konuşmak istemiyordu. Gene avluya döndü. Yüksek ve karanlık karaağaç dikilip duruyordu. Aşağı sarkan dalları altında iki pencere aydınlanıyordu: Sanka ile Manolâki, odalarına çekilmişti. Ağacın karanlık dalları arasında bir kuş cıvıltısı ile kanat sesleri duyuldu, daha sonra her şey ölü sessizliğine büründü. Ahır yanından, derinden bir şeyin şıkırtısı duyuldu, yere düştü. Gluhaneka köpekleri salıvermişti. Nona'nın çevresinde dört dönüp sıçramaya başladılar, sonra avluda kaybolup gittiler.

Nona odasına çıktı, lambayı yakmadı, yatağına oturdu. Şimdiye dek, daha çok merakı yüzünden, derinliğine inmeden, iyiyi kötüden ayırmadan, anası için anlatılanların tümünü dinlemişti. İlkönce kendisine söylemek istemediklerini de soruşturup araştırmış ve öğrenmişti. Şimdi bütün bunlar bambaşka bir aydınlığa kavuştu. Gırdü, Yakub'u hemen öyle, nedensiz olarak öldürmemiş, anasının penceresi altındaki merdivende yakalandığı sırada soygun yapmak istememişti. Kutmak'ın az önce anlattığı gibi, hapishaneden çıkar çıkmaz, kılık-kıyafetini değiştirmiş, kara bir gözlük takıp yine çiftliğe dönmüştü. Kutmak: "Antitsa ile sözleşmişlerdi" diyordu. Antitsa bu gelip geçici ilişkileri reddetmiş miydi, yoksa daha sonra da ona bazı umutlar vermiş miydi? O da bugünkü Gırdü değildi, tam tersi güçlü-kuvvetli, genç ve yakışıklı bir erkekti. Ya Hristo Baba? Yirmi yıldan beri karısını, çocuklarını terk edip bir daha onların yanına dönmemiş olması, bir rastlantı mıydı? Gözlerindeki bu acı neden ileri geliyor, niçin sık sık hep ondan, Antitsa'dan söz ediyordu? Ya Kutmak? O da bütün yaşamı boyunca hep çiftlik çevresinde dönüp dolaşmış, bağlı biri gibi. Nona, anasını

sanki canlıymış gibi görüyordu. "Şu kadını bu adamlardan bazen birine, bazen ötekine iten güç neydi?" diye düşündü Nona ve ürperdi.

Anasının almyazısmda, kendi özel yazgısını görüyordu. Düne dek Yosif'le ilişkileri vardı, bugün Galçev'le. Oysa nişanlıydı, onu sevdiğini söylerken, yalan söylemediğini sanıyordu. Kendisinin hoppaca davranışları, anasının hoppalığı değil miydi?

Ancak, on günlük yoldan Antitsa'nın mezarına bir mum yakmak için gelen Velü Baba'yı anımsadı. Antitsa'nın iyilik gören, ona hâlâ hayır dua eden sayısız köylü erkekleri ve kadınları anımsadı. Antitsa'nın Mezarına bu şimşir demetlerini koyan kimdi, kimse görmeden bu mumları orada kim yakıyordu? "Bir şey için çiftliğe geleni, Antitsa, eli boş olarak geri çevirmezdi" diyorlardı. Antitsa hastalara bakar, öksüzleri ve yetimleri sevindirir, açları doyurur. Antitsa'nın herkese söylenecek iyi ve tatlı bir sözü vardır: Kara gözlü, güzel, güleç yüzlü Antitsa, değirmenci Kralü Baba'nın kızı, İsören çiftliğinin hanımı. "Ah, anneciğim, sen günahkâr değil, bir ermişsin!" diye fısıldadı Nona, baş yastığına gömülerek ağlamaya başladı.

Az sonra ayağa kalktı, gaz lambasını yaktı. Sakinleşmişti, ama hemen yola çıkması gerektiği düşüncesinden sıyrılmamıştı. Kapıya yanaşıp dinledi: Ev sessizlik içindeydi. Kapıyı dikkatlice kilitledi, bir-iki bavul çıkardı, yolculuk için gerekli nesneleri yerleştirmeye koyuldu.

Geç olmuştu, bütün çiftlik sessizliğe bürünmüştü, yalnız o uyanıktı. Gluhaneka, neden penceresinin aydınlık olduğunu düşünüp şaşıyordu. Sonunda yorulup yattı. Hemen çarçabuk uyuyamadı, çokkez uykuya dalıp dalıp uyanıyordu. Uyuyor mu, yoksa uyanık mı olduğunu bilmiyordu. Ancak şafak sökerken derin bir uykuya daldı.

Öğleye doğru uyandı. Sanka kapıyı çaldı. Nona kalkıp açtı.

Sanka, şaşarak:

"Bu bavullar ne? Ne yaptın sen?" dedi.

Nona da bavullara baktı, yola çıkamayacağını anladı. Gülümsedi:

"Bilir misin, Sanka?" dedi. "Bej renkli bir çift çorabım vardı, her yerde aramaktan bıktım, usandım, ama bulamadım."

"Sen unutkan olmuşsun! Onları bana veren sensin, kirliler arasına koydum."

"Ah, gerçekten... nasıl da unutmuşum," dedi Nona, çıplak ayaklarıyla odada dolaşıyordu. İnce gömleğinin altında genç ve esnek vücudu görülüyordu. Pencere yanına geldi, parlayan güneşi görünce sevindi, gülümsedi. Bu gece düşündüğü şeylerin hepsi, sanki, bir rüya, bir yalanmış gibi geliyordu ona. Gerçek olan, gözleriyle gördükleriydi: Güneş, maviye çalan gökyüzü, karaağacın yeşil dalları, saçak altında ötüşen güvercinler. "Gerisi yalan, yalan" diye yineliyordu Nona, kendi kendine ve gülümsüyordu.

Giyinip dışarı çıktı. Her zaman yürüdüğü gibi, hafif ve çevik adımlarla doğruca höyüğe yollandı, tepeye tırmandı, Antitsa'nın mezarı başında durdu. Gözleri yaşarmadı, üzülmek için bir neden bulamadı. Oval porselen portresinde Antitsa gülümsüyor, derin ve kara gözleriyle ona bakıyor, sanki ona "Merhaba, Nona!" diyordu.

Nona, höyükten aşağı indi, uzun zaman ovada gezindi. Bir bayırın yan tarafında sık, kuru otlara rastladı. Burası hoşuna gitti, toprak güneşten ısınmıştı; Nona tıpkı küçüklüğünde yaptığı gibi, otların üstüne yattı, ellerini başının altına koyup çevresine bakındı. İnce bulutçuklar, yüksek maviliklere dağılmıştı. Nona hiçbir şey düşünmüyor; baktığına, nefes aldığına, şu güzel dünyayı gördüğüne seviniyordu. Birdenbire kulağının dibinde hafif, garip bir ses duydu. Türkü gibi bir ses, bir ağlama sesi geliyordu; anlatılmaz ölçüde ince ve içli olan bu ses kesildi, yitip gitti. Ayağa kalktı, çevresine bakındı: Neydi bu, neden bunca heyecanlenmıştı? Bakışları yüksek, sararmış, tepesi kıvrılmış bir ota takıldı; rüzgârdan hafifçe sallanıyordu. İşte, duyduğu gerip sesler buradan geliyor, otlar hışırdıyordu. Ancak bu ses, kulak ota çok yakın olduğunda duyulabilirdi. Bu olağanüstü heyecanı bir kez daha duymak için, Nona yine otların üstüne uzandı: Sanki çok uzaklardan geliyormuşçasına hafif bir ses, uzağa geçip gitti; yine aynı türkü, aynı inleyişti. Nona coşkuyla doğruldu, nedenini bilmeksizin sevindi, çevresindeki ovaya, çiftliğe, yüksek karaağaca baktı. Kendisine öyle geliyordu ki, bütün bu dünya ile bir ve birliktir, damarlarında, az önce üstlerine yattığı topraklarda akan aynı güçlü ve taşkın güçler hızla akmaktadır. Senova'nın ve sınır karakolunun bulunduğu uzaklıklara gözlerini dikti. Galçev oradaydı. Onu kendisi için saklamak, onu elinden almak isteyen birisinden korumak istercesine, fısıldadı: "Onu seviyorum! Onu seviyorum!"

XXII

Aradan on günü aşkın bir zaman geçti. Bir sabah Manolâki, pencere yanında bağdaş kurup oturmuş, yine hesaplarını gözden geçiriyordu. Öylesine dalmıştı ki, Köse David yanına geldiği halde, defterlerden, kâğıtlardan başını kaldırıp ona bakmadı bile. "Günaydın" diyen David, sedire oturdu. Her zamanki gibi, eğlenceli bir öykü hazırlamış, sohbete bununla başlamak istiyor, gülümsüyor, acele anlatmaya çalışıyordu:

"Tencere yuvarlanmış, kapağını bulmuş. Bilir misin, Manol Baba, köyümüzde neler olup bitti?"

Ona bakmaksızın, dudaklarını oynatan, aklından bir şeyler geçiren Manolâki, susması için elini ona doğru uzattı. David hep öyle gülümser durumda kaldı. Sonunda Manolâki gözlüğünü çıkardı, David'e dönüp dedi ki:

"Seni bir iş için çağırttım. Koyunlarımın bir bölümünü satmak istiyorum."

David'in yüzündeki gülümseme yitip gitti. Şaşkınlıkla baktı. Manolâki sözünü sürdürdü:

"Yüz-iki yüz koyun satacağım. Bunları satın alacak bir adam bulmalısın bana. Güvenilir bir adam olmalı, para peşinde koşmak istemiyorum. Ne dersin?"

"Neden, Manol Baba, bunları niçin satıyorsun?"

"Şimdi bu benim işim, bunu bana sormaya kalkma. İstediğim gibi birini bulabilir misin? Bunu söyle bana."

"İş satmaya kaldıysa... Güvenilir adam diyorsun. Aramaya gerek yok, adam hazır."

"Kimdir o?" diye Manolâki şaşıp kaldı. David'in bu denli çabuk işi bitireceğini ummamıştı.

"Yani, demek istediğim şu... Satmak kolay, almak güç olur."

"Çok kafa şişiriyorsun!" diyen Manolâki kızdı. "Bu benim işim dedim sana. Bu adam kim?"

"İliya, Manol Baba, Senova'dan bizim İliya. 'İyi koyun bulursam, alırım' dediğini geçenlerde duymuştum. Ondan 'kuvvetli' adam da yoktur. Parayı meteliğine dek öder. Topunu birden öder."

"Pekâlâ," dedi Manolâki, "git, gör, onunla konuş, satın almak isterse, al, getir onu bana. Yalnız çok fazla konuşma, elâleme dedikodu konusu olmak istemem, işi bitirmeye bak, gevezeliğe gerek yok..."

David yanıt vermedi. Manolâki koyunlarının yarısını satmaya karar vermişse, malî durumunun pek iyi olmadığını düşündü.

Az sonra Manolâki yine söze başladı.

"Her çeşit malım-mülküm var. At sürülerim de, sığır sürülerim de var, ama en iyi mal bence koyundur. Ben, soracak olursan, her zaman çobandım. Babam da, dedelerim de çobanmış. Kazan* halkı vaktiyle Karin-âbat** ovasını dolaşıp buraya gelmiş. Babam, bu çiftliği

---

* Kazan, Bulgaristan'ın İslimye iline bağlı ilçe merkezi; nüfusu 7.928 (1985). Doğu Koca-balkan dağında, 1573 yılında Kazan-pınarı (Kazgan-pınarı) adıyla Osmanlı Türklerince kuruldu. Deli-kamçı ırmağının soğuk vadisinde yer alır. Osmanlı döneminden kalma ilginç evler korunur. XVIII-XIX. yüzyılda derbentçi yerleşim merkeziydi. Çeşitli zanaatların ileri olduğu zengin bir kentti. Tümüyle Türk olan halkının Dobruca'da büyük koyun sürüleri vardı. Bugün yerli kadınlar hâlâ şayak ve kilim dokur. Türkler, Kazan geçitini, 1768-74 yılları arasında Ruslara karşı yaptıkları savaşlar sırasında kullandılar. Osmanlılarca fetih tarihi 1370 yılıdır. 1885 yılında Bulgarlarca zorla işgal ve ilhak olundu. Yer adı, Türkçeden Bulgarcaya aynen çevrilmiştir!

** Karin-âbât, Bulgaristan'ın Burgaz iline bağlı ilçe merkezi; nüfusu 22.461 (1985). Bağcılık ve şarapçılık merkezidir. 1460 yılında Osmanlı Türklerince Karin-ovası adıyla kuruldu. Aydos'un 22 km batısında yer alır. Koyun sürüleriyle ünlüdür. Şimdi bu kentte 2.000 (1971) kadar Türk yaşar. Sultanlık döneminde Mabeyn-i Hümayundaki görevlilere, yani mabeyincilere "Karin" (Yakın) denildiği için, bu kasabayı sultanlardan birinin mabeyincisinin kurduğu ya da imar ettiği sanılır. Timurtaş Paşa'nın buraları Sultan I.Murat döneminde, 1370 yılında fethetmiş olduğu belirtilir. Kasabada Rakkas Sinan Bey'in bir camisi ve hamamı vardır. Buradaki Türk halkının gelenekleşmiş bir amacı vardır: "Bulgara asker olmamak". Bu yüzden, oğullarını anayurda gönderirler, böylece bir gün tüm ailenin göç etmesi kaçınılmaz olurdu. Doğu Rumeli ilimize bağlanmışken, 1885'te Bulgarlarca zorla işgal ve ilhak olundu. 1962 yılında adı Bulgarcaya (Karnobat) olarak çevrildi.

almadan önce, Köstence* yakınındaki Tuzla'da bir kışlak sahibiydi. Demem o ki, koyunculuğun ne demek olduğunu iyi bilirim, bunu bana anlatmana gerek yok."

"A be koyun... koyunculuk Tanrı'nın lûtfu gibi bir şeydir. Koyun sahibi olmak, bankada parası olup faizini almak gibi bir şeydir. Kuzuları satarsın, mahsul alırsın..."

Manolâki sanki Köse David'in sözlerini duymamış, düşüncelere dalmıştı:

"Çiftliğin merası küçüleli beri, iki-üç kez satmışımdır," dedi. "Satarken, kendime kalanları seçmişimdir. Şimdiki koyunlarım seçmedir, süt ve yün bakımından. Hepsi 'cins'tir, İliya'ya böyle söylersin. Koyunun böylesini, başka hiçbir yerde bulamaz."

Daha bir süre böylece konuştuktan sonra, David gitmek üzere ayağa kalktı:

"Sen o işi bana bırak şimdi, ben yoluna koyarım," diye konuşuyordu. "Manol Baba, bizim köyde neler olup bittiğini bilir misin?"

David, bir-iki adım geri çekildi, gözleri neşeyle parlıyordu:

"Bizim Neyço, dul Neşço, Karacalar (Sırnino, köyünden dul bir kadınla evlendi. Dört çocuğu vardı, kadın da dört çocuk getirmiş, oldu mu sana sekiz çocuk!"

Daha gelirken, David'in aklındaki yeni haber buydu. Gülüyordu:

"Şimdi Neyço'nun takma adı: Bölük. Sekiz çocuk, tam bir bölük... Bu iş hep böyledir: Tanrı yoksula çocuk verir."

David dışarı çıkarken, kapıda Toşo göründü, ardından Sanka da kapıdan bakıyordu. Toşo geri dönmek istediyse de Manolâki çağırdı:

"Gel Toşo, bana lâzımsın," dedi. "Sen de David, sana söylediklerimi yerine getir."

---

* Köstence, Bulgaristan'ın başkenti Sofya ilinde ilçe merkezi kent; nüfusu 11.038 (1985), yarısı Türktür. Meriç ırmağı kıyısında, 1576 yılında Osmanlı Türklerince kuruldu. İhtiman kentinin 17 km güneyinde yer alır. Ülke çapında kaplıca merkezi. 1884'te hepsi Türk olan nüfusu 2.517 idi. Osmanlı dönemindeki adı, Köstence-i Gebran idi. Kostenets adıyla Bulgarcaya çevrildi. 1885 yılında, Bulgarlarca zorla işgal ve ilhak olundu.

"Biliyorum, biliyorum. Anladım."

David, Sanka'ya rastladı, yanına gelmesini söyledi:

"Gel, Sanka, gel de sana bir haber vereyim. Ulahlar (Romenler) ile savaş başlamak üzere, asker geldi, köyümüzde bir bölük asker var. Gel, gel de sana anlatayım."

Toşo ile yalnız kalınca, Manolâki, yine önündeki kâğıtları karıştırıp gözden geçirmeye başladı. Toşo sedire oturmuş, bekliyordu. Babasının kendisini neden çağırdığını biliyordu. Bir zamandan beri hesaplar yüzünden aralarında çıkan bu didişme, hemen her gün sürüp gidiyordu. Sürekli takazalar ve tehditler yüzünden kızgın ve üzgün olan Toşo, artık kendini tutamıyor, arsızlık ediyor, olabildiğince kendini korumaya çalışıyordu. Kupkuru, solgun yüzü ve kuşkulu bakışlarla Manolâki'ye bakıyor, ne diyeceğini bekliyordu.

Manolâki, Toşo'nun eline bir mektup uzatarak:

"Hele şuna bak, oku bakayım," dedi. "İç-eren* köylü Manasi, bizden on dört bin sekiz yüz (14.800) leva istiyor. Sen almışsın. Ne yaptın bu parayı?"

Görünüşte Manolâki, sanki önemsiz bir şeyden söz ediliyormuş gibi, pek sakin konuşuyordu. Ama Toşo, bu sakinliğin altında neler gizlendiğini biliyordu. Mektubu şöyle bir gözden geçirdi, parmakları arasında çevirip döndürdü:

"Bu parayı Kalço'ya traktör için verdim," dedi.

"Ne dedin? Traktör parasını ben sana kendim vermiştim. Aptallaştığımı, bunadığımı sanma sakın; ne yaptığımı bilirim ben. Söyle, bu parayı ne yaptın, nereye koydun? Yoksa bunları da mı yedin, içtin?"

Manolâki ayağa kalktı, ağır ağır, sanki ayaklarını sürüklercesine dolaba yaklaştı, oradan başka kâğıtlar çıkardı.

---

* İç-eren, Kazan (Kotel) ilçesine bağlı Türk köyü; nüfusu 363 (1985), çoğunluğu Türktür. 1885 yılında Doğu Rumeli ilimize bağlıyken, Bulgarlarca zorla işgal ve istilâ edildi. Daha sonra adı (İçera) olarak Bulgarcalaştırıldı.

"Ne yani, önünde-sonunda... Benim de bir evim, benim de çocuklarım var," dedi Toşo. Nedensiz olarak gücendirilmiş bir adam hali vardı kendisinde. Manolâki'ye değil de başka bir yana bakıyordu.

"Kabahatli olan hep benim, hep benden hesap sorulur. Hesap sorulacaksa, ben de hesap sorabilirim. Karımın çeyizi nerede, altınları nerede?"

Manolâki, elindeki kâğıtlarla odanın ortasında kalakaldı, Toşo'ya baktı. Bir an için, tek söz söylemeden onu seyretti. Kısa kesilmiş sakalı yüzünden kırağı düşmüş gibi ağaran alt çenesi gevşedi, titremeye başladı.

Toşo, Manolâki'nin işte şimdi patlayacağım sandı, ama Manolâki hiçbir şey söylemeden doğruca yerine geçip oturdu.

Manolâki, kendini zar-zor tuttuğunu belli edercesine:

"Bu çeyiz ve altınları, ikide bir gözüme sokuyorsun," dedi. "Bunları sana kaç kez anlattım, anlamadıysan, yine anlatayım."

Bir defterin yapraklarını çevirdi, bir sayfasında durakladı, kısa, boğumlu parmağını oraya koydu:

"Gel de bak şuraya, gel de oku: Yetmiş iki bin (72.000) leva," dedi. Gözlüğünün üstünden Toşo'ya doğru bakıp ekledi:

"Üstelik şimdiki parayla değil de savaştan önceki parayla, altın değerindeki parayla. Yetmiş iki bin levayı sana, benden ayrı oturduğun üç yıl içinde nakit olarak ödemişim. O zaman kasabada hangi parayla yaşadın? O zaman işin yoktu, çalışmıyordun, hiçbir zaman işe 'kadir' olmadın, yetenekli değildin. O zaman bu paraları harcadın. İşte karının çeyizi, işte altınları..."

Toşo ile Manolâki arasındaki hesaplaşmanın en çapraşık noktası buradaydı. Sanka'nın ona getirdiği çeyiz, ayrıca "altınlar"ı – Mahmudiye denilen Türk altınları, ayrıca süs olarak kullanılan ufak-tefek altın paraları- Toşo, sık sık olduğu gibi, Manolâki'ye paraya çok gereksinim duyduğu bir sırada, temiz yüreklilik ve cömertlikle –aslında o zaten böyleydi– kendisi vermişti. Manolâki, Antitsa yüzünden onu kovduğu sırada nafakasını verdiği için bu parayı ödediğini sanıyordu. Toşo ise, hesabı henüz kapanmamış buluyor, Antitsa ile evlenmeden az önce

babasına verdiği bu paranın –kendisine göre o zamanlar büyük bir toplamdı– altın takılarla birlikte Antitsa'nın eline geçmiş olacağını sanıyordu. Onu en çok gücendiren şey de bu olmuştu.

"Kasabada yaşarken bana verdiğin para, o başka bir konu. Ben senin için çalıştım, böylece bu parayı da ödemiş oldum. Bu parayı geri istemeyeceğini sen kendin bana söylemiştin."

"Yalan söylüyorsun, çingene!" diye kükredi Manolâki, bütün vücudu titriyordu.

"Neler saçmaladığını kendin de bilmiyorsun. Paraları traktör için vermişmiş... Onları yiyip içmişsin. Yalnız onlar mı? Kimlerden para almamışsın, kimlere borçlanmamışsın ki... Her gördüğün kişiyi dolandırmışsın, mühlüz (müflis) herif!"

Manolâki, titreyen elleriyle kâğıtları derleyip toplamaya başladı.

"Bu borçları, sen değil, ben ödeyeceğim. Al, işte, ödemeleri yapmak için koyun satıyorum. Başka türlü yapamam, herkesten utanırım. Parçalanıp küçüleceğim, ama vereceğim."

Defterleri alıp dolaba doğru yürüdü.

"Böylesine büyük bir mal, mülk! Batırdın, yiyip bitirdin!"

Toşo, sertçe:

"Ben hiçbir şey yemiş değilim," dedi.

"Yemedin mi? Bitirmedin mi? Sus artık. Yarın sabah seni hemen kovacağım. Gazetelere ilan vereceğim: Benim adıma alış-veriş yapamayacaksın! Herkes bilsin bunu. Defol buradan, gözüm görmesin seni. Sen insan değilsin, sen adam olamazsın. 'Mühlüz, mühlüz' (Müflis, müflis) herif!"

Toşo'nun babasından duyduğu hakaretler içinde bu söz, en ağırına gideniydi. Sakin durumda iken, Manolâki çokluk "müflis"in anlamını açıklardı: Vaktiyle tembellik ya da ayyaşlık yüzünden borca girip bunu ödeyemeyenlerin alnına, herkes tanısın diye, kızgın bir demirle bir damga vurulup salıverilirmiş. Toşo kabahatliydi, ama daha fazla sabretmek istemiyordu. Manolâki'nin, özellikle Antitsa ile evlenince, nasıl çılgınca para harcadığını anımsıyordu.

"Paralarımı istiyorum," diye bağırdı Toşo. Karımın çeyizini ve altınlarını istiyorum. Beni kovmadan önce onları ver bana. "Müflis" imişim ben. Senin gibi, başkalarının parasını bir kadın uğruna harcamak için ikinci kez evlenmedim ben. Başkalarının altın takılarını da...

Manolâki, kâğıtları ve defterleri henüz dolaba koymuştu ki, sanki birisi yüzüne bir tokat vurmuşcasına titredi. Bir an için, bulanık, yaşlı gözlerle Toşo'ya şaşkın şaşkın baktı, bir şey söylemek için ağzını açtıysa da söyleyemedi, yüzü duvar gibi bembeyaz oldu, başı titremeye başladı. Çevresine bakındı, dolaba dayalı, hafifçe eğri bir demir çubuğu yakaldı, sallamaya başladı. Kendi ağırlığı ile sendelerken, az kalsın düşecekti. Toşo'ya vurmak için saldırdı. Toşo sıçrayıp iki eliyle demir çubuğu yakaladı. İtişip kakışırken, her biri çubuğu çekip almak istiyor, bir sandalyeyi deviriyor, dolaba çarpıyor, dolap kapısı gürleyerek kapanıyordu. Yerdeki çerge ayaklarının altında dertop olmuştu. Bu gürültü arasında, Sanka odaya girdi. Gözlerinin önünde olan bu utanç verici sahneden ürkmüş, şaşırmış, ağlamaya başlamıştı. Koşup birisini çağırmak istediyse de, sonra kendisinden beklenmeyen bir cesaretle, hâlâ demir çubuğu çekiştiren, boğuşan baba-oğul arasına atıldı.

"Ne yapıyorsun, Toşo? Baba, çok rica ederim," diye bağırıyordu Sanka. Demir çubuğu çekip aldı, Toşo'yu kapıya doğru iteledi.

"Çık dışarıya, Toşo! Çık, git buradan! Ah, Tanrım, Tanrım..."

Manolâki, yorgun, mindere oturmuş, inlemeye başladı. Soluk soluğa:

"Mühlüz, mühlüz (müflis, müflis)!" diye bağırıyordu. "Bre, bre, bre! Bu herif beni yiyip bitirecek... Öldürecek..."

Sanka, Toşo'nun aklını başına getirebilirdi, çiftliğe çıkıp gitmesini sağladı. Odaya dönüp pencereden dışarıya baktı: Toşo, yere bakarak, düşünceli düşünceli dama doğru gidiyordu. Manolâki hâlâ bağırıp çağırıyordu. Sanka çevreyi dinledi. Olup bitenleri bir kez daha aklından geçirdi. Ancak şimdi korkuya kapıldı, ancak şimdi olup bitenlerin bütün utanç ve acılığını duyabildi, sedire oturup ağlamaya başladı.

Nona odaya girdi. Sanka hep öyle kaldı, pencereden dışarıya bakarken, gözyaşlarından yüzü ıslanmıştı. Nona durup şaşkınlıkla ona baktı.

"Sanka! Ne var, ne oluyor, Sanka?"

Sanka ona doğru dönüp baktı, sonra elleriyle yüzünü kapatarak daha çok ağlamaya başladı. Omuzları, bir kuşun kanatları gibi titriyordu. Nona:

"Sanka, Sanka! Ne var, ne oldu, Sanka?" diye soruyordu. "Ağlama artık Sanka. Ne yapıyorsun sen, Sanka?.. Ne olup bittiğini anlatsan a bana..."

Sanka doğrulup içini çekti.

"Ah, Nona... Babamla Toşo'nun neler yaptığını bir bilsen... Dövüştüler, dövüşürken üstlerine geldim. Ah, Tanrım, Tanrım!" diye bağırdı, hep öyle sarsılmış ve korkmuş durumdaydı.

"Her gün kavga etmeleri yetmezmiş gibi, şimdi de dövüştüler. Söyle, Nona, bizde böyle bir şey olmuş mudur?.. Evimize yakışır mı bu, Nona?.. Ölseydim de bunu gözlerimle görmeseydim," dedi Sanka, yine ağlamaya başladı.

Biraz sakinleşince, olup bitenleri Nona'ya anlattı. Üzerlerine geldiğinde, Manolâki ile Toşo'nun nasıl dövüştüğünü, demir çubuğu nasıl çekiştiğini bir bir anlattı.

Nona:

"Ne büyük olay!" diyerek gülümsedi. "Hiçbir şey olmazdı, korkma. İçeriye girmeseydin, daha iyi olurdu."

"Nasıl olur, Nona? Birbirlerini öldürmelerini mi seyredecektim?"

"Yok canım, dövüşür onlar! Toşo Ağam da çenesini tutmaz ki... Nerede, nereye gitti?"

"Aşağıya gitti, dama doğru."

"Gidip onu bulacağım. Ona ne söyleyeceğimi biliyorum. Hadi, yeter artık. Yüzünü yıka da işine bak. Sanka, Sanka, sevgili Sanka..."

Sanka'nın gözyaşlarıyla kızarmış ve ıslanmış yüzünü iki eliyle tutup iki yanağından öptü. Ardından, kapıya koştu.

"Ben şimdi gelirim, Sanka, hemen dönerim!"

Nona avluyu geçti, bahçeye de bir göz attı. Bakışları taş duvara takıldı. Bir yerinden yıkılmış, taşlar yere dağılmış, çevresinde otlar bitmişti. Duvarın başka yerleri de az-çok bozulmuştu. Hiç kimse gerekli onarımı yapmayı düşünmüyordu. Nona, bahçeden geçip aşağıya, çiftliğe indi. Orada da uzun zamandır artık hiçbir işe yaramayan, yavaş yavaş yıkılmaya yüz tutmuş yapılar vardı. Kırık dökük, yerlerinden oynamış kiremitlerle örtülü çatılar çökmüş, saçaklarından kırık tahtalar sarkıyordu. İçlerinde vaktiyle evli yanaşmaların oturduğu küçük Tatar kulübeleri, sanki depreme uğramış gibi, temellerine dek yıkılmıştı. Manolâki'nin işlerinin nasıl gittiğini anlamak için, öyle pek derin araştırmalara gerek yoktu. Çiftlik hep o çiftlikti, Nona buna alışmıştı. Ama, açıkça görülüyordu ki, her şey bozuluyor, yıkılıyor, çöle dönüyordu.

XXIII

Nona, Toşo'nun çiftlik kenarındaki çitin yanında, sığır ağılına doğru gezinmekte olduğunu gördü. Başı açıktı, sıcak bir yerden biraz serinlemek için çıkmış bir adama benziyordu. Nona, onunla konuşmaktansa, kendi halinde dolaşmaya bırakmanın daha iyi olacağını anladı. Kendisi de artık çiftliği değil, başka şeyleri düşünüyordu.

Son zamanda Galçev'le sık sık buluşmaya başladılar. Şimdi Senova'ya yalnız postayı almaya değil, her gün gidiyordu. Galçev'i köyde bulamazsa doğruca karakola yöneliyordu. Dönerken Galçev arabaya biniyor, onu epeyce uzaklara dek uğurluyordu. Kutmak, kulübesinden ya da süpürge otları ve mısır sapları ardından, elele vermiş, bir türlü ayrılmak istemeyişlerini seyrediyordu. Sonunda Nona, arabaya atlayıp hareket edince, Galçev hâlâ yerinde durup gözden kayboluncaya değin ona el sallıyordu.

Nona çokluk, bir şakasının, geçici bir hevesinin, böylesine güçlü bir tutkuya nasıl dönüşüverdiğini kendi kendine soruyordu. Galçev'i seviyordu, onu daha önce hiç kimseyi sevmediği ölçüde sevdiğini hissediyordu. Eskiden olduğu gibi, artık kendi kendini kararsızlıkla suçlamıyordu. Her şeyden önce, Yosif'le olan ilişkileri henüz bir açıklığa varmış değildi. Kendisinin de bir hevesi varsa, bu pek zayıftı, henüz bir başlangıç halindeydi. Jean'a gelince, onu içten sevmiş olduğunu inkâr etmiyordu. Ama sık sık anasını düşündükçe, Nona kendi hareketlerini açıklamak için de bir yol buluyordu. Çiftliğe döneli beri bambaşka bir insan olduğunu kendisi de söylüyordu. Gerçekten, kendisinde yepyeni, daha coşkulu, daha ilkel yaşam güçleri uyanıyordu. Doğanın ortasında kendisini kucaklayan sağlam ve neşeli bir canlılık içinde kalbinin arzularını daha fazla dinliyor, onlara boyun eğiyordu. Bunu da çok doğal, çok içten buluyordu. Şimdi anasının

belli-belirsiz karakterini, çok iyi anlıyordu. Bunu düşündükçe, kendisini onunla karşılaştırdıkça, daha çabuk rahatlıyor, duruma boyun eğiyor, vicdan azabından kurtuluyordu. Gırdü'nün tutum ve davranışları, kendisini gizli kalmış bir noktaya doğru yöneltmiş, ama artık bu konuyu derinleştirip açıklamaktan vazgeçmişti.

Bir-iki gündür, Nona Senova'ya gitmez oldu. İstemediğinden değil, Galçev'in annesinin geldiğini duyduğundan ötürü gitmiyordu. Son kez onun yanındayken, ertesi gün annesini karşılamak üzere kasabaya gideceğini kendisine söylemişti. Nona, Senova'ya gitmediği şu iki-üç gün içinde o denli değişmişti ki, Sanka şaşıp kalıyordu. Geç vakitlere dek uyuyor, gezintiye çıkmıyor, yatıyor, okumak için eline bir kitap alıyor, ama hemen bir yana fırlatıp atıyordu. Sanka içeri girip yanına vardığında, başını çevirip bakmıyordu bile. Bir başka sefer yerinden sıçrıyor, belinden tutup sarılıyor, odanın içinde döndürüp savuruyordu. Boyuna gülüyor, gözleri parlıyordu. Sanka bir şeyler olduğunu anlıyor, ama bunun kötülükten çok iyilik olduğunu görmek istiyordu. Ayrıca, çiftlik işlerinin kötüye gitmesinden, erkekler arasında geçimsizlik olmasından dolayı kendisi de şaşkın, dalgın ve tedirgindi.

Nona, eve dönünce, çardakta durup kulak kesildi, uzaktan gelen sesleri dinledi: ova yönünde, yumuşak bir sonbahar güneşinin parladığı sararmış alanlarda tam bir sessizlik vardı, uzaklardan hafif çıngırak sesleri duyuluyordu; bir süre çıngırdadı, sustu, sonra yine cırcırböceği gibi ince ince bir ses gelmeye başladı. İlkin Nona bunun ne olduğunu bilmiyordu, ama sonra anladı da dudaklarında hafif, şen bir gülümseme belirdi: çiftliğe çıngıraklı bir araba yaklaşıyordu. Nona, araba sahibinin kim olduğunu biliyordu.

Sanka, yanma giderek:

"Neye bakıyorsun, Nona?" diye sordu.

Tam o sırada araba su kuyusu yanma geldi, çıngıraklar daha açık ve yüksek sesle çıngırdadı.

Sanka şaşarak:

"Bu nasıl bir araba böyle?" diye sordu.

Önde bir er oturmuş, arabayı sürüyor, arkada karalara bürünmüş bir kadınla yanında bir subay oturuyordu. Sanka onun Galçev olduğunu tanıdı.

"Bize geliyorlar!" diye bağırdı, ürkerek. "Şimdi ne yapacağız? Bir bu eksikti."

Hemen eve dönmek istiyordu. Nona ise, hep öyle gülümseyerek, eve girecek yerde, merdivenlere koştu, acele avluyu geçip bahçeye girdi. Arabanın dış kapı önünde durduğunu, çıngırak seslerinin, bir şey dökülüyormuşçasına, güçlüce çıngırdadığını duydu.

Bahçede dolaştıktan sonra, Nona dama doğru indi, biraz Galunka ile sohbet etti, ağlayıncaya dek çocuklarla oynadı, Hristo Baba'nın mandıra önünde bir şeyler yaptığını görünce yanına gitti.

"Nasılsın, Hristo Baba?" diye sordu, sanki darılmış gibi bir durum takındı. "Sana daha uzaktan 'Günaydın' dedim, ama sen bana bakmadın bile."

Hristo Baba, yaşlı gözlerini ona çevirdi:

"İşler kötü gidiyor, Nona, çok kötü."

"Kötü mü? Benim işlerimse, çok iyi gidiyor," diyerek gülümsedi.

"Bu sabah David'i görmedin mi?" diye sordu Hristo Baba. Sonra başını sallayıp ekledi: "Baban koyun satacak. İnsanın avlusuna hayvan girince neşe bulur, ama oradan hayvan çıkarsa, cenaze çıkmış gibi olur."

Nona:

"Hristo Baba, böyle konuşmanı istemiyorum," diye azarladı. "Babam yalnız şimdi mi hayvan satacak? Yok canım, ömrü boyunca hayvan alıp satmıştır o. Koyunların ne kadarını satacakmış? Yarısını. Yarısı da bize kalıyor, bir-iki yıl içinde yine o kadar olur, şimdiki gibi. Şimdi bunu mu düşüneceğiz."

Hristo Baba eşiğe oturdu. Ellerini dizlerine kilitlemiş olan Nona, karşısında yer aldı.

"Bunun baban için zor olmadığı mı sanıyorsun? Yıllarca önce yine koyun satmıştı da yanına varınca onu ağlar bulmuştum. Sen bu işi ne sanıyorsun? Canlı mal bu, taş değil."

Hristo Baba sustu, düşüncelere daldı.

"Sana bir şey söyleyeyim mi? Zararınız olacağını ben ilkyazdan beri biliyordum."

"Biliyor muydun?" diyerek Nona güldü. "O halde, avucuma bak da ne zaman evleneceğimi bana söyle."

"Nereden anladığımı söyleyeyim sana. Kuzulama mevsimiydi. Koyunlar orada, ovada otluyordu. Babanla ben çardakta oturuyorduk. Bir zaman sonra, koyunlar kaçışmaya başladı, bir oraya, bir buraya koşuyorlardı. Kurt var desem, değildi. Köpekler kovalıyor, gırtlaklarını sıkıp boğmaya çalışıyordu."

"Köpekler koyunları nasıl boğabilir?" diye şaşıp kaldı Nona. "Koyunları koruyan onlar değil mi?"

"Hı öyle. Neden böyle yaptıklarını, bugüne dek anlayabilmiş değilim. Baban koyunların toplanıp getirilmesini söyledi. Bir rastlantı olarak, sınır boyundan gelen bir asker her iki köpeği de vurup öldürdü. Çorbacı* böyle istemişti. Tüfekle iki köpeği de vurdu. Kuduz değillerdi. Ama işte, delirmişçesine koyunları boğazlamaya başlamışlardı. Derler ki, bazı köpekler kızınca, er-geç kurtlaşırmış. Sana söylemek istediğim şey şu: zarara uğrayacağımızı ben o gün anlamıştım."

"Hristo Baba, konuklarımız olduğunu biliyor musun?" dedi Nona. "Subayla annesi bizdeler."

"Çıngırak seslerini duydum. Niçin geliyorlar?"

"Herhalde kız istemeye geliyorlar."

Hristo Baba, Nona'ya baktı, ne demek istediği anlaşılmıyordu.

"Kız istemeye mi?" dedi. "Burada mı kız arıyorlar, ona?"

---

* Çorbacı, bu Türkçe sözcüğü Bulgarlar, Osmanlı-Türk döneminde Bulgar zenginlerine verilen bir unvan olarak kullanır. (Çeviren)

"Bu evde kız yok mu? Öyle mi sanıyorsun?" diye gülümsedi Nona, sıçrayıp ayağa kalktı. Hristo Baba'yı şaşkınlık içinde bıraktı, kahkaha ile güldü, eve doğru seğirtti.

"Varıp bakayım, konuklar ne yapıyor?" dedi.

Dışarıda, çardakta, kapı yanında durup dinledi: İçeride ya hep birlikte konuşuluyor, ya da susuluyor, bu sessizlikte bir kaşığın, ya da bir tabağın tıkırtısı duyuluyordu; konuklar pek yakın tanıdık değilse, hep böyle olur. Nona içeri girdi, kapı yanında durdu, herkese bakarak gülümsedi. Eve koşarak geldiğinden, yüzü kızarmış, kara gözleri parıldıyordu. İlkin Galçev'in yanında oturan kara giyimli kadına baktı: ufak-tefek, zayıfça olan bu kadının dudaklarının çevresinde kırışıklık, kederli gözlerinde ürkeklik vardı. Galçev'in anasıydı. Nona onunla el sıkıştı, Galçev'in de elini sıktı.

"Koştum da yoruldum," dedi, içeriye çekildi, ama oturmadı. Bir an için Galçev'in bakışlarıyla karşılaştı. "Demek, beni görsün diye, anneni görücülüğe getirdin" diye düşündü. "Görüşürüz."

Nona daha içeri girer girmez, yaşlı bayan Galçeva, Nona'dan gözlerini ayırmamıştı. Manolâki'nin konuşmasını dinliyor, ama hep Nona'ya bakıyordu.

"Küçük hanımın köyde oturduğu belli oluyor," diyerek gülümsedi. "Güneşten yanmış, kararmış."

"Bütün gün güneş banyosu yaparım," diyerek Nona gülümsedi. "Bahçede, avluda hep mayo ile dolaşırım. Doğal olarak, insan esmerleşiyor. Kara renk şimdi pek moda, çok çağdaş sayılıyor."

Sanka ona şaşkınlıkla baktı: Nona hiçbir zaman bahçede mayo ile dolaşmamıştı, niçin böyle konuşuyordu?

Manolâki susmuştu, kadınlara da konuşma fırsatı vermek istiyordu. Ama ne konuştuklarına kulak asmıyor, başka şeyler düşünüyordu.

"İnsanoğlunun işleri bir tekerleğe benzer," diye söze başladı. "Ömrüm boyunca kaç kez kaybettim, kaç kez yeniden kazandım. Bir yıl kötü bir kış olur, sürünürsün. Kuru ot, saman, hepsi tükenir; çatı kiremitlerinin altındaki samanları alıp koyunları beslemeye başlarız. Bu da fayda etmez. İlkyaza doğru öylesine zayıflarlar ki, bir maraza tutulur, hepsi telef olur gider."

Manolâki, kalın kehribar ağızlığını dudaklarından kaldırdı, büyük bir duman bulutunu havaya üfledi.

"İnsanoğlu sağ kaldıkça, başından neler geçmez ki, iyisi de, kötüsü de."

Galçev'in annesi:

"Öyledir, öyle," diye onayladı, durmadan Nona'ya bakıyordu.

Nona, dimdik ayakta duruyordu. Esmerleşmiş yuvarlak dirseklerini kaldırıp saçlarını düzeltiyordu. Sonra, hiç çekinmeden, çarçabuk pudralandı. Hep çevresine bakıyor, diliyle kan kırmızısı dudaklarını ıslatıyordu.

"Çıngırak seslerini duyunca, nişanlımın geldiğini sandım," dedi. Durmadan aynaya bakıyordu. Sonra dönüp gülümsedi.

"Gelenin nişanlım olduğunu düşündüm de beni görmesin diye kaçtım, ona sonra görünmek istiyordum. Oysa... Baba, bugün aklıma ne geldi, bilir misin? Düğünde, kentten bir mızıka takımı getirtelim. Bando sesleriyle tüm ova gürlemeli. Değil mi, babacığım."

"Nişanlınızın gelmesini mi bekliyorsunuz?" diye sordu Bayan Galçeva.

"Hep bekliyoruz," diye söze karıştı Sanka, Nona'ya baktı.

"Ama gelmiyor," dedi Nona. "O gelmezse, ben ona giderim. Oğlanı elimden kaçırmam."

Nona her zaman kendini özgür hissederdi, ama şimdi aşırı gitmek, hattâ kendisini olduğundan bambaşka biri gibi göstermek istiyordu. Galçev'in anasını, onu görsün, aralarındaki ilişki gizli kalmasın diye getirdiğini anlamıştı. Şimdi onun düşüncesini açıklamasını bekleyecekti. Bütün bunlar çok doğaldı, ama Nona sinirlenmiş, öfkelenmiş, kendini kaba, meydan okur durumda göstermek istiyordu.

Manolâki, daha önceki konuşmasının ucundan sözü yine yakaladı:

"Mal, mülk satın alınabilir, ama sağlık satın alınamaz," dedi. "İnsan aklını başına toplamalı, çalışmalı, çabalamalı."

"Ben de öyle düşünüyorum," diyerek onayladı Bayan Galçeva. "Tanrı vergisi de olabilir, ama insanın kendi yaptığını bir başkası yapamaz."

Nona'ya biraz daha süreklica baktı, Galçev'e de bakıp ekledi:

"Bundan dolayı, Vladimir'e şunu söylerim: Oğlum, görevine sarıl, başka hiçbir şeye bakma, kendini koru..."

"İyi, ama o kendini korumuyor ki..." diyerek gülümsedi Nona, Galçev'i gösterdi.

Yaşlı kadın ilkin şaşakaldı, Nona'ya şaşkınlıkla baktı, sonra çocukların çılgınlıklarına nasıl gülünürse, öylece gülümsedi:

"Korur o kendini, koruduğunu ben biliyorum," dedi.

"Ah, sayın bayan! Neler yaptığım, nasıl biri olduğunu bir bilseydiniz! Ne numaracı olduğunu da..."

Geleli beri hemen hemen hiç konuşmayan Galçev, gülmeye başladı. Bayan Galçeva da gülümsedi, ardından yüzü ciddileşti, kendisine bir şey söylemeye çalışan Manolâki'ye döndü. Nona dönüp Toşo'ya baktı, yanma gitti. Manolâki sakin, her zamanki gibi konuşkan göründüğü halde, Toşo düşünceli, babasıyla geçen gün yaptığı kavgadan beri sıkıntılıydı. Nona yanma oturup onunla yavaş sesle konuşmaya başladı.

Bir süre sonra konuklar ayağa kalktı. Sanka, özellikle Nona, onları alıkoymaya, öğle yemeğine davet etmeye çalıştılarsa da onlar reddetti, çıkıp gitti.

Sanki hiçbir şey olmamış gibi, Manolâki yine odaya girdi, Toşo'yu yanma çağırdı. Az sonra yine biribiriyle ağız dalaşına girdikleri duyuldu. Daha önce korkmuş olan Sanka, titreyerek dinliyordu.

"Dinle Nona, ne konuştuklarını gel de dinle," diye fısıldadı.

"Bir şey yok Sanka. Bırak kendi hallerine."

"En iyisi buradan çekip gitmek, uzaklaşmak, bir daha geri dönmemek, aklıma gelen bu. Onlar böyle çekiştikçe, dinleyip, dayanamam..."

Nona, odasına çekildi. Az sonra Toşo, yanına geldi. Solgun ve kederli görünüyordu. Otururken:

"Nona, seninle bir iş için ciddi konuşmak istiyorum," dedi.

"Hangi konuda, Toşo? Fabrika için mi?"

"Şakayı bırak, Nona. Alay zamanı değil şimdi. Dinle, Nona. Bu yıl işler kötü gidiyor, tahıl zayıftı, fiyatlar düşük. Borçlardan gözümüzü açamadık. Babam koyun satacak, ama bu da yetmeyecek. Bize para lazım, çok para. Dinle Nona, bizi ancak bir kişi kurtarabilir."

"Kimdir o, Toşo ağam?"

"Nişanlın bizi kurtarabilir. Hemen şimdi kâğıdı, kalemi eline alıp ona mektup yaz!"

"Ama o pek yakında buraya gelecek."

"Olsun, sen gene yaz ona. Oradayken bir çıkış yolu bulabilir, işi kotarabilir. Dinle, Nona, ona şöyle yaz: Çiftliği onun üzerine geçirebiliriz, yani sadece formalite gereği olarak, o da ipotek ettirebilir. Orada, İsviçre'de düşük faizle kredi veriyorlar. Bu krediyi alınca, borçlarımızı öderiz, kalan parayla da işlerimizi yoluna koyar, durumumuzu düzeltiriz. Bizi ancak bu kurtarabilir, başka bir şey değil. Al eline kalemi Nona, mektup yaz ona."

"Babam buna razı mı?"

"O mu? O..."

Toşo biraz düşündü, ama ossaat aklına gelen bir düşünceyle başını kaldırdı:

"İpotek işi yoluna girince o da razı olur, biliyorum, rıza gösterir. Yaz nişanlına, hemen şimdi yaz."

"Peki, Toşo ağam, yazacağım ona."

Nona, babasının bu plana razı olacağına inanmıyordu. Jean'm da bu işe yardımcı olabileceğine pek güvenmiyordu. Ama Toşo'nun da ricasını geri çevirmek istemiyordu. Ossaat masaya oturup nişanlısına mektup yazmaya başladı. Gülümseyerek, hiç düşünmeden çabucak yazıyor, Toşo'nun kendisine söylediği hemen hemen aynı sözleri yineliyordu.

XXIV

Bir bayram günü Toşo ile Nona, bir şenlik toplantısı için, Yenice köyüne gitmişlerdi. Akşam üstü, artık dönmeye karar verince, Aleksi ile Milçevski'ye rastladılar. Kimin nasıl döneceğini biribirlerine sorarken, çıngıraklı bir araba göründü, içinde Galçev vardı. Kasabadan dönüyor, burada onlara rastlayacağını ummuyordu. Hepsi de hep birlikte olmak istedi. Artık ortalık kararmaya başlamıştı, daha çok oyalanacak durumda değillerdi. Hepsi Galçev'in arabasına binmeyi kararlaştırdı. Nona kendi arabasını Murad'a bıraktı, Galçev'in yanına oturdu. Onların önüne de Milçevski ile köy muhtarı oturdu. Toşo, meyhanede oyalanmış, oturacak boş yer bulamayınca, o da ön tarafa, askerin yanına oturmuştu.

"Burası tam bana göre," diyerek kendini teselli ediyordu. "Delikanlı ile birlikte arabayı süreriz."

Daha köyden çıkmadan, hava kararmıştı. Senova buraya uzak olmadığından, gecikmekten korkmuyorlardı. Üstelik, henüz pembe renkte olan ay, artık gökyüzünün ortasında gözükmeye başlamıştı. Dışarıda, ovada delikanlılar ve genç kızlarla dolu arabalar yaklaşıyordu. Kimi bu yandan, kimi öte yandan, bir araba rüzgâr gibi esip geçiyor, atlar kudurmuşçasma ileriye atılıyor, delikanlılar yüksek sesle bağırıp çağırıyor, göğüslerine altın takılar takmış, al yanaklı genç kızlar da türküler söylüyor, sağa-sola savruluyordu. Birkaç araba geçtikten az sonra, geriden başkaları çıkıp geliyor, böylece sağır edici bir gürültü-patırtı, bağırış-çağırış ve türkülerle geçip gidiyordu. Yolun üstünde kalın bir toz tabakası oluşmuştu.

Milçevski:

"İşte böyle... Boğulacağız burada!" diye bağırdı. "Bu tozu neden yutalım, başka bir yol yok mu?"

Toşo:

"Şu tarafta bir yol var, ama çok uzakta," diye seslendi. "Ötesi sınır boyu, işte orada, görünüyor."

Galçev, Toşo'nun gösterdiği yöne baktı:

"İsterseniz, sınır boyunca gidelim," dedi. "Oranın havası temiz, yolu da güzeldir."

Nona buna sevindi:

"Gerçekten! Yaşasın! Oradan gidelim! Sınır boyundan geçelim!"

Milçevski ile Toşo da bunu uygun gördü. Yalnız Aleksi çekingen davrandı:

"A be... Sınır boyundan kendimizi uzak tutsak, daha iyi olur," dedi.

Nona:

"Hayır, hayır! Oradan gidelim!" diye ısrar ediyordu. "Aleksi Ağa, sen de... Sınır boyundan! Sınır boyu!"

Galçev, askere:

"Huben, arabayı sınıra doğru sür!" emrini verdi.

Arabayı doğruca kuzeye çevirdiler. Pembe iken sarı bir renk alan ay, şimdi arkalarında kalmıştı. Küçük bir dere yatağından gidiyorlardı, ama buranın öyle sığ ve dümdüz yamaçları vardı ki, dere yatağına benzemeden çok, sanki burada ova bir parça kıvrılıp bükülmüştü. Ön taraftaki karanlığın içinden yol, belli-belirsiz görünüyordu. Milçevski ile Toşo, sınır boyunca gitmekten korkan Aleksi'yi ayıplıyorlardı.

Nona, Galçev'e sordu:

"Kasabaya neden gitmiştiniz?"

"Annemi uğurladım."

"A! Gitti mi o?" diye şaşarak sordu Nona. Galçev'e doğru eğilerek ekledi:

"Konuşmak için ağzından bir tek söz bile çıkmıyor, değil mi?"

Galçev elini salladı.

"Yaşlı insanlar, ne yaparsın? Neye karar verirsek, o olur. Her şey olup bittikten sonra, o da razı olur"

"Değil mi ya? Ben de öyle düşünüyorum," diye sevindi Nona.

Vadiye indikçe, daha derinleşip kararıyordu. Yamaçlar dikleşiyor, sarplaşıyordu. Kayalar belli-belirsiz görünüyordu. Bir dönemeç, tıpkı bir duvar gibi vadiyi kuşatıyor, tepenin orada küçük bir beyaz yapı görünüyordu. Bu, Bulgar karakolu idi; vadinin karşısında Romen karakolu vardı. Karakollardan 200-300 adımdan daha uzak değillerdi. Araba durdu: Galçev arabadan indi, askerlere haber vermek üzere, yayan olarak bayırı tırmanmaya başladı. İlkin yolcular sınırdan esen dondurucu bir yelle karşılaştılar, ses çıkarmadan durdular.

Galçev, bayırın tepesinde bir yere dek göründü, daha sonra karanlıkta yitip gitti. Epey bir zaman geçti. Ansızın, yukarıdan, karakoldan korkunç bir ses, bir tehdit savuruyormuşçasına "Dur!" diye bağırdı. Ossaat, Galçev'in daha uzaktan gelen boğuk sesi duyuldu: "Ganü İvanov, benim! Ganü, benim. Benim, Ganü! Teğmen! Teğmen!"

Görünüşe bakılırsa, nöbetçi er Galçev'i tanımamıştı, ama çok geçmeden anlaşacaklarına hiç kimsenin kuşkusu yoktu. Ama işte, ilki kadar kaba ve korkunç ikinci "Dur!" sesi duyuldu. Romen karakolu nöbetçisinin de sesi duyuldu. Onun "Dur!" sesi, Bulgarınki gibi kısa ve keskin değildi, gecenin içinde ince, usandırıcı bir ses olarak yükseliyordu. Galçev'in telâşlı, ısrarlı bağırıp çağırmaları duyuluyordu. Durum kötüye gidiyordu. Nöbetçiler, bir kez daha, üçüncü kez "Dur!" diye bağırırsa, ateş ederdi. Milçevski, gözleri dışarı fırlamış, şaşkın şaşkın bakıyordu. Nona, iki eliyle arabaya tutunmuş, yukarıya, karakola bakarken, sanki yere sıçrayıverecekmiş gibi duruyordu. Aleksi arabadan indi, bir parça yana gidip yere oturdu.

Böylece geçen zaman, birkaç saniye bile sürmemişti. Silâh sesi duyulmadı. Tam tersine, Galçev'in daha düzgün, daha sakin sesi duyuldu. Az sonra yukarıdan, karakoldan birinin "Geçin bakalım!" diye bağırdığı işitildi. Araba yavaş yavaş yukarıya yöneldi.

Aleksi arabaya binerken:

"İşte size sınır boyu!" dedi. "Ben size bunun için sınırdan uzak dursak, demiştim."

Nona:

"Nasıl olur da subaylarını tanımazlar," dedi. Milçevski, sararmış, susuyordu. Toşo da suskundu. Yalnız Huben gülümsüyordu.

Yukarıya, karakolun yanma çıktıklarında, Galçev'i hâlâ askerlerle konuşur buldular, sonra yanlarına geldi. Nöbetçinin, herkesin adım öğrendiği şu Ganü İvanov'un sağır olduğu için Galçev'i hemen tanıyamadığı ortaya çıktı.

Aleksi:

"Neyse. İyi ki, olay mutlu bir sonuçla bitti," diye söyleniyordu.

Milçevski de konuşmaya başladı:

"Böyledir bu iş... Bir kez daha 'Dur!' deseydi? E, Galçev, bir kez daha 'Dur!' deseydi, ne olacaktı?"

Toşo:

"Ne olacak, hepimizi delik- deşik ederlerdi," dedi.

Nona, kızgın:

"Anlamıyorum! Böyle şey olur mu? Kendi subayını tanımasınlar, olur mu?"

Galçev, askerlere bir şeyler daha söyledikten sonra, arabaya atladı, yola düzüldüler. Önünde nöbetçinin beklediği Romen karakolunun yanından geçtiler, sonra sınır boyunca araba aşağı doğru tıngırdamaya başladı. Sınırdan uzaklaşıp ovaya indiklerinde, hepsi sakinleşip rahatladı, bağırıp çağırmaya başladı.

Milçevski:

"Aleksi Ağa, neden arabadan inmiştin?" diye gülüyordu.

Aleksi:

"İndim, çünkü hep aynı yerde oturmaktan bacaklarım ağrımaya başlamıştı," dedi.

"Hayır, öyle değil... Ateş edeceklerini anladın da sana isabet etmesin diye yere çömeldin. Çok iyi tanırım ben seni!"

"Doğru değil, ne söylüyorsun sen? Öyle bir şey düşünmedim ben!"

Ay, gökyüzünün ortasında aynı yerde duruyordu, ama şimdi beyazlaşmış, temiz ve parlaktı, ak ve duru ışıklarını yeryüzüne döküyordu. Çevrede bir yere dek, şurada sarı anızlar ya da sık kuru otlar, burada tek başına bir mısır tarlası açıkça görülüyordu. Daha ötelerde her şey süt aklığında bir sis içinde kaynaşıp gidiyor, ovadan pek azı görülebilen gökyüzü uçsuz-bucaksız ve aydınlıktı. Hiçbir ses işitilmiyor, hiçbir canlı varlık kımıldamıyordu. Her yanda, bir çöldeymiş gibi, derin, suskun bir sessizlik sürüp gidiyordu. Yalnız ayın ışıkları parlıyor, gümüş teller gibi kırılıyordu. Epey geç olmuştu, vakit vakit serin bir gece yeli esiyordu.

Nona:

"Az kalsın, aşağı atlayıp ne olup bittiğine bakacaktım," diyordu. "Nedir bunlar? Ama sen arabadan inmemeliydin. Başka sefer inmeyeceksin, istemiyorum. Yanımızda kalacaksın."

Galçev gülümsüyordu:

"Pekâlâ, pekâlâ. Üşümüyor musun?"

Kaputunu açıp kızın ve kendisinin dizlerine attı. Sonra vakti anlamak üzere, aya baktı.

"Annem artk eve varmış olmalı," dedi.

Nona:

"E, annen benden pek hoşlanmadı, değil mi?" diye fısıldadadı.

Milçevski, Aleksi ve Toşo birbirleriyle yüksek sesle konuştukaları sırada, Nona Galçev'e eğilerek:

"Evdekiler nişanlımı bekliyor. Yakında geleceğini bildiren bir mektup geldi. Ama çok geç. Aynı gün sana kaçacağım, haber vereyim."

Galçev gülümsemeyi sürdürerek:

"Pekâlâ, pekâlâ," dedi. Nona'yı daha iyi örtmek istiyordu. Eli kaputun altında Nona'nın eliyle karşılaştı. Nona onun elini yakaladı, sımsıkı tuttu.

"Ah, ne güzel bir gece, ne güzel bir mehtap!" diye coşkunca konuşmaya başladı. "Burada şarkı söylenebilir mi? Şarkı söylemek

istiyorum. Hayır, sussam daha iyi olur," dedi. Galçev'in omzuna dayandı, aya bakıp gülümsedi.

Milçevski, Toşo ve Aleksi hâlâ yüksek sesle konuşup duruyorlardı. Aşağı-yukarı çeyrek saat geçmişti. Bir ara Galçev ere seslendi:

"Dur, Huben, dur, dur!"

Tekerleklerin gürültüsü ancak dinmişti ki, ön taraftan yine aynı ince ses: "St-ı-ı-y!" (Dur!) diye bağırdı, uzatılarak; tıpkı önceki gibi, bu sesten buz gibi bir korku yeli esti. Romen karakolu önünde bulunuyorlardı. Galçev arabada ayağa kalktı. Romence olarak yüksek sesle bağırdı:

"Mıy baete! Aiçi e lokutinentul Bulgar! (Oğlum, karşında bir Bulgar teğmeni var!)"

Galçev bu sözleri iki-üç kez yineledikten sonra, arabadaki yerine oturdu. Karşı taraftan artık hiçbir şey duyulmuyordu. Anlaşılan, kim olduklarını duyup anlamış olmalıydı. Ama araba ancak birkaç adım ilerlemişti ki, "Stıy!" (Dur!) sesi yine gecenin sessizliğini bozdu. Galçev yine ayağa kalkıp:

"Mıy baetel Aiçi e lokutinentul Bulgar!" diye bağırdı.

Önceki gibi, karakoldan kimse yanıt vermiyordu. Aleksi öfkelenmişti:

"Tüh, yazıklar olsun! Bu herif anlamadı mı?"

Milçevski:

"İkinci kez 'Dur!' diye bağırdı," diye fısıldadı.

Ama, ayağa kalkan, herhalde ortalığı daha iyi gören Galçev sakindi. Yerine oturdu:

"Sür arabayı şimdi, Huben, ama yavaş ol."

Artık kimse ses çıkarmıyor, hiç kimse onları durdurmuyor, ama hiçbir şey de görünmüyordu. Ansızın, sanki yerden bitercesine, bir karakolun ay ışığında parlamış, bembeyaz duvarları önlerinde dikiliverdi. Bunların önünde bir süngü ile kara şapkalı, gülümseyen bir yüz beliriverdi; az önce bağıran, şimdi hiç de korkunç görünmeyen Romen nöbetçisiydi bu. Galçev, onun subayı üzerine bilgiler aldı, sonra bir sigara yakıp tüttürmeye başladı. Yaşadıkları korkudan ileri

gelen bir güvensizlik, Aleksi ve Milçevski'yi bu askere karşı aşırı derecede sevimli olmaya sürüklüyordu. Aleksi, Romence konuşabildiği kadarıyla, bir toplantıya gittiklerini, çok geç kaldıklarını, havanın güzel, ama kurak olduğunu açıklamaya çalıştı.

"Ben Senova köyünün muhtarıyım," dedi.

Öteden Milçevski de söze karıştı:

"Bense," dedi, eliyle göğsünü göstererek: "Ben Senova'mn posta şefiyim. Şi façem inspektsiyata la granitsa."

Asker:

"Bine! Bine!" diyerek gülümsüyordu.

Yine yola düzüldüler. Biraz uzaklaşınca, hep birden kahkahayı bastılar. Alkesi, Milçevski'ye:

"Façem inspektsiya la granitsa!" diyerek gülüyordu. "Madem ki bilmiyordun, neden söze karıştın? Sussaydın bari..."

"Niçin? Böyledir bu... Öyle değil mi?"

"Sen mi teftişe çıkmıştın? Teftiş yapan Galçev, bizse korku dermeye gelmişiz yalnızca," dedi Aleksi, ne büyük bir tehlike atlattıklarım düşünerek kızmıştı.

Nona, Galçev'in omzuna yaslanmış, gülümsüyordu. Ay ışığı yuvarlak yüzünü parlatıyor, onu solgun ve bembeyaz gösteriyor, sık ve uzun kirpikleriyle çevrili gözleri daha kara görünüyordu. Söylenecek çok şey vardı, ama susuyor, yalnız gülümsüyordu. Hiçbir zaman kendisini bunca mutlu hissetmemişti. Bu sakin, beyaz gece, ay ışığı ile aydınlanan şu ıssız, bilinmeyen yerler, önlerinde dolana dolana giden, parlak ve bembeyaz yol, bütün bunlar inanılmaz, olağanüstü bir dünya değerindeydi, yalnız Galçev ile birlikte olsunlar, onunla birlikte yolculuk yapsınlar diye yaratılmıştı. Onun elini sıkarak fısıldadı:

"Beni seviyorsun, değil mi? Beni sevdiğini söyle bana. Ah, ne çok seviyorum ben seni..."

Başını onun omzuna yaslayıp gözlerini kapadı. Kalbi sevinç ve mutlulukla dolup taşıyordu. İşte böylesine mutlu olduğu için de gelecekten korkuyor, tasalanıyordu. Anasını, daha sonra Gırdü'yü anımsadı.

Galçev:

"Biliyor musun, Gırdü iyileşecek," diye fısıldadı ona. Nona, sustukları sırada onun da kendisi gibi Gırdü'yü düşündüğünü anlayınca, boş inançtan gelen bir korkuyla titredi.

"Hastaneden bir doktor, iyi olduğunu, yakında taburcu edeceklerini söyledi bana."

Nona hiçbir şey demedi. Araba, ufak bir yokuşu çıkıyordu. Çevreyi basan sessizliği Aleksi, Milçevski ve Toşo'nun konuşmaları ansızın kesti.

Milçevski, korkuyla:

"Galçev!" diye seslendi. "Böyledir bu... Şimdi hangi karakol var, Romen mi, Bulgar mı?"

Aleksi de aynı yavaş sesle:

"Şimdi nereye uğrayacağız?" diye sordu.

Galçev:

"Bizim karakola yaklaşıyoruz," dedi, çevresine bakındı, ansızın ekledi: "Yanma gelmişiz, karakol işte burada!"

Gerçekten de araba düze çıktı, toplu haldeki karaağaçların altında karakolun küçük yapısı ansızın beliriverdi. Oradan kimse seslenmedi, hiç kimse "Durun!" demedi. Askerlerin uyuduğunu ya da hepsinin içeride toplandığını, bu yüzden kendilerini görmediğini düşündüler. Karakolun dibine geldiler. Silahlı bir asker ansızın karakol önünde beliriverdi. Huben arabayı durdurdu.

Galçev:

"Oradaki nöbetçi kim?" diye sordu.

"Benim, Teğmenim, Dimov Penü Angelov."

"A, Penü, sen misin? Neden seslenmiyorsun?"

Asker gülümseyerek sevinçle yanıt verdi:

"Sizi tanıdım, Teğmenim. Ben sizi daha uzaktan, arabanın çıngırak seslerinden tamdım."

Karakol çavuşu da dışarı çıkmıştı. Galçev onunla konuşmaya başladı. Bir ara:

"Gizli devriye de mi var?" diye şaşıp kaldı. "Ne tarafa?"

"Vadiye doğru, Teğmenim."

Galçev, yolculara dönerek:

"Bak, bu hoşuma gitmedi," dedi. "Askerler bizi tanımayabilir, bize bir şeyler yapabilir."

İki-üç askerden oluşan gizli devriyeler, gizli-kapaklı bir yerde konuçlanır, erler görünmesinler diye gece karanlığında nöbete gider. Burada, şu sınır boyunda böyle devriyeler, kaçakların ve kaçakçıların sık sık geçtikleri yerlerde konuşlanır.

Karakol çavuşu, gizli devriyenin nerede olduğunu biliyordu. Galçev onu hemen askerleri bulup haber versin diye önden gönderdi. Çavuş görünmez olunca, Galçev, Huben'e seslendi:

"Huber, şimdi arabayı yavaş sür, dikkatli olmalısın."

Bu dikkat ve önlem, ansızın yolcuların yüreğini dondurdu. Ya çavuş erleri bulamazsa? Ya nöbetçiler onları kaçakcı sanıp üzerlerine ateş ederse? Hepsi susup çevrelerine bakınıyordu. Arasıra araba çıngıraklarının sesi arasında Nona'nın hafif ve çınlayan kahkahası duyuluyordu. Ona göre durum hem korkunç, hem de eğlenceliydi. Erkekler susup çevrelerine bakınıyordu. Ay ışığında parlayan, sessizliğe gömülmüş ova, sanki her yerde bir tehlike varmışçasına, esrarlı bir görünüme bürünüyordu. Bir yerde yüksek otlar sallanıyor ve kararıyor, yolcular bunları insan sanıyordu. Başka yerden kuru, usandırıcı bir ses duyuluyor, az sonra da bir kuru mısır tarlası görünüyor, bunlar arasında bir yaprak hışırdıyordu. Birden, beyaz bir nokta belirdi. Kımıldadı, beriye doğru geldi, büyüdü, ansızın onun karakol çavuşu olduğu anlaşıldı.

Galçev:

"E, nasıl, onları bulabildin mi bari?" diye sordu.

"Buldum, Teğmenim."

"Arabada bizim bulunduğumuzu söyledin mi?"

Nona, gülümseyerek:

"Ve çıngıraklı arabada!" dedi.

"Söyledim, Teğmenim."

Galçev, çavuşun karakola dönmesine izin verdi. Araba ağır ağır, dikkatlice ilerliyor, arasıra bir çıngırak sesi duyuluyordu. Galçev'in omzuna yaslanmış olan Nona, Milçevski'nin korkulu yüzünü gördükçe, gülmeye başlıyordu. Her yana bakıyorlar, ama gizli devriye askerlerini bir türlü göremiyorlardı. Bir yerde otlara yatmış olan erlerin, herhalde, kendilerini izlediğini, geçinceye dek gözlemlendiğini sanıyorlardı.

Sonunda araba sınır boyunu bıraktı, herkese büyük bir ferahlık geldi, araba onları doğruca İsören çiftliğine götürecek bir yola saptı. Ama, sınırı geride bıraktıkları halde, yeter derecede uzaklaşmaları için daha epey zaman geçmesi gerekiyordu. Az sonra, çiftliğin taş duvarları, ay ışığı altında uzun, beyaz bir kemer gibi göründü. Karaağaç, sanki uykuya dalmış gibi hareketsiz kararıp duruyor, altındaki ev ağarıyordu. Çiftlik artık 200-300 adımdan daha uzakta değildi. Araba durdu, hepsi sevinçle yere indi. Erkekler sigaralarını tüttürdü, kendi aralarında konuşmaya başladı.

Aleksi:

"Tanrı'ya şükürler olsun! Kurtulduk," dedi.

Milçevski:

"Bu, böyle... Bir daha sınır boyunda gezintiye çıkmam," diyerek açıkça içini döktü.

Aleksi:

"Façem inspektsiya, ha?" diyerek öfkeleniyor, gülüyordu.

Nona yan tarafta durup gökyüzünü seyrediyordu. Ay arkasında kalıyor, doğuda bayır üzerindeki yıldızlara bakıyor, her zaman olduğu gibi, evinde olmanın verdiği bir rahatlık, bir güven duygusu varlığını kaplıyordu. Ona hep öyle geliyordu ki, her zaman aynı yerlerde görmeye alıştığı bu tanıdık yıldızlar, sevinçle sallanıp:

"Merhaba, Nona, selâm sana!" diyorlar.

Aleksi:

"Durun hele!" diye bağırdı. "Dinleyin! Bir kurt uluyor."

Toşo:

"Olamaz," dedi, "bu zamanda bir kurt..."

"Hayır, bir kurttu bu, ulumasını çok iyi duydum. İşte bakın, dinleyin!"

Kuzeyden yana, sınır ötesinden, gökyüzünün karanlık ve yıldızsız olduğu bir yerden, derinden gelen, uzayıp giden bir kurt uluması duyuldu, yükseldi, korkutucu biçimde yayıldı, ansızın sustu. Çevre öylesine sakinleşti ki, yakındaki kuru otların bile nasıl hışırdadığı duyuluyordu. Sert, serin bir yel esti.

Aleksi kurt ulumasının geldiği yana öfkeyle elini sallayarak:

"Şeytan alsın seni, şeytan alsın!" dedi. Çünküm* bu gece çok az korku dermiştik de şimdi de senden..."

Hepsi gülmeye başladı. Beklediler, kulak kabarttılar, ama artık kurt ulumadı. Çiftliğin köpekleri havlıyordu.

Toşo ve Nona hepsine veda etti.

Nona:

"Çok iyi vakit geçirdik. Çok memnum oldum," diyordu. Yalnız Galçev'in duyması için:

"Çok mutluyum!" diye ekledi.

Toşo ile birlikte çiftliğe doğru yürümeye başladı.

* Yazar, Türkçe "çünkü" sözcüğünü bu biçimde yazıyor. (Çeviren)

XXV

Karakola dönünce, Galçev hemen yatağa uzanmadı, oysa ortalık artık ağarmaya başlamıştı. Ertesi gece de yine geç vakitlere dek yatmadı, kendini coşkulu ve neşeli görüyordu. Gün boyunca yaşadıklarını düşündükçe, olağandışı bir şey bulamadı: Her zamanki gibi, Senova'ya gitmiş, muhtarı, Milçevski'yi görmüş, onlarla konuşmuş, tavla oynamıştı. Ama Galçev bütün gün hep Nona'yı düşündüğünü anımsadı. Kendisini durmaksızın yakalayan bu neşenin, ilk bakışta nedensiz gibi görünen bu mutluluk duygusunun buradan kaynaklandığını anladı.

Şimdi de Nona'yı düşünüyordu; bağlantısız, değişken, çabuk gelip geçici düşünceler... Çokluk ayağa kalkıp oda içerisinde başı açık, düğmeleri çözülmüş subay ceketiyle dolaşmaya başlıyor, açık pencere önünde durup gülümsüyordu: Cırcırböcekleri uykulu, yeğni bir sesle cırıldıyor, daha uzaklardan bir köpeğin havladığı ya da bir arabanın tıngırtısı duyuluyordu. Bazen de kimden, nereden geldiği pek anlaşılmayan bir ses işitiliyordu: Sanki sessizliğin kendisi konuşuyordu. Galçev pencereye yanaştı. Pencere çerçevesinin sınırladığı karanlık, ilkin bir bütündü, ama sonra ikiye bölündü: Üst yanı daha aydınlıktı, şurada-burada yıldızlar parlıyordu; alt yanı ise karanlık, kapkara idi, ufuklara değin uzanıp giden ovaydı bu.

Galçev yine odada dolaşmaya başladı. Az sonra, elleri ceplerinde, gülümseyerek bakışları masa üstündeki kitaplara takıldı. Önce sanki hiçbir şey görmüyormuş gibiydi; sonra ciltsiz, kötü dikilmiş, kalın bir defteri kitaplardan ayırdı, çekip aldı, hemen masa başına oturdu. Hep öyle gülümseyerek kalemi eline aldı, yazmaya yöneldi. Ama, son kez hangi tarihte kaldığını anlamak üzere, son sayfayı çevirdi. Hiç düşünmeden okumaya başladı, üç-dört sayfa daha çevirip okumayı sürdür-

dü. Kalemi elinden bıraktı. Yeni bir şeyler yazmadan önce, son günlerde neler yazmış olduğunu okumaya karar verdi. İşte okuduğu notlar:

24 Ağustos Cumartesi: Bugün, X'de vurulup öldürülen kaçakçının doktor tarafından yapılan otopsisinde hazır bulundum. Senovada kaçakçılıkla geçinen birkaç kişiyi tanıyorum (öncelim onları bana göstermişti). Bunlar kötü adamlara benzemiyordu. Kimileri yoksulluktan kaçakçılık yapıyor, ötekiler de –bunlar çoluk çocuğu, hısım akrabası olmayan yapayalnız kimselerdi– serüven tutkunluğundan bu işe koyuluyordu. Bizim topraklarımızda, bizim erlerce vurulup öldürülen kaçakçı, Tatar kökenliydi. Ona iyice bakmadım, ama yoksul bir adama benziyordu, entarisinin dirsekleri yamalıydı. Üstünde kaçak eşya olarak neler bulundu?: Yaklaşık 20-25 kg. gön (tabaklanmış hayvan derisi), bir çuvalcık sabun, bir kutu da sigara kâğıdı. Bütün bunlar çevresinde darmadağın bulundu. Erler cesedi otlarla örtmüştü. Doktor otopsiye başlamadan önce, otların temizlenmesini, cesedin açığa çıkarılmasını istemişti. Sırt üstü çevrildi, entarisinin düğmeleri çözülünce, koynundan kağıda sarılmış bir şey çıktı. Doktor açtı: İçinden panayırlarda satılan kızılağaçtan iki düdük çıktı. Doktor onları yine kâğıda sarıp bir yana koydu. Ben de adlî tıp raporunu, doktorun bana dikte ettirişine göre, yazmaya başladım: "45-50 yaşlarında bir erkek cesedi, vücudu iyi beslenmiş, iyi gelişmiş, sol memesi altında bir kurşun yarası var..." Az sonra doktor yoruldu, bir eri çağırarak ağzına bir sigara koyup yakmasını istedi; kendisi kirli lâstik eldivenleriyle hiçbir şeye dokunmak istemiyordu. Bakışlarıyla paketi aradı, biraz düşündükten sonra dedi ki: "Küçük düdükleri gördün mü? Herhalde çocukları vardı, onlara götürüyordu. Eh, işte yaşam böyle bir şeydir!.."

28 Ağustos Çarşamba: Buralarda özel bir şey dikkatimi çekti: Gün battıktan sonra, her yer karanlık olunca, bir saat süreyle, ortalık kapkara kesiliyor. Ama, daha sonra karanlık gitgide dağılıyor, ortalık öylesine aydınlanıyor ki, yalnız iyice görmek değil, ayrı ayrı renkleri bile ayırt etmek mümkün oluyor. Sanki mehtap varmış ya da beyaz bir geceymiş gibi... (İşte tam bu saatlerde seyyar nöbetçiler yola çıkar: Kaçaklar bu karanlığı iyi bilir, herhalde ondan yararlanmaya bakarlar.)

29 Ağustos Perşembe: Sınırın öte yanındaki köylerin hepsi Bulgar köyü. Şimdi bütün gün ova insanla dolup taşıyor. Sınır boyundan geçerken, dikkatimi çekti, bizim taraftaki insanlar başlarını çevirip bana bakmıyor. Tam tersi, öte yandaki Bulgarlar, kadın olsun, erkek olsun, işlerini bırakıp ben geçinceye dek bana bakıyorlar. Daha sonra yine işlerini sürdürüyorlar. Sınırın hemen bitişiğinde ekin demeti yükleyen birisiyle konuştum. İyi giyinmiş, varlıklı bir adama benziyordu. "Eskiden, diyordu, buraları işgal altında değilken, bir jandarma gelince, ona ne bir parça ekmek, ne de atma arpa verirdik. Particilik yüzünden, kötülük olsun diye yapardık bunu. Şimdi bizim jandarmadan biri gelsin, ona her şeyimizi veririz. Ben kendim atının dizginlerini elime alıp gezdiririm. Yalnız atını mı? Çizmelerini bile çıkarırdım. At gibi, onu da gezdirirdim."

31 Ağustos Cumartesi: Bu sabah, şafak sökerken, karakolun hemen önünde bir kaçakçı yakaladık. Erler onu yakaladıkları sırada, yumruklarıyla başını dövmeye başlamış: "Yirmi yıldır, diyormuş, şu sınırı geçerim, yolu bilir, her yeri bilirim. Bu sabah, nasıl oldu da aklım karıştı? Bu yola girince, Senova yoluna çıktığımı sandım. Oysa, yürüdüm, yürüdüm de dosdoğru karakola geldim!"

3 Eylül Salı: Birçok kadın, güzel olduğu halde, yakından bakınca çekiciliğini kaybeder: Bir eksikliği ortaya çıkar, ne denli küçük olursa olsun, ne denli dikkatlice gizlenmiş olursa olsun, kesinlikle anlaşılır. Hayal kırıklığı çarçabuk geliverir. Nona ile öyle olmadı. Ona bakarken, bana daha güzel, daha canlı, daha alımlı görünüyor. Hele gözleri nasıl da değişiveriyor, nasıl da bir ışıkla parlıyor, bakışları ne kadar anlamlı. Ne düşündüğü, neyi beğenip beğenmediği, ne söylemek istediği ya da istemediği, hep gözlerinden okunuyor. Yanımda olduğu sürece, onu ilkin görüyormuş gibi oluyorum. Gidince de, canlı ve duru yüzü, hâlâ karşımdaymış gibi duruyor.

6 Eylül Cuma: Senova köylülerini gözlemledikçe, hepsinin üç bölüme ayrılabileceğini görüyorum: Varlıklılar, orta halliler, yoksullar. Varlıklıların devlet yardımına gereksinimleri yok, orta halliler de kendi hallerine bırakılabilir, nasıl-nice yardımlaşabilirler. Bütün devlet yardımları, yalnızca yoksullara yapılmalı. Neler yapılabilir?

Örneğin, ben şöyle yapardım: Okulların, kilisenin, devletin bütün topraklarını bir araya getirirdim. Büyük bir işletmeye yetecek kadar toprak elde edilebilir. Bütün yoksul köylüler, bütün kenar mahalleliler: Velko, Peyü Baba'nın oğulları, Neyço, Yovi, Dinkata ve başkaları, bu işletmenin, yani bu köy "zadruga"* sının üyeleri, ortağı olabilir. Herkes bu topluluğa sahip olduğu bir parça toprakla, birkaç hayvanla, arabasıyla ya da çalışan elleriyle –kendisi için, ailesi için– katılabilir. Sanki bir çiftlikteymiş gibi çalışır, ama çiftlik onların malı olacaktır, kardeş gibi olurlar, herkese iş-güç vardır, herkes çalışmasının ürünlerinden eşit derecede yararlanır. Toprağın işlenmesi sırasında, gerektiğinden daha çok insan birikeceği daha şimdiden öngörülebilir. Bu yüzden kümes hayvancılığı, meyvecilik, arıcılık vb. gibi işler de düzenlenebilir. Harikalar yaratılabilir! Bu bir ülkü, büyük bir plan, bunu ayrıntılarıyla öğrenip üzerinde çalışmalıyım.

9 Eylül Pazartesi: 18 numaralı "Karaca" karakolunda, erlerin "paşa" dedikleri bir köpek var. Kocaman, kapkara gözleri, kor gibi yanan, öfkeli öfkeli bakan bir köpek. Son zamanda öylesine azgınlaşmıştı ki, erler onu artık yanlarına almaya cesaret edemiyordu. Çünkü herkese saldırabilir, birini parçalayabilirdi. Zincirle bağlı değildi, ama bir kafese konulmuştu, orada hırlayıp havluyor. Kurşuna dizmemiz ya da insan bulunmayan deniz kıyısındaki bir karakola yollamamız gerekecek.

10 Eylül Salı: Yine ilgi çekici bir kaçak yakaladık. Baba-dağ** köylerinden bir Bulgar'dı. Yaşlı bir adam, yoksul, giysileri yama üstüne yamalıydı. Sağır görünüyor ya da kendini öyle gösteriyordu. Hep

* Zadruga: Güney Slavlarında, babaerkil aile topluluğu. (Çeviren)

** Baba-dağ: Romanya'nın Kuzey Dobruca bölgesinde Türk kasabası; nüfusu 4.000. XV. yüzyılda Türklerce kuruldu (1484). Sultan II. Bayezid tarafından, Basarabya seferinden sonra kurulmuştur. İlk sakinleri Tatar'dı. Burada Sarı Saltuk Baba türbesi Müslümanlarca ziyaret edilir. Çevresinde pek çok Türk köyü vardır. XIX. yüzyılda güçlü bir Türk kalesi, önemli bir ticaret merkeziydi. Çevresinde balıklı göller bulunur. (Çeviren)

aynı şeyleri durmadan yineliyordu: "Beş-tepe* köyünde evli bir kızım var, torunlarım var, onları görmeye gidiyorum." Bir söz söylemek için yarın saat düşünüyor. Arama yapmadan önce, üstünde ne varsa çıkarıp vermesini söyledim. Muhtar da yanımızda, dedim (Aleksi yanımdaydı), her şey zapta geçecek, sonra kendisine verilecekti. Düşündü, taşındı, ahlayıp ohladı. Sonra giysilerinin şurasını, burasını karıştırmaya, birer, ikişer ya da üçer altın lirayı çıkarmaya başladı. Masada bir yığın altın, tam 35 altın lira toplandı. Erler şaşıp kalmışlardı. Aleksi de büsbütün şaşırdı.

12 Eylül Perşembe: "Köy zadrugası" düzeniyle ilgili bir ayrıntı aklıma geldi: Hesap işleri olabildiğince basitleştirilmeli, kimsenin malı elinden alınmamalı, bürokrasiye gömülmemeli. Yönetim halkça bilinen gelenek ve göreneklere göre olmalı, bu gibi durumlarda Gabrova**'lılarm özel çiftlikleri, çoban kışlakları ve sebze bahçelerini yönetim biçimleri anımsanmalıdır. Başkaca bir ayrıntı: Zadruga üyesi bir kimsenin maddî durumunda bir değişiklik olursa, örneğin drahoma ya da miras alırsa, bu yüzden tek başına çalışma olanağına kavuşursa, zadruga'dan ayrılır. Tersine: Bir köylü (varlıklı ya da orta halli) herhangi bir nedenle yoksullaşırsa, zadruga'da kurtuluş çaresi arayabilir. Ama bütün bunları düşünmem gerekir. Bazı işleri öğrenmeli, bundan sonra plân ve zadruga düzeni üstünde çalışmalıyım.

14 Eylül Cumartesi: Bölük komutanından beklediğim yazı geldi: Bölük karargâhına ulaşan haberlere göre, karakola, benim yanıma kadınlar geliyormuş. Kimmiş bunlar, sınır boyunda ne arıyorlarmış, diye soruluyor.

---

* Beş-tepe: Bulgaristan'ın Şumnu ilinin Yeni-Pazar ilçesine bağlı Türk köyü; nüfusu 2.420 (1934). O yıl adı Bulgarcalaştırıldı: Pet-mogili oldu. Deli-orman'da, kentin kuzey-doğusunda yer alır. Çoğunluğu Türk olan halkı, çiftçilikle geçinir. İslimye ilinin Yeni-zağara ilçesine bağlı bir Beş-tepe köyü bulunduğu gibi, Baba-dağ'a bağlı başka bir Beş-tepe köyü de vardır. Türk-Rus savaşı (1877-78) öncesinde Türk halkı köyü terk edip anayurda göç etmiştir. (Çeviren)

** Gabrova: Bulgaristan'ın Lofça iline bağlı ilçe merkezi kent; n.81.415 (1985). Dolayında 10-15 kadar Türk köyü vardır. Dünya gülmece yarışmaları burada yapılır. Aziz Nesin de burada ödül almıştır. Nasrettin Hoca'mn ikiz kardeşi olan Kurnaz Peter'in burada heykeli vardır. Bir de Gülmece Müzesi oluşturulmuştur. (Çeviren)

14 Eylül Cumartesi: Yanıma geleli beri annemin ne denli değiştiğini gördüm: Önceleri yoksulluk, sıkıntı ve acılara dayanmaya alışmıştı. Bunlar ona güç, ruhuna özel bir sertlik veriyordu. Şimdi ise, uzun yıllar özlemini çektiği bir mutluluğu yitirmekten korkar gibiydi. Geçen akşam gecikmiş, tanyeri ağarırken dönmüştüm. Bütün gece uyumamış, gözünü kırpmadan beni beklemiş. Korkudan, huzursuzluktan, yorgunluktan öylesine yıpranmıştı ki, kaçık, aklını oynatmış bir kadına benzemişti. "Zifiri karanlığı görünce, başına bir şey gelir, diye korktum. Bir çukura düşersin, diye ürktüm" diye yineliyordu. Ertesi gün, iyileşip kendine gelince, Nona için ne düşündüğünü yine sordum. İçini çekerek: "Bana sorarsan, oğlum, hayır derim; ama yine de sen bilirsin" dedi.

19 Eylül Perşembe: Bölük komutanından yeni bir yazı geldi. Benden, daha ayrıntılı açıklama isteniyor. Birisinin bir entrika çevirdiği açık. Nona ile konuştum, o da her şeyi açıklamama razı oldu. Bizi hiçbir şey birbirimizden ayıramaz. Tanrı katında Nona benim karımdır (kendisi söyledi bunu). Benim tarafımdan verilecek en iyi yanıt, evlenme izni istemek olur, diye düşünüyorum. Öyle yapacağım.

21 Eylül Cumartesi: Başımdan geçenleri yazmak için bu günlüğe başladım: çünkü bunu herkesten önce kendim için, tümüyle içten, samimi olsun, diye yapıyorum. Nona'yı seviyorum. Sevmek –ne güçsüz, zayıf bir söz! Eskiden istersem (annem için, kızkardeşim için) Nona'dan vazgeçebilirim, o beni sevse de, sevmese de, istediğim zaman bir yana çekilebilirim, sanıyordum. Ne büyük yanılgı! Şimdi görüyorum ki, Nona benim için her şeydir: yaşamdır, varlığımın anlamıdır. Sevinince, yaşadığımı hissedince, dünyanın bir anlamı olduğunu anlayınca, hep onu, Nona'yı düşünürüm. Buraya geldiğimde, şu ovalar, kırlar bana ne denli ıssız ve neşesiz görünmüştü! Sanki bir çölün ortasına düşmüş gibiydim. Şimdi bambaşka oldu, şimdi her şeye sanki Nona kendinden bir damga vurdu. Bir yolda yürüsem (bu geniş ovaların yolları, kendi yaşamlarını sürdüren varlıklara benzer) Nona'nın ardında bıraktığı izleri hissediyorum: Gözlerinin parlaklığından, gülüşünden, sesinden, atının nal seslerinden bir şeyler!.. Sanki bu ovalar Nona için yaratılmış, Nona da onlar için. Onunla ilk

rastlaşma, ilk izlenim bende hâlâ canlıdır: Tarlalar arasından arabasıyla gelirken, Milçevski ile ikimiz görmüştük (o sırada ekin biçme vakti yaklaşıyordu). Yolun her iki yanında buğday başakları dalgalanıyordu. O ise, güneşten yanık, güleç ve güzel yüzüyle, Milçevski'ye bağırarak bir şeyler söylüyor, elini sallıyordu. Daha o zaman neden "Nasıl da bir periye benziyor!" dediğimi bilmiyorum. Burada ne orman, ne de akarsu var. Hemen aklımdan "Ekin perisi" demek geçmiş olabilir...

Galçev, son satırı okuyup bakışlarını ak, temiz sayfaya çevirince, kalemi eline aldı, ucunu mürekkep hokkasına batırdı, coşkuyla gülümseyerek yazmaya hazırlandı. Tam o sırada alt katta telefon çaldı. Huben merdiven altından seslendi:

"Teğmenim! Bölük komutanı sizi çağırıyor!"

Galçev, alt kata indi, uzun süre telefon başında kaldı. Kendisi konuşmuyor, yalnızca dinliyor, ara sıra: "Anlıyorum, yüzbaşım! Dinliyorum, yüzbaşım!" diyordu. Ahizeyi yerine koyunca, yüzü değişmiş, solmuş, düşüncelere dalmıştı. Buna karşın, önemli bir görev aldığında, kendisini sinirli bir coşku içinde bulurdu. Hemen arabayı koşmalarını emretti. Kendisiyle birlikte gidecek olan erlere "tam techizat ve mühimmatla seferi yürüyüşe" hazır olamalarını söyledi. Kendisi de gerekli hazırlıkları yapmak üzere merdivenlerden yukarıya koştu.

Günlüğünü çoktan unutmuştu. Masa üstünde açık bulunca, şaşıp kaldı. Bir an için, olduğu gibi bırakıp dönünce yazmayı düşündü, ama az sonra toplayıp çekmeceye kilitledi, anahtarı yanına aldı. Neşeli halini ansızın bıraktı. Hiç kuşku yok, köylerde karışıklıklar başlamıştı. Çabucak giyinip aşağı indi. Araba hazırdı, askerler de ellerinde silâhlarıyla arabaya binmişti. Galçev sigarasını attı, Huben'in yanına çıkarak öne oturdu. Araba yola çıktı, sınır boyunca aşağı doğru karanlıkta tıngırdamaya başladı.

XXVI

Köse David, kenar mahalleye doğru yürüyordu. Çok kaygılıydı. Bir kimseye rastladığında, alıştığı gibi, ne durup konuşuyor, ne de şakalaşmayı düşünüyordu. Birkaç gündür, oğlu eve gelmemişti, bir yerlere gitmiş olmalıydı, ama nereye, bunu David bilmiyordu. Öte yandan, bir zamandan beri neler konuşulup hazırlandığım çok iyi biliyordu. Söylendiğine göre, köyden beş-altı delikanlı daha kaybolmuştu. Bunlar köyün en ateşli, en azgın gençleriydi. Gece-gündüz Yosif ile düşüp kalkarlardı. Bu delikanlılar ortalıkta yoksa, mutlaka Yosif'in yanındadırlar. Hepsi de kenar mahalle çocuğudur. İşte David bunun için oraya gidiyordu: Babalarından biriyle görüşüp doğrudan ya da dolaylı olarak bir şeyler öğrenmeye çalışacaktı. Acele ediyor, durmadan uzaklara bakıyordu.

David, kenar mahalleye gelince adımlarını yavaşlattı, öteye-beriye bakmaya başladı. Gırdü'nün kardeşi Yovi'nin evinden geçiyordu ki, avlu içinde karısını gördü. David durakladı.

"Evtimya!" diye seslendi. "Kocan Yovi nerede?"

Yovi'nin karısı dönüp daha yakına geldi. Tıpkı kocası gibi, o da uzun boylu, düzgün bir kadındı.

"Kimi soruyorsun?"

"Kimi olacak, Yovi'yi. Nerede o?"

"Bilir miyim, Yovi nerede? Gün doğumundan beri eve dönmedi. Bunlar da koca olacak!" diye öfkeyle bağırırken başını sallıyordu. "Bir ev bakmaya 'kadir'* değillerse, ne diye evlenirler? Hep şu partilerin peşinden koşup duruyorlar. Partileri de, böyle erkeklerin kafalarını da itler parçalasın!"

---

* Kadir: Yazar, "güçlü, gücü yeter, erkli" anlamına gelen bu Arapça kökenli Türkçe sözcüğü aynen kullanmıştır. (Çeviren)

"Ne var, neden öfkelendin?"

"Burama geldiği için öfkeliyim."

Önlüğüne bir şey koydu, doğruldu, eve doğru yürüdü. İçeri girmek isterken dönüp bağırdı:

"Yovi'yi görmek istersen, işte orada, he! Peyü Baba'nın yanında. Hepsi oradalar. Biri gelmiş, yalan söyleyip aldatmaya çalışıyor, onlar da –ağzı açık– dinliyorlar! Kendi işini yoluna koyamamış, başkalarının işini nasıl düzene sokacak?"

Hep öyle öfkeli, içeri girdi. " 'Sert'* kadın! diye düşündü David, ama şu düşünce hemen aklından geçti: "Eftimya haklı. Kadınlar olmasa, bizi itler bile yemez. Bize var mı meyhanede oturmak, var mı siyaset yapmak."

David, Peyü Baba'nın oturduğu en kenar evlere doğru baktı. Evtimya'nın sözlerini anımsadı da ossaat işin aslını kavradı. Bratoya Kartalev adında, halkı ayaklandırmak isteyen ünlü bir fesatçının yöre köyleri dolaştığını duymuştu. Bilgin değildi, köylüydü, ama güzel konuşurdu, ayrıca deneyimli bir adamdı. David, Kartalev'in bir gün önce Yenice köyünde olduğunu, oradan buraya geldiğini biliyordu. David, kendi kendine "Gelmiş de onu dinlemeye gitmişler" diyerek o yana doğru yürüdü.

Peyü Baba'nm evine gitmeye pek istekli değildi. Oğulları köpekler gibi insana saldırıp kavga ederdi. Ama David meraklıydı, ne olup bittiğini anlamak için sabırsızlanıyordu. Kenar mahallelilerin kendisine pek güvenmediklerini bilirdi; çünkü muhtarın, İliya'nın ve başka çorbacıların dostu olduğunu sanırlardı. Çorbacılar da onu pek sevmezdi; çünkü oğlu Yosif, en çok onların aleyhinde çalışırdı. Böylece David ortalıkta kalıyor, ne birilerine, ne de ötekilere yaranabiliyordu. Yosif ile içten, gizlice övünür, onun tuttuğu tarafı tutardı.

Peyü Baba'nın evi küçük olduğundan, içinde pek fazla adam toplanamazdı. David evin önünden geçip bahçeye, harmanlığa doğru bir göz attı. Orada, bir sundurmanın altında toplanmış bir sürü ada-

* Sert, yazar bu sözün de Bulgarca karşılığı varken, Türkçesini kullanmayı yeğlemiştir. (Çeviren)

mm sırtını gördü. İşte, toplantı orada yapılıyordu. Dönüp dolaştı, fark edilmeden sundurmaya doğru yanaştı. Üstelik öyle bir zamandı ki, kenar mahallelilerin David'in kendilerini dinleyip dinlememesi umurlarında bile değildi.

Sundurma altında yirmi-otuz kişi vardı. Hepsi ayakta dinliyordu. David, en uzaktaki köylülerin sırtlarına yanaştı; gerçekten Kartalev'in konuşmakta olduğunu gördü. Tam o sırada sözünü kesti, büyük bir kırmızı mendille alnının terini sildi. Yüzü kuru ve gergindi. İnce, sarı bıyıklıydı. Gözleri maviydi. Giyinişi, ne köylü, ne de kentli giyinişine benziyordu. Pantolon üstüne küçük bir aba üstlük giymiş, beline kırmızı bir kuşak sarmıştı. Başında boz renkli, eski bir kasket vardı. Mendili kuşağına sokarken, sert ve boğuk bir sesle:

"Kardeşler!" diye sözünü sürdürdü. "Yazgıya bağlı, en önemli karar saati geldi, çattı. İki güç, iki düşman vuruşacak: Halk ile zalimler. Halk yiğit gövdesini silkeleyip vurguncuları, soyguncuları sırtından atacak. Sırtında parmak ve sap-saman olduğunu hissedince, bir boğanın nasıl silkinip onları aşağı attığını hiç görmediniz mi? Kardeşlerim! Başkalarından ayrılmayın, herkes nerede ise, siz de orada sıraya girin! Tek başına bir adam koca bir taşı kaldıramaz, ama herkes birlik olursa, taşı kaldırmakla kalmaz, istenilen yere de götürür. Dayanışık bir topluluk, dağda gedik açar."

Sözünü kesip sustu. Çok yorgun olduğu görülüyordu.

"Kardeşlerim!" diye konuşmasını sürdürdü. "Söylemek istediklerimi size söyledim. Düşünüp karar verin. Ama halkın bayrağı altına gelmekten başka bir karar veremezsiniz. Tanrı bizimledir, bize yardım edecektir!"

David'in işitmediği birkaç söz daha söyledikten sonra, konuşmasını bitirdi. Ne alkış sesleri, ne de uygun gören sözler duyuldu. Yorgunluk ve gerginlikten, Kartalev'in beti-benzi ölü gibi sararmıştı. Yeniden yüzünü kırmızı mendille sildi. Birisi ona bir şeyler söylerken, dönüp dinliyor, ama hiçbir şey anlamadığı açıkça belli oluyordu. Hep öyle dalgın ve şaşkın, ayağa kalkıp gitmek istedi. Peyü Baba'nın oğullarından ikisi onunla birlikteydi. Kartalev epeyi uzaklaşmıştı ki, vedalaşmak gerektiğini anlayınca geri dönüp:

"Kalın sağlıcakla, hepiniz!" dedi.

"Git sağlıcakla! Selâmetle!"

Arkadakilerden kimisi:

"Kendine iyi bak, hepimiz seninle beraberiz!" diye bağırdı.

"Peşinden geliyoruz, biz de geliyoruz!"

"Halktan ayrılmayacağız."

Kenar mahalleliler yalnız kalınca, sakinleşip rahatladılar. Ayakta durmaktan yorulmuşlardı. Kimisi sundurmanın altına istif edilmiş merteklerin üstüne oturdu, kimisi de duvar diplerine çömeldi. Sigaralarını yaktılar.

Her zamanki gibi, önde oturan Yovi:

"E, şimdi ne yapacağız?" dedi. "Söyleyin bakalım."

"Ne mi yapacağız? Yapacağımız şey artık belli," dedi Velko, kalınca bıyıklarını burmaya başladı.

Öteden birisi:

"Bu herifin çenesi iyi işliyor, hey!" diye bağırdı. "Dikişi sökülmüş gibi konuşuyor."

Peyü Baba, bir el işareti yaparak:

"Konuşuyormuş..." dedi. "Sen şimdi onun konuşmasını bırak da bana söyle: Konuştuğu şey işe yarar mı? Bunu söyle bana. A be Yovi! Ben galiba onu anlamadım, ettiği lâkırdılar bana yapmacıklı gibi geldi. Ne söyledi, Yovi, ne dedi?"

Neyço bağırdı:

"E he! Herif iki saat konuşuyor da bu adam anlamıyor!"

Peyü Baba bütün gövdesiyle Neyço'dan yana döndü, köpürdü, sakalı titremeye başladı, ama kendini tutarak hiçbir şey söylemedi.

Yovi, gülümseyerek Peyü Baba'ya açıklama yapmaya başladı:

"Ne mi?" dedi. "Bu gece Karacalar* köyüne gitmemizi söyledi. Başka köylerden gelenler de olacakmış. Kalabalık birikince, kimin bize kılavuzluk edeceği belli olacak, ne yapacağımızı söyliyecekmiş..."

Peyü Baba:

"Bir şey anlamış değilim!" dedi, sık ve düşük kaşlarının altından gözlerini kırpıştırmaya başladı: "Hiçbir şey anlamadım" diye yineledi. "Kim bize kılavuzluk edecek? Neden?.."

Öteden birisi:

"Eh, Peyü Baba, sen de!" diye bağırdı. "Çok gerilerde kalmışsın sen!"

Velko kızdı:

"Bırakın şunu, canım! Bu adam gökyüzünden yeryüzüne düşmüş gibi bir şey..."

Yovi, yumuşak bir dille söze başlarken gülümsüyordu:

"Dinle, Peyü Baba, artık halkın sabrı tükendi. Bunu ilk kez mi söylüyoruz, daha önce bilmiyor muyduk? O halde, Karacalar'da toplandıktan sonra, bize silâh ve kılavuzlar verilecek. Daha sonra kasabaya baskın yapıp yönetimi ele alacağız. İşte, Kartalev bunu söyledi."

Peyü Baba şaşıp kaldı:

"A, öyle mi? Söylemek istediği bu muymuş?"

Velko çıkıştı:

"Öyle ya! Ne söylenip duruyorsun? Herkesin olduğu yere biz de gideriz, işte o kadar!"

Yovi:

"Bu iş üzerinde iyice düşünülmeli?" dedi.

Soluk ve asık suratlı, sarkık kara Tatar bıyıklı Dinkata, odunların üstünde oturduğu yerden sıçradı, bir el işareti yaparak:

---

* Karacalar: Bulgaristan'ın Deli-orman bölgesinde, Hacı-oğlu-pazarcık (Dobriç) iline bağlı Türk köyü; nüfusu 231 (1985), çoğunluğu Türk'tür. 1878-1913 yılları arasında Bulgar, 1913-40 yılları arasında Romen işgaline kaldı. 1940'ta yine Bulgaristan'a bırakıldı. 1906 yılında adı Bulgarcaya çevrilip (Sırnino) oldu. Halkı arasında hristiyan Gagauz Türkleri de vardır.

"Ne düşünmesi be?" dedi. "Ne düşüneceğiz? Şimdiye dek düşündüklerimiz yetmedi mi? Daha da mı sabredeceğiz? Şimdi vakti gelmiş, şimdi konuşup yaparız. Kararı şimdi halk verecek. Haydi! Baltalarınıza sarılın, hızlı hızlı koşarak gidelim!"

Neyço söze karıştı:

"Ben de onu diyecektim. Bütün sıkıntıları hep biz mi çekeceğiz? Yürüyün, gidelim, işte bu kadar!"

Kenar mahalleli gençlerden kimisi:

"Biz kararlıyız, gidiyoruz" diye bağırdı.

"Sömürücülerle hesabımızı göreceğiz!"

"Göreceğiz, bakalım, şimdi kim karşımıza çıkacak?"

Yovi, herkes susuncaya dek bekledi, Velko'ya dönerek:

"Velko, sen bu işe ne dersin?" diye sordu.

Velko avuç içiyle bıyıklarını sıvazladı, öfkelendi, bir şey söylemek istediyse de irkildi: David'i ilk kez görüyordu.

"Sen burada ne arıyorsun?" diye tersledi.

David:

"Ne mi arıyorum? Hiç. Öylece geldim," dedi. "Ne yani? Ben de insan değil miyim?"

"Sen insan değilsin! Çorbacı kulağısın sen. Defol, git buradan!"

David:

"Beni rahat bırak, Velko," dedi. Önce gülümserken, sonra kızmaya başladı: "Rahat bırak beni, kafamın neye kızdığım bilmiyorsun. Oğlum Yosif üç gecedir ortalarda yok, nereye gittiğini bilmiyorum, ama görüyorum ki, o da sizin burada konuştuğunuz işin peşinde. Oğlum ortada yok," diye bağırdı David, umutsuzca Velko'ya bakarak:

"Onun için bir şeyler öğrenebilir miyim?" diye geldim buaraya.

"Senin neden geldiğini ben bilirim. Ne konuştuğumuzu öğrenip çorbacılara haber vermek için gelmişsindir."

"Yosif için geldim ben! Hiç kuşku yok, Yosif sizinle beraberdir."

Yovi araya girdi:

"Velko, bırak adamcağızı! David ağa doğru söylüyor. Yosif bizim yanımızdadır. O da iyi, güzel konuşuyordu, ama dinleyen yoktu. Sen şimdi David Ağa'yı rahat bırak da ne söylemek istiyorsan onu söyle."

Velko göğsünü kabarttı, bir parmağını kaldırıp:

"Varalım, gidelim! Bunu bilirim ben. Kayınbabam Dinko'nun dediği gibi: Baltalarımızı alıp gidelim."

Peyü Baba öne geçti:

"Nereye be, nereye gideceksiniz?" diye hızlı hızlı konuştu. "Nereye? Nereye? Söylesen e! Söz konusu yiğitlikse, ben senden daha yiğitim, duyuyor musun? Oğullarıma bakın, kurt gibi altı delikanlı, onlara: Haydi, davranın! desem yeter. Nereye gideceksin? Orada ne yapacaksın? Evcil hayvanı bırakıp yabanılı kovalamak gibi bir şey bu. Biz böyle... Kendi işimize bakalım biz, duyuyor musun? Kendi işimize... Manolâki'nin tarlasını sürmenin tam zamanı şimdi."

Gürültü, patırtı biraz yatışınca, kenar mahalleliler kulak kesildi. Birisi:

"Ya Teğmen ne olacak?" diye sordu.

"Teğmen mi?.. Teğmen bize ne yapabilir?"

Yovi:

"Teğmen burada değil," dedi. "Bu sabah erlerden biri onun burada olmadığını söyledi bana. Sınır boyunca aşağı doğru gitmiş."

Peyü Baba, hızlı hızlı konuştu:

"Gördün mü? Gördün mü? Pullukları koşar, tarlayı süreriz. Eğer, öyleyse... Kendine yardım etmezsen, sana kim yardımcı oalabilir? Kasabadaki toplantı işine gelince, hele şunu bırak bir yana, o büyük bir iş, bizim işimiz değil. Sen tohum ekmeye bak, işte o kadar... Çocuklarının aç kalmamasını istersen, bir şeyler ekmelisin, yapabilirsen. Ben bunu bilirim, gerisi boş lâf."

Yovi:

"İyi de," diyerek onayladı, "en kolay işi, istediğimiz zaman yapabiliriz. Ya öteki iş ne olacak? Onun için ne karar veriyoruz? Biz tarla sür-

meye giderken, bizden birkaçının da kasabaya gitmesi daha iyi olmaz mı? Adamlar tek başına bu işi kotarırsa, sonra biz zor durumda kalmaz mıyız? Dinko Ağa, Neyço, oraya gitmek ister misiniz? Orada da adamlarımız bulunsun. Haydi, on kişi alıp Karacalar köyüne gidin!"

Dinkata ile Neyço, memnun olduklarından, bu sözleri ta başından beri dinlememişler, susuyorlardı. Köse David'in aklından bir şey geçti de gülümsedi. Velko:

"Ne gülüyorsun be?" diye bir lâf attı.

"Şuna gülüyorum: Ne yaparsak yapalım, dönüp dolaşıp hep çiftliğe başvuruyoruz. Bizim kurtuluşumuz orada."

"Ne yani, Manolâki'yi mi düşünüyorsun?"

"Hayır, onu düşünmüyorum. Manolâki ölseydi de Antitsa yaşasaydı, durum ne olurdu? diye düşünüyorum."

Peyü Baba:

"Ah!" diye hıçkırdı, şaşarak. "Antitsa yaşasaydı, ne olurdu? Ya da ne olabilirdi?"

David:

"Tarlayı size verirdi, olacağı buydu," dedi. "Bunu da yaygara koparmadan yapardı."

Gülümseyen David, başını sallayarak ekledi:

"A be, o isteseydi, bütün çiftliği de size bağışlardı! Ne yani? Bunu kendi ağzından duymuştum: 'Bunca büyük arazi bize gerekli değil', diyordu. Yoksulların da çocukları var, onların da yaşaması gerek. Böyle söylüyordu."

Pek kısa bir süre, kimse bir şey demedi. Herkes susuyor, bir şey anımsamışçasına başını öne eğiyordu.

Peyü Baba: "Antitsa... Antitsa bir başka insandı, Antitsa yoksulların anası gibiydi," dedi. "Şimdiyse... Artık karşında bir Antitsa yok, o hilekârın teki Manolâki var. Onunla hesaplaşmamız gerek."

Bir başkası da:

"Hesaplaşacağız da!" diye bağırdı.

"Yeniden dava açmış. Tarlasını sürmeye gittik, diye bizi mahkemeye vermiş. Gûya onu öldürmek istiyormuşuz."

"Bu moruk, bir çingene gibi yalan söylüyor."

"Bütün bu işleri Toşo kıvırıyor! Polis şefiyle birlikte..."

"Kıvırsın bakalım! Şimdi artık polis şefi yok!"

Manolâki'ye karşı duyulan kin ve nefret, bütün kenar mahallelileri barıştırmış, birleştirmiş gibi görünüyordu. Dinkata'nın çevresinde bulunanlar da Manolâki'ye kızmış, öfkelenmişti. Korkunç bir gürültü, patırtı koptu. Her yandan Manolâki'ye küfürler yağıyor, tehditler savruluyordu. Tarlayı sürmek istiyorlardı, bu artık kesinleşmişti. Kimileri de şimdi çiftliğe gidip Manolâki'ye kenar mahalleliler adına tarladan ebediyen vazgeçtiğine ilişkin zorla belge "imzalatmayı" bile öneriyordu.

Köse David, ne de olsa, Manolâki'nin adamı sayılırdı. Ona karşı nasıl bir fırtına koptuğunu görünce, kenar mahalleliler arasında daha fazla oturmaktan sıkılıyordu; kimse farkına varmadan, sundurma altından savuşup gitti. Sokağa çıkınca, kendi kaygısı yine onu bulup sıkıştırdı. Buraya Yosif için gelmiş olduğu halde, onunla ilgili hiçbir şey öğrenememişti. Az sonra Avcı Kostadin'i evinin avlusu dışında gördü. Ona doğru hızlı hızlı yürüdü. Yosif'le birlikte ortadan kaybolan delikanlılardan biri Kostadin'in oğlu Yanko idi.

David, ilkin buralara niçin geldiğini anlattı. Bir şey yontan Kostadin kendi işine bakıyor, David'i dinleyip dinlemediği anlaşılamıyordu. Ansızın elindeki keseri atıp sigara için kemerini karıştırmaya başladı.

"Ben oğlumun, şu serserinin ortadan kaybolduğunu sezinlemedim bile. Sezinleseydim, ona bir iş buyururdum, ama farkına varmadım."

Sigarasını yaktı, bir nefes çekti, sözünü sürdürdü:

"Anasına demiş ki -ama bana şimdi haber verdi- 'Anacığım, demiş -ver şu elini öpeyim. Bir daha görüşür müyüz, görüşemez miyiz? Belli değil.' Torunuma, Deni'nin oğlu Pavel'e de -geçen yıl panayırdan satın aldığı armonikayı- hediye ederken demiş ki, 'Beni öldürebilirler,' demiş, Pavel bu çalgıyı çaldıkça dayısını hatırlasın."

Kostadin'in sesi biraz titriyordu. Sigaradan öksürük tuttu. Ansızın David'e çıkıştı:

"Şimdi sen neden dolaşıp duruyorsun, ah-vah ediyorsun? Kabahat senin oğlunda, onları o kışkırttı, o peşine taktı. Baba olarak, onu durdurup akıl verseydin. Sense şimdi buraya gelmiş, benimle eğlenmek mi istiyorsun?"

David, Kostadin'e şaşkınlıkla baktı.

"Bak sen şuna," dedi. "Ben ne yapacağım, ne edeceğim? diye şaşırıp kalmışken, o ise, eğlenceden, şakadan söz ediyor!"

Biraz gücendi, darıldı, Kostadin'e sırt çevirdi.

"Akıl vermeliymişim. Hangi aklı verebilirdim? Küçük bir çocuk mu o, yoksa budala mı? Benden çok bilgili, eğitim görmüş birine ne diyebilirim ki... Hem bakalım, o bana baba olarak saygı gösteriyor mu? İnsan neyi dilerse, onu işler. Önüne nasıl çıkabilirsin?"

David, kendi kendine söylene söylene, yukarı doğru yola çıktı. Biraz uzaklaşınca, dönüp baktı: Kostadin geniş, büyük avlu kapısı önünde yine yontma işine girişmişti. Ama David ona bakmıyordu: Evinin ötesinde, Peyü Baba'nın sundurması çevresinde kenar mahalleliler dışarı çıkmıştı. Hâlâ oradan ayrılmak konusunda acele etmiyorlardı. Yığın halinde toplanmış, konuşmaları oraya dek ulaşıyordu. David yolunu sürdürdü.

"Bu adamlar ne yapmak istiyor, acaba?" diye düşündü. Az sonra bu soruyu kendisi yanıtladı: Ne yapmak istediklerini bilemem, ama yarın kötü şeyler olacak, galiba.

XXVII

Nona Senova'ya gidiyor, arabayı hızlı sürüyordu. At kan ter içinde kalmış, çevresinde bir sinek sürüsü oluşmuştu. Sık sık kamçı sallayıp sinekleri defetmek istediği halde, Nona ata bakmıyor, onun başı üstünden gözetliyordu. Bir an önce Galçev'i görmek istiyordu. Nişanlısından bir telgraf almıştı; yola çıktığını, üç-dört gün sonra burada olacağını bildiriyordu. "Senin yanında kalıyorum, artık çiftliğe dönmek istemiyorum dersem, ne yapar acaba?" diye düşündü. Ya araba? Arabayı çiftliğe kim götürecek? diye sordu, kendi kendine. Böylesine bir ayrıntıyı düşünmenin yersiz olduğunu anlayınca, hemen gülümsedi.

Bugün hava daha sıcak olacağa benziyordu. Bu sabah çiğ düşmemiş, güneş de biraz yükselir yükselmez yakıp kavurmaya başlamıştı. Hiçbir yerden yel esmiyor, hava yakıyordu. Başçavuş Levaşki sık sık şapkasını çıkarıp kızarmış yüzünü kuruluyordu. Ama şikâyeti yalnız sıcaktan değildi: Beline palaskaları dolamış, omzuna da bir çanta asmıştı. Yoksa, sık sık pencere önünde, düğmeleri çözük ceketi, açık başla, kulağının arkasında kalemi ile görünürdü. Şimdiyse, kendini güneşten korumayı düşünmüyor, karakol önünde dolaşıyor, çok dikkatle bazen köye, bazen de sınırın şu ya da bu yanma bakıyordu.

Bir ara durdu: Batıdan, İsören çiftliğine giden yoldan bir araba göründü, sarımtırak bir toz bulutu içinde kara bir nokta gibi beliriyordu. Bu kara nokta yaklaşıyor, büyüyordu. Levaşki, bunun Nona'nın arabası olduğunu anladı. Arabanın köye doğru mu, yoksa sık sık olduğu gibi doğruca karakola mı sapacağını görmek için biraz bekledi. Uzun boylu yağız at, köye bakan bayırın ta tepesine tırmanıyordu, ama ansızın dönüp bu yana yöneldi. Levaşki kaşlarını çattı, karakola gidip bağırdı:

"Huben!"

Kapıda Huben göründü.

"Buyur, başçavuşum," diye bağırdı, durdu. O da palaskaları, omuz çantasıyla yola hazırlanmıştı.

"Dinle Huben, o bayan yine geliyor. Ona hiçbir şey söylemeyeceksin."

"Hangi bayan, başçavuşum?"

"Küçük hanım. Sana teğmeni sorarsa: Sınır boyunca gitti, dersin. Nereye gitti, neden gitti? Bunun için tek söz etmeyeceksin. Anladın mı? Balık gibi dilsiz olacaksın. Çeneni tutmasını, sır saklamasını öğrenmelisin. Anladın mı?"

"Evet, anladım, başçavuşum."

Levaşki bir süre daha karakol çevresinde dolaştı, durdu. Atın nal sesleri yaklaşıp araba tekerleklerinin tozdan nasıl boğuk boğuk sesler çıkardığını duyunca, hızla döndü, sundurmaya doğru gitti, biraz uzakta durmak istiyordu. O anda Nona'nın arabası karakol önünde durdu. Uzun boylu yağız at terden parıldıyordu. Nona, önde oturduğu yerden sıçradı. Beyaz bir giysi üstüne kısa, küçük, mavi bir ceket giymişti. Arabayı güneşte bıraktı, at durduğu yerde bırakılmaya alışkındı. Gülümseyerek, parlak gözleriyle, sık ve hızlı adımlarla karakola doğru yürüdü. Vidra onu karşıladı, çevresinde dolanarak yaltaklanıyordu. Hançer de gözlerini dikerek sevinçten viyaklamaya başladı, ama yerinden kalkmaya üşendi, gölgede yatıp kaldı. Nona Huben'e bakarak gülümsedi.

"Nasılsın, Huben?" dedi, durdu, merdivenlere doğru koşmaya başladı.

Huben de ardından:

"Küçük hanım!" diye koştu. "Teğmen yok."

Nona durakladı.

"Yok mu? Nerede?"

"Bilmen. Yok, işte. Nerede olduğunu bilmiyorum."

"Nasıl olur da bilmezsin? Nereye gittiğini söylemedi mi? Ne zamandan beri yok?"

"Bu gece gitti. Sınır boyunca gitti, ama gittiği yeri bilmem, bana söylemedi. Bilmiyorum, size söyleyemem, nereye gittiğini."

Huben yere bakıyor, utanıyor, şaşırıyordu. Nona, sundurmanın orada Levaşki'nin yarı dönük durduğunu gördü, ama kendisine bakmıyor, daha çok Huben'in söylediklerine kulak kabartıyordu. Nona, Huben'e böyle konuşma emri verildiğini anladı.

Nona:

"E, pekâlâ," dedi. "Teğmenin nerede olduğunu sormayacağım. Yalnız söyle bakalım, o mu sana böyle konuşmanı tembihledi?"

"Hayır, küçük hanım, o bana hiçbir şey tembihlemedi. Yalnız, ben onun nereye gittiğini bilmiyorum. Size neden yalan söyliyeyim? Nereye gittiğini, gerçekten bilmiyorum."

"Pekiyi, pekiyi, ben gidiyorum," dedi Nona. "Huben be, ne zamandan beri böyle şeytanlaştın sen?" diye gülümseyerek arabaya doğru yürüdü. "Teğmen dönünce, buraya geldiğimi söylersin," deyip arabaya bindi. Dizginleri eline alınca: "Köyde olduğumu, kendisini orada beklediğimi de söylersin," diye ekledi.

Huben'e yeniden gülümsedi, başını sallayarak selâmladı, atını kırbaçladı. Birkaç dakika sonra meyhane önündeydi. Arabayı her zamanki yerine bırakmak için döndü. Meyhanenin kapalı olduğunu şaşkınlıkla gördü. "Bugün hangi bayram var, acaba?" diye düşündü. Dizginleri bağlayınca, yere indi. Atı yerleştirdi, yine meyhaneye baktı: Köylünün biri -nereden geldiğini fark etmemişti- yüzünü pencereye yapıştırmış, içeriye bakıyordu. Az sonra dönünce, Nona donakaldı: Gırdü idi bu. Yüzü solmuş, durulmuş, zayıflamıştı. Nona'ya şaşkın şaşkın ve neşeyle bakıyordu.

Ona daha fazla bakmadan, Nona postaneye doğru yürüdü. Milçevski, onu kapı önünde karşıladı.

"Burada ne arıyorsunuz? Nasıl geldiniz buraya?"

Korku ve fısıltı ile konuşuyordu.

"Kimseye rastlamadınız mı?"

"Kime, Gırdü'ye mi? Onu az önce gördüm."

"Hayır, Gırdü değil. Başka köylülere, çok kalabalık köylülere rastlamadınız mı?"

"Aman Tanrım, neler oluyor?" diye şaşıp kaldı Nona.

"Gelin, gelin, olup bitenleri söyliyeyim size."

Milçevski, Nona'yı içeri aldı, bir sandelyeye oturunca, anlattı:

"Haberler kötü. Her yerde karışıklık, kargaşalık var. Köylerde ayaklanmalar başlamış. Bu sabah telefonla konuştum, ama şimdi yanıt alamıyorum, hatlar kesik olabilir. Kötü, bilemiyorum... Bu böyle, ne yapalım."

Nona:

"Ama burada hiçbir şey yok," dedi Nona.

"Nasıl yok? Görmüyor musunuz: Meyhane kapalı, muhtar ortada yok, jandarmalar ortalıkta görünmüyor, kasabaya kaçtıkları söyleniyor. Köylüler aşağıda, kenar mahallede toplanıyor. Bu böyle... ben şimdilik buradayım, ama daha sonra ne olur, bilmem. Ama siz geç kalmayın, hemen gidin."

Nona gitmek üzere ayağa kalktı, ama durdu.

"Galçev de burada değil," dedi. "Karakola uğradım, yoktu. Emir eri bana sınır boyunca gittiğini söyledi."

Milçevski:

"Gitmiş mi?" diye şaşıp kaldı. "Bu böyle... Madem ki gitmiş, bu haberden hoşlanmadım..."

"Neden ne oluyor?" dedi Nona. Ansızın gücü kesilmiş gibi sandalyeye oturdu. "Siz bir şeyler biliyorsunuz da niçin benden saklıyorsunuz?"

Milçevski solgun, zayıf yüzünü ona doğru çevirdi.

"Hiçbir şey sakladığım yok, küçük hanım, neyi saklayacakmışım? Bu böyle... Yalnız, ortalığın güllük, gülistanlık olmadığını söylüyorum. Hepsi bu. Neyi gizleyecekmişim ki..."

Nona:

"Gitmeyeceğim işte," dedi. "Burada kalıyorum, bana ne yapabilirler ki... Yosif burada değil mi? Yosif benim yakınımdır, Yosif, bana bir şey yapılmasına izin vermez. Daha ne?" diye sordu Nona. Milçevski'nin başını salladığını görünce: "Yosif'in beni koruyacağına inanmıyor musunuz?" dedi.

"Yosif burada değil. Bu böyle... Bugün burada olup biteni, Yosif gibileri hazırlıyor. Üç-dört gündür, Yosif buralarda görünmez oldu. Bir çeteye katılıp gittiği söylentileri var."

"Bir çeteyle mi? Nasıl bir çete o?"

Milçevski omuzlarını silkip bir şey demedi. Nona gözlerini yere dikti, biraz düşündükten sonra sıçradı. Arabasına doğru yürüdü. Milçevski ardından geliyordu.

"Siz gidin. Bu böyle... Ortada hiçbir şey yok, ama gitmeye bakın. Gitseniz, iyi olur. Korkmayın, hiçbir şey olmaz. Ben bunu bilir, bunu söylerim... Sizi uğurlamak isterdim, ama, bilirsiniz, postaneyi bırakamam."

Nona onu dinlemiyordu, arabaya bindi, hareketten önce Gırdü aklına geldi, çevreye baktı. İlkönce onu göremedi, çevrede hiç kimse görünmüyordu, ama daha iyi bakınca, otel yanındaki bir akasyanın gölgesi altında Gırdü oturmuş, kendisine bakıyordu. Nona atı kırbaçladı, havanın çok sıcak olmasına bakmaksızın, daha oturduğu yerden atı en hızlı tırısa kaldırdı. Emir erinin neden yalan söylediğini ancak şimdi anlayabilmişti, telâş ve endişeye kapıldı. Kendisini değil, Galçev'i düşünüyordu. Sınır boyuna dönmek istiyor, ama yine kendisine hiçbir şey söylemeyeceklerini biliyordu. Çiftliğe bir an önce dönmekten başka çare kalmıyordu. Atı yine kamçıladı. Zaman zaman dönüp geriye bakıyor, ama sınır boyunca karakolun ne bir yanından, ne de öte yanından bir şey görünüyordu. Her taraf bomboş ve ıssızdı.

Çiftliğe varınca, Nona orada herkesin olup bitenleri artık öğrenmiş olduğunu anladı. Manolâki, her zaman olduğu gibi, çardakta oturuyordu. Çiftliğin bütün uşakları önünde sıraya dizilmişti: Malin, Murat, Gluhaneka, Hristo Baba. Manolâki az önce buyruklarını vermiş, onlar da düşünceli, ama sevinçli –insanlar yeni bir haber gelince

hep sevinir– merdivenlerden aşağı indiler. Çardakta, Manolâki'nin yanında sadece Hristo Baba kalmıştı.

"E, Nona, Senova'daydın," dedi. "Anlat bakalım, ne var, ne yok orada?"

Nona, orada görüp duyduklarını birer birer anlattı.

Manolâki:

"İstediklerini yapsınlar," dedi. "Biz kendi işimize bakalım."

Uşaklardan kimisinin merdiven altında durup birkaç söz daha işitmek istediklerimi anlayınca, biraz eğilip bağırdı:

"Hadi, gidin, kendi işinize bakın! Size söylediklerimi yapın. Haydi!"

Sanka, Nona 'yı kapıda karşıladı.

"Ah, Nona, iyi ki geldin; bilsen, hep seni düşündüm. Nişanlından mektup aldın mı?"

"Geçen gün bir telgraf almıştım, şimdi bir şey yok. Hem nişanlımdan bana ne, onu düşünmüyorum şimdi. Buradakileri, birbiriyle boğuşup ortadan yok olanları düşünüyorum. Onlara acıyor, üzülüyorum."

Sanka, şaşkın gözlerle ona bakıyordu. Nona'nın ne demek istediğini iyice anlamıyordu. Ama o sırada kasabada bulunan Toşo aklına geldi de güzel yüzünde büyük bir korku izi belirdi.

"Şimdi ne yapacağız, Nona? Toşo da gelmedi. Malin söyledi: İçleri köylülerle dolu bir sürü arabanın kasabaya doğru gitmekte olduğunu görmüş. Malin değirmenden geldi, böyle söyledi. Ya buraya da gelirlerse, Nona?"

"Burada ne işleri var? Onlara ne yaptık, ettik ki... Sen de ne korkaksın!" dedi Nona, Sanka'yı kucakladı: "Korkma, Sanka, hiçbir şey yok. Ama bir şey olursa, sınır şuracıkta, kaçar, askerlere sığınırız."

Sanka içini çekti, kulak kabarttı: Dışarıdan, çardaktan ayak sesleri geliyordu. Manolâki yerinden kalkmış, öksüre öksüre, ağır adımlarla öteki odaya giriyordu. Dolap kapağı gıcırdadı. Nona, henüz erken olduğu halde, Manolâki'nin rakı almak için odaya girdiğini anladı.

Bu da onun büyük bir telaş ve endişe içinde olduğunu gösteriyordu.

Az sonra çiftlikteki yaşam, her zamanki durumuna girmişti. Öğle yemeğinden sonra, Nona odasına çekildi. Manolâki, her günkü gibi, uykuya daldı. Yollarda hiç kimse yoktu, yakın bir tehlike görülmüyordu. Ama Nona huzursuzdu. Artık bildiği şeylerden, çeşitli zamanlarda duyduklarından anlıyordu ki, önceden hazırlanan büyük ve korkunç bir olay olmuştu. Günün tarihini anımsaması gerektiği de aklından geçti. Sık sık olduğu gibi, bugünün hangi gün olduğunu bilmiyordu. Ayak uçlarına basarak yavaşça Manolâki'nin odasına geçti. Sırtüstü yatmış, paltosuna sarılmış, horluyordu. Nona, duvarda asılı takvime yanaştı, günün tarihini buldu. Bu tarihi daha iyi anımsamak için, kendi kendine fısıldadı: "22 Eylül 1923".

Nona odasına döndü. Az sonra pencereden Galunka'nın koşarak geldiğini, arkasından da Lukana Ana'nın "çember" denilen büyük başörtüsünü takarak, yalınayak seğirttiğini gördü. Nona, Manolâki'yi uyandırmamak için, onları çardakta karşıladı, susmaları için uzaktan bir işaret yaptı. Sanka da dışarı çıkmıştı.

Galunka, soluk soluğa:

"Nona, Sanka abla," diye fısıldadı. "Senovalılar yine tarlaya geldi. U! Görsen, ne büyük bir kalabalık, bir görsen! Tarlada duruyorlar. Manol Baba'ya haber verelim."

"Babam uyuyor," dedi Nona.

Sanka, korkuyla:

"Buraya mı geliyorlar?" diye sordu. "Babamı uyandıralım. Tanrım, ne yapacağız şimdi!.."

Nona ona çıkıştı:

"Sen de, Sanka, ne biçim insansın! Buraya gelmiyorlar, değil mi, Galunka? Tarlada duruyorlar."

"Ama, ya buraya gelirlerse? Babamı uyandırmalıyız."

Lukana Ana da:

"Uyandırın, uyandırın," diye direniyordu. "Bunu ona söylemeli." Malin de: "Çorbacıya söyleyin," dedi.

Manolâki'yi uyandırmaya gerek kalmadı: Öksürüğü içeriden duyuldu, kendisi de dışarı çıktı.

"Ne var, ne oluyor?" diye sordu; bulanık, uykulu gözlerle herkesi süzdü. "Neden buraya toplandınız?"

Lukana Ana:

"O Senovalılar yine sersemleşti," diye yanıt verdi. "Tarlaya yine geldiler."

"Malin nerede? Söyleyin, yanıma gelsin!"

Manolâki, yerine oturmak üzere, çardağa doğru yürüdü.

"Çağırın Malin'i, hemen yanıma gelsin!"

Az sonra Malin göründü, gülümsüyordu, acelesi yoktu, tehlikeli bir şey olmadığı anlaşılıyordu.

"E, ne yapıyorlar?" diye sordu Manolâki. "Şimdi neredeler?"

"Tarlada. Sürüyorlar. Teker teker saydım, tam sekiz pulluk. Her birine dörder beygir koşulmuş. Ne yapalım, biz de oraya gidelim mi?"

Manolâki:

"Deli misin sen?" dedi. "Burada kalacaksınız siz. Toprak için bunca aç gözlü iseler, bırakalım sürsünler! Sonra ne olacak, görürüz. Siz burada kalmalısınız. Haydi, kendi işinize bakın! O herifler ne yapıyor? Uzaktan gözetin. Bir şey olursa, gelip bana haber verin. Haydi, haydi, işinizin başına dönün!"

Akşamüstü... Batı yönünden kapkara bulutlar belirdi, gittikçe yükseldiler. Bir yel esti, tozu dumana kattı. Yaşlı karaağaç, eğilip bükülerek hışırdamaya başladı. Bir gökgürültüsü duyuldu. Daha aşağılarda, külrenginde, tostoparlak başka bulutlar belirdi. Sanki yerdem fışkırıyor, bir yangın dumanı gibi çevrilip savruluyordu. Yarış edercesine koşup öteki bulutları geçerek bütün gökyüzünü ansızın kapladılar. Ortalık karardı, rüzgâr şiddetlendi, sık sık şimşekler çaktı, gök gürledi. Malin gelip Senovalıların gittiğini söyledi.

Dolu taneleri toprağın üzerine düştükçe, şurada-burada kurşun gibi ses çıkarıyordu. Ardından, bardaktan boşanırcasına bir yağmur başladı. Kızıl şimşekler çakıyor, yakın bir yerde korkunç bir yıldırım

patlıyordu. Kimi zaman sakinleşerek, kimi zaman da tipi gibi yelle savrularak yağan yağmur, bir saate yakın sürdü. Bulutlar gökyüzünün başka bir yanına çekildi, yağmur ve fırtına şimdi oraya kaymıştı. Çiftlik çevresinde inekler böğürüyor, danalar bağrışıyordu; sığır sürüsü eve dönüyordu. Yağmurdan ıslanmış, pırıl pırıl olmuş atlar, ince bacaklarıyla daha arık, daha cılız görünüyordu. Artık hava kararıyordu. Yağmurdan ağırlaşmış, büyük karaağaç kararıyor, dallarını sallıyor, sanki yeniden yağmur yağarcasına sık sık, ince ince su serpiştiriyordu.

Güçlü, dinç bir ses duyuldu. Kutmak damın önünde göründü. Yağmurluk sırtında, bacakları sıvanmış ve yalınayaktı. Onun sesini duyunca, Nona ile Sanka pencereye koştu.

"Nasılsınız, ne yapıyorsunuz? Hayatta mısınız?" diye onlara seslendi. İşte, ben de geldim. Babanız nerede, burada mı?

Çardağa çıktı. Nona ile Sanka, onu gülümseyerek, sevinçle karşıladılar. Kutmak'ın gelişi, onları epeyi canlandırdı, cesaretlendirdi.

Kutmak:

"Yağmur beni bir parça ıslattı, ama önemli değil. Yağmur iyiliktir, berekettir", diye konuşuyor, çıplak ayaklarını yere vurup gürültü çıkarıyor, ardından şapkasını da çıkarıp silkeliyordu.

"Biraz ıslandım, ben buradaydım. Damda duruyordum. Şu Senovalıları görünce, kendi kendime dedim ki: Ne duruyorum burada? Neden çiftliğe gitmiyorum? Ne de olsa, şimdi benim gibi bir adama gereksinim vardır, dedim."

Nona sordu:

"Ne var, ne oluyor, Todor Baba?"

"Ne olacak? Çıldırmış bu herifler. Korkuyorsanız, sizin de aklınız yok, demektir. Ne var, önünde sonunda bunlar Türk değil, Çerkez değil, Bulgar bunlar. Kendi kendime dedim ki, dur bakalım."

"Gel, gel buraya!" diye bağıran Manolâki'nin sesi duyuldu.

Kutmak dönüp eve girdi, ardından kapıyı kapadı. Ama sesi gürlüyor, bütün evde işitiliyordu. Nona ile Sanka içeri girdi. Kutmak eve gelip sesi yakından duyulunca, artık hiçbir tehlike kalmamış gibi geliyordu onlara.

Ancak, hava iyice kararınca, çiftliği yeni bir endişe ve telaş sardı. Bu akşam erkenden gece nöbetine çıkan, erkenden bütün köpekleri salıveren Gluhaneka, Manolâki'nin yanına gidip Senovalıların yeniden geldiklerini haber verdi.

Kutmak, sakalını tutarak:

"Olamaz böyle bir şey!" dedi. "Geceleyin burada ne işleri var? Paskal, galiba, sen yanlış görmüş olacaksın."

"Kör değilim, gözlerimle gördüm onları. On arabanın her birinde dört beş kişi var."

"A be onlar yolcu olabilir! Millet işine gidiyor ya da değirmene!"

"Ne değirmeni, ne yolcusu!" diye direniyordu Gluhaneka. "İyiniyetli olsalar, çiftlik karşısındaki ovada ne işleri var? Yoldan saptılar, şimdi orada duruyorlar."

Kutmak yerinden sıçradı, kızgın kızgın surat astı, gidip kendisi görmek istedi. Hemen bakıp dönecek, daha sonra Gluhaneka'nın olup bitenleri görmediğini, anlamadığını söyleyecekti. Ama çok geçmeden Kutmak geri döndü, ciddi ve biraz da utangaçtı: Gluhaneka'nın söyledikleri doğruydu, Kutmak bunu gözleriyle görmüştü. Manolâki artık tembihlerini hemen sıralamaya başlamıştı: Çiftliğin üç tarafı (geriye yalnız sınır tarafı kalıyordu) silahlı ikişer-üçer kişiyle korunacaktı. Malin, Murat, Hristo Baba, Kutmak: hepsi orada hazır bulunacaktı. Hiç kimse uykuyu aklına getirmemeliydi.

Kadınları, özellikle durmadan ağlayan Sanka'yı yatıştırmak için, Manolâki, her an harekete hazır bir araba hazırlanmasını buyurdu: Atlar hamutlu olmalı, arabaya da yolda gerekli olacak şeyler konmalıydı. Gerekliğinde, tehlike göründüğünde atlar ossaat arabaya koşulmalı; Sanka, Nona, Manolâki (kendisi için henüz karar vermemişti) arabaya binmeli, kuzey yönü açık bulunduğuna göre, ya kasabaya, ya da sınırdaki karakola doğru yola çıkmalıydılar. Bunu yola çıkarken kararlaştıracaklardı.

Gece karanlık, gökyüzü bulutluydu. Köpekler durmadan havlıyordu. Bir ara Senovalıların arabaları takırdadı, harekete geçtiler, bir yana savulup gittiler. Az sonra ortalık duruldu, ama köpekler, sanki

çevrede yabancı kimseler varmış gibi, havlamayı sürdürüyordu. Çiftlik korucuları, Senovalıların gidip gitmediklerini ya da herhangi bir plana uygun olarak, yalnız bir başka yana mı sapıp saklandıklarını anlayamadılar.

Manolâki uyumuyor, yalnız başım eline dayamış, uyukluyordu. Ya Malin, ya da Gluhaneka sık sık yanma gelip haber veriyorlardı. Nona ile Sanka bir odaya çekilmişlerdi. Nona gözlerini kapayamıyordu, çünkü Sanka bir türlü sakinleşemediği için, pencereye gidip dışarıyı gözlüyor ve dinliyordu. Bir ara, pencereye yaklaşıp:

"Orada parlayan şey nedir? Sakın, bir şeyler yanıyor olmasın?" dedi.

Karanlığın içinde, samanlıklara doğru oldukça cılız bir ışık titriyor, sanki bir fenerden ya da ocaktan geliyormuş gibi görünüyordu. Ansızın ışık harladı, genişledi, alevler fışkırdı, kıvılcımlar saçıldı. Ötede insanlar yüksek sesle bağrışmaya başladı.

"Yangın var! Bir şeyler yanıyor! Yangın var, yangın!" diye bağırdı Sanka.

Manolâki'nin bulunduğu odaya doğru koştu, korkudan çılgınca bağırıyordu:

"Baba, baba! Yangın var!"

Manolâki korkarak, titreyerek çardağa çıktı. Yangının kızıllığı genişlemişti. Kimi kez hafifliyor, kimi kez de birdenbire patlıyordu. Avluda Kutmak'ın gür sesi duyuldu:

"Korkmayın, hiçbir şey yok! Küçük bir yığın saman yanıyor. Uzak, samanlıklardan uzakta."

"Nasıl, samanlıklar yanmıyor mu, Todor Baba?" diye bağırdı Nona.

"Ne samanlığı be! Sadece bir yığın saman yanıyor. Hiçbir şey yok, diyorum size."

Manolâki, korkudan sevince bu hızlı, beklenmedik geçişe dayanamadı, dizleri kesildi, çardağa oturdu. Kutmak çardağa çıkıp yineledi:

"Bir yığın saman yanıyor. Hani eski, çok eski bir samanlık vardı ya, işte orada kırın ortasında. Yanan o. Küçük bir saman yığını o, ama bak işte. Çapkının biri onu tutuşturmuş."

Hep birlikte eve girdiler. Kutmak, her şeyi daha ayrıntılı olarak açıkladı: Tehlike yoktu, herkes sakin ve rahat olabilirdi. Ateşe verilen samanlık (Peynirci Georgi'nin oraya gizlice sokulup samanları tutuşturduğu sonradan anlaşılmıştı) çiftlikten, öteki samanlıklardan uzak bulunyordu. Yangının öteki samanlıklara, yapılara sıçrama olasılığı yoktu; çünkü rüzgâr yukarıdan, çiftlikten esiyor, kıvılcımları aşağıya, ters yöne alıp götürüyordu.

Kutmak bunları anlatırken, Manolâki tek söz etmeden dinliyordu. Sakinleşmiş olduğu görülüyordu, Yalnız yaşlı gözleri, bulanık bakıyordu, ama onun gözleri zaten her zaman böyleydi. Ansızın, oturduğu yerde, sigarasını yere düşürdü, sararıp soldu, gözleri korkuyla baktı, bir şeyler söylemek istedi, ama yalnızca hıçkırdı, can çekişmeye başladı. Daha sonra ellerini yana salıverdi ve yere düştü.

Kutmak:

"Su! Biraz su verin!" diye bağırdı.

Ne yapacağını bilemeyen Kutmak, kol bileklerinin damarlarını ovalamaya başladı. Manolâki, bir ölü gibi gözlerini yummuştu. Sanka ağlıyordu. Nona da yalınayak, korkmuş, koşa koşa yetişti. Manolâki kendine gelip gözlerini açtı. Yatağına götürdüler, giysilerini çıkarıp yatırdılar.

Daha sonra geceleyin hiçbir şey olmadı. Zaman zaman sadece yanan samanlık daha güçlüce alevleniyor, kan kırmızısı geniş parlaklık karanlıkta korkunç biçimde titreşiyordu. Çiftlikte herkes dehşetten ürpermiş, dışarıya bakmak için pencerelere koşuyordu. Ancak, yangının yayılma tehlikesi atlatılmıştı, çünkü rüzgâr hep öylece yukarıdan, çiftlikten esiyordu. Ama bir ara yağmur yağdı. Ateş sönmeye başladı. Ortalık ağarıp şafak sökünce, ne denli dikkatlice bakılırsa bakılsın, çiftlik çevresinde hiçbir şey görünmüyordu. Ne bir araba, ne de bir yaya vardı. Senovalılar çekip gitmişti.

Ancak öğleden sonra geç vakit yine göründüler. Bu kez daha kalabalık gibi görünüyorlardı. Artık ne yapacakları anlaşılmıyordu. Niçin gelip neden gidiyorlar? Belli değildi. Bu kez kitle halinde bir yerde toplanıyor, durup baş başa veriyorlar, bir şey düşünüyorlar,

daha sonra dün sürmüş oldukları tarlaya değil de doğruca çiftliğe giden yolu tutuyorlardı. Hep vadinin kıyısı boyunca yol aldıklarından, gerçekten, çiftliğe gitmekte oldukları görünüyordu. Ama sınırı geçmek istedikleri de düşünülebilirdi.

Birdenbire çiftliğin ardından, sınır yönünden tüfek sesleri duyuldu. Birkaç kez iki-üç kurşun atıldı. Senovalılar da karşılık verdi, oradan da birkaç tüfek sesi duyuldu. Bundan sonra, vadi kıyısından yürüyen Senovalılar, bir sürü gibi hızla vadiye inip kayboldular. Sınır boyundan sık sık silah sesleri geliyor, vadide de sık sık silah patlamaları duyuluyordu, Senovalılar karşılık veriyordu. Gerçek bir savaş başlamıştı. Şimdi Çiftliği en büyük korku sarmıştı. Murat atları arabaya koştu, arabayı evin önüne çekti. Sanka ağlayarak, kaçmak için Nona'nın eline asılıyordu. Ancak, Manolâki'yi böyle yapayalnız ve hasta olarak bırakamayacaklarını hemen anladılar. Hele Nona, bunu duymak bile istemiyordu. Ne yapacaklarını bilmeksizin, birbirlerine şaşkın şaşkın bakarken, silah sesleri aniden kesildi. Bir ya da birkaç silah sesi daha duyulduysa da sonra her şey sessizliğe büründü. Az sonra Kutmak ile Malin, nöbet tuttukları bahçeden geldi. Anlattıklarına bakılırsa, sınır boyundan ateş eden askerlermiş. Senovalılar artık ortalıkta görülmüyordu. Vadide, devedikenleri arasında saklandıkları yerden çıkıp köylerine doğru yola çıkmışlardı.

XXVIII

Ertesi gün. çiftlik çevresinde kimse görünmediği gibi, kimse de dışarıya çıkıp bir yere gitmeye cesaret edemiyordu. Öğleden sonra, en sakin zamanda bahçıvanın biri çiftliğe uğradı. Aşağıdaki köyleri dolaşmış, bomboş arabasıyla Yenice köyündeki bahçesine dönüyordu. Senova'da durumun sakin olduğunu, hekesin işiyle, gücüyle uğraştığını ondan öğrendiler. Manolâki hâlâ yatıyordu, ama daha iyiceydi. Hemen Malin ile Murat'ı çağırttı, onlara pullukları hazırlamalarını buyurdu. Kutmak'ın çiftlikte yapacağı hiçbir işi kalmamıştı, çıkıp gitti. Her zamanki gibi, herkes işine koyuldu. Yalnız Sanka, Toşo için endişe duyuyordu. Nona, bahçıvanla konuştuktan sonra, duyduklarını anlatmak üzere yanına gittiğinde, ağlamaktan kızarmış gözlerle buldu.

"Yeter, Sanka, ayıp ediyorsun!" diye çıkıştı. "Bir şey yok, korkma. Demin bir bahçıvan geçti buradan. Senova'da her şey yolundaymış. Herkes işiyle, gücüyle uğraşıyormuş. Her yerde, köylerde de öyleymiş. Ya sen! Yeter artık, yeter!"

Nona, yalnız bir tek şeyi söylemek istemedi: Bahçıvan, gelip geçtiği yerlerde, bütün köylerde her şeyin yolunda olduğunu anlatırken, yalnız bir yerde, sınır boyundaki bir köyde kargaşalık çıktığını, bir çarpışma olduğunu, ama olup bitenleri pek anlayamadığını da söylemişti. "Ben soğanlarımı, biberlerimi satmaya bakarım, demişti. Bana politika lazım değil." Bu haber Nona'yı endişeye düşürmüştü. Galçev'e ne olmuştu? Sınır boyunca dolaşması sona erip karakola dönmüşse, çiftlik çevresinde bunca olayların olup bittiği şu iki-üç gündür ortalıkta görünmemişti, sabredemeyip gelmesi gerekirdi. Gelmediğine göre, bu Senova'da olduğunu gösterir. Artık dönmüş müdür, acaba? Yine dönmemişse, o zaman nerededir, başına ne gelmiş olabilir? Acaba, tam çarpışmanın olduğu yerde değil miydi? İlkin Nona bunu sadece düşünmüştü, sonra sanki biri

Galçev oradaydı, demiş gibi buna inanmaya başladı. Hemen Senova'ya gitmek istiyordu, ama babası buna izin vermezdi, o ise babasını telaşa düşürmek istemiyordu. Bugün de sabretmek, yarın Senova'ya gitmek, olup bitenleri öğrenmek kararı aldı.

Öğle yemeğinden sonra Sanka ev işlerine girişti, Nona da odasına çekildi. Ne kitap okuyabiliyor, ne de bir yerde durabiliyordu. Yarma ertelemektense, hemen şimdi Senova'ya gitmek düşüncesi aklından geçti. Yerinden şıçradı, kahverengi deriden kısa bir manto giydi, başına aynı deriden bir bere oturttu, eldivenlerini alıp kimse görmeden evden çıktı. Malin ile Murat, Senovalılarla kavga konusu olan tarlayı değil de başka bir tarlayı sürmeye gitmişlerdi. Lukana Ana ile Galunka ise, bahçede çalışıyorlar, öteki uşak ve hizmetçilerden hiçbiri ortalıkta görünmüyordu. Nona atı ahırdan çıkardı, arabaya koştu, henüz hiç kimse kendisini görmeden, Senova'ya doğru yollandı. Yokluğu anlaşılmadan, hemen gidip dönmek istiyordu, onun için de ata acımadan hızlı sürüyordu.

Hava bulutlu ve serindi. Artık yağmur yağmıyor, ama daha önce çok yağdığı için ıslak ve nemliydi. Açık alanlarda, yıkanıp temizlenmiş otlar canlanmış, yeşeriyordu. Daha önce tozlu olan yollar, şimdi ovada çamur dereleri halinde kararmış, ıssız ve çıplaktı. Şuradaburada, kargalar ve karatavuklardan oluşan kapkara kuş sürüleri havalmıp uçuşuyordu. Ovada başka hiçbir şey görülmüyordu. Tek bir gün içinde, yağmurla birlikte güz de gelmişti.

Nona, Kutmak'ın bostan tarlasına yaklaşınca, yaşlı adamın kulübenin önüne çıktığını gördü. Kutmak onu tanıyıp seslendi. Nona elini sallayıp dostça selamladı, ama vakit yitirmek istemiyordu, durmadan geçti. Kutmak da artık çağırmadı. Şimdi Nona'ya değil, ata bakıyordu: bu çamurlu ve zahmetli yolda hangi at olursa olsun zorlanırdı, ama Osman hafifçe koşuyor, nallarının altından iri çamur parçaları havaya uçuşuyordu. Nona, Senova'ya gitmekten vazgeçti, dönüp ovadan doğruca karakola yöneldi. Karakol artık gözlerinin önündeydi, hep oraya bakıyordu. Ne denli çoştuğunu, kalbinin ne denli hızla çarptığını ancak şimdi sezinlendi. İşte bir asker karakol önünde göründü, ona doğru baktı, yitip gitti. "Çiftlikteki genç

bayan"ın gelmekte olduğunu Galçev 'e haber vermek için mi koşmuştu, acaba? Galçev de hemen şimdi başı açık, gülümseyerek ortaya çıkmayacak mıydı? Asker yine dışarı çıkıp ona doğru baktı. Ama Galçev yoktu. Yoksa henüz geriye dönmemiş miydi?

Asker yerinden kımıldamadı, Nona gelene dek yerinde kaldı. Bu, Huben değildi, ama bu askeri de daha önce görmüşlüğü vardı

"Teğmen döndü mü?" diye sordu; olup biteni, her şeyden önce onun yüzünden anlamak için, askere baktı. Asker, yalnız "hayır" anlamında bir baş sallamayla yetindi, gülümsemedi, şaşkınlık göstermedi, yüzü de eskisi gibi hissiz, lâkayt görünüyordu.

"Teğmen burada mı?" diye Nona sorusunu yineledi. "Geldi mi?"

Asker, kuru ve soğuk bir biçimde:

"Daha gelmedi," diye karşılık verdi.

"Nasıl olur? İmkânsız bir şey. Buraya gelip yine gitmiş olabilir."

Asker susuyordu.

"Ne zamandan beri yok? Önceki gün buraya gelmiştim. Huben bana teğmenin sınır boyunca çıkıp gittiğini söylemişti."

"Evet, gitti."

"E, o zamandan beri mi ortada yok?"

"Evet, bayan, o zamandan beri geri dönmedi."

Nona sustu. Umutsuzluğa düşmüştü. Askerin kendisine hiçbir şey söylemek istemediğini anlamak, zor bir şey değildi. Susmamak için konuşuyor, Nona'nın sözlerini yineliyordu.

"O halde, ne zaman geri döner?" diye sordu Nona.

"Bilmiyorum, sayın bayan, hiçbir şey bilmiyorum."

Asker karakola doğru döndü. Levaşki pencerede duruyordu.

Asker, Levaşki'ye bakarak, şaşırmış bir biçimde:

"Hiçbir haber yok, ben hiçbir şey bilmiyorum," diye konuşuyordu.

Ansızın Nona'yı bir telaştır aldı. Burada kendisinden saklanan bir şey vardı, bunu kendisine söylemek istemiyorlardı, bu açık-seçikti.

Bir şey daha söylemek, bir şey daha sormak istiyordu, ama Levaşki'nin sert bakışı –o hep öylece pencerede duruyordu– onu caydırdı.

"Ben yine gelirim," dedi, sesi titriyordu. "Bay Galçev'in dönüp dönmediğini sormak üzere gelebilirim, değil mi?"

Asker, kaş altından Levaşki'ye bakarak:

"Gelebilirsiniz, bayan", diye yanıtladı.

Nona:

"Görüşürüz!" diye gülümsedi, çünkü ne de olsa bunlara bir teşekkür borcu vardı. Arabayı köye giden yola çevirdi.

Otelin önüne gelince, Milçevski onu tanıdı, çıkıp karşıladı. Karakoldan geldiğini bildiği için sordu:

"E, bir şeyler öğrenebildiniz mi bari? Galçev şimdi nasıl, hafifçe yaralıymış, değil mi?"

Bu sözleri duyduğunda, Nona, tam yere inecekti. Milçevski'ye yüzünü dönmüş, ona doğru eğilmiş, oturduğu seyis yerine bir eliyle tutunmuş, tekerleğin üstüne basarak oradan tam yere sıçramak üzereydi.

Milçevski'nin sözleri onu çarpınca, yıldırımla vurulmuşa dönmüş, ürkmüş, şaşakalmıştı. Sanki yer yerinden oynamış, başı dönmüş, düşecek gibi olmuştu. Ama aynı an, kalbi acıdan parçalanacak gibi olunca, insanüstü bir çabayla kendine gelebildi.

"Evet, evet! Öğrendim, her şeyi öğrendim," diyerek arabadan yere atladı.

Ancak Milçevski onun heyecanını sezmiş, acele ettiğini anlamış, donakalmıştı.

"Ben şunu demek istiyordum... Aslında ben hiçbir şey bilmiyorum, yalnız duydum ki, ama bu böyle... Ben bir şey bilmiyorum."

Nona:

"Bu yapmacıklara ne gerek var, Bay Milçevski?" diye bağırdı, gülümseyerek sakin görünmek istiyordu. "Hafif yaralıymış! Ağır yaralı olduğunu biliyorum, ben her şeyi biliyorum. Olup biteni bana anlattılar. Siz neden söylemiyorsunuz, niçin saklıyorsunuz?"

"Ben bilmem. Bu böyle... Bildiklerimin hepsini size söyledim."

Nona:

"Bay Milçevski, burada gizlenecek ne var?" diye daha sakince konuştu. "Galçev'in sizin için de, benim için de bir tanıdık, bir dosttan başka bir şey olmadığını bilmez misiniz? Nişanlı olduğumu unuttunuz mu? Galçev'le ilgili haberler her ne denli kötü olsa da, üzüntü duymakla birlikte, sükünetle dinleyebilirim. Ne de olsa, biz yabancı sayılırız."

Ancak Milçevski aldatıcı olmak istemedi, daha ihtiyatlı konuştu:

"Küçük hanım, bu böyle ... Bir şeyler bilseydim, söylerdim size, ama bilmiyorum, daha fazla bir şey bilmiyorum. Nereden bileyim, bu böyle...Kim bana söyleyecek?"

Nona, ondan daha fazla bir şey öğrenemeyeceğini anlayınca, sustu. Sanki Milçevski'yi unutmuş, önüne bakıp düşünüyordu. Sonra ancak duyulabilen bir sesle "Görüşürüz" diyerek dışarı çıktı. Milçevski onu durdurmak istemedi, ardından dışarı çıkmadı. Nona arabaya binip yavaşça çiftliğe doğru yollandı. Düşünceleri kendisini altüst etmiş, yıpratmış, korkunç bir acıya boğmuştu.

Köyden bir flüt sesi geldi. Şen ve sevinçli olduğu denli, tatlı ve acıklı bir melodi, açıkça çevreye yayıldı. Nona, bunu Velikin'in çaldığını anladı. İlkönce yüreği kısıldı, sonra bir şey kendisini kanatlı olarak alıp götürüyormuş gibi geldi, sakinleşti. Galçev için duyduğu her şeyin bir yalan olup olmadığını düşündü. Galçev geri gelmemişse, gelecektir, elbette. Belki artık dönmüş de olabilir. Sevindi, düşündüğü şeye inanıyordu.

Arabayı karakola çevirdi.

Ansızın, kendisinden birkaç adım ötede Gırdü'yü gördü. Durmuş, biraz gülümseyerek kendisine bakıyordu; seyrek kara bıyıkları altından beyaz dişleri parlıyordu. Nona bu kez korkmadı, sonuna dek bakışlarına dayandı. Velikin, çok yakın bir yerde flütünü çalıyordu. Nona, Gırdü'nün yanından geçerken, anasını anımsadı. Onu, bütün güzelliği ile, sırtında kırmızı şalı, ışık saçan kara gözleriyle önünde görüyordu. Kendisine "Merhaba, Nona!" diyerek gülümsüyordu. Ah, o an kendisi için ne denli zordu, kalbi nasıl parçalanıyordu!

Nona, arabayı karakola doğru çevirmişti. Galçev'i orada bulacağından hemen hemen emindi. Ama, köyü ancak geçmişti ki, yolun biraz yan tarafındaki alanda Hançer ile Vidra'yı karşısında buldu. Vidra şuraya-buraya döne döne gidiyor, kokluyordu. Hantal ve ağır Hançer de ardından koşuyordu. Nona: "Vidra! Hançer! Vidra" diye seslendi. İki köpek duruverdi. Vidra Nona'ya baktı, kulaklarını dikti, kuyruğunu salladı. Hançer de Nona'yı tanımıştı. Bunun üzerine Vidra yine şuraya-buraya koşmaya ve koklamaya başladı. Hançer de peşinden gidiyordu. Keskin bir acı, yeniden Nona'nm yüreğini sıkıştırdı: Galçev hâlâ ortalıkta yoktu! Köpekler onu arıyor, her yana girip çıkıyor, adım attığı yerleri kokluyordu.

İşte karakol! Nona, farkına varmadan, kendini karakolun önünde bulmuştu. Gene aynı asker çıkıp onu karşıladı. Levaşki yine pencere önünde duruyordu. "Teğmen döndü mü" sözü, dudaklarının ucundaydı, ama bir askere baktı, bir de Levski'ye baktı da hiç çekinmeden, içindeki acıyı ve umutsuzluğu boşaltırcasına bağırdı:

"Bay Levaşki, neden bana böyle davranıyorsunuz? Galçev yaralıymış, belki de ölmüştür, bunu neden benden gizliyorsunuz?"

Sesinde bir ağlayış vardı, kara gözleri gözyaşından parlıyordu.

"Bana hiç olmazsa hayatta olup olmadığını söyleyin, hiç değilse bunu söyleyin, rica ederim."

Levaşki:

"Duyduklarınız doğru değil," diye kupkuru yanıtladı.

"Ama ne var, söyleyin bana!"

Levaşki susuyordu. Bütün bunlardan anlaşıldığına göre, o hiçbir şeyi tasdik etmek ya da reddetmek istemiyordu.

"Odasına çıkabilir miyim?" dedi Nona. "Çok yorgunum. Bir bardak su rica edebilir miyim?"

Asker dönüp Levaşki'ye baktı. Levaşki kendisi:

"Evet, bayan, buyurun," diye yanıt verdi. "Atanas, bayana bir bardak su getir."

Nona, daha önce birçok kez yaptığı gibi, merdivenleri çıktı, Galçev'in odasına girdi. Her zamanki gibi tertemiz, düzenliydi; duvarlar bembeyaz, yatak üzerine bir asker battaniyesi serilmiş, masada kitaplar olduğu gibi duruyordu. Oda, Nona'nın bildiği gibi, aydınlık ve sevimliydi. Galçev de neden görünmüyor, neden sesi, mahmuz çıngırtıları duyulmuyordu? Bitkin bir durumda, masanın yanındaki bir sandalyeye oturdu. Asker içeri girdi, su dolu bardağı uzatıp çıktı. Nona, dudaklarını değdirmeksizin, bardağı masaya bıraktı. Artık hiçbir şeye inanmıyor, hiçbir şeye güvenmiyordu. Galçev yaralıydı, ağır yaralıydı, ölmüş de olabilirdi. Bütün bunlar nasıl olmuştu? Niçin olmuştu? Neden kendisine hiç görünmemiş, neden hiç olmazsa iki satırlık bir mektup bırakmamıştı? Gözyaşlarını sineye çekerken, titreyen elleriyle masanın üstündeki kitaplar arasında bir tezkere, başlanıp bitirilememiş bir mektup bulmak umuduyla araştırmaya başladı. Bir kitabın yaprakları arasına sokulmuş yazılı, katlanmış bir kağıt parçası buldu. Ne olduğunu anlamak için bakarken, Nona, orada yazılı birkaç satıra göz gezdirdi. Elyazısını pek basit, çocukça buldu. Okudu: "...Vladimir, hiç gecikmeden bana mektup yaz, her zaman, evlâdım. Çünkü senden mektup geldiğini görünce, aynen seni görüyormuş gibi oluyorum. Mektubunu elimde tuttukça da, sanki senin ellerini tutuyormuş gibi oluyorum ... Senin sevgili annen: Sevastıtsa N. Galçeva".

Nona, mektubu dizleri üstüne koydu, bir noktaya bakıp düşündü. Ansızın omuzları titredi, bütün vücudu ağlamaktan sarsıldı. Oturduğu yerde ağlıyor, gözyaşları yüzünü ıslatıyordu.

Sonunda ayağa kalktı, elindeki mektuba yeniden baktı. Bir an tereddüt etti: Mektubu yerine mi bırakmalı, yoksa almalı mıydı? Ama, bir başkasının mektubunu alamazdı. Anımsamak için aynı satırları yine okuyup ağladı. Sonra mektubu bulduğu yere bırakıp dışarı çıktı. Uğurlamaya gelen Levaşki ile askerin, ağlamış olduğunu fark etmelerine aldırış etmedi. Arabaya bindi, onların üstünden karakola bakarak başıyla selâm verip arabayı sürdü.

Eve vardığında, çiftliğin bütün kadın ve erkeklerini, eve dönüp yeni haberler getiren Toşo'nun çevresinde toplanmış buldu. Manolâki

ötede, kendi odasındaydı. Onu rahatsız etmemek için, erkekler daha yavaş konuşuyordu.

Sanka:

"Gel, Nona, gel de yeni haberleri dinle," dedi. "Neredeydin?"

"Senova'da. Hepsini biliyorum, bana her şeyi anlattılar."

"Ya Galçev? Galçev'in öldüğünü söylediler mi?"

Nona, Toşo'nun bakışlarıyla karşılaştı, sertçe:

"Evet," dedi, "onu da öğrendim."

Ayakta durup kalsaydı, yere yuvarlanırdı. Bu yüzden çevresine bakındı, bir kenara oturup Toşo'nun anlattıklarını dinlemeye başladı. Dikkat edip her şeyi izliyormuş gibi görünüyordu. Gerçekten, köylerde patlak veren ayaklanmaları, isyancıların günlerce ellerinde tuttukları kasabaları, garları Toşo'nun anlatmalarından dinliyordu. Toşo, isyancıların bir garda treni nasıl durdurup içinde bir subay bulduklarını anlatıyordu. Silahını teslim etmesini istemişlerse de kabul etmemiş. Peki, daha sonra ne olmuş? Öldürülmüş mü? Bunu işitememişti. Yalnızca tek tek kelimeleri duyup anlıyordu, çünkü bütün bu duyup düşündüklerinin üstüne ağır, kapkara bir ağ düşüyordu: Galçev ölmüş ... Galçev artık cansızdı...

Nona ayağa kalktı. Sanka, Lukana Ana ve Galunka, duydukları haberlerden ürküp heyecanlanırken, o en sakin bir durumda onlara bakıp gülümsedi:

"Hey millet, karnınız acıkmadı mı? Sanka, sofrayı hazırla da yemek yiyelim. Ben acıktım, daha fazla bekleyemem."

Yerinden sıçradı, gülümsedi, eve koştu, odadan odaya dolaşırken, hep öyle sinirli, olağanüstü neşeli kahkahaları duyuluyordu. Sanka ile Toşo bakıştılar. Daha sonra Toşo, konuşmasını sürdürdü.

Yemek sofrası hazırdı, ama Nona gecikti, gelmedi. Sanka onu çağırmaya gittiğinde, kapanıp ağlarken buldu. Ağlamaktan, şiddetle sarsılmış bir durumdaydı.

Sanka:

"Nona, Nona!" diye bağırdı, her şeyi anlamıştı. "Ne yapıyorsun, Nona?.. Ah Tanrım, Tanrım... Nona, sevgili Nona, yapma böyle!"

XXIX

İsören çiftliğinden kasabaya giden yolda, kır ortasında, külrengi gökyüzünün altında, şurada-burada bir araba görülüyordu. Yağmurdan toprak kararmış, gevşeyip yumuşamıştı. Yol bir ırmağı andırıyor, üzerindeki sulu balçık erimiş bir zift gibi parlayıp akıyordu. Böyle bir çamurdan her zaman geçilebilir, çünkü yapışmaz, tekerlekler yıkanıp temizlenir. Ama çoğu köylü arabalarının atları cılız ve ufak olduğundan, ilerlemekte zorluk çeker: ancak kamçı sırtlarında şakladıkça bir parça hızlanır, arasıra koşarlar. Sonra yine gidişlerini yavaşlatırlar. Ancak işte yolda "fırtına gibi koşan" atların çektiği bir araba vardı. Atlar, yazın olduğu gibi, sanki önlerinde kupkuru bir yol varmışçasına hızla koşuyordu. Yanlarında yedek bir atla koşan iri yağız atlardı bunlar; hepsi de ak alınlı, ak bacaklı yağız atlar... Artık herkes bu atların, özellikle yedek atın koşulu olduğu arabanın İsören çiftliği sahibi Manolâki'nin malı olduğunu tanırdı. Önde Malin ve Hristo Baba, arkalarında da kürk mantolu, boynuna ufak bir şal sarmış Nora oturuyordu.

Araba artık karayoluna çıkmıştı. İri, uzun boylu atlar, karınlarına dek çamura batmışlardı; kuyrukları örülmüş ve düğümlenmişti, ama onlar da çamurluydu. Sırtlarından hafif bir buğu yükseliyordu. Yolda araba büyük bir gürültü koparıyor ve öylesine hızlı gidiyordu ki, sanki atlar arkalarında hiçbir yük, ağırlık hissetmiyordu. Bir yere dek yol hafifçe yükseliyor, bir höyüğün bulunduğu tepeye çıkıyor, kaleye dönüştürülen bu noktadan artık kasaba görünüyordu. Aşağı doğru iniş, gitgide daha hızlanıyordu. Ama Manolâki'nin evi, kasabanın öbür yakasmdaydı. Araba, yer yer kazılmış ya da ortasına yuvarlanmış büyük taşlar bulunan daracık, eğri-büğrü sokaklardan geçiyordu. Araba ağır ağır, dikkatli sürülmeli, süreklice bazen sağa, bazen sola

kaymalıydı. Birdenbire atlar sanki daha uzun boyluymuş gibi görünüyor, araba tekerlekleri de hükümet konağının önündeki kaldırımın eskimiş parlak taşları üstünde kulakları sağır edercesine çatırtı çakarıyordu. Meydanın bir yanında sıra sıra dükkânlar, öte yanında küçük kahvehaneler, avukat yazıhaneleri bulunuyor, tam karşısında da hükümet konağı yer alıyordu. Bitişiğinde, az uzakta bir çeşme vardı.

Kahvehanelerin önünde yaşlı kavak ağaçları yükseliyor, altlarında yazın her vakit birçok kimse bulunuyordu. Bundan dolayı, Manolâki'nin ya da çiftlikten herhangi bir kimsenin kasabaya her gelişi göze çarpmasın olamazdı. Tekerlekler kaldırımda çatırdamaya başlayınca, Nona, sanki uykudan uyanırcasına irkildi. Herhangi bir tanıdığın kendisini görmesini istemiyordu. Ama şimdi hava kötü olduğundan, kavaklar altında kimseler yoktu. Daha ilk bakışta, kasabanın olağanüstü bir şey yaşadığı anlaşılıyordu. Silâhlı yaklaşık on yurttaş, hükümet konağına girdi. Atlı bir jandarma, hükümet konağı arkasındaki kışlasından çıkıp atıyla aşağıya seğirtti. Çeşmeden su dolduran kadınlar, jandarmanın nereye gittiğini görmek üzere, başlarını uzatıp bakıyorlardı. İyi giyimli üç-dört köylü, kahvehaneden çıkarak hükümet konağına doğru yürüdü. Nona, onların arasında Senova muhtarı Aleksi'yi tanıdı. Araba onlara yaklaşınca, Aleksi güzel yağız atlara baktı, ak alınlı, ak bacaklı yedek ata da baktı, kimin arabası olduğunu anladı da ondan sonra Malin'i ve Hristo Baba'yı selâmladı. Nona'ya da bakmıştı, ama Nona kendisini tanıyıp tanımadığını anlayamadan, araba hızla geçip gitti.

Daracık bir sokağa saptılar. O anda, ilçe yapıları arasında beliren sarı renkli saat kulesinden kasaba saatinin çaldığı duyuldu. Nona, bu saatin vaktiyle doğru işleyip işlemediğini anımsayamadığından, kendi saatine bakmak aklına geldi: öğleden önce saat ondu. Koyu bulutlar aralanıyor, Azize Paraskeva kilisesinin avlusundaki kavak ağaçlarının tepelerinden güneş görünüyordu. Havanın iyileşeceği, dönüş yolculuğunun daha hoş olacağı anlaşılıyordu. Nona hemen zihninde bir hesap yaptı: saat ondan öğleden sonra saat dörde kadar elinde altı saat vardı. Bu süre de ona yeterdi. Yalnız bir şartla: Kasabaya gittiği gün geri dönmek şartıyla, Manolâki ona izin vermiş-

ti. Daha güvenli olması için de Hristo Baba ile Malin'i yanına katmış, iki attan başka, yolun kötüleşeceğini düşünerek, bir de yedek atın arabaya koşulmasını buyurmuştu.

Böylece Manolâki'nin evinin önüne vardılar. Malin arabadan indi, küçük kapılardan içeri girerek büyük kapıları açtı. Atlar avluyu tanıdı, kulaklarını dikerek, güvenle ve sevinçle içeri girdiler. Manolâki'nin evi eski, büyük bir yapıydı; avlusu geniş, bahçesi büyüktü. Şimdi burada, yalnız Sanka'nın anası, çocuklarıyla birlikte oturuyordu. Oğlunun adı Enko, onun ablası olan büyük kızının adı da Nona idi. Çocuklar okuldaydı, ama Nona, Sanka'nın annesi Anna Nine'den yakasını kurtaramadı. Giysi değiştirirken, onun sayısız sorularını yanıtlaması gerekiyordu. Dikkat etti: Nona, her şeyin iyi olduğunu ona inandırmaya çalıştıkça, kurnaz kadın dikkatle, süreklice kendisine bakıp bunun doğru olmadığını sanki seziyordu. Nona, hazırlanıp avluya çıkınca, üç atın da sırtlarına yeni çullar atıldığını, arabaya bağlanmış ve hâlâ yemyeşil fiğleri iştahla yemekte olduklarını gördü. Malin ile Hristo Baba, kendi işlerini görmek üzere, çoktan kasabaya çıkmıştı.

Nona'nın yine meydandan geçmesi gerekiyordu. Kahvehanelerin önünden geçerken, kavak ağaçlarının altından birisi seslendi, dönüp baktı: Aleksi idi. Nona, onu az önce görmüş olduğunu unutmuş, şaşırmıştı.

Aleksi:

"Sizi, arabayla geçerken gördüm," diye söze başladı. "Ziyaret etmek istiyordum."

Şişman, kırmızı yüzlü olduğu halde, korkmuş ve kaygılı görünüyordu.

"E, küçük hanım, gördünüz mü neler oldu, ne korkunç şeyler?.."

"Ama Senova'da kötü hiçbir şey olmadı. Yoksa, sizin söylemek istediğiniz..."

"Galçev, küçük hanım, Galçev'i söylemek istiyorum."

Nona, onun Galçev üzerine konuşmasını beklediği halde, öyle heyecanlandı ki, dizlerinin kesildiğini, yüreğinin delice çarptığını

hissetti. İyi ki, Aleksi bir şey ararcasına yan tarafa baktı da heyecanının farkına varmadı.

"Nereye gidiyorsunuz? Acele mi?" diye sordu. "Gelin, şu tatlıcıda biraz oturalım. Gelin de size tüm olup bitenleri anlatayım. Polis müdürünün yanındaydım, her şeyi anlattı bana."

Kimsenin bulunmadığı tatlıcıya girdiler. Aleksi kendine bir kahve ısmarladı. Nona, hiçbir şey istemedi.

"Ama siz neyin nasıl olduğunu biliyor musunuz?" diye sordu.

Nona, yavaşça:

"Hayır, hiçbir şey bilmiyorum," dedi.

"Size anlatayım, polis müdürünün yanındaydım, o bana her şeyi anlattı."

Aleksi, çevresine bakındı, Nona'ya daha yakın eğilip anlatmaya başladı:

"Yenice köyündeki toplantıdan dönerken, sınır boyunda geçirdiğimiz o geceyi anımsıyor musun? Hani, kurt ulumalarını duymuştuk?"

"Evet, anımsadım. Birkaç gün önceydi!"

"Biliyorum, biliyorum. O gün değil de ertesi gece Galçev telefona çağrıldı, derhal Baş-hisarlık (Preseltsi) köyüne gitmesi emredildi; çünkü birtakım kaçaklar sınırı geçmek üzere o yöne doğru gidiyormuş. Her neyse, Galçev oraya gider, her şey iyi sonuçlanır. Sınırı geçmek isteyenler, geri dönüp dağılmışlar. Galçev'in ilkönce havaya bir el ateş edilmesi emrini verdiği söylendi. Bundan sonra, yanına hiçbir asker almadan, tek başına köylülere doğru yürümüş, aralarına girip bir konuşma yapmış, onları evlerine dönmeye razı etmiş. Ha, ne diyordum... Daha sonra Senova'ya döner. Şimdi de bizim Senovalıların sizin çiftliğe güya baskın yaptıkları haberini alınca, atına atlayıp sınır boyundan İsören'e yollanır."

Nona dikkatle dinliyordu. Aleksi'nin anlattıklarından hiçbirini şimdiye dek duymamıştı.

Aleksi, umutsuzluğa düşerek:

"Şimdi ne olmuş? Bu öylesine korkunç bir şey ki, küçük hanım, deli olmak işten değil!" dedi. "Ne olmuş! Bizim kenar mahalleliler de malın gözü herifler, onları övmek istemem, ama doğruya doğru, eğriye eğri. Tarlaya girip sürmüşler, çiftliğe gidip babanıza gönül rızasıyla onlara bağışladığına ilişkin zorla bir kâğıt 'imzalatmak' akıllarına esmiş. Kötü bir şey yapmak da akıllarına esmiş olabilir, onların arasında kötülük yapmak isteyenler de bulunabilir. Gırdü de oradaymış. Nasıl olmuşsa olmuş, bunu kararlaştırmışlar, otuz-kırk kişi toplanıp çiftliğe yürümüşler."

Nona:

"Öyleydi," diye fısıldadı. "Görmüştük onları."

"Böylece... Çiftliğe doğru yollanmışlar. İyi, ama karakoldan askerlerle Galçev de aynı zamanda çiftliğe doğru inmişler; arkadan, sınır boyundan çiftlik duvarına dek gelmişler. Köylüleri görünce de, onları ürkütmek için, havaya bir-iki el ateş etmişler."

Nona:

"Evet, ilk önce oradan ateş edildi, duyduk biz," dedi.

"Böylece... Birkaç el ateş etmişler. Sonra ne olmuş, dersiniz? Bizim Senovalılar geri dönüp çekilmişler, vadiye girip oradan ateşe başlamışlar. Gerçek bir çarpışma başlamış."

Nona:

"Ah, çok korkunçtu," dedi. "Az kalsın kaçacaktık..."

"Evet, Senovalılar ateş eder, askerler de ateş eder. Bir ara Galçev ateşi durdurur, Senovalılar da ateşi keser. O zaman, tıpkı aşağı köylerde yaptığı gibi, bunu az önce size anlatmıştım ya, Galçev tek başına köylülere doğru yürür. Görünüşe göre, onlara bir şey söylemek, onlarla konuşmak ister. Peki, ama her türlü insan var, orada başarılı olan, burada... Daha on adım bile atmamışken, Senovalılardan biri ateş eder, kimmiş bu, şimdiye dek anlaşılamadı, Galçev yere düşer..."

Nona:

"Ah Tanrım, Tanrım!" diye inledi.

Aleksi de:

"Ah! Korkunç bir şey... Korkunç bir şey!" diye yineledi.

Galçev'in nasıl yaralandığını, askerlerin ossaat (karakolun arabası bir rastlantı sonucu oradaymış) onu hastaneye nasıl kaldırdıklarını, bütün ayrıntılarıyla anlattı. Ama her şey boşunaymış: daha yolda iken can vermiş. Nona korkunç, insanüstü bir çabayla bağırmamak için kendini tutmaya, yüksek sesle ağlamamaya çalışıyordu. Dudaklarını kanatırcasına ısırıyor, başka bir şey düşünmeye, Aleksi'yi daha fazla dinlememeye çalışıyor, öte yana dönüyordu. Yosif'ten söz edildi. Aleksi'nin anlattığına göre, küçük bir garı işgal edip iki gün boyunca elinde bulunduran o isyancıların arasındaymış. Yosif, herhalde henüz yakalanmamış. Çiftlik baskınına katılan Senovalılardan birçoğu tutuklanmış, Aleksi de bu iş için burada uğraşıyormuş.

Tatlıcıdan çıkıp vedalaştılar. Nona şimdi her şeyi açıkça öğrenmişti. Acısı ve umutsuzluğu daha da artmıştı. Kim olursa olsun, hiç kimseye bakmadan, çevresinde neler olup bittiğini görmek için gözlerini kaldırmadan, sokak boyunca aşağı doğru yürüyordu. Kasabadaki yaşam ve gelişmeler, bir türlü huzura kavuşamamıştı. Dükkânlar açıktı, ama köylüler ortalıkta görünmüyordu. Bir yerde silâhlı asker dolu bir kamyon vızıldayarak rüzgâr gibi geçti. Biraz daha aşağıda kasaba tellâlının davulu vuruyor, sokaktaki insanların tümü çevresinde toplanıyordu. Davul sesi kesilince, Nona yüksek bir sesi açıkça duydu, ama ne dediğini ne anladı, ne de anlamak istedi. Çarşının birçok yerinde adamlar yığın halinde toplanmış, yavaş ve kaygılı bir sesle konuşuyorlardı.

Nona hiç kimseye bakmıyordu. Daha çok ona bakıyorlar, ama tanımadıkları anlaşılıyordu. Küçük kasabalarda insanlar, soy ve aile özelliklerinden kolayca tanınır, ama Nona anasına benziyordu, Antitsa da daha çok köylerde tanındığından, kasabada pek az tanınırdı. Pek az kişi, yalnız Nona'yı tanırdı. Boylu boslu, düşünceli kara gözleriyle, İsviçre'den getirdiği giysileri hâlâ giyiyor, böylece kasabadaki hiçbir kadına benzemiyor, şaşkınlıkla bakanlar onu daha çok yabancı bir kadın sanıyordu.

Eczaneye uğradıktan sonra "Zora" oteline girdi, bir oda istedi. Ama üst kata çıkarıp kirli, döşemeli, pis havalı bir oda gösterdikle-

rinde titreyip dışarı çıktı, geri gelip gelmeyeceğini söylemedi. Burada artık otel sahibi kendisini tanıyordu. Hizmetçilerle konuşmayı kesmiş, gözlüğünün üstünden ona bakıyordu. Nona çıkınca:

"Babasının saray gibi bir evi varken, o otellerde dolaşıyor," dedi. "Şu bilgiç kadınları gel de anla!"

Nona, yine sokaktan aşağı doğru yürüdü. Rasgele, amaçsız dolaşıyormuş gibiydi. Bir yerde durakladı, hep öyle düşünceli olarak önüne baktı. Aleksi'nin anlattıkları, aklından bir türlü çıkmıyordu. "Aleksi diyor ki –diye düşündü– Galçev'in ölümünden köylüler suçludur. Hayır, suçlu olan benim. Benim için çiftliğe gelmemiş olsaydı, ölmeyecekti." Bu düşünce yanında, kapkara bir umutsuzluğa kapılıyordu. Bağırıp çağırmak, saçlarını yolmak, yüksek sesle ağlamak istiyordu. Buna karşın, kendini tutuyor, herkes gibi yürüyor, acısını içinde saklıyor, ancak bir parça, belli-belirsiz yalpalıyor, düşecek gibi oluyordu.

Nasıl, ne zaman olduğunu hissetmeden, kasaba parkına vardı, içeri girdi. Yağmurdan ıslak kum döşeli, ağaçlardan düşen kuru yapraklarla kaplı biricik geniş alanda hiç kimse yoktu. Yaşlı kavak ve çınar ağaçlarının beyazlatılmış kabuklarına sayısız adlar ve tarihler çizilmiş, diplerine peykeler eğri-büğrü konulmuştu. Nona bunlardan birine oturup başını eğdi. Parkta yapayalnızdı, kendisinden başka hiç kimse yoktu.

Ağlamadı; düşünceleri kendisini paramparça ediyor, kör bir umursamazlığa kapılıyor, bunun altındaki acısı küle gömülmüş bir kor gibi yanıyordu. Hattâ, bir ara, artık hiçbir şey düşünmüyor; yarı dönerek, hafif bir gülümsemeyle, altında oturduğu ağacın gövdesine kazınmış bir adı okuyordu. Harfler kararmış, iyi olmuş bir yaranın kenarları gibi kabarmıştı, ama gene de açıkça okunabiliyordu: Blanş (Blanche). Birçok delikanlının sevdalandığı bahçıvanın kızının adıydı bu (asıl adı başkaydı). Nona yerinden sıçradı: Çiçek satın almak üzere parka gelmiş olduğunu, ancak şimdi anladı. Çiçek bahçesine gidip yalnız beyaz karanfillerden büyük bir buket hazırlamalarını istedi.

Nona'yı çocukluğundan beri tanıyan, hastalıklı, yaşlı bahçıvan, buketi hazırlarken, çiçeklere zevk ve takdirde bakarak:

"Şuna bak, Nona!" dedi. "Ne harika değil mi? E, ne yapacaksın bunu? Çiftliğe mi götüreceksin?"

Nona gülümseyerek:

"Hayır, burada lâzım bana! Nişanlımı karşılayacağım."

"Öyle mi? Ama senin ona değil, onun sana vermesi gerek."

"E, fark etmez. Ben ona çiçek vermek istedim. Çünkü, uzun süredir bekliyorum."

Nona neşeli görünüyor, gözleri parlıyor, gülümsüyordu. Beyaz karanfillerden oluşan bu kâğıda sarılmamış büyük buketle, kasabanın ortasına doğru yürüdü. Burada bir faytona bindi, Türk olan faytoncu bir ona baktı, bir bukete baktı da nereye gidileceğini sordu. Nona ona bir şeyler fısıldayıp faytona bindi. Bir o yana, bir bu yana sallanarak, yer yer de ansızın parçalanacakmış gibi sarsılarak giden fayton, "Panayır" sokağından aşağı doğru indi. Mağazalardan, kahvehanelerden adamlar dönüp Nona'ya bakıyordu. Kimileri onu tanıyor, kimileri de tanımıyordu. Nona, hiçbir yana bakmıyor, hiç kimseyi tanımıyordu.

Fayton gürleyerek köprüden geçti, hiç sallanmadan, hafifçe düz yola çıktı. Panayırın eski, yarı yıkık barakaları ortaya çıkıverdi, ardından daha yukarıda uzun bir tahta perde gözüktü. Bunun arkasında beyaz mezar taşları görünüyordu. Nona donup kaldı, kalbi çarpmaya başladı. Faytoncuya, kendisini beklemesini söyledi, hızlı adımlarla mezarlığın açık kapısından içeri girdi. Burası yeni bir mezarlıktı, savaştan beri kapısında yay gibi kıvrık bir yazıt vardı: "Kahramanlar Parkı". İçeri girince, Nona artık eski dermansızlığı duymuyor, kendisinin de şaşıp kaldığı bir sakinliğe kavuşuyordu. Mezarlık bekçisi, kendisinden iki adım ötede duruyordu.

Nona:

"Günaydın!" dedi. "Rica ederim, teğmenin defnedildiği mezarı gösterin bana..."

Sesi titriyor, dudaklarının ucuna gelen adı söyleyemiyordu. Kalbi yeniden hızlı hızlı çarpmaya başladı.

"Vurulup öldürülen teğmen, nereye gömüldü?" diye çabucak söyledi.

Kısa boylu, kırmızı yüzlü, iri ve kara gözlüklü olan bekçi, ona süreklice baktı. Nona, bu gözlüğün altında nasıl bir bakış, hangi düşünce saklı olduğunu bilmiyordu. Ağır ağır, tembelce dönüp mezarlığın sonundaki bir yere baktı:

"İşte oradaki iki ufak ağacı görüyor musun?" diye sordu. "Sonda, en sonda, iki ağaççık var, görüyor musun?"

"Evet, görüyorum."

"Oraya gömüldü. Teğmen Galçev'in mezarını soruyorsun, değil mi? Oraya gömüldü."

Bu sert, korkunç sözler, çevresinde kurşun gibi vızıldadı, ona yine yalanmış gibi, sanki bir düş görüyormuş gibi geldi. Nona başını beyaz karanfil buketine eğdi, bekçinin gösterdiği yere doğru yürüdü.

Alanın içine girdikten sonra Nona, karalar giymiş yaşlı bir kadına rastladı. Yakından bakmadan önce, ilgisiz ve dalgın bir bakışla baktı. Ama birkaç adım sonra, dönüp ona iyice bakmak istedi: Yaşlı kadın da aynı biçimde durup kendisine bakıyordu. Nona yavaşça bağırdı: Önünde duran Galçev'in anasıydı.

Nona:

"Ah, sayın bayan, siz miydiniz?" diyebildi, ona döndü.

Bayan Galçeva:

"Sizi gördüm, ama hemen tanıyamadım," dedi. Bu sözleri herkesin söylediği biçimde söylemişti. Ama ansızın ağlamaktan kızarmış gözlerini Nona'ya çevirdi. Yüzü titriyor, acıdan ve umutsuzluktan kırışıyordu. Ağlayarak bağırdı:

"Oğlum artık yok, yavrucuğum! Onu benden aldılar... çaldılar. Öldürdüler onu!"

Nona onu tutup desteklemek istedi, yaşlı kadın onu kucakladı, başını onun omzuna dayayıp ağlamaya başladı.

Daha sonra birlikte yürüdüler. Nona, Bayan Galçeva'nın yalnız ağlamayı kesmekle kalmadığını, yüz ifadesini, sesini, söylediklerini

değiştirip alışılmış bir dinginliğe kavuştuğunu yeniden görerek şaştı. Sanki asla acı çekmemiş, şimdi de çekmiyormuş gibiydi. "İşte bakın biz insanlar böyleyizdir. Her şeyi kolayca unutur, her şeye katlanır ve boyun eğeriz" diye düşündü.

Bayan Galçeva:

"Dört gündür buradayım," diyordu. "Her sabah, her akşam buraya gelirim. Ne yapayım, kasabada kimseyi tanımıyorum, gidecek yerim yok. Buraya gelirim, mezar henüz düzelmedi, yapacak işler var daha."

İki küçük ağacın yanına geldiler. Nona'ya her şey sanki bir rüyadaymış gibi geliyordu: Mezar, başucuna diklen haç, üzerine yazılmış sevgili adı okuduğu yazıt. Beyaz karanfilleri mezarın üstüne koydu, taş kesilmiş gibi dimdik kaldı. Bayan Galçeva çömeldi, küçük taş parçacıklarını toplayıp mezarın kenarına sıraladı. Sonra elini çenesine dayayarak çevresine bakındı. İlkönce yüzünde belirli bir ifade yoktu, sonra zihnini bir noktada topladı, onda yalnız bir tek düşünce, yalnız bir tek acı belirdi. Bakışlarını aşağı salıverdi. Nona, bu kadının acısını unuttuğunu, unutabileceğini düşünmekle haksızlık ettiğini anladı, pişman oldu. Önündeki toprağa bakıyor, altında sevgili oğlu Mirü'nün yattığı kara toprağa bakıyordu. Ona bakıyor, sanki onu görüyordu... "Vladimir, gecikmeden bana her zaman mektup yaz evlâdım, çünkü ben senden mektup geldiğini görünce, seni görmüş gibi oluyorum, mektubunu elimde tutunca, senin ellerini tutmuş gibi oluyorum..."

Bunlar onun sözleri, onun yazılarıydı. Nona bağırdı, çağırdı, yüksek sesle ağladı, kendini mezarın üstüne attı. Bayan Galçeva ilkönce ona şaşkınlıkla baktı, sonra yüzü kırıştı, o da ağlamaya başladı.

XXX

Karanlık basıyor, akşam oluyordu. Nona tek başına odasında yatıyordu. Bir-iki saat önce kasabadan dönmüştü. Korkunç, dayanılmaz acılar çekmiş, yorulmuştu. Dışarıda, karaağacın yapraklarının yağmurdan hışırdadığı duyuluyordu. Ortalık sakindi, sanki çiftlikte hiç kimse yoktu.

Kapı yanında Sanka birisiyle konuştu, sonra Nona'nm odasına girdi.

Sanka her zamanki gibi gülümseyerek, güzelce konuştu:

"Nona, dışarı çık da bak, Nikolay seni neden çağırıyor? Bana bir şeyler anlattı, ama anlamadım. Lanet olası Nikolay!.. Birisi seni arıyormuş."

Nona şaşırmış gibi sıçradı:

"Nerede? Nikolay nerede?"

"Merdiven altında. Ah, Nona, ne yapmışsın sen? Çarşafı kirletmişsin..."

Nona çardağa çıktı, ama Nikolay orada değil, aşağıda, avludaydı. Nona'yı görünce, eliyle bir işaret yaptı, yanma çağırdı. Öylesine komikçe ciddi ve esrarlı bir tavır takındı ki, başka sefer olsa, Nona kahkahalarla gülebilirdi. Şimdi yalnızca gülümseyerek yanına gitti.

"Ne var, Nikolay?"

"Yosif seni çağırıyor."

"Yosif mi?" diye şaşakaldı Nona.

"Evet, o. Git, dedi, çorbacının kızma söyle de buraya gelsin, Nona'ya söyle. Sakın, dedi, başkasına söylemeyesin. Yanında iki-üç kişi daha var," dedi Nikolay, surat asarak: "Kim olduklarını nereden

bileyim? Galiba eşkıyaya benziyorlar. Tanımıyorum onları, nereden tanıyacağım..."

Nona, onun sözünü keserek:

"Nerede Yosif?" diye sordu.

"He, orada! Vadide. Gengerlikte*."

Nona geriye döndü, kürkünü giydi, buna benzer bir kürklü beresini başına geçirdi, dışarı çıktı.

Nikolay ardından:

"Ben de geleyim mi?" diye seslendi. "Bu herifler galiba..."

"Nasıl?"

"İyi insanlar değil, galiba."

Nona'nın aklına bir şey geldi. Biraz dönerek:

"Dinle beni, Nikolay, çeneni tutacaksın. Kimseye bir şey söyleme, e mi? Senin işin değil bu, bu adamların kim, nasıl oldukları. Susacaksın, kimseye bir şey söylemeyeceksin. Hadi, gel de sana bir şey vereyim. O çizmeleri vereyim sana," diye şakalaştı.

Nikolay budalacasına surat asarak kalakaldı. Nona hızlı adımlarla yapayalnız ilerledi. Ahır yanından, sığır sayalarının yanından, hergele sayalarının yanından, harman yanından da geçti. Çiftliğin taş duvarları burada sona eriyordu. Hayvanların açtığı dar bir patikadan vadiye gidiliyordu. Nona oraya vardı. Burası daha da sakindi, sis yüz adımlık bir çevreye yayılıp duraklamıştı. Vadi sık kuru gengerlerle kaplıydı, bunlar yağmurdan hışırdıyordu. Karanlık basıyordu. Ansızın, yakınında bir adam belirdi, herhalde şimdiye dek yüksek kuru otlar arasında gizlenmişti. Nona, Yosif'i tanıdı.

Görüşmedikleri şu yirmi gün içinde, oldukça değişmişti: zayıflamıştı, tıraşsızdı, kısa sarı bıyıkları dudaklarının üstüne sarkmıştı. Gözlerinde özel bir parıltı vardı.

Nona:

---

* Gengerlik: Türkçe olan bu sözcük "sık yüksek otlarla kaplı, ıssız yer, yani devedikenliği, eşekdikenliği" anlamına gelir. (Çeviren)

"Yosif!" diye yavaşça seslendi.

"Benim, Nona. Seni buraya çağırdığım için affet beni. Seni görmek istedim."

Nona ona şaşkınlıkla bakıyor, tek bir söz söylemiyordu.

"Beni burada gördüğüne şaştın mı? Romanya'ya kaçıyorum. Arkadaşlarım da var. Sen bizi ele vermezsin, sana söylüyorum bunu. Bu gece öte tarafta olmalıyız."

Nona susuyordu.

"Seni görmek istedim. Bir kez daha görüşelim, dedim, Nona. Ne de olsa, eskiden biz arkadaştık, değil mi, Nona? Sana önemli bir şey söylemek istiyorum."

Nona, gözlerini dikip ona baktı. Bakışlarında bir azarlama vardı, kin ve nefret vardı.

"Nona, olup bitenleri biliyorum." dedi çabucak Yosif. Sanki onun aklından geçenleri önceden sezmişti.

"Galçev'in başına gelenleri biliyorum."

Nona:

"Onu siz öldürdünüz!" diye inledi. Öfkeden gözleri parladı. Yosif yapmacık, acı bir gülümsemeyle:

"Hayır," dedi, "onu öldüren biz değiliz. Galçev iyi kalpli, namuslu bir delikanlıydı, halka da pek yabancı değildi. Ama bizim bulunduğumuz, herkesin olduğu yanda değildi."

Nona hiçbir şey söylemedi, biraz dönerek yere baktı. Gengerlikten hafif bir ıslık sesi duyuldu.

Yosif:

"Beni çağırıyorlar," dedi. "Acele etmeliyim. Beni dinle Nona, benimle gel. Buraya onun için geldim. Bu anlamsız, budalaca yaşamı bırak. Gel benimle, ben neredeysem sen de orada olursun, çalışırız, savaşırız... yaşayıp gideriz. Özgür de oluruz. Gel, Nona, dinle beni."

Nona ona baktı. Gözlerinde alay edici bir ateş yandı. Yosif bu bakışı tanırdı.

"Böyle bir şeyi nasıl düşünebilirsin?" diye sordu Nona.

Yeni bir ıslık sesi işitildi. Yosif geri döndü, herhalde bir şey görmüş olmalı ki, titredi, sabırsızlıkla bir hareket yaptı.

"Gitmem gerek" dedi. "Tanrı'ya emanet ol, Nona! Beni hatırla. Ben seni asla unutmayacağım, Nona. Kal sağlıcakla, Nona, kal sağlıcakla!"

Belki elini de uzatmıştı, ama Nona bunu görmedi. Kendisi elini uzatmadığı gibi, gözlerini de yerden kaldırmadı. Öylece hareketsiz ve düşünceli kalakaldı. Bir yere dek Yosif'in ayak sesleri duyuluyordu, sonra bunlar kesildi. Bir süre daha öylece olduğu yerde kaldı, sonra titreyerek başını kaldırdı: Oldukça uzakta üç-dört kişi ve arkalarında Yosif'i gördü. Onu iyice tanıdı, acele ediyordu. Yüksek sesle:

"Yosif!" diye bağırdı. "Geri dön! Geri dön!"

Yosif dönüp baktı. Nona daha yüksek sesle:

"Geri dön, Yosif! Geri dön!" diye bağırdı.

Anladı mı, anlamadı mı, bunu bilmiyordu, ama Yosif durup ona doğru bakmış, daha sonra arkadaşlarıyla birlikte gengerlikte karanlığa karışarak yitip gitmişti. O zaman Nona dönüp çiftliğe doğru yollandı. Ağlamıyordu, ama hiçbir zaman kendisini bunca mutsuz, dünyada yapayalnız, herkesce terkedilmiş hissetmemişti. Güvensiz, kararsız adımlarla yürüyor, sallanıyordu. Takatsız kalmış, zayıflamıştı. Bir yerde çamura batıyor, ayaklarını güçlükle çıkarıyor; başka bir yerde de ayağı kayıyor, düşecek gibi oluyordu. Her yer karanlıktı, yağmur damlaları toprağa düşüyordu. Bu ses, sanki uzaklaşan ayak sesleriymiş gibi her yerden duyuluyor, ovanın her yanma yayılıp sönüyordu.

Nona, üzerinden yağmur damlaları dökülen karaağacın altından geçip merdivenlerden yukarı çıktı, içeriye girdi. Ocakta yanan ateş onu sevindirmedi, yalnız evinde olduğunu anladı. Sanka gülümseyerek odadan çıktı.

"Nona, müjdemi isterim! Sevinçli bir haber var, al da oku!"

Daha önce başkaları tarafından açılmış olan telgrafı uzattı.

"Milçevski bunu özel bir ulakla göndermiş. Az önce geldi, kayınbabam okudu."

Nona telgrafı açıp okudu. Nişanlısı, kasabaya geldiğini, yarın da çiftlikte olacağını bildiriyordu.

Sanka:

"Sevinmedin mi, Nona?" diye soruyordu.

Nona:

"Tabiî seviniyorum," dedi, gülümsemeye çalıştı. Az sonra:

"Çok yorgunum," dedi. "Akşam yemeğine beklemeyin beni, yatmak istiyorum."

Odasına çekildi. Sanka onu bir-iki kez yokladı, sonra rahat bıraktı. Nona yatmadı. Bir şeyler yazmak istedi, sonra kalemi elinden attı, ayağa kalktı. Odanın içinde dolaşmaya başladı. Arasıra pencere önünde durup karanlık camdan dışarıyı seyrediyordu. Hiçbir şey görünmüyordu. Yalnızca yağmur damlalarının hafif, monoton şıpırtıları duyuluyordu; bunlar düz ovada çıplak ayakla yürüyen birinin çıkardığı sesi andırıyordu. Nona dikkatini uzun süre bir noktada toparlayamıyor, dağınık düşünceler aklından geçiyordu. Nişanlısını anımsadı. Babasının maddî durumu kötüydü, iflâsın eşiğindeydi, Toşo'nun dediği gibi, ancak Jean'ın yardımıyla durumunu düzeltebilirdi. Ama, acaba, Galçev'i unutup elini yine Jean'a uzatabilir miydi? Hayır, hayır, asla! Galçev'i seviyordu, hiç kimseyi sevmediği ölçüde seviyordu onu. Mademki o ölmüştü, kendi yaşamı da artık anlamsız kalmıştı. Ama babasının iflâsı da kaçınılmazdı. Tarlaların köylülerin eline geçmesinin pek önemi yoktu, diye düşünüyordu Nona. Bu da kötü bir şey değildi. Anası Antitsa da böyle olmasını isterdi.

Nona, her sefer annesini düşündükçe, gözü önünde onu görmüş gibi olurdu. "Merhaba, Nona!" derdi ona, kara gözleriyle ona gülümseyerek bakardı, tıpkı anıt-mezardaki porselen portresinde olduğu gibi. Babasını düşünmesi ise, ona büsbütün acı geliyordu. Onu düşündükçe, gözyaşlarını tutamıyordu.

Kafasında Galçev'le, Yosif'le ilgili her türlü düşünce daha hızlı dolaşıp geçiyordu. Neden Yosif'in ardından seslenmişti? Bunu kendisi de bilmiyordu. Çok üzüldüğü için onu çağırmıştı. Yosif geri dönmüş olsaydı bile, ona bir yardımı dokunmayacaktı. Kasabaya gidişini, bahçıvanı, beyaz karanfilli buketi anımsadı. Düşünceleri yeniden Jean'a dönünce, içine düştüğü umutsuzluk ve korkunç acıya karşın, bir kez daha kendine sadık kalarak, bir şaka yapmaktan da

kendini alamadı: gülümseyerek "Dostum! diye fısıldadı. Şimdi değil, daha erken gelmeliydin. Ne yapayım, kabahat bende değil!"

Daha ağır, daha acı bir düşünceyi anımsayabilmek için bir an duraklıyor, sonra yine dolaşmaya başlıyordu. Böylece iki, üç, belki daha çok saat geçip gitti. Gluhenaka penceresindeki ışığı görmüş, ne olup bittiğini görmek üzere oraya gelmişti. Nona'nın gölgesinin beyaz perdelerde nasıl görünüp kaybolduğunu fark etmiş, genç hanımının uyumayıp odada dolaştığını anlamıştı. Sonra anlattığına göre, Nona'nın odasındaki lamba iki kez söndürülüp yakılmış. Lamba son kez söndürülürken, artık horozlar ötmeye başlamış.

Sabahleyin Sanka, Nona'yı uyandırmakta acele etmiyordu. Yorgun olduğunu bildiğinden, iyice uykusunu almasını istiyordu. Saat ona doğru, yavaşça, ayaklarının ucuna basarak kapıyı açtı, içeriye girdi. Nona hâlâ uyuyordu. Battaniye altından çıplak ayağı görülüyordu. Sanka tabanını gıdıkladı, ama o kıpırdamadı bile. Sanka öne geçerek ona baktı; gözleri soğuk bir cam parlaklığıyla parlıyor ve hareketsizdi, yüzü de kireç gibi ağarmıştı. Sanka hafifçe dürttü, bedeni soğumuştu, yatakta canlı bir insan değil, bir ölü yatıyordu. Masanın üstünde boş, kireç gibi beyaz bir şey bulaşmış bir bardak, yanında da, üstünde kızıl bir haç işareti bulunan etiketli bir tüp vardı. Bu, ilacın zehirli olduğunu gösteren bir belirtiydi.

Sanka ilkönce kaçmak istedi, ama sonra geriye dönüp deli gibi Nona'ya baktı, üstüne kapandı, umutsuzca kopardığı tüyler ürpertici bir feryat, bütün evi sarstı.

Tam bu sırada, çiftliğe bir araba yaklaşıyordu. İçinde Köse David ile genç bir adam vardı; iyi giyimli, sapsarı güzel yüzlü, kara saçlı, boynuzdan yapma gözlüklü bir delikanlı... David oğlu Yosif'i aramak için kasabaya gittiğinde, onun kaçmayı başardığını, bu yüzden artık her türlü tehlikeden uzak olduğunu biliyordu. Onun için sevinçliydi, içine sık sık Ulahça (Romence) sözler karıştırarak, genç adamla konuşuyordu. Genç adam onu gülümseyerek dinliyordu. Bir ara çiftlikten bir ağlama sesi duyar gibi oldu, dinledi. Ama yanılmış olabileceğini düşünerek, yine öyle gülümseyerek David'i dinlemeyi sürdürdü. Bu genç adam, Nona'nın nişanlısı Jan (Jean) idi.

XXXI

Güz geçmiş, kış geçmiş, mayıs ayı gelmişti. İsören çiftliği çevresindeki bütün ova, başak tutmuş ekin tarlalarıyla doluydu. Bu tarlalar, çiftliğe dek, taş duvarlara dek, su kuyularına dek uzanıyordu. Çiftlikten çıkan yollar, buğday tarlaları arasında derin sokaklar gibi gözüküyordu. Her iki yanı kırmızı ve mavi çiçeklerle sarılmış, sıcak güneşten kavrulmuş, mavi gökyüzünün ve yeşil ekinlerin kucakladığı bir yoldan bir adam geliyordu. Kayışla omzuna takılmış, bir sopa gibi sırtına atılmış bir tüfek taşıyordu. Bu adam, kır bekçisi Gırdü idi. Yüzü kararmış, güneşten biraz yanmış, biraz terlemişti, ama sağlığı yerinde ve sakin görünüyordu. Yürürken tarlalara bakıyor, isteksizce gülümsüyor, seyrek ve kara bıyıklarının altından bembeyaz dişleri görünüyordu.

Gırdü çiftliğe geldi, büyük beyaz eve baktı: karaağacın altındaki çardakta hiç kimse görünmüyordu. –Ağaç üstündeki leylek yuvasında, şimdi iki leylek barınıyordu.– Gırdü, dinlenmek için bir süre durdu, yine eve doğru baktı, yine ekin tarlalarını bir sokak gibi kesip geçen başka bir yoldan höyüğe doğru yürüdü. Kulübesi oradaydı. Ekin tarlaları höyüğü çepeçevre sarmıştı, bunların ortasında bir ada gibi gözüküyordu. Höyüğü yemyeşil otlar bürümüştü, tepesinde tek değil, şimdi iki anıt-mezar vardı. Höyüğü dibinden yeni bir taş duvar çevreliyordu.

İsören çiftliğinin çevresinde bir deniz gibi dalgalanan, Gırdü'nün bekçilik ettiği bu tarlalar, artık Manolâki'nin değildi. Sekiz ay içinde büyük değişiklikler olmuştu. Ortalık yatışınca, kenar mahalleliler birleşip kredi almışlar, hep birlikte İsören çiftliğinin bütün topraklarını –tarlalar ve yapılarla birlikte– satın almışlardı. Çiftliğin tek varisi Toşo bu işi gönül rızasıyla yapmıştı: Manolâki'nin küçük oğlu savaşta ölmüş, kızlarına ise miras hisselerini nakit para ile ödemişti. Toşo ile Sanka, kasabaya göçmek üzere hazırlanıyordu. Ancak

Manolâki'nin ölümünü bekliyorlardı. Kargaşalıklar sırasında gelen ilk darbeden sonra, Nona'nın ölümüyle ikinci, daha büyük bir darbe yemişti. Manolâki felç oldu, konuşma yeteneğini yitirdi, iyice dili tutuldu. Ama yine de çiftliğin satılmasına razı olduğunu bildirebildi. Yalnız höyüğün bu satışın dışında tutulmasını, taş duvarla çevrilmesini istedi. Kenar mahalleliler de buna rıza gösterdi.

Ancak kenar mahalleliler Antitsa'yı unutmamıştı. Çiftliğin eski hanımı, değirmenci Kralü Slavovski Baba'nın kızı, mevkii yükseldiği, şen, şakrak, kendine göre havalı olduğu halde, bir köylü kızı olduğunu unutmuyordu. Yaz sıcaklarında, çardaktan ovaya bakarken, kızgın güneş altında çalışırken yananların da köylü, kendi kardeşleri olduğunu biliyordu. Onlara iyi davranıyor, az-çok yardım ediyordu. Ona kalsa, kendi söylediği gibi, çiftliğin bütün topraklarını onlara verirdi. Ama şimdi onun dileği yerine getiriliyordu. Sanki kendisi, ardından gelen köylüleri buraya yerleştirmek için, çiftlik kapılarından içeri girmişti.

Bütün bunlar, kenar mahallelilerin gönlünde henüz taptaze, capcanlıydı. Çiftliği satın aldıklarında, ilkönce yapıları yıkmak, tıpkı tarlalarda olduğu gibi, malzemeyi kendi aralarında paylaşmak istemişlerdi. Ama sonra oraya yerleşip yeni bir köy kurmaya karar verdiler. Antitsa'nın anısını yaşatmak için, köye onun adını vermek istediler. Yalnız bu adın "Antitsino" mu, yoksa basitçe "Antitsa" mı olmasını,, henüz karara bağlamadılar. Bu küçük sorunun çözümünü, daha sonraya bıraktılar.

Manolâki, günden güne sönüyordu. Bazen çardağa çıkarıyorlardı. Höyüğe doğru baktıkça, eliyle orayı, ora toprağını göstermeye başlamıştı: Bir kez, iki kez, üç kez. Oranın orta yerini gösterirken, aynı zamanda kendisini gösteriyordu. İlkönce bu işaretlerin ne demeye geldiğini pek anlayamadılarsa da, sonradan, öldükten sonra höyüğe gömülmek istediğini sezdiler. Kendisi orta yerde bulunmalı, bir yanında Nona, öte yanında da Antitsa olmalıydı. Başka hiç kimseyi istemiyordu.

Öyle de oldu.

SON

Yordan Yovkov (1880-1937) komşu Bulgar edebiyatının en büyük öykü, roman ve oyun yazarlarından biridir. Yazar, insanın gücü ve güzelliği önünde eğilmemizi sağlar. Bize kendimizi ve gücümüzü tanımamızı sağlayan, doğayla ve çevremizle olan ilişkilerimizi sağlayan gizil bir güç verir. Bu nedenle Yovkov'un yapıtlarına ihtiyacımız var. Onun yapıtları, okurlarda kötülük ve korkulardan kaçışın, güzellikleri kucaklayışın, iyiliğin ve güzelliğin önünde diz çöküşün, kutsal bir tapınağa girerken yaşadığımız duyguların uyanışına neden olur.

Büyük bir eleştirmenin dediği gibi: "Aslında Yovkov'un öykülerinde dünya kendi çizgisini, insan da çizgisini izlemektedir."

Sınır Boyundaki Çiftlik romanı Yovkov'un başyapıtlarından biri sayılmaktadır. Güzel bir aşk öyküsünü anlatırken, köy yaşamının ve doğanın bir ozanı gibi görünür.

Sınır Boyundaki Çiftlik kitabı, M. Türker Acaroğlu'nun aslından yaptığı tam metin çevirisiyle...

EVRENSEL BASIM YAYIN

ISBN 978-605-331-139-3